

วารสารการบริหารปกครอง GOVERNANCE JOURNAL

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)
VOLUME 12 NO.1(JANUARY-JUNE 2023)

มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

วารสารการบริหารปกครอง

Governance Journal

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2566)

Volume 12 No. 1 (January - June 2023)

ISSN : 2697 - 4029 (Print)

ISSN : 2773 - 9791 (Online)

.....

เจ้าของวารสาร

สาขารัฐประศาสนศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
เลขที่ 13 หมู่ 14 ตำบลสงเปลือย
อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์
รหัสไปรษณีย์ 46230
โทรศัพท์ : 043 – 602056
โทรสาร : 043 – 602056
E-mail : psl_journal@ksu.ac.th

Submit paper: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/about/submissions>

Published by

Program of Public Administration
Faculty of Liberal Arts
Kalasin University
13 Moo 14, Song Pluaei Sub-district
Namon District, Kalasin Province
Postal Code 46230
Office Telephone : 043 - 602056
Office Fax : 043 - 602056

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

รศ. จิระพันธ์ ห้วยแสน
รศ. ดร. สุพรรณ สุตสนธิ์
ผศ. ดร.วิษุทธ จันทะรี
ผศ. ศศิกร สุรมณี
ผศ. พัฒนา พึ่งพันธุ์
นายอรรถพงษ์ ศิริสุวรรณ

Editorial Advisors

Assoc. Prof. Jirapun Huaisan
Assoc. Prof. Dr. Suphan Sodsoon
Assist. Prof. Dr. Vichayut Juntaree
Assist. Prof. Sasikorn Suramane
Assist. Prof. Pattana Pongpun
Mr. Atthapong Sirisuwan

กองบรรณาธิการ
Editorial Board

ศ.ดร. ศุภชัย ยาวะประภาส	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Prof. Dr. Supachai Yavaprabhas	Chulalongkorn University
ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Prof. Dr. Boontun Dokthaisong	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
ศ.ดร. อัญชนา ณ ระนอง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
Prof. Dr. Anchana NaRanong	National Institute of Development Administration
ศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Prof. Dr. Somkiat Wantana	Kasetsart University
ศ.พรชัย สุนทรพันธุ์	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
Prof. Pornchai Sunthornpun	Kasem Bundit University
รศ.ดร.วัลลภ รัฐฉัตรานนท์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc.Prof. Dr. Wanlop Rathachatranon	Kasetsart University
รศ.ดร.โกวิท วงศ์สุรวัฒน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc. Prof. Dr. Kovit Wongsurawat	Kasetsart University
รศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Assoc. Prof. Dr. Prapart Pintobtang	Chulalongkorn University
รศ.ดร. สมบูรณ์ ศิริสรธริรัญ	มหาวิทยาลัยมหิดล
Assoc. Prof. Dr. Somboon Sirisunhirun	Mahidol University
รศ.ดร. สุกัญญา เอ็มอัมธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Assoc. Prof. Dr. Sukanya Aimimtham	Khonkaen University
รศ.ดร. ปิยากร หวังมหาวร	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
Assoc. Prof. Dr. Piyakorn Whangmahaporn	Sripatum University
รศ.ดร.ปาริชา มารี เคน	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assoc. Prof. Dr. Paricha Mari Chain	Kalasin University
ผศ. ดร.พิมพลีลิต แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Dr. Phimlikit Kaewhanam	Kalasin University
ผศ. สิริ ندا กมลเขต	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Sirinada Kamolkhet	Kalasin University
ผศ. ดร. จริยา อินทนิล	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Dr. Jariya Intanil	Kalasin University
ผศ. ดร. อารียา ป้องศิริ	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Dr. Ariya Pongsiri	Kalasin University
ผศ. ดร. นพพล อัครชาติ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
Assist. Prof. Dr. Noppon Akahat	Sukhothai Thammathirat Open University

บรรณาธิการบริหาร

Editor Chief

รศ. ดร. กตัญญู แก้วหานาม

มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Assoc. Prof. Dr.Kathanyoo Kaewhanam

Kalasin University

กำหนดการเผยแพร่

Published Date

ปีละ 2 ฉบับ

2 volumes in a year

ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน)

Volume 1 (January – June)

ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม)

Volume 2 (July – December)

ข้อตกลงทั่วไป

General Agreement

วารสารการบริหารปกครองเป็นวารสารวิชาการที่ครอบคลุมสาขารัฐประศาสนศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์ สาขานโยบายสาธารณะ สาขาการบริหารจัดการกิจการระหว่างประเทศ รวมทั้งสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารปกครองสาธารณะ โดยยินดีรับบทความจากนักวิชาการและนักวิจัยทั้งชาวไทยและต่างประเทศเพื่อนำเสนอในรูปแบบบทความวิชาการ และบทความวิจัย โดยเป็นสิ่งพิมพ์เผยแพร่ผลงานที่มีกำหนดเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ในเดือนมิถุนายน และเดือนธันวาคม ซึ่งบทความที่ลงตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจทางวิชาการโดยผู้ประเมินอิสระ (Peer review) จำนวน 3 ท่าน และข้อคิดเห็นใดๆ ของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารการบริหารปกครองเล่มนี้เป็นของผู้เขียนบทความ คณะผู้จัดทำวารสารไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยหรือรับผิดชอบต่อความคิดเห็นของผู้เขียนบทความดังกล่าวแต่ประการใด และกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง ไม่สงวนสิทธิ์คัดลอกเนื้อหาหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของเนื้อหาในบทความต่างๆ แต่ให้อ้างอิงที่มาของข้อความที่นำไปกล่าวอ้างในที่ต่างๆ อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ

Governance Journal is an academic journal covering the field of public administration. Political Science, Public Policy, International Affairs Management, as well as other social sciences and humanities related to public administration are welcomed to receive articles from both Thai and foreign scholars and researchers to be presented in the form of academic articles and research articles, which are published twice a year in June and December, in which all published articles are academically reviewed by three independent peer reviewers, and any comments of articles published in this journal of administrative administration belong to the authors of the articles. The journal's editorial board is not required to agree with or take responsibility for the opinions of the authors of such articles, and the editorial board of the administrative journal governs. It does not reserve the right to copy or any part of the content in articles, but to cite the origins of the statements cited in various places in a scholarly and appropriate manner.

บทบรรณาธิการ

Editorial

วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal) ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 ฉบับนี้ดำเนินการจัดทำขึ้นในช่วงที่ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่บรรยากาศการเลือกตั้ง 14 พฤษภาคม 2566 ซึ่งพรรคการเมืองทุกพรรคการเมืองพร้อมลงสู่สนามการเลือกตั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนชาวไทยตัดสินใจอนาคตของประเทศไทย ตลอดจนเป็นการเปิดพื้นที่ประชาธิปไตยในทุกอนุของประชาธิปไตย ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย และเป็นที่กระจ่างชัดในการแสดงออกของเสียงมวลมหาประชาชนที่คะแนนให้ฝ่ายเสรีประชาธิปไตยอย่างท่วมท้น อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการเมืองไทยในฉากทัศน์ใหม่ที่ทุกพรรคการเมืองต้องกลับมาทบทวนบทบาททางการเมืองใหม่

สำหรับเนื้อหาวารสารฉบับนี้ทางกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง ได้พัฒนาคุณภาพวารสารอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาความเข้มข้นและหลากหลาย ทั้งเชิงเนื้อหาและคุณภาพ ที่ได้นำมาประกอบเป็นเรื่องราวตามการจัดเรียงขึ้นทั้ง 8 บทความดังต่อไปนี้ **บทความแรก** ญัฐนรี ชำกรมและศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม เสนอเรื่อง ผลกระทบของการปรับเปลี่ยนเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ ของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น **บทความที่ 2** เสาวลักษณ์ สมยา และ ประโยชน์ สังกิ้น เสนอเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม **บทความที่ 3** ดนุลดา เกตุวัฒนา, กาญจนา บุญยัง และ นพพล อัครชาติ เสนอเรื่อง การศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุกับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี **บทความที่ 4** คณาธิป ทองรวีวงศ์, อรรถธรณ พจนานุรัตน์ และ ดวงกมล ศรีสุวรรณ เสนอเรื่อง การคุ้มครองสิทธิในข้อมูลส่วนบุคคลของลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรมจากการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคติดเชื้อโควิด 19 สำหรับโรงงานอุตสาหกรรม (Good Factory Practice (GFP) **บทความที่ 5** ประเทือง ม่วงอ่อน เสนอเรื่อง พฤติกรรมการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี (ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564) และผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 **บทความที่ 6** ภริณา พุทธิรัตน์ เสนอเรื่อง 24 ปี ของประเทศไทยในการเป็นภาคีอนุสัญญาแรมซาร์: กลไกการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ **บทความที่ 7** ทศภณ วงษาลี และ ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม เสนอเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาการนำเสนอนโยบายในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาและผู้บริหารท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลในเขตพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น **บทความที่ 8** ธรรมณูธร ดลปัดชา และ กฤษฎวรรณ โล้วชรินทร์ เสนอเรื่อง การดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรค อำเภอ ร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ **บทความที่ 9** ศรัณย์ภัทร์ ไชยหมั่ง และ นิลุบล ไพเราะ เสนอเรื่อง บทบาทของสหรัฐอเมริกากับการสนับสนุนสิทธิสตรีผ่านการศึกษาการตูน วอลท์ดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาท **บทความที่ 10** วันชัย ดิวสูงเนิน, ศุภกร บุญสะอาด, อนุสรณ์ โฉมยงค์, อติเทพ สมบัติหลาย และประเทือง ม่วงอ่อน เสนอเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นกับการขยายตัวของพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ : กรณีการตั้ง 3 ส.ส. พรรคเพื่อไทยมาสังกัดพรรคภูมิใจไทย **บทความสุดท้าย** จิรพงศ์ มหาพจน์ เสนอ บทปริทัศน์หนังสือ: ปรัชญาการเมืองเพื่อเสริมนิยมประชาธิปไตย: ว่าด้วย จอห์น สจ๊วต มิลล์ กับการต่อต้านทรราชเสียงข้างมาก

บทความในฉบับแรกของปีที่ 12 ของวารสารนี้ มีที่มาจากนักวิจัยและนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความหลากหลายสังกัดในสถาบันการศึกษา ต่าง ๆ ทั้งมหาวิทยาลัยในส่วนกลางและภูมิภาค ซึ่งบทความทั้งหมดล้วนผ่านการกลั่นกรองและพิจารณาจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) จำนวน 3 ท่าน ด้วยความตั้งใจและอุทิศของกองบรรณาธิการทุกท่านในการทุ่มเทแรงกายแรงใจ อุทิศตน เสียสละ และเอาใจจริงเอาใจกับการทำงาน ในการพิจารณาขกั้กรองบทความทุกบทความ จนสามารถจัดทำวารสารฉบับนี้สำเร็จ ในนามกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ขอขอบพระคุณ คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดทำวารสารการบริหารการปกครองอย่างต่อเนื่องด้วยดีเสมอมา และขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่สละเวลาในการกลั่นกรองและพิจารณาบทความ รวมทั้งผู้สนับสนุนบทความทุกท่านที่ส่งบทความเพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในวารสารฉบับนี้

ขอขอบคุณ

รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม

บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ

Contents

หน้า

บทบรรณาธิการ

กตัญญู แก้วหานาม

ผลกระทบของการปรับเปลี่ยนเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ
ของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ณัฐธนรี ชำกรมและศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม.....1

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเวียงนาง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

เสาวลักษณ์ สมยา และ ประโยชน์ สงกลิ่น.....17

การศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุกับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ
ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

ดนุลดา เกตุวัฒน์ถา, กาญจนา บุญยัง และ นพพล อัครชาติ.....33

การคุ้มครองสิทธิในข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้าโรงงานอุตสาหกรรมจากการเก็บรวบรวม

ข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคติดเชื้อโควิด 19

สำหรับโรงงานอุตสาหกรรม (Good Factory Practice (GFP)

คณาธิป ทองรวีวงศ์, อรรพรรณ พจนานรัตน์ และ ดวงกมล ศรีสุวรรณ.....51

พฤติกรรมในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี (ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564)

และผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือ

ผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562

ประเทือง ม่วงอ่อน.....70

24 ปี ของประเทศไทยในการเป็นภาคีสัญญาแรมซาร์: กลไกการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ
ที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ

ภริณา พุทธิรัตน์95

การวิเคราะห์เนื้อหาการนำเสนอนโยบายในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาและ

ผู้บริหารท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลในเขตพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ทศภณ วงษาลี และ ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม.....117

การดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอ ร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ธรรมณูธร ดลปัดชา และ กฤษวรรธน์ โล่ห์วัชรินทร์.....132

บทบาทของสหรัฐอเมริกากับการสนับสนุนสิทธิสตรีผ่านการศึกษาการทูต วอลทิสันยี่ที่ผู้หญิง
มีบทบาทนำ

ศรัณย์ภัทร์ ไชยหม่ง และ นิลุบล ไพเราะ.....146

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นกับการขยายตัวของพรรคภูมิใจไทย

ในจังหวัดศรีสะเกษ : กรณีการตั้ง 3 ส.ส. พรรคเพื่อไทยมาสังกัดพรรคภูมิใจไทย

วันชัย ติวสูงเนิน, ศุภกร บุญสะอาด, อนุสรณ์ โฉมยงค์, อติเทพ สมบัติหลาย และประเทือง ม่วงอ่อน..179

สารบัญ

Contents

หน้า

บทปริทัศน์หนังสือ: ปรัชญาการเมืองเพื่อเสรีนิยมประชาธิปไตย: ว่าด้วย จอห์น สจ๊วต มิลล์ กับการต่อต้านทรราชเสียงข้างมาก	
จิรพงศ์ มหาพจน์	198
คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ	204

ผลกระทบของการปรับเปลี่ยนเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ
ของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น
The Effects of Changing Criteria for Academic Ranking Request of
The Lecturers in Khon Kaen University

[Received: November 27, 2022; Revised: January 5, 2023;
Accepted: January 6, 2023]

ณัฐณรี ชำกรม

นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต,
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Natnaree Chumkrom

Master of Student of Public Administration
Program, College of Local Administration
Khon Kaen University

ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์,
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Sirisak Laochankham

Assistant Professor,
College of Local Administration,
Khon Kaen University

CORRESPONDING AUTHOR

Natnaree Chumkrom, Master of Student of Public Administration, College of Local
Administration, Khon Kaen University.

E-mail : ch.natnaree@kkumail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งอธิบายเพื่ออธิบายผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการที่มีต่อการยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 17 คน ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารมหาวิทยาลัย 2) อาจารย์ และ 3) บุคลากรผู้รับผิดชอบด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการทั้งระดับมหาวิทยาลัยและส่วนงาน ข้อมูลที่ได้นำไปวิเคราะห์โดยวิธีการค้นหาแก่นสาระและอธิบายความ ผลการวิจัยพบว่า การปรับเปลี่ยนเกณฑ์การขอตำแหน่งทางวิชาการส่งผลกระทบต่อการขอตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขอตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้ 1) หลักเกณฑ์มีการปรับเปลี่ยนบ่อยและกะทันหัน ทำให้อาจารย์เกิดความสับสน อีกทั้งอาจารย์ไม่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านเพราะคุ้นชินกับการทำงานวิจัยมากกว่า 2) มหาวิทยาลัยมีโครงการพัฒนาบุคลากรเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง มีระบบที่เลี้ยงให้ค่าปรึกษา มีกองทุนผลิตผลงานทางวิชาการ แต่ยังคงขาดกลไกส่งเสริมการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน และ 3) ผู้ขอตำแหน่งทางวิชาการขาดแรงจูงใจในการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน เนื่องจากกังวลต่อหลักเกณฑ์และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่ประเมินผลงานทางวิชาการและจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการ ขาดตัวอย่างผลงานทางวิชาการเฉพาะด้านให้ศึกษา เพื่อแก้ไขประเด็นดังกล่าวมหาวิทยาลัยและกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ควรส่งเสริมการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านและสื่อสารให้ชัดเจน

คำสำคัญ: การปรับเปลี่ยน; ผลกระทบ; การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ; อาจารย์มหาวิทยาลัย

Abstract

This study intends to analyze how changes to the academic title request criteria have affected professors' requests for academic titles at Khon Kaen University. Focus groups and in-depth interviews were used to gather data. 17 people made up the major informant group, including 1) university administrators, 2) professors, and 3) staff members in charge of submitting applications for academic jobs at both the departmental and university levels. By extracting the essence and elucidating the meaning, the information was studied. The results showed that the change in the academic raking request's criteria affected the university lecturers, especially the request for a specific academic field. The effects can be described in 3 issues as follows: 1) the criteria and procedures were changed frequently and suddenly, this caused confusion to the lecturers. In addition, the lecturers did not pay attention to the change of criteria for a specific academic field because they are familiar with requesting academic ranking by using research works; 2) the university continuously provided workshops, mentoring system, and academic promotion fund for supporting the lecturers to request academic raking, but still lacking a mechanism to promote the request for a specific academic field; and 3) the lecturers lacked of motivation to request for a specific academic field because they concerned about the new criteria and the blinded peer-review committees as well as academic ethics for academic raking request. Importantly, the examples of a request for a specific academic field are still lacking. To improve the effects of this policy, the university and the Ministry of Higher Education, Science, Research, and Innovation should promote the academic raking request, especially the specific academic field and regularly enhance the understanding of the university's lecturer for the new criteria and procedures.

Keywords: Changing; Effect; Academic Raking; Request; University's Lecturer

บทนำ

การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่เป็นตัวยืนยันให้เห็นถึงศักยภาพของอาจารย์ผู้สอน และสะท้อนถึงคุณภาพมาตรฐานทางด้านการศึกษา และเป็นตัวบ่งชี้ถึงความเป็นเลิศทางด้านวิชาการของมหาวิทยาลัย (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2556) สำหรับการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของประเทศไทยนั้น มุ่งพัฒนาและส่งเสริมให้อาจารย์ผลิตผลงานวิจัยและเผยแพร่ในระดับนานาชาติมากขึ้นเพื่อให้การจัดอันดับสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ตลอดจนเพื่อให้อาจารย์นำความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาวิชาของตนเองมาใช้ในการแก้ไขปัญหาพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2561) กระบวนการกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ในระยะที่ผ่านมาได้มีการออกประกาศหลักเกณฑ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยหลายฉบับ โดยปรับเปลี่ยนตามบริบทและนโยบายอุดมศึกษาของรัฐบาลแต่ละสมัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่อยู่ในการกำกับดูแลของกระทรวง อว. และเป็นส่วนงานที่ดำเนินการตามมาตรฐานและหลักเกณฑ์การกำหนดตำแหน่งทางวิชาการตามประกาศที่ออกโดย ก.พ.อ. ว่าด้วยเรื่องการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ ซึ่งในปัจจุบันมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีบุคลากรที่เป็นข้าราชการและพนักงานมหาวิทยาลัยประเภทวิชาการ ทั้งสิ้น 1,840 คน ประกอบด้วยอาจารย์ จำนวน 635 คน คิดเป็นร้อยละ 34.51 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน 763 คน คิดเป็นร้อยละ 41.47 รองศาสตราจารย์ จำนวน 395 คน คิดเป็นร้อยละ 21.47 และศาสตราจารย์ จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 2.55 (ข้อมูลจากกองทรัพยากรบุคคล มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2565) มหาวิทยาลัยได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความก้าวหน้าของบุคลากรประเภทวิชาการเป็นอย่างมาก เห็นได้จากการกำหนดสัดส่วนอัตรากำลังพนักงานมหาวิทยาลัยประเภทวิชาการที่ต้องได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภายในระยะเวลา 7 ปี นับตั้งแต่วันบรรจุเป็นอาจารย์ และหากไม่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการในระยะเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนดจะทำให้ได้รับการเลิกจ้างเหตุจากการสิ้นสุดสัญญาจ้าง (ประกาศคณะกรรมการบริหารงานบุคคล ประจำมหาวิทยาลัย, 2558) นอกจากนั้น มหาวิทยาลัยได้กระตุ้นและส่งเสริมผ่านการจัดกิจกรรมโครงการขับเคลื่อนและพัฒนาอาจารย์เพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่เป็นระบบที่เลี้ยงให้คำแนะนำต่าง ๆ สะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับตำแหน่งทางวิชาการ

ภายในระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2561 - 2565 ก.พ.อ. ได้ออกประกาศ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2560 ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2563 และประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2564 โดยสาระสำคัญในหัวข้องการปรับเปลี่ยนดังกล่าวจะค่อนข้างชัดเจนในประกาศ ก.พ.อ. 2564 คือ นอกจากการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการทั่วไปแล้ว ก.พ.อ. ได้เพิ่มช่องทางการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านรับใช้ท้องถิ่นและสังคม 2) ด้านสร้างสรรค์สุนทรียะศิลป์ 3) ด้านการสอน 4) ด้านนวัตกรรม และ 5) ด้านศาสนา เพื่อให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยอาจารย์ไม่ต้องใช้งานวิจัย หรือตำรา หนังสือ (ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้ง

บุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์, 2564) ถือว่าเป็นปรากฏการณ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการในรูปแบบใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น จึงนำไปสู่คำถามการวิจัยที่ว่า การปรับเปลี่ยนเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการส่งผลกระทบต่อการยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น หรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่ออธิบายผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการที่มีต่อการยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดการเลื่อนตำแหน่ง (Promotion)

การเลื่อนตำแหน่งเป็นกระบวนการส่วนหนึ่งของระบบบริหารงานบุคคล หลายองค์กรใช้วิธีการเลื่อนตำแหน่งให้แก่บุคลากรเพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ การเลื่อนตำแหน่งถือเป็นการสร้างความก้าวหน้าให้กับบุคลากรเป็นส่วนช่วยให้การบริหารองค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ ประสิทธิชัย เดชชา (2555) และเป็นพัฒนาบุคลากรเพื่อให้มีบทบาทความสอดคล้องกับงาน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้บุคลากรมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง สมชาย หิรัญภิตติ (2542) ได้แบ่งการเลื่อนตำแหน่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การเลื่อนตำแหน่งในแนวดิ่ง (Vertical) และแนวนอน (Horizontal) การเลื่อนตำแหน่งแนวดิ่งเป็นการเลื่อนจากตำแหน่งเดิมไปสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นในสายงาน ส่วนการเลื่อนตำแหน่งในแนวนอนเป็นการพัฒนาแต่ละบุคคลโดยเป็นการย้ายตำแหน่งในระดับเดียวกันเพื่อมุ่งหวังให้บุคลากรได้โอกาสเรียนรู้งานใหม่ และฝึกฝนทักษะใหม่ ตลอดจนฝึกความท้าทาย

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเลื่อนตำแหน่ง jobsdb (2018)

การเลื่อนตำแหน่งเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความสามารถของตัวบุคคล การที่องค์กรจะคัดเลือกและแต่งตั้งผู้ที่มีความเหมาะสมที่สุดไปสู่ตำแหน่งงานที่มีความรับผิดชอบที่เพิ่มมากขึ้น และให้ได้รับค่าตอบแทนที่เพิ่มสูงขึ้นตามปริมาณและความยุ่งยากของงาน องค์กรพิจารณาจากหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1) ความสามารถ องค์กรจะพิจารณาจากความสามารถในการทำงานและศักยภาพของบุคคลนั้น โดยพิจารณาจากความสามารถในการรับมือกับความท้าทายของงานได้มากขึ้น เนื่องจากการเลื่อนตำแหน่งบุคลากรต้องเผชิญกับการแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาได้ดีและมีความพร้อมมากที่สุด เพื่อไม่ให้งานเกิดความผิดพลาดหรือล้มเหลว

2) อายุงานและประสบการณ์ การที่บุคลากรมีประสบการณ์ในการทำงานมาเป็นเวลานาน สะท้อนได้ว่าบุคคลนั้นมีเป็นผู้ที่ความรู้ความสามารถ และรับมือกับปัญหาจากการทำงานได้ อีกทั้งยังมีความสามารถที่จะก้าวไปสู่ตำแหน่งงานที่สูงขึ้นกว่าเดิมได้ ซึ่งการเลื่อนตำแหน่งจึงเป็นอีกวิธีที่องค์กรให้การตอบแทนแก่บุคลากรที่มีความจงรักภักดีและทำงานมาอย่างยาวนาน

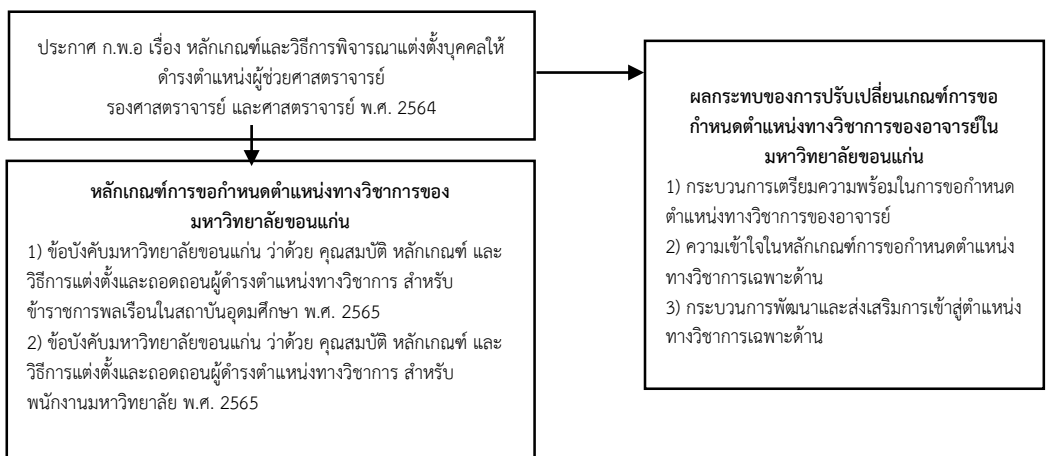
3) ผลงาน เกณฑ์การพิจารณาการเลื่อนตำแหน่งโดยดูจากผลงาน เป็นวิธีที่นิยมนำมาใช้มากที่สุด ในองค์กร แม้ว่าบางคนจะทำงานให้กับองค์กรได้ไม่นานนัก แต่หากมีผลงานที่โดดเด่นเป็นเชิงประจักษ์ สามารถ

สร้างชื่อเสียงให้กับองค์กรได้อย่างโดดเด่น ย่อมทำให้ผู้บริหารเกิดความประทับใจและต้องการที่จะเลื่อนตำแหน่งให้ ถือเป็นหลักเกณฑ์ที่พิจารณาจากความสามารถของตัวบุคคลเป็นหลัก

สรุปได้ว่า การเลื่อนตำแหน่ง เป็นสิ่งที่องค์กรตอบแทนให้กับบุคลากร โดยอาจเป็นการแต่งตั้งบุคคลไปสู่ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งเพื่อให้ความก้าวหน้าในอาชีพ ให้ค่าตอบแทนและเงินเดือนเพิ่มขึ้น รวมถึงสะท้อนให้เห็นว่าที่บุคคลนั้นได้รับความไว้วางใจของผู้บริหาร เพื่อนร่วมงาน และการเลื่อนตำแหน่งเป็นการมอบหมายภาระงานให้กับบุคลากรต้องรับผิดชอบกับงาน และเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย, 2565

ระเบียบวิธีวิจัย

พื้นที่และหน่วยในการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกศึกษาบริบทการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น เนื่องจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอายุในการก่อตั้งยาวนานที่สุดในภูมิภาค เป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นศูนย์กลางของสหวิทยาการ (comprehensive university) ซึ่งมีอาจารย์ขอตำแหน่งทางวิชาการในหลากหลายศาสตร์ อีกทั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ดำเนินการกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ตามประกาศ ก.พ.อ. ทุกฉบับที่ผ่านมา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลหลักของงานวิจัยครั้งนี้มาจากการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะเจาะจง จำนวน 17 คน ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบด้านการขอตำแหน่งทางวิชาการ จำนวน 3 คน ได้แก่ ระดับรองอธิการบดี ผู้อำนวยการกอง และหัวหน้างานที่รับผิดชอบงานด้านการขอตำแหน่ง

ตำแหน่งทางวิชาการระดับมหาวิทยาลัย เป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ เช่น การออกข้อบังคับ ประกาศ ระเบียบ หลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติต่าง ๆ รวมถึงการออกแบบกลไกการสนับสนุนและส่งเสริมการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่นทั้งหมด

กลุ่มที่ 2 คณะอาจารย์ จำนวน 10 คน คัดเลือกจากผู้ที่อยู่ในห้วงระยะเวลาที่ประกาศ ก.พ.อ. พ.ศ. 2564 และข้อบังคับที่มหาวิทยาลัยกำหนดมีผลใช้บังคับ โดยมีทั้งอาจารย์ที่เสนอขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการด้วยหลักเกณฑ์ใหม่และอยู่ระหว่างเตรียมความพร้อม แบ่งเป็น 3 กลุ่มสาขาวิชาตามที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการจัดการเรียนการสอน ได้แก่

- (1) กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำนวน 3 คน
- (2) กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ จำนวน 3 คน
- (3) กลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 3 บุคลากรผู้รับผิดชอบด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการทั้งระดับมหาวิทยาลัยและส่วนงาน จำนวน 4 คน ได้แก่ กองทรัพยากรบุคคล คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะแพทยศาสตร์ โดยระดับส่วนงานถือเป็นด่านแรกที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำอธิบายหลักเกณฑ์และขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ ช่วยเหลือจัดเตรียมเอกสารต่าง ๆ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคของอาจารย์ที่อยู่ส่วนงาน และระดับมหาวิทยาลัยเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกข้อบังคับและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ ก.พ.อ. และมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ให้ถูกต้องและครบถ้วนสมบูรณ์เพื่อเสนอ ก.พ.ว. และสภามหาวิทยาลัยเพื่อเสนอขออนุมัติแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview guide) ที่พัฒนามาจากคำถามการวิจัย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการและกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับกลุ่มผู้บริหารที่รับผิดชอบด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ ซึ่งแนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นมุมมองของอาจารย์ที่อยู่ฝ่ายการยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการในห้วงเวลาที่ประกาศ ก.พ.อ. พ.ศ. 2564 ออกบังคับใช้ โดยจะเจาะลึกในประเด็นความยากง่ายของเกณฑ์ที่ออกมาใหม่และกระบวนการขั้นตอนที่หลักเกณฑ์ใหม่กำหนด และลักษณะกลไกที่ทางมหาวิทยาลัยและส่วนงานพัฒนาขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ ทั้งนี้ ผู้วิจัยให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจทานความถูกต้องและความเหมาะสมก่อนนำไปใช้ในการสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) จำนวน 17 คน ให้ครอบคลุมทุกกลุ่ม เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สำหรับบุคลากรผู้รับผิดชอบด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการทั้งระดับมหาวิทยาลัยและส่วนงาน ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 1 ครั้ง โดยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์ และดำเนินการส่งหนังสือขออนุญาตนัดหมายวัน เวลา และสถานที่เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคน ซึ่งก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ขออนุญาตบันทึกเสียงและจัดบันทึกข้อมูลระหว่างการสนทนา รวมถึงการแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบว่าจะไม่มีการเปิดเผยรายชื่อของผู้ให้ข้อมูลเพื่อเป็นการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลจึงสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำข้อมูลวิทยุจากเอกสารมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อค้นหาประเด็นสำคัญและนำไปสู่การอธิบายความเกี่ยวกับการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น และข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการค้นหาแก่นสาระ (Thematic Analysis) ข้อมูลในแต่ละประเด็นนำมาสรุปจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Classifying) เพื่อหาความเชื่อมโยงของข้อมูล และจัดกลุ่มรหัสคำ (Coding) ที่ผู้ให้ข้อมูลมีการกล่าวถึงมากที่สุดนำไปสู่การค้นหาแก่นสาระ (Theme) และตีความหมายของข้อค้นพบต่าง ๆ

ผลการวิจัย

ผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการที่มีต่อการยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผลการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการส่งผลกระทบต่อการยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ดังจะอธิบายต่อไปนี้

1.1 ผลกระทบต่อกระบวนการเตรียมความพร้อมในการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์

หลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการมีการปรับเปลี่ยนบ่อยจนเกินไป นับตั้งแต่ประกาศ ก.พ.อ. พ.ศ. 2560 ประกาศ ก.พ.อ. พ.ศ. 2563 และประกาศฉบับล่าสุดคือ ประกาศ ก.พ.อ. พ.ศ. 2564 ซึ่งแต่ละฉบับมีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ขาดความมั่นใจและมีความรู้สึกท้อ และทำให้อาจารย์เสียเวลาในการแก้ไขเอกสารและผลงานทางวิชาการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ใหม่ บางท่านอยู่ระหว่างเตรียมผลงานทางวิชาการเพื่อจะเสนอขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเกิดความสับสน เนื่องจากผลงานที่เตรียมไว้ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของประกาศฉบับใหม่ เช่น แบบลงนามการมีส่วนร่วมในผลงานทางวิชาการทุกประเภทจากเดิมที่ผู้ร่วมวิจัยหรือผู้มีส่วนร่วมในผลงานต้องตกลงแบ่งร้อยละการมีส่วนร่วมพร้อมทั้งระบุบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบให้ครบทุกคน ต้องแก้ไขแบบฟอร์มใหม่ให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ใหม่ ดังผู้ให้ข้อมูลที่แสดงว่าเห็นดังนี้เช่นความเห็นที่ว่า

“...การปรับเปลี่ยนเกณฑ์จาก 60,63 เป็น 64 ทำให้เกิดความท้อและหยุดทำไปเลยช่วงหนึ่ง เพราะเรากำลังเตรียมผลงานอยู่ แล้วเราต้องเตรียมวางแผนมานานอยู่ดี ๆ มีประกาศออกมาโดยมีผลทันทีทำให้ใช้เกณฑ์ใหม่ ทำให้งานวิจัยที่เราเตรียมอยู่ไม่เข้าตามหลักเกณฑ์ใหม่ แต่พอภายหลังมีประกาศขยายระยะเวลาให้สามารถยื่นเกณฑ์ 60 ได้ถึงวันที่ 23 มิถุนายน 2565 ทำให้เราต้องกลับมาเริ่มเตรียมผลงานกับเอกสารใหม่อีกรอบ...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์กลุ่มสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ตุลาคม 6, 2565)

“...เกณฑ์มีการปรับเปลี่ยนบ่อย อาจารย์ก็ขาดความมั่นใจว่าจะยื่นได้ไหม เพราะเอกสารกับผลงานทางวิชาการที่อาจารย์เตรียมไว้เพื่อรอยื่นขอตำแหน่ง ต้องแก้ไขเอกสารใหม่หมดเลย แบบแสดงหลักฐานการมีส่วนร่วมในผลงานอาจารย์เซ็นกันไว้ครบแล้วก็ต้องติดต่อมาเซ็นกันใหม่ เพราะบางท่านก็ทำร่วมกับนักศึกษา แต่นักศึกษาเรียนจบแล้ว...” (บุคลากรด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการระดับส่วนงาน, สิงหาคม) 5, 2565)

1.2 ผลกระทบต่อความเข้าใจในหลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน

(1) ขาดความเข้าใจในหลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน¹

อาจารย์ส่วนใหญ่ทราบว่าประกาศ ก.พ.อ. พ.ศ. 2564 มีการเพิ่มทางเลือกในการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการได้อีก 5 ด้าน และเห็นว่าเป็นหลักเกณฑ์เอื้อประโยชน์ให้กับอาจารย์ที่จะสามารถผลิตผลงานทางวิชาการได้ตามความถนัดของตนเอง เพราะเห็นว่าอาจารย์แต่ละท่านมีศักยภาพและความสามารถ ความถนัดที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามแม้ว่าอาจารย์จะเห็นว่าการมีช่องทางเฉพาะด้านเพิ่มขึ้นมาเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่อาจารย์ แต่อาจารย์ส่วนใหญ่กลับไม่ได้ให้ความสนใจกับเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านมากนักจะสนใจศึกษาเฉพาะเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการทั่วไปมากกว่า เนื่องจากเห็นว่าเกณฑ์เฉพาะด้านทั้ง 5 ด้าน เป็นหลักเกณฑ์ใหม่ที่ไม่เคยมีผู้ที่เคยทำมาก่อน ไม่มีตัวอย่างผลงานทางวิชาการแต่ละประเภทให้ศึกษา และเห็นว่าการทำผลงานวิจัยมีความง่ายมากกว่าการทำผลงานทางวิชาการเฉพาะด้าน เพราะเกณฑ์การประเมินคุณภาพผลงานวิจัยมีความชัดเจนและสามารถวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าผลงานทางวิชาการเฉพาะด้าน และอาจารย์มีพื้นฐานการทำผลงานวิจัยมาต่อเนื่องและคุ้นชินกับงานวิจัยมากกว่า ดังผู้ให้ข้อมูลที่แสดงความเห็นที่สอดคล้องกันดังนี้

“...เกณฑ์ใหม่ที่เป็นเฉพาะด้านยังไม่ค่อยมีคนเข้าใจว่าคืออะไร พอไม่มีใครรู้ก็เลยไม่มีใครจับมาทำ มองไปเหมือนเป็นทางโล่ง ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องเดินไปทางไหน ไม่รู้จะต้องไปปรึกษากับใคร...” (อาจารย์กลุ่มสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), สิงหาคม 8, 2565)

“...เท่าที่ผมฟังคลิปปร่ำยจากท่านศาสตราจารย์ผดุงศักดิ์ รัตนเดโช ที่บรรยายเกี่ยวกับเกณฑ์ใหม่เฉพาะด้าน ของ ม.ธรรมศาสตร์จัด ฟังดูเกณฑ์มันเอื้อ แต่มันไม่ได้ง่ายมันมีรายละเอียดที่ต้องศึกษา มีหลายอย่างที่เขากำหนดว่าในเอกสารผลงานเฉพาะด้านนั้น คุณจะต้องแสดงให้เห็นอะไรบ้าง เราต้องมานั่งถอดข้อกำหนดว่าต้องแสดงให้เห็นอะไรบ้าง อีกอย่างคณะกรรมการประจำคณะเองก็ยังไม่ทราบในหลักเกณฑ์ ไม่เข้าใจเกณฑ์...” (รองศาสตราจารย์กลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพ), ตุลาคม 28, 2565)

(2) มีความกังวลด้านผลงานทางวิชาการ การเผยแพร่ และลักษณะคุณภาพของผลงานทางวิชาการเฉพาะด้านและคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่พิจารณาประเมินผลงานทางวิชาการและจรรยาบรรณและจริยธรรม

อาจารย์มีความกังวลเกี่ยวกับเกณฑ์ของผลงานทางวิชาการเฉพาะด้าน เพราะหลักเกณฑ์เป็นเรื่องใหม่ อาจารย์ขาดความเข้าใจว่าผลงานทางวิชาการตามหลักเกณฑ์เป็นอย่างไร และต้องเตรียมเอกสารแบบใดเผยแพร่ในรูปแบบใด หากเตรียมผลงานทางวิชาการเฉพาะด้านแล้ว ใครจะทำหน้าที่ในการกลั่นกรองความถูกต้องให้เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจว่าสามารถนำมาขอตำแหน่งทางวิชาการได้ อาจารย์ส่วนใหญ่จึงเห็นว่าเกณฑ์ของผลงานทั่วไป มีความง่ายและชัดเจนมากกว่าเฉพาะด้าน ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า

¹ หลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการตามประกาศ ก.พ.อ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2564 มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านรับใช้ท้องถิ่นและสังคม 2) ด้านสร้างสรรค์สุนทรียะ ศิลปะ 3) ด้านการสอน 4) ด้านนวัตกรรม และ 5) ด้านศาสนา

“...งานวิจัยมันชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น impact Q1 , Q2 แต่นวัตกรรมอะไรคือสิ่งที่จะทำให้ผ่านเกณฑ์...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี), ตุลาคม 26, 2565)

“...ผลงานรับใช้สังคมและท้องถิ่นเท่าที่อ่านศึกษาเกณฑ์เขาเน้นสิ่งที่จะต้องออกมาเป็นผลลัพธ์ เป็นรูปธรรมที่สามารถวัดได้ เน้นหนักไปทางนั้น รู้สึกว่ายาก อยากเห็นตัวอย่างว่าแบบไหนที่เป็นรูปธรรมและเป็นเชิงประจักษ์ ต้องในระดับไหน เช่น ยกตัวอย่างด้านวิทยาศาสตร์จะได้ผลลัพธ์ออกมาเป็นนวัตกรรมที่เห็นได้ชัด แต่ในทางสายสังคมต้องเราต้องทำขนาดไหนถึงจะเรียกว่าเห็นผลลัพธ์ขนาดนั้น...” (อาจารย์กลุ่มสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), สิงหาคม 8, 2565)

อีกทั้งนับตั้งแต่มีการประกาศหลักเกณฑ์ออกมาและมีผลใช้บังคับแล้วแต่ไม่สามารถทราบและสืบค้นจากฐานข้อมูลรายชื่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ในฐานที่ ก.พ.อ. กำหนดได้ว่าใครคือผู้ที่ทำหน้าที่ในการประเมินผลงานในแต่ละด้าน ซึ่งแตกต่างจากเกณฑ์ทั่วไปที่มีบัญชีรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องชัดเจน ดังผู้ให้ข้อมูลที่แสดงความเห็นว่า

“...มหาวิทยาลัยก็ยังไม่มีการประกาศที่ชัดเจนว่าถ้าเราจะขอแบบด้านศาสนาว่าจะแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิอย่างไร เพราะเกณฑ์ผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 1 คน เป็นปราชญ์ชาวบ้านก็ได้ ซึ่งเขาจะเข้าใจบริบทงานเราไหม เราก็ไม่แน่ใจ หรือแม้แต่รายชื่อ reader ที่อยู่ในฐานที่ ก.พ.อ. ไปค้นดูก็ไม่เจอว่าเป็นใคร มันไม่ชัดเจนเหมือนวิธีแบบเดิม...” (อาจารย์กลุ่มสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), สิงหาคม 22, 2565)

“...สอบถามไปที่ อว. ว่ามีมหาวิทยาลัยไหนยื่นเฉพาะด้านบ้างไหม เจ้าหน้าที่ก็บอกว่ายังไม่มีการพิจารณาที่เสนอเข้าไปที่ อว. เพราะ อว. ก็อยู่ระหว่างทำบัญชีรายชื่อ reader เฉพาะด้านอยู่...” (บุคลากรด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการระดับมหาวิทยาลัย), สิงหาคม 4, 2565)

1.3 ผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนาและส่งเสริมการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน

เนื่องจากหลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านที่มีการกำหนดประกาศใช้บังคับเป็นครั้งแรก มหาวิทยาลัยจึงต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบของผลงานทางวิชาการแต่ละประเภท ส่งผลให้มหาวิทยาลัยจึงยังขาดระบบการสนับสนุนและส่งเสริมอาจารย์เพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน ดังจะอธิบายต่อไปนี้

(1) ขาดระบบพี่เลี้ยง (Mentor) เฉพาะด้าน

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ไม่มีระบบพี่เลี้ยงเฉพาะด้านคอยให้คำปรึกษา โดยจะมีเฉพาะระบบพี่เลี้ยงทั่วไป คือ เน้นการแนะนำ ช่วยเหลือการทำผลงานวิจัย ตำรา หนังสือมากกว่า ดังผู้ให้ข้อมูลที่แสดงความเห็นในประเด็นนี้ว่า

“...ตอนนี้ที่คณะก็ยังไม่มีการยืมที่ทีมพี่เลี้ยงเฉพาะด้าน มีแต่ทีมพี่เลี้ยงแบบเดิม...” (บุคลากรด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการระดับส่วนงาน), สิงหาคม 4, 2565)

(2) ขาดตัวอย่างและการนำร่องการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน

มหาวิทยาลัยยังขาดการรวบรวมผลงานทางวิชาการเฉพาะด้านทั้ง 5 ด้าน มาให้อาจารย์ได้ใช้ศึกษาเป็นแนวทางในการจัดทำผลงานทางวิชาการ และกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมไม่มีฐานข้อมูลสำหรับให้อาจารย์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถสืบค้นดูตัวอย่างของผลงานทางวิชาการเฉพาะด้านได้นอกจากนี้มหาวิทยาลัยยังไม่มีกลุ่มนาร่องหรืออาจารย์ที่เสนอขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน ดังผู้ให้ข้อมูลที่แสดงความเห็นสอดคล้องกันที่ว่า

“...ตอนนี้ยังไม่เห็นมีอาจารย์ที่คณะเสนอขอด้วยวิธีเฉพาะด้านนะ หลักเกณฑ์นี้ใหม่มาก แนวทางต่าง ๆ จาก อว. ก็ยังไม่ค่อยชัดเจน หรือเพราะไม่มีตัวอย่างของคนที่เคยเสนอด้วยวิธีนี้มาก่อนให้อาจารย์ได้ดู ได้ศึกษา...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ), สิงหาคม 5, 2565)

“...งานสร้างสรรค์ สุนทรียะ ศิลปะ ไม่มีแพลตฟอร์ม หรือฟอร์แมตที่ตายตัว เราก็ต้องค้นคว้าเอง ศึกษาเองว่าต้องทำแบบไหน ไม่มีตัวอย่างให้ดูถือเป็นความยากของด้านนี้...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์กลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), ตุลาคม 6, 2565

(3) บุคลากรด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของส่วนงานและมหาวิทยาลัยขาดความเข้าใจในหลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน

คณะกรรมการประจำส่วนงานและบุคลากรด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของส่วนงาน และมหาวิทยาลัยยังขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักเกณฑ์เฉพาะด้าน ดังผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...เราไม่รู้หลักเกณฑ์ใหม่ที่มี 5 ด้าน มันคืออะไร เลยไม่รู้จะแนะนำอาจารย์ให้มาขอแบบนี้ได้อย่างไร เพราะอาจารย์ในคณะบางท่านก็ชอบสอนอย่างเดียวจนถ้ามีคนที่ยื่นขอยื่นด้านพวกนี้มาบอกเราก็ดินะ เราจะได้ไปแนะนำอาจารย์ต่อได้...” (บุคลากรด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการระดับส่วนงาน), สิงหาคม 22, 2565)

(4) ขาดการประชาสัมพันธ์กระตุ้นและส่งเสริมการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านที่เป็นรูปธรรม

อัตราการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านของมหาวิทยาลัยขอนแก่น นับตั้งแต่มีการประกาศ ก.พ.อ. พ.ศ. 2564 และข้อบังคับของมหาวิทยาลัยมีผลใช้บังคับนั้นยังไม่มีอาจารย์ยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน ขณะเดียวกันกลับมีอาจารย์ที่ขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการทั่วไปอยู่ตลอดในแต่ละเดือน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความเห็นที่สะท้อนถึงสาเหตุที่ไม่มีผู้ยื่นเสนอขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน ดังผู้ให้ข้อมูลที่ว่า

“...คณะยังเน้นขอรูปแบบเดิมมากกว่า ไม่ได้ห้ามที่จะขอเฉพาะด้านแต่ก็ไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์เฉพาะด้าน ซึ่งตอนนี้ที่คณะยังไม่เห็นใครขอแบบด้านนี้นะ...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี), ตุลาคม 26, 2565)

“...อยู่ที่คณะไม่มีอาจารย์มาถามเกี่ยวกับการขอเฉพาะด้านเลย ปกติจะถามแต่เกณฑ์แบบเดิมที่ใช้งานวิจัย มีหนังสือ ตำรา อาจเพราะอาจารย์รุ่นพี่ก็พาอาจารย์รุ่นใหม่ ๆ ทำงานวิจัย...” (บุคลากรด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการระดับส่วนงาน), สิงหาคม 4, 2565)

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่าผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการที่มีต่อการยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่นการปรับเปลี่ยนเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการตามประกาศ ก.พ.อ. พ.ศ. 2564 ส่งผลกระทบต่อการเตรียมความพร้อมในการยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ เนื่องจากหลักเกณฑ์มีการปรับเปลี่ยนบ่อยและเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ทำให้อาจารย์ที่กำลังจะเสนอขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการต้องแก้ไขเอกสารต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ใหม่ เกิดความสับสน และอาจารย์ขาดความเข้าใจต่อหลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน แม้ว่าอาจารย์เห็นว่าเป็นช่องทางที่ดี เป็นประโยชน์กับอาจารย์ให้กับอาจารย์สามารถทำผลงานทางวิชาการในรูปแบบอื่น ๆ ตามความถนัดและสามารถนำผลงานด้านนั้น ๆ ไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาของเศรษฐกิจ สังคม และประเทศชาติได้ก็ตาม เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่และไม่เคยมีผู้ได้ยื่นขอด้วยวิธีนี้มาก่อนในมหาวิทยาลัย ประกอบกับอาจารย์ได้เตรียมวางแผนในการยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการโดยใช้งานวิจัยกับตำราหรือหนังสือมากกว่า เพราะเป็นวิธีการที่คุ้นชินและมีพื้นฐานทางด้านการวิจัยอยู่แล้ว อีกทั้งอาจารย์มีความกังวลเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ผลงานทางวิชาการเฉพาะด้านและคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่ประเมินผลงานทางวิชาการและจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการเพราะเห็นว่าผลงานยังไม่ชัดเจนเหมือนกับงานวิจัยและไม่สามารถสืบค้นรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้านที่อยู่ในฐานที่ ก.พ.อ. กำหนดได้เนื่องจาก อว. อยู่ระหว่างจัดทำรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้าน และผลงานทางวิชาการต้องมีคุณภาพมากน้อยเพียงใดจึงจะผ่านเกณฑ์ได้ ทำให้อาจารย์ตัดสินใจที่จะไม่เสนอขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน

สำหรับผลกระทบด้านกระบวนการพัฒนาและการส่งเสริมการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน พบว่า ขาดระบบพี่เลี้ยงเฉพาะด้าน (mentor) ให้คำปรึกษา ขาดตัวอย่างผลงานทางวิชาการและกลุ่มนาร่อง บุคลากรด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการทั้งระดับส่วนงานและมหาวิทยาลัย ยังไม่มีประสบการณ์ ในการตรวจสอบและกลั่นกรองผลงานทางวิชาการเฉพาะด้าน และขาดการประชาสัมพันธ์แจ้งหลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน แต่เน้นการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการทั่วไปมากกว่า

อภิปรายผลการศึกษา

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ สามารถสรุปได้ว่าการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านเป็นหลักเกณฑ์ที่มีเอื้อให้อาจารย์สามารถผลิตผลงานทางวิชาการเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการตามที่ตนเองถนัดได้ แต่มหาวิทยาลัยต้องมีกระบวนการในการส่งเสริมและสื่อสารสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านให้ชัดเจนมีระบบพี่เลี้ยงเฉพาะด้านให้คำปรึกษา ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตราภา गुณชลบุตร และคณะ (2562) ในประเด็นผลการศึกษาที่ พบว่า สภาพการณ์ปัจจุบันอาจารย์ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับกฎระเบียบ หลักเกณฑ์ ระบบการส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ โดยมีข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหา คือ ผู้บริหารระดับคณะและมหาวิทยาลัยควรส่งเสริมและผลักดันให้อาจารย์ผลิตผลงานทางวิชาการ มีระบบพี่เลี้ยงอย่างต่อเนื่อง และมีระบบประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการขอกำหนดตำแหน่งที่รวบรวมประกาศกฎ ระเบียบที่ถูกต้องชัดเจน อีกทั้งมหาวิทยาลัยควรมี

สำหรับกระบวนการพัฒนาและส่งเสริมการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านนั้น อาจารย์ส่วนใหญ่เห็นว่าหลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านยังขาดความชัดเจน และยังไม่มีเข้าใจว่าผลงานทางวิชาการเฉพาะด้านคืออะไร มีรูปแบบ และการเผยแพร่อย่างไร มหาวิทยาลัยหรือส่วนงานไม่มีตัวอย่างของผลงานทางวิชาการแต่ละประเภทให้ได้ศึกษา แต่สำหรับผลงานวิจัยมีตัวอย่างและรูปแบบที่ชัดเจน และมีรุ่นพี่ที่สามารถให้คำปรึกษาได้ และส่วนใหญ่เห็นว่าการทำผลงานวิจัยมีความง่ายและชัดเจนกว่าผลงานทางวิชาการเฉพาะด้าน จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่มีแรงจูงใจที่จะยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการด้วยช่องทางนี้ ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้มีข้อค้นพบจากเพิ่มเติมจาก สมจิตร ดวงจันทร์ (2560) พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของที่เหมาะสม คือ ต้องมีกระบวนการที่ชัดเจน กระชับ มหาวิทยาลัยต้องเสริมสร้างแรงจูงใจในการผลิตผลงานทางวิชาการให้กับคณาจารย์ สร้างบรรยากาศที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาผลงานทางวิชาการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สถานที่ต้องเอื้อในการทำผลงานทางวิชาการ ควรมีระบบฐานข้อมูลให้อาจารย์ใช้สำหรับค้นคว้าได้อย่างสะดวกและความทันสมัย

ข้อเสนอแนะ

จากการสรุปผลการศึกษาผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

- 1) มหาวิทยาลัยขอนแก่น ควรมีกองทุนจัดสรรงบประมาณสำหรับการส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการเฉพาะด้านให้มากขึ้น และมีรูปแบบผลงานทางวิชาการที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่ ก.พ.อ. และมหาวิทยาลัย
- 2) มหาวิทยาลัยขอนแก่นควรจัดกิจกรรมโครงการส่งเสริมการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน (ค่าย ผศ. รศ. ศ. เฉพาะด้าน) นอกเหนือจากค่าย ผศ. รศ. ศ. ทัวไปที่มีอยู่แล้ว โดยเชิญผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านมาให้ความรู้ ความเข้าใจกับอาจารย์ และเพื่อเป็นการกระตุ้นและเสริมสร้างแรงจูงใจในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการให้กับอาจารย์
- 3) มหาวิทยาลัยขอนแก่นควรมีระบบพี่เลี้ยงเฉพาะด้าน (mentor) ของส่วนงานและมหาวิทยาลัย เพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน
- 4) มหาวิทยาลัยขอนแก่นควรค้นหาและคัดเลือกอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่มีความสนใจและมีความถนัดในแต่ละด้านเพื่อเข้าร่วมโครงการค่ายวิชาการให้ความรู้ ความเข้าใจในหลักเกณฑ์และให้อาจารย์กลุ่มนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการนำร่องของกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้าน (Role Model)
- 5) มหาวิทยาลัยขอนแก่นควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อชี้แจงหลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ และเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ได้แก่ ผู้บริหารระดับมหาวิทยาลัยและส่วนงาน ก.พ.ว. คณะกรรมการประเมินผลการสอน คณะกรรมการกลั่นกรองประจำส่วนงาน บุคลากรที่รับผิดชอบด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการระดับมหาวิทยาลัยและส่วนงาน และอาจารย์
- 6) มหาวิทยาลัยขอนแก่นควรมีแหล่งรวบรวมตัวอย่างผลงานทางวิชาการเฉพาะด้านทั้ง 5 ด้าน จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย เพื่อให้อาจารย์ที่มีความสนใจสามารถเข้ามาศึกษาหรือดูเป็นแนวทางในการผลิตผลงานทางวิชาการ
- 7) มหาวิทยาลัยขอนแก่นควรมีสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านในรูปแบบต่าง ๆ เช่น Infographic เป็นต้น

8) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านให้กับมหาวิทยาลัย โดยเชิญผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ ก.พ.ว. และบุคลากรด้านการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

9) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ควรจัดทำฐานข้อมูลรายชื่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำหน้าที่ประเมินผลงานทางวิชาการและจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการเฉพาะด้านในฐานที่ ก.พ.อ. กำหนด ให้แล้วเสร็จก่อนที่จะมีการประกาศบังคับใช้หลักเกณฑ์ เพื่อไม่ให้เกิดกระบวนการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านเกิดความล่าช้า

10) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ควรมีแหล่งค้นคว้าสำหรับศึกษาตัวอย่างลักษณะของเอกสารและผลงานทางวิชาการเฉพาะด้านในแต่ละประเภทที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่ ก.พ.อ. กำหนด เพื่อให้มหาวิทยาลัยหรืออาจารย์ที่มีความสนใจสามารถเข้าไปสืบค้นและใช้เป็นตัวอย่างในการจัดทำผลงานทางวิชาการเฉพาะด้านได้

ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งต่อไป

เนื่องจากงานวิจัยเรื่องนี้เป็นกรณีศึกษาเฉพาะมหาวิทยาลัยขอนแก่น และเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางการส่งเสริมการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านเปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่มีการกำหนดใช้หลักเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะด้านเหมือนกัน โดยศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลสถิติที่เจาะลึกและมีกลุ่มตัวอย่างที่มีขอบเขตมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- _____. (2561). เกณฑ์การเลื่อนตำแหน่งที่คนทำงานควรรู้. ค้นเมื่อ 22 เมษายน 2565, <https://th.jobsdb.com/th-th/articles>
- กองทรัพยากรบุคคล. (2565). สถิติจำนวนบุคลากรประเภทวิชาการของมหาวิทยาลัยขอนแก่น. สืบค้น 22 เมษายน 2565, จาก https://hr.kku.ac.th/wphrdkku/?page_id=2167
- จิตรภา ฤกษ์พลบุตร, ฉันทนา สุรัสวดี, สุบัน บัวขาว, สุไม บิลโบ, อนันตกุล อินทรผดุง, กาญจนา จินดานิล, อุมพร ยุวชิต, ศรดา นิตวีรการ, อะเคื้อ กุลประสูติติก. (2562). การศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาอาจารย์เข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 10(1), 1-12.
- ชนิตา รัชพลเมือง และคณะ. (2556). การพัฒนากระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 26(3), 301- 321.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2561). แนวคิดการพัฒนาหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณากำหนดตำแหน่งทางวิชาการ เอกสารประกอบการสัมมนาหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณากำหนดตำแหน่งทางวิชาการ พ.ศ.

- 2560 สืบค้น 25 เมษายน 2565, จาก [http://www.basd.mhesi.go.th/Files/เอกสารประกอบการสัมมนา_ลงเว็บ/23%20มี.ค.61/2. แนวคิดการพัฒนาเกณฑ์%2060%20\(23-03-61\).pdf](http://www.basd.mhesi.go.th/Files/เอกสารประกอบการสัมมนา_ลงเว็บ/23%20มี.ค.61/2. แนวคิดการพัฒนาเกณฑ์%2060%20(23-03-61).pdf)
- ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2564 (2565, 7 มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 139 ตอนพิเศษ 4 ง. หน้า 22-50.
- ประสิทธิ์ชัย เดชขำ. (2557). เส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. วารสารสุทธิปริทัศน์. 28(85), 186–203.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2558).ประกาศคณะกรรมการบริหารงานบุคคล ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ฉบับที่ 5/2558) เรื่อง หลักเกณฑ์วิธีการจ้าง เงื่อนไขการจ้างพนักงานมหาวิทยาลัยและลูกจ้างมหาวิทยาลัย. 19 ธันวาคม 2558.
- สมจิตร ดวงจันทร์ และคณะ. (2562). การบริหารจัดการการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของมหาวิทยาลัย ราชภัฏพระนคร. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 10(1), 13-28.
- สมชาย ทิรัญกิตติ. (2542). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. ค้นเมื่อ 22 เมษายน 2565, จาก <https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/career-path-planningrev25561209.pdf>

ภาษาอังกฤษ

- Herzberg, F., Mausner, B., & Snyderman, B. B. (1959). **Motivation to Work**. New York: John Willey and Sons.

Translated Thai References

- Duangchan, S. et al. (2019). Management on the Acquisition of Academic Position in Phranakhon Rajabhat University. Academic Journal Phranakhon Rajabhat University, 10(1), 13-28. (in Thai)
- Human Resources Division. (2 0 2 2) . Academic Position Document of Academic Personnel, Khon Kaen University. (in Thai).
- Khon Kaen University. (2015). Announcement of the Human Resources Management Committee of Khon Kaen University (No. 5/2015) Subject Criteria, Methods of Employment terms of employment University Staff and University Employees. (in Thai)
- Kundalaputra, J. et al. (2019). A Study of Problems and Guidelines for Academic Staff Promotion of Phranakhon Rajabhat University. Academic Journal Phranakhon Rajabhat University, 10(1), 1–12. (in Thai)
- Rukspollmuang, C. et al. (2013). The development of the appointment process for academic titles of Faculty members in higher education institutions. Journal of Research Methodology, 26(3), 301-321. (in Thai)

Dechkham, P. (2014). **The Career Paths Of Faculty Members In Private Higher Education Institutions.** Suthiparithat, 28(85), 186-203. (in Thai)

The Civil Service Commission in Higher Education. (2021). **Announcement on Criteria and Procedures for Consideration of Appointment of Persons to be Assistant Professors Associate Professor and Professor.** (in Thai)

Uwanno, B. (2018). **Concept of developing criteria and methods for determining academic position.** Document of Academic for meeting.
[http://www.basd.mhesi.go.th/Files/เอกสารประกอบการสัมมนา_ลงเว็บ/23%20มี.ค.61/2.แนวคิดการพัฒนาเกณฑ์%2060%20\(23-03-61\).pdf](http://www.basd.mhesi.go.th/Files/เอกสารประกอบการสัมมนา_ลงเว็บ/23%20มี.ค.61/2.แนวคิดการพัฒนาเกณฑ์%2060%20(23-03-61).pdf) (in Thai)

Hirunkitti, S. (1999). **human resource management.**
<https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/career-path-planningrev25561209.pdf>

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเวียงนาง

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

The Development of Elderly Quality of Life in Wang Nang Sub-district Municipality, Mueang District, Maha Sarakham Province

[Received: December 25, 2022; Revised: January 19, 2023;

Accepted: January 26, 2023]

เสาวลักษณ์ สมยา

หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขานโยบายสาธารณะ

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Saowalak Somya

Master of Political Science,

Public Policy,

College of Politics and Governance,

Maharakham University

e-mail: love58lukge@gmail.com

ประโยชน์ สังกสิน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Prayote Songklin

Advisor,

College of Politics and Governance,

Maharakham University

e-mail: prayote@msu.ac.th

CORRESPONDING AUTHOR

Saowalak Somya

Master of Political Science, Public Policy, The College of Politics and Governance,

Maharakham University

e-mail: love58lukge@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้การวิจัยแบบผสม ซึ่งในเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุจำนวน 400 คน เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผู้ให้สัมภาษณ์ คือ ผู้สูงอายุจำนวน 8 คน และจัดการข้อมูลโดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดหมวดหมู่ และนำเสนอในเชิงพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า 1) ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพร่างกายที่ดี ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และด้านสภาพอารมณ์ที่ดี ตามลำดับ และในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม และด้านการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ตามลำดับ และ 2) ข้อเสนอแนะที่สำคัญ ได้แก่ (1) หน่วยงานภาครัฐ อาสาสมัคร จิตอาสา ควรมีการลงพื้นที่ดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นประจำ (2) ควรมีการเพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุมากขึ้นจากเดิม (3) ควรมีการเปิดศูนย์การเรียนรู้ฝึกอาชีพให้ผู้สูงอายุ (4) ควรมีการจัดทำลานกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ และ (5) ควรมีการเปิดโรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องสุขภาพ

คำสำคัญ: การพัฒนา; คุณภาพชีวิต; ผู้สูงอายุ

Abstract

The research aimed to study the needs and suggestions on developing the quality of life of the elderly in Wang Nang Sub-district Municipality, Mueang District, Maha Sarakham Province. The research was conducted on mixed-method research, quantitative and qualitative research. Concerning the quantitative research, the sample was 400 elderly people. The instrument used for data collecting was a questionnaire. Statistics in data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation. Concerning the qualitative research, data were collected from a semi-structured interview. Key informants were 8 elderly people. The data obtained from the interviews was used to analyze, synthesize, categorize and present in a descriptive design. The study found that 1) the needs on developing the quality of life of the elderly were overall at a high level. Classified by each aspect, there were 3 aspects at the highest level of needs, arranged from the highest mean to the lowest mean, which were good physical health, good livelihood, and good emotional health. Besides, there were 3 aspects at a high level of needs, as arranged from the highest mean to the lowest mean, which were interpersonal relationships, social gatherings, and self-decision-making. And 2) Significant suggestions were (1) government agencies and volunteers should have regular visits to look after the health of the elderly; (2) the elderly allowance should be increased to cover current expenses; (3) a vocational training courses and training courses; (4) outdoor space should be provided for the elderly, and (5) an elderly school should be established in the community for knowledge exchange in healthcare.

Keywords: Development, Quality of life, The elderly

บทนำ

สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) เกิดจากโครงสร้างประชากรโลกซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (United Nation, 2016) ข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (WHO) มีการคาดการณ์ว่าจำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 3 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2573 คาดว่าจะมีจำนวนประชากรสูงอายุมากถึงประมาณ 1.4 พันล้านคนและจะเพิ่มขึ้นถึง 2 พันล้านคนในปี พ.ศ. 2593 ทวีปเอเชียจะมีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลก โดยคาดว่าสัดส่วนผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในทวีปเอเชียจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่นซึ่งถือเป็นประเทศที่มีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลกและถือเป็นประเทศแรกๆ ของโลกที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว (Super-aged Society) (กรมสุขภาพจิต, 2563)

การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนผู้สูงอายุดังกล่าว ในแทบจะทุกประเทศทั่วโลก เกิดขึ้นจากวิวัฒนาการทางการแพทย์ที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้อัตราการตาย ในขณะที่การแพร่กระจายการแข่งขันทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นในทุกมุมโลก การแข่งขันและดิ้นรนในการดำเนินชีวิตของประชากรเร่งรีบตามไปด้วย ทำให้การสร้างครอบครัวในประชากรลดลง ส่งผลให้อัตราการเกิดของประชากรทั่วโลกลดลง ดังนั้น สัดส่วนของผู้สูงอายุจึงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและเป็นไปอย่างรวดเร็ว (United Nation, 2015) การสูงอายุจะเป็นช่วงวัยที่มีความเสื่อมทางร่างกายและเกิดการเจ็บป่วยจากความเสื่อมถอยของร่างกาย ซึ่งจะส่งผลต่อการพึ่งพิงระบบบริการสุขภาพเป็นจำนวนมาก ยิ่งกว่านั้นผู้สูงอายุที่ขาดความมั่นคงด้านต่างๆ จะก่อผลกระทบจำนวนมาก เช่น ผู้ที่มีร่างกายไม่แข็งแรงจะเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังจำนวนมากและกลายมาเป็นภาระในการจัดการของระบบสุขภาพและสังคมในทุกประเทศทั่วโลก (United Nation, 2011)

หากกล่าวถึงสถานการณ์การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย จะเห็นว่าในประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด 68.9 ล้านคน มีประชากรสูงอายุตั้งแต่อายุ 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 11 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 16.5 ผสมกับอัตราการเกิดของประชากรไทยที่ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 0.4 ต่อปี ทำให้เร่งการเข้าสู่สังคมสูงวัยของไทยให้รวดเร็วยิ่งขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุดในระยะ 5 ปี ข้างหน้า (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560) ซึ่งถือว่าผู้สูงอายุจัดเป็นกลุ่มเปราะบางทางสังคมและเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงด้านคุณภาพชีวิต จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559 นี้ แสดงให้เห็นว่า มีผู้สูงอายุจำนวนมากที่อาจจัดอยู่ในภาวะเปราะบาง หนึ่งในสามของผู้สูงอายุมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน บุตรซึ่งเคยเป็นแหล่งรายได้สำคัญของผู้สูงอายุมีสัดส่วนลดลง ร้อยละของผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังคนเดียว หรือตามลำพังกับผู้สูงอายุด้วยกันมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น จำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง มีประมาณ 4 แสนคน และผู้สูงอายุที่เป็นโรคสมองเสื่อมมีประมาณ 6 แสนคนในปี 2559 และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นอีกมาก ในอีก 20 ปีข้างหน้าผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงจะเพิ่มเป็น 1.3 ล้านคน และผู้ป่วยด้วยโรคสมองเสื่อมจะเพิ่มเป็น 1.4 ล้านคน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560: 4) มากไปกว่านั้น การเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุยังส่งผลกระทบต่อทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และระดับประเทศ กล่าวคือ วัยสูงอายุเป็นวัยที่เกิดความเสื่อมถอยทางร่างกาย ส่งผลให้ความสามารถของผู้สูงอายุนั้นลดลง เช่น การมองเห็นไม่ชัด สายตาผิดปกติ เดินเคลื่อนไหวลำบาก มีการรับรู้ที่ช้า มีโรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน ความดันสูง จึงทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องเผชิญจากการประกอบอาชีพไม่มีรายได้ต้องอาศัยรายได้

จากบุตรเป็นรายได้หลักซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2559) ทำให้บุตรวัยแรงงานโดยเฉพาะแรงงานจากพื้นที่ชนบทต้องออกนอกพื้นที่ไปทำงานในเมืองหรือต่างถิ่น ทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่กันตามลำพัง บ้างก็ต้องแบกรับภาระในการเลี้ยงดูหลานที่ยังเล็กที่บุตรวัยแรงงานทิ้งไว้ ทำให้เกิดรูปแบบของการอยู่อาศัยแบบครอบครัวข้ามรุ่นหรือครอบครัวแหวกกลาง (Skipped-generation household) โดยมีผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวข้ามรุ่นหรือครอบครัวแหวกกลางถึงร้อยละ 10 (วิพรรณประจวบเหมาะ และคณะ, 2557) ซึ่งรูปแบบของการอยู่อาศัยดังกล่าวส่งผลต่อทั้งคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและเด็กซึ่งอยู่ในวัยที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่และอาจส่งผลให้เกิดปัญหาครอบครัวตามมาได้ ในขณะที่สัดส่วนของประชากรบุตรวัยแรงงานลดลงก็ส่งผลให้ผลผลิตโดยรวมของประเทศลดลง ทำให้รายได้ของประเทศลดลง และเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศตามมา

จากข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นประเด็นที่สำคัญ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องดังกล่าว โดยเฉพาะภายในเขตปกครองในรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเทศบาลตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ดี มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุ มีโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุ และมีการตรวจสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ เพื่อจะเป็นคุณภาพการในการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยต่อไป

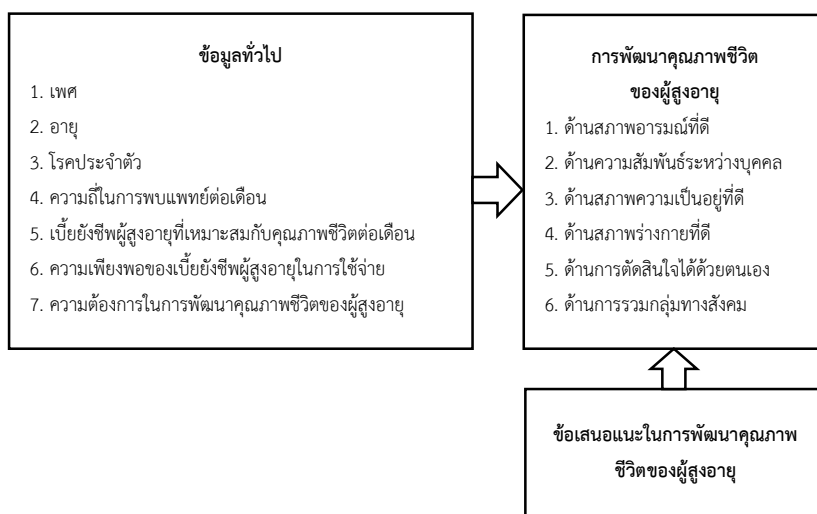
ทั้งนี้ ในงานวิจัยนี้ คำว่า “ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลที่มีชีวิตและมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเทศบาลตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ขณะที่คำว่า “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ” หมายถึง การกำหนดแนวทางหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความพอใจในชีวิต มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสุขภาพกายและใจที่ดี สามารถควบคุมตนเองและตัดสินใจด้วยตนเองอย่างเหมาะสม ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีความสุข และพึงพอใจในการดำเนินชีวิต มีสุขภาพจิตที่ดี ไม่มีความวิตกกังวลปราศจากความเครียด รู้จักการยอมรับตนเอง เห็นคุณค่าของตนเองรวมถึงการควบคุมอารมณ์ของตนเอง (2) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีมิตรภาพกับสมาชิกในครอบครัว เพื่อน ญาติมิตรและคนรอบข้างทำให้ไม่รู้สึกว้าเหวเอยู่โดดเดี่ยวเดียวดาย มีการติดต่อพบปะสังสรรค์รวมถึงการมีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับคนในครอบครัว เพื่อน ญาติมิตรและคนรอบข้างอยู่ตลอดเวลา (3) ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีอาชีพการงานและรายได้ มีสภาพทางการเงินที่ดี ได้รับความปลอดภัยในการใช้ชีวิตและมีที่พักอาศัยที่เหมาะสมเป็นไปตามมาตรฐานของการมีชีวิตที่ดี (4) ด้านสภาพร่างกายที่ดี หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายที่แข็งแรงไม่มีโรคภัยไข้เจ็บสามารถเคลื่อนไหวร่างกายดูแลตนเองในเรื่องอาหารและโภชนาการตลอดจนการรับข้อมูลข่าวสารเพื่อการดูแลสุขภาพของตนเอง (5) ด้านการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีอิสรภาพในการกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง มีศักยภาพที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ที่ตนเองชอบหรือพอใจสามารถให้เหตุผลสนับสนุนด้วยคำพูดและแก้ต่างเพื่อตนเอง และ (6) ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มทางสังคม มีส่วนร่วมในกลุ่มทางสังคม มีบทบาทในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของสังคมตลอดจนการได้รับการยอมรับทางสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเวียงน้าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
- 2) เพื่อให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเวียงน้าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยปรับจากแนวคิดของปีเคิล-บราวน์ และคณะ (Beadle-Brown et al., 2008: 380) และ ชาลล็อกและเวอร์ดูโก (Schalock and Verdugo, 2002 อ้างถึงใน สุทธิพงศ์ บุญผดุง, 2554: 18-19) จากแนวคิดดังกล่าวสามารถกำหนดตัวแปรในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จำนวน 6 ด้าน ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้สัมภาษณ์

ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปอาศัยอยู่ในเทศบาลตำบลเวียงน้าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 1,039 คน (ข้อมูลจากเทศบาลตำบลเวียงน้าง ณ วันที่ 20 ตุลาคม 2565) โดยกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คนที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้มาจากการสุตรของยามานะ (Yamane, 1973) ด้วยความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 5% ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) นอกจากนั้น ผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 8 คนที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานชมรมอาสาสมัคร

สาธารณสุขมูลฐาน ประธานชมรมแม่บ้านผู้สูงอายุ สมาชิกชมรมรักสุขภาพ และผู้ใหญ่บ้าน โดยการเลือกแบบเจาะจงก็จะถูกใช้เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ด้วย

2. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยนี้ใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้จึงเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยพิจารณาจากกรอบแนวคิดการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ครบถ้วนสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จำนวน 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ด้านสภาพร่างกายที่ดี ด้านการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายปิด (Close-Ended) มีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของบุญชม ศรีสะอาด (2553: 161-162) ซึ่งมี 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด และข้อเสนอแนะที่เป็นเป็นคำถามแบบปลายเปิด (open-ended questionnaire) ทั้งนี้ แบบสอบถามมีความเชื่อมั่น โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach ได้เท่ากับ 0.7 ซึ่งปรับปรุงแก้ไขจากการนำไปทดลองใช้ (Try-Out) กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม รวม 30 ชุด ขณะที่แบบสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure) เกี่ยวกับความต้องการและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยพิจารณาเลือกข้อที่ได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไป จากการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โปรแกรม SPSS โดยแบ่งเป็น (1) การวิเคราะห์ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) (2) การวิเคราะห์ตอนที่ 2 ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางควบคู่การบรรยายและสรุปผลการวิจัย และ (3) การวิเคราะห์ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยการสรุปประเด็น แล้วนำมาแจกแจงความถี่ (Frequency) ในแต่ละประเด็น แล้วนำเสนอด้วยการพรรณนา

ส่วนการจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดหมวดหมู่และนำเสนอในเชิงพรรณนา

สรุปผลการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นั่นคือ ผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 61-70 ปี ไม่มีโรคประจำตัว ไม่ต้องไปพบแพทย์ ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับคุณภาพชีวิตต่อเดือน 600 บาท เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไม่พอสำหรับใช้จ่าย และความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมากที่สุด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) จาก 400 คน พบว่า มีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านสภาพร่างกายที่ดีมากที่สุด

2) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.46) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านสภาพร่างกายที่ดี ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.44) ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.45) ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.43) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.58) ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.71) ด้านการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.75) ตามลำดับ ทั้งนี้ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี	4.52	0.43	มากที่สุด
2. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	4.33	0.58	มาก
3. ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี	4.57	0.45	มากที่สุด
4. ด้านสภาพร่างกายที่ดี	4.60	0.44	มากที่สุด
5. ด้านการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง	4.00	0.75	มาก
6. ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม	4.27	0.71	มาก
รวม	4.38	0.46	มาก

3) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่สำคัญได้แก่ (1) หน่วยงานภาครัฐ อาสาสมัคร จิตอาสา ควรมีการลงพื้นที่ดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นประจำ (2) ควรมีการเพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุมากขึ้นจากเดิมให้พอใช้จ่ายในปัจจุบัน (3) ควรมีการเปิดศูนย์การเรียนรู้ฝึกอาชีพให้ผู้สูงอายุและฝึกอบรมโครงการต่างๆ (4)

ควรมีการจัดทำลานกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ ในการออกกำลังกายและใช้ทำกิจกรรมต่างๆ และ (5) ควรมีการเปิดโรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องสุขภาพ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในเทศบาลตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม สรุปผลดังนี้ **(1) ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี** พบว่า ผู้สูงอายุต้องการมีความสุข เบิกบาน แจ่มใสกับสิ่งรอบข้าง สามารถควบคุมอารมณ์ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตและพอใจกับความเป็นอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม อาจมีปัจจัยบางอย่างที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความไม่สบายใจ เบื่อหน่าย หรือรู้สึกท้อแท้ใจ ตลอดจนการคิดว่าตนเองไม่มีประโยชน์ต่อคนอื่นเกิดขึ้นได้เช่นกัน **(2) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล** พบว่า ผู้สูงอายุควรมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการดูแลเอาใจใส่เรื่องอาหารการกินให้กับผู้สูงอายุ กิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว กิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับกลุ่มเพื่อน รวมถึงความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนบ้าน และญาติมิตร **(3) ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี** พบว่า ผู้สูงอายุควรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ต้องการได้รับการอบรมอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ รวมถึงยังต้องพึ่งพาอาศัยลูกหลาน ในเรื่องค่าใช้จ่ายอยู่ เช่น การพึ่งค่าใช้จ่ายรักษาพยาบาล การช่วยงานการกุศลต่างๆ รวมถึงการมีภาระหนี้สินที่จะต้องจ่าย และที่พักอาศัยที่เหมาะสมปลอดภัยต่อการดำรงชีวิต ผู้สูงอายุให้ความสำคัญในเรื่องการดูแลสุขภาพในเรื่องการเลือกรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ **(4) ด้านสภาพร่างกายที่ดี** พบว่า ผู้สูงอายุควรมีสภาพร่างกายดี พึงพอใจในสุขภาพของตนเอง มีการปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดในการดูแลสุขภาพของตนเอง เช่น ตรวจสุขภาพ ออกกำลังกาย ให้ความสนใจในเรื่องข่าวสารสุขภาพ รวมถึงการเข้ามาของภาครัฐหรือเอกชนในการสนับสนุนส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ ควรเน้นให้ผู้สูงอายุดูแลสุขภาพร่างกายให้มากยิ่งขึ้น ได้แก่ การลดจำนวนการสูบบุหรี่ของผู้สูงอายุ การดื่มสุราของมีนเมา ควรหาช่องทางการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเรื่องสุขภาพแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง **(5) ด้านการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง** พบว่า ผู้สูงอายุควรมีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง ยังมีผู้สูงอายุที่ผิใจหรือขาดความเป็นอิสระในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่อยากจะทำหรือไม่ต้องการ รวมถึงไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ กับคนรอบข้าง เช่น คนในครอบครัว ญาติมิตร เพื่อนสนิท ผู้สูงอายุควรที่จะทำตามสิ่งที่ท่านตั้งใจแม้ว่าจะมีคนอื่นไม่เห็นด้วย เลือกรับทำในสิ่งที่ท่านปรารถนาหรือต้องการ ตลอดจนการตัดสินใจที่จะทำหรือไม่ทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง และ **(6) ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม** พบว่า ผู้สูงอายุควรมีการรวมกลุ่มทางสังคม ไม่ควรจะเป็นการให้ความช่วยเหลือชุมชน ร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น ได้รับยอมรับจากคนในชุมชน แต่อาจมีปัจจัยที่ชุมชนควรเพิ่มเติมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านการรวมกลุ่มทางสังคมได้แก่ การสร้างความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุกับชุมชนที่อาศัยให้มากยิ่งขึ้น ไม่ควรจะเป็นการเลือกผู้สูงอายุที่มีความรู้ ความสามารถเป็นที่ปรึกษากรรมการชุมชน วัด หรือโรงเรียนในบริเวณชุมชน

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่สำคัญได้แก่ (1) ผู้สูงอายุควรมีงบประมาณสนับสนุนในการรวมกลุ่มหรือก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ (2) ควรมีการเพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในปัจจุบัน (3) ควรมีการรักษาพยาบาลฟรีแก่ผู้สูงอายุ (4) ควรมีการสร้างคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุเพื่อให้

ผู้สูงอายุกล้าแสดงออกและสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณี และ (5) ควรมีการจัดตั้งกลุ่มดูแลผู้สูงอายุในชุมชนอย่างใกล้ชิด

อภิปรายผล

เนื่องจากเทศบาลตำบลแว้ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ดี มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุ มีโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุ และมีการตรวจสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ ดังนั้น เพื่อเป็นคุณภาพในการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทย ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นการอภิปรายเพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและ/หรือความต่างของการศึกษานี้กับงานอื่นในบริบทหรือพื้นที่ตลอดจนช่วงเวลาอื่นๆ ที่มีความแตกต่างกัน ทว่าศึกษาเพื่อจัดการกับปัญหาหรือประเด็นท้าทายเดียวกัน ดังนี้

1) ในงานวิจัยนี้พบว่าความต้องการคุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดีของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมากที่สุด จึงกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและใส่ใจในการดูแลสุขภาพกาย อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาประเด็นเดียวกัน โกศล สอดส่อง (2561) ที่ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จังหวัดนครพระนครศรีอยุธยา กลับพบว่าระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาด้านร่างกายของผู้สูงอายุ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับปานกลาง อันดับแรก คือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในการดำรงชีวิตประจำวัน รองลงมา คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ไม่เคยเจ็บป่วยรุนแรง จนต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล ส่วนอันดับสุดท้าย คือ ท่านได้รับการตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกปีอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น ข้อเสนอแนะการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดีของผู้สูงอายุควรเน้นการจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย เช่น การเดิน/วิ่งเพื่อส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ การจัดสถานที่ของโรงเรียนตลอดจน อุปกรณ์สำหรับการออกกำลังกาย การประชาสัมพันธ์ข่าวสารในการดูแลสุขภาพตนเอง ซึ่งจะเน้นถึงการป้องกันทั้งในเชิงรุกและรับกับโรคร้ายที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ รวมถึงอันตรายจากการสูบบุหรี่ และการดื่มของมึนเมา นอกจากนี้ยังต้องเน้นถึงการเลือกบริโภคอย่างชาญฉลาดเพื่อสุขภาพที่ดี ตลอดจนการติดต่อกับหน่วยงานแพทย์เคลื่อนที่ หรือหน่วยงานสาธารณสุขให้เข้ามาดูแลเรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ผลของการวิจัยนี้ยังไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาพรพิรุณภัทร บุญก้อน (จิตเมโธ) (2564) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่พบว่าระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านร่างกายอยู่ในระดับปานกลาง และมีข้อเสนอแนะว่าเทศบาลตำบลท่าขอนยางควรประสานความร่วมมือกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลชมรมผู้สูงอายุในชุมชน สำนักงานสาธารณสุขอำเภอกันทรวิชัย ออกเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ เพื่อให้ความรู้คำแนะนำแก่ผู้สูงอายุเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ อนามัยที่ถูกต้อง

2) ความต้องการคุณภาพชีวิตด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมากที่สุด จึงกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีความต้องการประกอบอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ เพื่อไม่ต้องพึ่งพิงจากลูกหลานสามารถใช้จ่ายในเรื่องต่างๆ ได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้การศึกษาในเรื่องสภาพความเป็นอยู่ยังพบว่าผู้สูงอายุยังคงวิตกกังวลในเรื่องอุบัติเหตุจากสภาพแวดล้อมในบ้าน ดังนั้น ข้อเสนอแนะการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสภาพความเป็นอยู่

เป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุควรเน้นการจัดกลุ่มอาชีพโดยการส่งเสริมการประกอบอาชีพ เช่น อาชีพหลัก และ/หรือ อาชีพเสริมที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของผู้สูงอายุเพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุไม่ต้องพึ่งพา หรือเปียดเบียนจากบุตรหลาน การหาแหล่งทุน หรือแหล่งสนับสนุนในเรื่องปัจจัยสี่สำหรับผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน การจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการ การบริโภคที่เหมาะสมกับวัย รู้จักพอประมาณในการบริโภคเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันด้านสุขภาพที่ดีแก่ผู้สูงอายุ การให้คำแนะนำ ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์กับผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวรัตน์ ปัญจนทรัพย์ (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเอง ในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ที่พบว่าความต้องการเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ส่วนแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม งานวิจัยดังกล่าวได้เสนอว่าควรปรับปรุงลานเอนกประสงค์ประจำตำบลให้มีพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุได้ใช้ออกกำลังกาย ด้านสังคมควรจัดโครงการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

3) ความต้องการคุณภาพชีวิตด้านสภาพอารมณ์ที่ดีของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมากที่สุด จึงกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสุข แจ่มใส เบิกบานกับสิ่งรอบข้าง สามารถควบคุมอารมณ์และความรู้สึกของตนได้ มีความพึงพอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวและสภาพแวดล้อมที่ดีมีส่วนทำให้คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นไปในทางที่ดี สอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนบ้านร่องเม็ง ตำบลหนองแห้ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ของ สนธยา สวัสดิ์ (2561) ที่พบว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนบ้านร่องเม็งจิตใจ อารมณ์ สมบัติ สุขภาพ ความวิตกกังวล แนวคิดในการทำจิตใจให้มีความสุขสดใสอยู่เสมอ เนื่องจากจิตใจและอารมณ์ของผู้สูงอายุ มักเกิดจากความเหงา การถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง หรือการไม่ได้รับการยอมรับทางสังคม ครอบครัว กิจกรรมทางสังคมและศาสนาจึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้สูงอายุ เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ ฟังเทศน์ นั่งสมาธิ รวมทั้งการช่วยเหลืองานทางสังคมตาม วัฒนธรรมและประเพณี จึงเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุให้ความสำคัญอย่างยิ่ง

4) ความต้องการคุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมาก จึงกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว มิตรสหายและเพื่อนบ้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุได้รับการดูแล เอาใจใส่จากคนในครอบครัว มีการพบปะหรือร่วม กิจกรรมกับมิตรสหายและเพื่อนบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โกศล สอดส่อง (2561) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จังหวัดนครพระนครศรีอยุธยา พบว่าระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ด้านสังคมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่าผู้สูงอายุเป็นมิตรกับเพื่อนบ้าน และสามารถพึ่งพาช่วยเหลือกันและกัน อยู่ในระดับดีมาก เนื่องจาก ชุมชนหน้าพระตำหนัก นั้นยังมีลักษณะเป็นสังคมชนบทคนอาศัยอยู่มากแต่ละชุมชนจะอาศัยอยู่ในชุมชนแถบเดียวกัน ย่อมทำให้ผู้สูงอายุทุกคนรู้จักกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ แม้ผู้สูงอายุที่ไม่ได้อยู่กับครอบครัวเนื่องจากบุตรหลานไปทำงานต่างจังหวัดก็ได้อาศัยมิตรไมตรีจากเพื่อนบ้าน

5) ความต้องการคุณภาพชีวิตด้านการร่วมกลุ่มทางสังคมของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมาก กล่าวได้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับการยอมรับจากชุมชน รวมถึงคนในชุมชนให้ ความเคารพนับถือ โดยสิ่งเหล่านี้เป็นการ

ตอบสนองความต้องการทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เจษฎา นกน้อย และวรรณภรณ์ บริพันธ์ (2560) ได้ศึกษาระดับคุณภาพชีวิต และปัจจัยที่มีผลต่อระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน จังหวัดสงขลา พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลาที่มีคุณภาพชีวิตในองค์ประกอบด้านสังคม อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิธิภัทร ชิดานนท์ (2563) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ที่พบว่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ด้านสภาพสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทราภรณ์ ด้วงเรือง (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี พบว่าระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเทศบาลนครนนทบุรี ด้านการสนับสนุนทางสังคม อยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านการสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลนครนนทบุรีในระดับสูง การที่เทศบาลจัดสวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุในด้านต่างๆ โดยมีกิจกรรมการฝึกอบรมการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ ในการสร้างรายได้ การที่ผู้สูงอายุได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือคนในชุมชนจะเป็นการสร้างคุณค่าแก่ผู้สูงอายุ

6) ความต้องการคุณภาพชีวิตด้านการตัดสินใจด้วยตนเองของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมาก กล่าวได้ว่าผู้สูงอายุจะมีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเองพอสมควร อาจรู้สึกผินใจ ในกิจกรรมที่ไม่ต้องการจะเข้าร่วมถึงการไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นกับคนในครอบครัว ญาติ มิตร เพื่อนสนิท ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการคิด วางแผนในกิจกรรมของครอบครัว หรือการไปพบปะสังสรรค์กับญาติมิตร จะช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าการตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวเหล่านี้ อย่างไรก็ตามการตัดสินใจด้วยตนเองของผู้สูงอายุในบางเรื่องที่คุณดูแล หรือผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นลูกหลาน ก็จะต้องสร้างความเข้าใจโดยใช้หลักการมีเหตุผลที่จะแสดงให้ผู้สูงอายุเห็นผลที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการกระทำสิ่งต่างๆ เหล่านั้น เช่น การไม่ไปตรวจสุขภาพตามที่แพทย์นัด การดื่มชา กาแฟ หรือรับประทานอาหารที่ควรหลีกเลี่ยง เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธิพงศ์ บุญผดุง (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1) พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับ ค่อนข้างมาก โดยด้านด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง มีระดับคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง ดังนั้นข้อเสนอแนะการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการตัดสินใจด้วยตนเองของผู้สูงอายุควรเน้นการให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่อาศัยอยู่ การจัดให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้ และประสบการณ์เข้ามาร่วมพัฒนาเด็กวัยรุ่นและเยาวชนในชุมชนโดยการให้คำแนะนำ อบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีและเหมาะสม รวมถึงการนำความรู้ ความสามารถที่มีมาร่วมพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะเทศบาลตำบลแวงน่างควรจัดให้มีการตรวจสุขภาพประจำปีแก่ผู้สูงอายุ ตลอดจนแนะนำให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายและรับประทานอาหารอย่างถูกหลักโภชนาการ

2) หน่วยงานภาครัฐ อาสาสมัคร และจิตอาสาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบลแวงน่าง ควรเข้ามาร่วมจัดกิจกรรมเปิดศูนย์การเรียนรู้ฝึกอาชีพให้กับผู้สูงอายุ

3) หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะเทศบาลตำบลแวงน่าง ควรมีการจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ อีกทั้งภาครัฐที่ดูแลเกี่ยวกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ควรเพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในปัจจุบัน

4) หน่วยงานภาครัฐ อาสาสมัคร และจิตอาสาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบลแวงน่าง ควรมีการสนับสนุนคนในครอบครัวให้ได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้ เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ

5) หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะเทศบาลตำบลแวงน่าง ควรสนับสนุนให้ภาคเอกชน รวมทั้งองค์กรการกุศลต่างๆ จัดสร้างที่อยู่อาศัย รวมทั้งบริการการดูแลผู้สูงอายุที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มากขึ้น เพื่อที่จะนำมาปรับใช้ในการทำวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครั้งต่อไป

2) ควรมีศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ของชาติเกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุต่อไป

3) ควรมีการศึกษาการจัดทำกลยุทธ์ในการการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่น โดยการสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่มกับ ผู้สูงอายุ รวมถึง สมาชิกในครอบครัวของผู้สูงอายุซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรง เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และจัดทำแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมต่อการนำไปใช้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมสุขภาพจิต. (2563). *ก้าวอย่างของประเทศไทยสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แบบ*. สืบค้นจาก

<https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30476>, เข้าถึงเมื่อ 10 มกราคม 2564.

โกศล สอดส่อง. (2561). *คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จังหวัดนคร*

- พระนครศรีอยุธยา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มจร*, 6(1), 162-175.
- เจษฎา นกน้อย และวรรณภรณ์ บริพันธ์. (2560). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 9(3), 94-105.
- นวิรัตน์ ปัญจนทรัพย์. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเอง ในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี (วิทยานิพนธ์). มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- นิธิภัทร ชิตานนท์. (2563). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี (วิทยานิพนธ์). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พระมหาพรพิรุณภัทร บุญก้อน (จิตเมโธ). (2564). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 5(3), 195-202.
- ภัทรภรณ์ ดวงเรือง. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 6(1), 122-134.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2559). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 2559*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2560). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 2560*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. (2557). “คุณค่าผู้สูงอายุ” ภายใต้โครงการสำรวจและศึกษาเพื่อเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม ไตรมาสที่ 4 (มีนาคม 2557-พฤษภาคม 2557) (รายงานวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สนธยา สวัสดิ์. (2561). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนบ้านร้องเม้ง ตำบลหนองแห้ง อำเภอลันทราย จังหวัดเชียงใหม่ (รายงานวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สุทธิพงศ์ บุญผดุง. (2554). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1) (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ภาษาอังกฤษ

- Beadle-Brown, J., Murphy, G., and DiTerlizzi, M. (2008). Quality of Life for the Camberwell Cohort. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 24, 380-390.
- United Nation. (2011). *UN National Institute on Ageing*. Bethesda: National Institute of Health.
- United Nation. (2015). *World populations ageing 2015*. New York: United Nation.
- United Nation. (2016). *World populations ageing 2016*. New York: United Nation.
- Yamane, T. (1973). *Statistics and Introductory Analysis* (2nd ed.). New York: Harper and Row.

Translated Thai References

- Department of Mental Health. (2020). The steps of Thailand towards a perfect aging society. Retrieved from <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30476>, accessed on January 10, 2021.
- Kosol Sodsong. (2018). Quality of life of the elderly in Phra Nakhon Si Ayutthaya municipality. Nakhon Phra Nakhon Si Ayutthaya Province Journal of Education, MR. 6(1), 162-175.
- Jesada Noknoi and Wannaporn Boriphan. (2017). Quality of Life of the Elderly in Songkhla Province. Journal of Narathiwat Rajanagarindra University, 9(3), 94-105.
- Nawarat Panjathanasap (2020). Quality of life development of the self-reliant elderly. in Ban Pong district Ratchaburi Province (thesis). Bangkok Thonburi University.
- Nithipat Chitanon. (2020). Quality of life of the elderly in Samet municipality. Mueang Chonburi District Chonburi Province (thesis). Burapha University
- Boonchom Srisaard. (2010). Preliminary research. 8th edition. Bangkok: Suweeriyasan.
- Phramahaphon Phirunphat Boonkon (Jitmetho). (2021). Quality of life development of the elderly in Tha Khon Yang Sub-District Municipality School for the Elderly. Kantharawichai District Maha Sarakham Province Journal of Social Sciences for Local Development Maha Sarakham Rajabhat University, 5(3), 195-202.
- Pattaraporn Duangruang. (2020). Quality of Life Development for the Elderly in Nonthaburi City Municipality. Nonthaburi Province Humanities and Social Sciences Journal Ratchaphruek University, 6(1), 122-134.
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2016). Situation of the Thai Elderly 2016. Bangkok: Amarin Printing. and Publishing.
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2017). Situation of the Thai Elderly 2017. Bangkok: Amarin Printing. and Publishing.
- Wipan Prachuabmoh and others. (2014). "Value of the elderly" under the survey and study project for social surveillance and early warning, quarter 4 (March 2014-May 2014) (research report). Office of the National Economic and Social Development Board.
- Sontaya Sawat. (2018). Quality of Life Development for the Elderly in Ban Rong Meng Community. Nong Yang Subdistrict, San Sai District, Chiang Mai Province (Research report). Chiang Mai Rajabhat University.

Sutthipong Boonpadung. (2011). Quality of Life Development for the Local Elderly Using School Based on the Sufficiency Economy Principle (Phase 1) (Research Report). Suan Sunandha Rajabhat University.

การศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุกับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี
A Study of the Potential of the Elderly and the Satisfaction towards the Elderly Social Welfare Provision in Kohloy-Banghak Sub-district Administrative Organisation, Phantong District, Chonburi Province

[Received: December 25, 2022; Revised: January 18, 2023;

Accepted: January 26, 2023]

ดนุลดา เกตุวัฒนา*

สาขาวิชาวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Danulada Ketwattha

School of Management Science,

Sukhothai Thammathirat Open

University, Thailand

นพพล อัครา*

สาขาวิชาวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Noppon Akahat

School of Management Science,

Sukhothai Thammathirat Open

University, Thailand

กาญจนา บุญยัง*

สาขาวิชาวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Kanchana Boonyoung

School of Management Science,

Sukhothai Thammathirat Open

University, Thailand

CORRESPONDING AUTHOR

Danulada Ketwattha

School of Management Science,

Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand.

E-mail: dketwattha@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัจจัยเชิงศักยภาพของผู้สูงอายุ (2) ศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ (3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย เชิงศักยภาพของผู้สูงอายุกับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ และ (4) เสนอแนวทางในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบางพลี จังหวัดชลบุรี จำนวน 746 คน และกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวน 260 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการหาค่าสถิติสหสัมพันธ์ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คนใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า (1) ปัจจัยศักยภาพของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยศักยภาพด้านความมั่นคงมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านสุขภาพและด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ในปัจจัยศักยภาพด้านต่างๆ เช่นกัน (2) ความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลการสัมภาษณ์ข้อมูลพบว่ามีทัศนคติไปในทางบวกเช่นกัน (3) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงศักยภาพของผู้สูงอายุกับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ พบว่าปัจจัยด้านความมั่นคงมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมในระดับต่ำที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และ (4) แนวทางในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก ได้แก่ การส่งเสริมกิจกรรมหรือการให้ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการผู้สูงอายุ การออกกำลังกาย การส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง และการส่งเสริมให้กลุ่มอาสาสมัครบริบาลท้องถิ่นเข้าไปดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน

คำสำคัญ: ศักยภาพ; ผู้สูงอายุ; สวัสดิการสังคม; องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

This research aimed to (1) study the level of potential among the elderly, (2) study the satisfaction level towards social welfare for the elderly, (3) study the correlation between the factors of potential among the elderly and the satisfaction level of social welfare among the elderly, and (4) provide guidelines for social welfare development. This research used mixed-methods research based on quantitative research and qualitative research. The population of this study was 746 elderly people who lived in Kohloy-Bankhak Sub-district Administrative Organisation, Phantong District, Chonburi Province, and the sample comprised 260 people selected by the simple random sampling method. A statistical program was used to analyse the statistics by frequency, percentage, mean, standard deviation and correlation analysis. The key sources of the qualitative research included 7 key informants selected by purposive sampling. Content analysis was used for qualitative data analysis. The research found that (1) the overall potential of the elderly in Kohloy-Bankhak Sub-district Administrative Organisation was at a medium level, which was compatible with the results of interview data, and (2) the satisfaction level of social welfare among the elderly was at a high level. Similarly, the results of interview data found that the attitude with a positive relationship. (3) The factors of security for life were correlated with the satisfaction level of the elderly for social welfare at a statistical level of 0.05. Finally, (4) the guideline for increasing the effectiveness of social welfare development consisted of promoting activities and knowledge about nutrition among elderly people, including providing exercise programs for older people, promoting suitable elderly work, and providing elderly care by in-house caregiver support groups or local caregiver volunteers at home.

Keywords: potentials; elderly; social welfare; Subdistrict Administrative Organization

บทนำ

สังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญคือ การเป็นสังคมสูงอายุซึ่งประเทศไทยเป็นสังคมสูงอายุแล้วตั้งแต่ปี 2548 และในปี 2563 ประเทศไทย มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปราว 12 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 18 ของประชากรทั้งหมด และในอีกไม่เกิน 15 ปีข้างหน้า คาดการณ์ว่าประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอด เมื่อมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด เนื่องจากอัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรลดลงอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) โดย พรทิพย์ มาลาธรรม, จิราพร คงเอี่ยม และ ประคอง อินทรสมมติ (2552) ได้อ้างอิงรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติว่า อัตราการเพิ่มของประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทยนั้นเร็วกว่าประเทศอื่นๆ ซึ่งการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอัตราส่วนที่รวดเร็วส่งผลต่อทางเศรษฐกิจและสังคม จึงต้องมีการเตรียมมาตรการการรองรับได้แก่ ประการแรกผลกระทบต่อบริการสุขภาพและการบริการสาธารณสุขของรัฐบาล เนื่องจากการเสื่อมถอยของสุขภาพตามวัยทำให้เกิดโรคต่างๆหรือภาวะทุพพลภาพและการสร้างภาระให้แก่สมาชิกในครอบครัวอาจก่อให้เกิดการทอดทิ้ง ละเลย ขาดความอบอุ่น และมีปัญหาสุขภาพจิตตามมา ประการที่สอง ผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ อาจเกิดขึ้นเนื่องจากประชากรในวัยทำงานลดลง ทำให้ความสามารถในการผลิตลดลง และผู้สูงอายุต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตและรักษาสุขภาพร่างกายเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการเพิ่มการบริการทางสังคม ทั้งด้านที่อยู่อาศัยและระบบบริการต่างๆที่เอื้ออำนวยต่อผู้สูงอายุ และประการสุดท้าย ผลกระทบด้านสังคม เนื่องจากผู้สูงอายุมีปัญหาด้านสุขภาพไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้อย่างเดิมทำให้เกิดการแยกตัวออกจากสังคม คนรุ่นใหม่มีอคติต่อผู้สูงอายุ โดยคิดว่าผู้สูงอายุไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงชีพตนเองได้

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรีมีการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรในแง่ของการเกิด อัตราการเจริญพันธุ์รวมในพื้นที่ มีทิศทางและความสอดคล้องใกล้เคียงกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของประเทศทำให้มีสถานการณ์ของผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าว ซึ่งอบต. ได้จัดทำนโยบายต่างๆเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมตามภารกิจถ่ายโอนด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพ โดยมีความเชื่อพื้นฐานของนโยบายการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ คือผู้สูงอายุมีศักยภาพแต่อาจไม่เท่ากัน การพัฒนาต้องต่อยอดจากศักยภาพที่ผู้สูงอายุมีอยู่ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2562)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของศักยภาพผู้สูงอายุและการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุซึ่งเป็นการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่และมีประเด็นที่น่าสนใจคือหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับนโยบายไปปฏิบัติต่อผู้สูงอายุที่มีสิทธิในการได้รับสวัสดิการที่ทางรัฐบาลจัดสรรให้นั้น มีผลการดำเนินงานตามนโยบายเป็นอย่างไร ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจหรือไม่และมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยจะนำผลการศึกษาวินิจฉัยไปใช้ประโยชน์ในการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพเพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุและตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของผู้สูงอายุได้อันจะเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นและประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยศักยภาพของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบ้านนาถ จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบ้านนาถ จังหวัดชลบุรี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยศักยภาพของผู้สูงอายุกับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบ้านนาถ จังหวัดชลบุรี
4. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบ้านนาถ จังหวัดชลบุรี

แนวคิดและทฤษฎี

1. แนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Aging)

องค์การอนามัยโลก (WHO) (2002) ได้กล่าวถึง ความหมายของการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพซึ่งหมายถึง กระบวนการที่เอื้อให้เกิดการสร้างเหมาะสมและโอกาสในการพัฒนาตนเอง การมีส่วนร่วม ความมั่นคง เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตเมื่อสูงวัยในอนาคต และยังอธิบายถึงความหมายแบ่งไว้ 3 ประการ คือ

1) ศักยภาพของผู้สูงอายุด้านสุขภาพ หมายถึง การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคเรื้อรัง และการเสื่อมหน้าที่ของอวัยวะต่างๆในร่างกาย โดยการอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีความปลอดภัย การมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม การหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรค และการส่งเสริมให้ประชาชนมีปัจจัยที่ช่วยป้องกันการเกิดโรค เช่น การออกกำลังกาย เป็นต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถมีชีวิตยืนยาวและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งจะทำให้เป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรง สามารถจัดการชีวิตตนเองได้ ลดการพึ่งพาผู้อื่น มีค่าใช้จ่ายในการรักษาและบริการสุขภาพลดลง รวมถึงสามารถเข้าถึงแหล่งบริการสุขภาพได้ตามสิทธิและความจำเป็นของตน

2) ศักยภาพของผู้สูงอายุด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม หมายถึง การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และจิตวิญญาณ ตามสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ตามความสามารถ ตามความต้องการ และความชอบของบุคคล โดยการสร้างนโยบายที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในด้านตลาดแรงงาน การจ้างงาน การศึกษา สุขภาพ และสังคม ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรมที่ได้รับค่าจ้างและไม่ได้รับค่าจ้าง

3) ศักยภาพของผู้สูงอายุด้านความมั่นคง หมายถึง การสร้างความมั่นคงให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้สูงอายุจะได้รับการปกป้อง เคารพ และได้รับการดูแลเมื่อไม่สามารถดูแลตนเองได้ หรือเมื่ออยู่ในภาวะที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น โดยการสร้างนโยบายที่เน้นความมั่นคงทางด้านสังคม การเงิน และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ปลอดภัย ตามความต้องการและสิทธิของประชาชน รวมถึงการสนับสนุนครอบครัวและชุมชนให้สามารถดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในความดูแลได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ

2.1 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครอง ส่งเสริม สนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ของผู้สูงอายุ โดยมีความสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่างๆตามมาตรา 11 ได้แก่ (1) การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่ (2) การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

(3) การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพตามความเหมาะสม (4) การพัฒนาตนเอง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน (5) การอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในสถานที่ ยานพาหนะ หรือการบริการสาธารณะอื่น (6) การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม (7) การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ (8) การช่วยเหลือผู้สูงอายุ ซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรม หรือถูกแสวงหาประโยชน์ โดยมีข้อบัญญัติกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง (9) การให้คำแนะนำ บริการ ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในการแก้ไขปัญหาครอบครัว (10) การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (11) การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพตามความจำเป็นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (12) การสงเคราะห์ในการจัดงานศพตามประเพณี (13) การอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศ กำหนด และ มาตรา 13 ให้มีการจัดตั้งกองทุนผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกองทุนในสำนักงานส่งเสริมสวัสดิการและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนผู้สูงอายุ

2.2 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564)

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ลักษณะเป็นแผนยุทธศาสตร์ มีการกำหนดมาตรการกำหนดดัชนี และกำหนดเป้าหมายของแต่ละมาตรการ ซึ่งเป็นแผนแม่บทเกี่ยวกับงานด้านผู้สูงอายุของชาติ โดยสรุปสาระสำคัญ ประกอบด้วย 5 แผนยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาถึงการส่งเสริมนโยบายด้านผู้สูงอายุ ประกอบกับมีแนวทางการดำเนินงานที่ให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีการจัดการต่อผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ที่ครอบคลุมต่อความต้องการของผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบด้วย 6 มาตรการหลัก ได้แก่ (1) มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ดูแลตนเองเบื้องต้น (2) มาตรการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ (3) มาตรการส่งเสริมด้านการงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ (4) มาตรการสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (5) มาตรการส่งเสริม สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ และ (6) มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี จำนวน 746 คน ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณจำนวน 260 คน และศึกษาในเชิงคุณภาพจำนวน 7 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

จากการศึกษาแนวคิดการมีคุณภาพพลังของผู้สูงอายุ (Active Aging) (WHO, 2002) สามารถกำหนดตัวแปรอิสระได้คือ ปัจจัยเชิงศักยภาพของผู้สูงอายุ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านความมั่นคง และด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม และแนวความคิดการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ซึ่งสามารถกำหนดตัวแปรตามได้แก่ ความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก และแนวทางในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ

3. ขอบเขตระยะเวลา

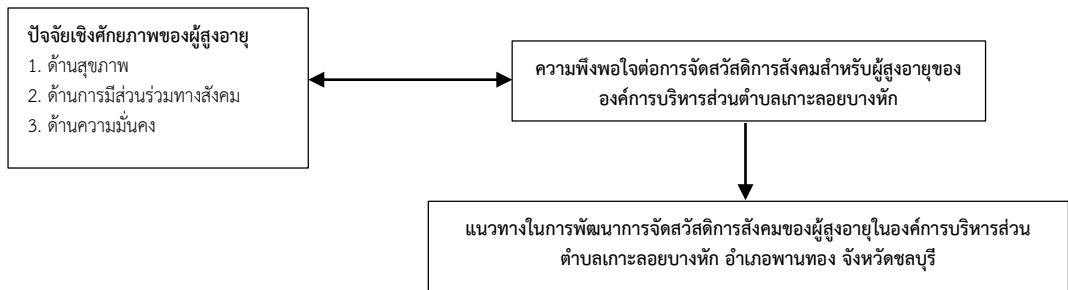
ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ตั้งแต่เดือนกันยายน 2564 – กรกฎาคม 2565 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 10 เดือน

4. ขอบเขตพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จ.ชลบุรี

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการมีคุณภาพของผู้สูงอายุ (Active Aging) (WHO,2002) และแนวความคิดการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) สามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 : กรอบแนวคิดในการศึกษา

ที่มา : ผู้วิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ แบ่งเป็นระยะที่ 1 คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระยะที่ 2 คือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแต่ละระยะมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี รวมทั้งสิ้น 746 คน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 260 คน (Taro Yamane ,1973) กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire)

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการหาค่าสถิติสหสัมพันธ์ (Correlation)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจในระยะที่ 1 มาทำการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลในลักษณะที่มีเนื้อหาสาระเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ จะใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ บุคลากรผู้รับผิดชอบการดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี จำนวน 1 คน และผู้สูงอายุที่เป็นตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน กลุ่มผู้สูงอายุติดเตียงซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการโต้ตอบเพื่อให้ได้ข้อมูลและยืนยันในการให้ข้อมูลมีจำนวนกลุ่มละ 2 คน รวม 6 คน รวมผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 7 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกตัวแทนผู้สูงอายุ ดังนี้

- 1) ผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิง
 - 2) กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม (Social Bound) เป็นผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้ดี ดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างอิสระ ไม่มีโรคเรื้อรัง หรือเป็นผู้ที่มีโรคเรื้อรังที่ยังควบคุมโรคได้ สามารถช่วยเหลือผู้อื่น สังคม ชุมชนได้ และมักเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม
 - 3) กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน (Home Bound) เป็นผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง หรือต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นเพียงบางส่วน มีความจำกัดในการดำเนินชีวิตในสังคมและ เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังที่ควบคุมไม่ได้ มีภาวะแทรกซ้อนทางด้านร่างกายหรือทางจิตใจจนส่งผลต่อการรู้คิด การตัดสินใจ การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันพื้นฐาน
 - 4) กลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง (Bed Bound) เป็นผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวันพื้นฐานได้ ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นในการเคลื่อนย้ายการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน มีโรคประจำตัวหลายโรคที่ควบคุมไม่ได้ มีการเจ็บป่วยเรื้อรังมายาวนาน และมีภาวะแทรกซ้อนจากโรคที่เป็นอยู่ เป็นกลุ่มที่ป่วยและช่วยเหลือตนเองไม่ได้มีความพิการหรือทุพพลภาพ
 - 5) สามารถสื่อสาร ได้ตอบโต้เป็นอย่างดี
 - 6) ยินดีเข้าร่วมในการศึกษา
 - 7) เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 1 ปี ก่อนการเก็บข้อมูล
- การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อจัดทำเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบางพลี จังหวัดชลบุรี โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง และการสังเคราะห์เนื้อหา ด้วยวิธีการตีความและนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยการวิเคราะห์พรรณนา (Analysis Description)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ

กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบางพลี จังหวัดชลบุรีส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี คิดเป็นร้อยละ 54.6 ระดับการศึกษาสูงสุดในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 45.4 ส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 33.5 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 40.0 สถานภาพการสมรส ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 41.5 และลักษณะการอยู่ร่วมกันของครอบครัว เป็นแบบลักษณะครอบครัวขยาย คิดเป็นร้อยละ 53. (ธนุลดา เกตุวัฒนา และนพพล อัครฮาด, 2565)

2. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบางพลี จังหวัดชลบุรี

จากข้อมูลการศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบางพลี จังหวัดชลบุรี ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านความมั่นคง และด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์การศึกษาระดับศักยภาพของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบางบาล จังหวัดชลบุรี

ปัจจัยศักยภาพของผู้สูงอายุ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
ด้านสุขภาพ	3.29	0.36	ปานกลาง	2
ด้านความมั่นคง	3.50	0.46	มาก	1
ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม	3.04	0.71	ปานกลาง	3
รวมทุกด้าน	3.28	0.43	ปานกลาง	

ที่มา: ดนุลดา เกตุวัฒนา และนพพล อัครชาติ (2565)

จากตารางที่ 1 เมื่อวิเคราะห์ระดับปัจจัยศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.28) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยศักยภาพของผู้สูงอายุที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ปัจจัยด้านความมั่นคง (ค่าเฉลี่ย = 3.50) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือปัจจัยด้านสุขภาพ (ค่าเฉลี่ย = 3.29) อยู่ในระดับปานกลาง และระดับปัจจัยศักยภาพที่น้อยที่สุดคือ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม (ค่าเฉลี่ย = 3.04) อยู่ในระดับปานกลาง

ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับปัจจัยศักยภาพด้านสุขภาพ พบว่าผู้สูงอายุได้รับการรับประทานอาหารที่ปรุงสุกและสะอาด สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง หากไม่ได้ประสบปัญหาติดเตียงจากการเจ็บป่วย มี อสม.เข้ามาดูแลเยี่ยมเยียนเป็นประจำ และไม่คอยได้รับการออกกำลังกาย ส่วนปัจจัยศักยภาพด้านความมั่นคง พบว่า อบต.เกาะลอยบางหัก มีการจัดการโครงสร้างพื้นฐานที่อยู่อาศัย การสาธารณูปโภคให้แก่ผู้สูงอายุที่ดี แต่ยังคงมีการสนับสนุนรายได้แค่เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและผู้พิการเท่านั้น ยังขาดการสนับสนุนรายได้ด้านอื่นๆให้แก่ผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุประสบปัญหาการมีรายได้ที่ไม่เพียงพอ และปัจจัยศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมพบว่า ผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับคนรอบข้างอย่างสม่ำเสมอ เช่น การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ แต่การรวมกลุ่มทางสังคมมีน้อย ดังเช่นรายละเอียดตามคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...อบต.จะเข้าเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุทุกปีค่ะ และเราจะขอความร่วมมือทางอสม.หมู่บ้านในการเข้าเยี่ยม ดูแล ให้ความรู้ด้านสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ ส่วนสถานที่ออกกำลังกายต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันจะเป็นเงินงบประมาณจากหน่วยงานภายนอกที่ทางหมู่บ้านเค้าร้องขอ เช่น จากโรงไฟฟ้าบางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา โดยจะให้อบต.เป็นหน่วยงานในการรับงบประมาณ และดำเนินการแทนหมู่บ้าน ซึ่งทุกหมู่บ้านต้องการให้มีพื้นที่สำหรับให้คนในหมู่บ้านออกกำลังกาย แต่บางที่ไม่มีพื้นที่ที่เป็นที่สาธารณะจึงไม่สามารถทำได้ครบทุกหมู่บ้านค่ะ ส่วนการจัดตั้งกลุ่มต่างๆในการนำไปประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มเศรษฐกิจชุมชนที่ชาวบ้านเค้าจะมากู้เงินไปเพื่อพัฒนาอาชีพ และอบต.ก็จะมีโครงการฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุทุกปี แต่ละปีก็ไม่ซ้ำกัน ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยประสบความสำเร็จในการนำไปใช้จริง เนื่องจากเงินงบประมาณมีน้อยทำให้ไม่สามารถฝึกอาชีพได้อย่างเต็มรูปแบบและต่อเนื่องส่วนโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นโครงการที่มีการคาดการณ์ว่าจะจัดตั้งขึ้นหากมีบุคลากรที่เพียงพอตามกรอบอัตราค่าจ้าง ซึ่งมีผู้สูงอายุบางคนก็ถามอบต.เวลาออกประชาคม เค้ายากให้มีเพราะจะได้มีเพื่อน ไม่เหงา...” (เจ้าหน้าตำบลเกาะลอยบางหัก, กรกฎาคม 2565)

สรุปได้ว่า ศักยภาพของผู้สูงอายุด้านความมั่นคงนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการสาธารณสุขเป็นอย่างดี แต่ผู้สูงอายุยังคงมีรายได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากผู้สูงอายุที่ไม่ได้ประกอบอาชีพหรือมีลูกหลานดูแลจึงมีรายได้หลักจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและผู้พิการเท่านั้น ทำให้ผู้สูงอายุประสบปัญหาการมีรายได้ที่ไม่เพียงพอ ต่อมาศักยภาพของผู้สูงอายุด้านสุขภาพ พบว่าผู้สูงอายุก็มีโรคประจำตัว เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง และมีอาการเกี่ยวกับการปวดเมื่อยตามร่างกาย เนื่องจากร่างกายของผู้สูงอายุเกิดการเสื่อมสภาพตามระยะเวลา นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังได้รับการตรวจสุขภาพเป็นประจำจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) แต่ผู้สูงอายุไม่ค่อยได้รับการออกกำลังกาย และศักยภาพของผู้สูงอายุด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม พบว่า ในเขตพื้นที่ยังคงเป็นเขตชนเมืองความผูกพันกันในครอบครัวมีสูงทำให้ผู้สูงอายุ มีการพูดคุยหรือทำทำกิจกรรมร่วมกับบุคคลในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ แต่เนื่องจากผู้สูงอายุบางคนที่มีอาการเจ็บป่วยหรือการไม่เอื้ออำนวยของสภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปตามวัย ประกอบกับผู้สูงอายุบางคนยังคงประกอบอาชีพจึงมักจะไม่ได้มีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน

3. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

จากข้อมูลการศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
1. อบต.ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุที่มาติดต่อขอรับบริการอย่างเอาใจใส่	4.42	0.53	มากที่สุด	2
2. อบต.จัดให้มีกลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้านในชุมชนอย่างทั่วถึง	2.00	0.71	น้อย	12
3. อบต.จ่ายเงินสวัสดิการเบี้ยยังชีพให้ผู้สูงอายุทุกคนที่ลงทะเบียนตรงเวลา	4.77	0.42	มากที่สุด	1
4. อบต.มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณค่าให้แก่ผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง	3.69	0.67	มาก	5
5. อบต.ให้การสนับสนุนการส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุตามความสนใจ	3.30	0.52	ปานกลาง	8
6. อบต.มีการเผยแพร่ความรู้ เรื่องสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจอย่างชัดเจน	3.77	0.63	มาก	4
7. อบต.ให้การสนับสนุนการให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพแก่ผู้สูงอายุอย่างถูกต้อง	3.20	0.63	ปานกลาง	9
8. อบต.ให้การสนับสนุนสถานที่ในการพักผ่อนหรือออกกำลังกายให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนต่างๆอย่างทั่วถึง	2.50	1.13	น้อย	11

9. อบต.ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ช่วยเหลือที่จำเป็นแก่ผู้สูงอายุ เช่น แวนตา ไม่เท้า อย่างทั่วถึง	3.88	0.78	มาก	3
10. อบต.มีการจัดกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ ทักษะความสามารถของผู้สูงอายุให้แก่คนรุ่นหลังในชุมชนได้สืบทอด	3.47	0.60	มาก	6
11. อบต.ให้การสนับสนุนกิจกรรมสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัยเพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าของตัวเอง	3.05	0.83	ปานกลาง	10
12. อบต.มีการส่งเสริมภาวะผู้นำของแกนนำผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์และความรู้เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนที่ดี	3.43	0.56	มาก	7
รวม	3.48	0.29	มาก	

ที่มา: ดนุลดา เกตุวัฒน์ธำ และนพพล อัครชาติ (2565)

เมื่อวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุโดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.48) ซึ่งผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลพบว่ามี การดำเนินการด้านการจัดสวัสดิการที่ดี ได้แก่ การเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่อบต.ในการอำนวยความสะดวกและแก้ไขปัญหาในเรื่องต่างๆ และการจ่ายเงินสวัสดิการเบี้ยยังชีพที่ถูกต้องและตรงเวลา ส่วนในด้านที่ผู้สูงอายุคิดว่าการจัดสวัสดิการน้อย ได้แก่ การส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ให้แก่ผู้สูงอายุ และการส่งเสริมกิจกรรมด้านสุขภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดี รวมทั้งการจัดหากลุ่มอาสาสมัครบริบาลท้องถิ่นเข้าไปดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน ดังเช่นรายละเอียดตามคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...อบต.เหรือ ดินะเวลามาหาที่บ้านก็ยืมแยมแจ่มใส เห็นลูกว่าเวลาไปติดต่อเขา ก็ให้บริการดี ไม่มีใครหน้าอหรือกร วิลแชร์นี้ลุงก็ให้ลูกไปขออบต.มา ตอนแรกได้อันไม่ดีก็ไปขอเปลี่ยนเขามาใหม่ อบต. เขาก็เอามาเปลี่ยนให้ที่บ้านเลย แต่ปกติทุกปีจะมีพวกถุงยังชีพ หรือไม่กี่พวกแวนตาอะไรเนี่ยนะมาให้แต่รู้สึกว่ามันยังไม่ได้อะไรเลย...” (ลุงพงษ์, ผู้สูงอายุติดเตียง, กรกฎาคม 2565)

“...ผู้ดูแลผู้สูงอายุที่บ้านเป็นโครงการอาสาสมัครท้องถิ่น เพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงที่กระทรวงมหาดไทยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ โดยมีการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนให้ทั้งงบสำหรับการฝึกอบรมและค่าตอบแทนรายเดือนซึ่งอบต.ก็ได้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อหาผู้เข้าร่วมโครงการนะค่ะ ปีละสองครั้ง มีผู้สนใจเข้ามาสอบถามค่ะ แต่สุดท้ายแล้วก็ไม่ม่ใครสมัคร ก็เลยลองสอบถามเค้าว่าเพราะอะไรถึงตัดสินใจไม่สมัคร เทาที่สรุปได้คือหนึ่งระยะเวลาในการฝึกอบรมที่ใช้ระยะเวลานาน สองคือค่าตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการดูแลผู้ปวยที่ติดเตียงซึ่งต้องใช้ทักษะและแรงกายพอสมควรในการดูแล และส่วนใหญ่ผู้ที่เข้ามาสอบถามจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุคนหนุ่มสาวไม่มีมาเลยคะ อาจจะเพราะอบต.อยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมคนส่วนใหญ่จึงนิยมเข้าไปทำงานในนิคมมากกว่า...” (เจ้าหน้าที่อบต.เกาะลอย บางหัก, กรกฎาคม 2565)

สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก โดยเฉพาะการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพอย่างตรงต่อเวลาและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และถึงแม้ว่าผู้สูงอายุจะมีความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุก็ตาม แต่การส่งเสริมด้านสุขภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหักยังได้รับความพึงพอใจในระดับน้อย เช่นการจัดกลุ่มอาสาสมัครเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน การเพิ่มสถานที่สำหรับออกกำลังกาย

4. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงศักยภาพกับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

จากการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงศักยภาพกับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี พบว่าปัจจัยศักยภาพเพียงด้านเดียวได้แก่ ด้านความมั่นคงที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางที่ระดับ 0.05 โดยมีค่า Sig. เท่ากับ 0.000 และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.371 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ส่วนด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม (ค่า Sig. 0.138 และ ค่า r 0.092) และด้านสุขภาพ (ค่า Sig. 0.117 และ ค่า r 0.059) พบว่าไม่มีผลต่อความพึงพอใจการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ (ดนุลดา เกตุวัฒน์ถา และนพพล อัครชาติ, 2565) แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงศักยภาพด้านความมั่นคงกับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

ปัจจัยเชิงศักยภาพด้านความมั่นคงกับประสิทธิผลการขับเคลื่อนนโยบายการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ			
		ปัจจัยศักยภาพของผู้สูงอายุ ด้านความมั่นคง	ประสิทธิผลการขับเคลื่อน นโยบายการจัดสวัสดิการ สังคมสำหรับผู้สูงอายุ
ปัจจัย ศักยภาพ ของ ผู้สูงอายุด้านความมั่นคง	Pearson Correlation	1	.371**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	260	260
ประสิทธิผลการขับเคลื่อน นโยบายการจัดสวัสดิการ สังคมสำหรับผู้สูงอายุ	Pearson Correlation	.371**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	260	260

ที่มา ดนุลดา เกตุวัฒน์ถา และนพพล อัครชาติ (2565)

5. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุพบว่ามีความต้องการในด้านการเพิ่มรายได้ เช่น การต้องการให้เพิ่มเงินสวัสดิการเบี้ยยังชีพ เป็นต้น และการให้การดูแลในด้านสุขภาพทั้งในเชิงการป้องกันการเจ็บป่วย เช่น การให้ความรู้ทางด้านโภชนาการและการออกกำลังกาย รวมทั้งในเชิงการรักษา หรือดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วย

การเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลผู้สูงอายุและการเพิ่มสมรรถนะระหว่างการดูแลครอบครัวและการประกอบอาชีพให้กับครอบครัวที่มีผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยที่ต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด เช่นดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...จริงๆเงินคนแก่แต่ละเดือนนี้มันก็ไม่พอจะใช้หรอก หนูลองคิดดูถ้าตาไม่มีลูกมีหลานทำงานจะเอาเงินที่ไหนใช้ หนูจะค่าไฟค่าน้ำ คนแก่กินไม่เยอะก็จริงแต่เวลาไปหาหมอทีหนึ่งก็ต้องจ่ายค่าไปไม่มีใครค่าไปส่งให้ฟรีๆหรอกสมัยนี้ ถ้าเงินคนแก่ได้เยอะขึ้นได้ก็ดีลูก...” (ตาพล, ผู้สูงอายุติดบ้าน, กรกฎาคม 2565)

“...ถ้าจะให้ป้าขออบต.นะเธอ ป้าอยากได้คนที่เค้ามาดูแลป้าแทนลูกชาย ป้าอยากให้เค้าไปทำงาน งานดูแลคนป่วยมันไม่มีใครอยากทำหรอกป้าก็เข้าใจ แต่ป้าส่งสารลูกต้องมาคอยดูแลแม่ ถึงเค้าจะไม่บ่น ไม่ว่า แต่ถ้ามีคนมาสลับกับเค้าได้บ้างก็จะดี ป้าก็ช่วยเหลือตัวเองได้บ้างกินข้าวกินอะไรได้เอง...” (ป้าสัจ, ผู้สูงอายุติดเตียง, กรกฎาคม 2565)

สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ต้องการในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ คือการเพิ่มเงินเบี้ยยังชีพหรือรายได้อื่นๆ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และค่ารักษาพยาบาลของผู้สูงอายุ การมีผู้ดูแลผู้สูงอายุประจำเมื่อลูกหลานไปทำงาน การเพิ่มโครงการให้ความรู้เกี่ยวกับอาหารและโภชนาการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุหรือผู้ดูแลผู้สูงอายุมีความรู้ในการจัดหาอาหารที่มีความเหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ มีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ การให้ความรู้การประดิษฐ์ที่ออกกำลังกายง่ายๆสำหรับผู้สูงอายุเพื่อการออกกำลังกายภายในบ้าน เพิ่มสวนสาธารณะหรือพื้นที่ออกกำลังกายในหมู่บ้าน

อภิปรายผลการศึกษา

1. ศักยภาพของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

ศักยภาพของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหักด้านความมั่นคงอยู่ในระดับมาก เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการสาธารณสุขปโภคตามวิสัยทัศน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหักที่กำหนดว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก, 2561) ซึ่งส่งเสริมให้มีการคมนาคมที่สะดวก มีระบบสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการเพียงพอและทั่วถึง การทำให้มีน้ำสะอาดในการอุปโภคบริโภค ผู้สูงอายุอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เป็นระเบียบ ปราศจากมลภาวะ และมีความปลอดภัยซึ่งเป็นไปตามแนวคิดเกี่ยวกับการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รัฐต้องดำเนินการจัดทำสาธารณสุขปโภคขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชน (วุฒิสภา, 2559) แต่ทั้งนี้ ผู้สูงอายุองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหักยังคงมีรายได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ถึงแม้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหักจะมีวิสัยทัศน์ ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ กำหนดว่า พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก, 2561) แต่การดำเนินงานตามโครงการ เช่น โครงการฝึกอบรมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุพบปัญหาด้านการขาดแคลนงบประมาณทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง ผู้สูงอายุไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ได้ ส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่ได้ประกอบอาชีพหรือมีลูกหลานดูแลจึงมีรายได้หลักจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและผู้พิการเท่านั้น ทำให้ผู้สูงอายุประสบปัญหาการมีรายได้ที่ไม่เพียงพอ

ด้านสุขภาพพบว่าผู้สูงอายุไม่ค่อยได้รับการออกกำลังกายจากการติดปัญหาในด้านความห่างไกลจากสถานที่ออกกำลังกายและความเหมาะสมของอุปกรณ์ เนื่องจากวิสัยทัศน์ด้านการพัฒนาการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดว่าส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัย และมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก, 2561) โดยโครงการมักเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและการป้องกันโรคติดต่อ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักจะเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อ จึงทำให้ขาดนโยบายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมทางสุขภาพที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฏฐ์ชยธร เดชสิทธิ์บุลพร (2557) ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตและความต้องการสนับสนุนสวัสดิการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน สามตำบล จังหวัดนครปฐม จากการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ ในเรื่องของพฤติกรรมและการดูแลสุขภาพพบว่า ผู้สูงอายุให้ความสำคัญต่อโภชนาการโดยเลือกรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพและครบทุกมื้อ มีการออกกำลังกายโดยการวิ่ง เดิน กายบริหารอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดการกับภาวะทางอารมณ์และความเครียดได้ดีโดยใช้หลักธรรมะ และใช้วิธีการนอนหลับ อ่านหนังสือ ดูทีวี นั่งสมาธิ เป็นต้น

ศักยภาพด้านสุดท้ายได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักมีกิจกรรมร่วมกันภายในครอบครัวซึ่งสอดคล้องกับศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมขององค์การอนามัยโลกที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในสถาบันครอบครัว สังคม อย่างเต็มที่ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (WHO, 2002) แต่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคมในชุมชนที่จัดตั้งขึ้น เนื่องจากกลุ่มสังคมที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหักจัดตั้งขึ้นมีจำนวนน้อยและไม่มีความหลากหลาย (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก, 2561) และจากข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและบุคลากรจึงทำให้ไม่สามารถจัดตั้งกลุ่ม เช่น ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมด้านการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบางบาล จังหวัดชลบุรี

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหักมีการปฏิบัติงานตามนโยบายโดยยึดหลักการปฏิบัติตามระเบียบ กฎหมาย และข้อสั่งการต่างๆ จึงส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก และมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับการใช้งานของผู้สูงอายุ รวมทั้งการส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไป รับรู้ถึงสิทธิของผู้สูงอายุ อีกทั้งยังสร้างความเข้าใจกับบุคลากรทุกระดับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทหน้าที่ เป้าหมายในการดำเนินงาน ความสำคัญของการบริการต่อผู้สูงอายุ และความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานตามวิสัยทัศน์ในการพัฒนาด้านการเมือง การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ที่กำหนดว่าการพัฒนาการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก, 2561) โดยมีการจัดโครงการเพื่อเพิ่มศักยภาพและองค์ความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ และถึงแม้ว่าผู้สูงอายุจะมีความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุก็ตาม แต่การส่งเสริมด้านสุขภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหักยังได้รับความพึงพอใจในระดับน้อย เนื่องจากการขาดการส่งเสริมนโยบายทางด้านสุขภาพ ทั้งในด้านการเสริมสร้างให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยการพัฒนาสื่อเพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสุขภาพ และสุขภาพะที่ถูกต้อง การพัฒนานโยบายและมาตรการป้องกันและควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่คุกคามสุขภาพ

3. ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงศักยภาพกับความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบางพลี จังหวัดชลบุรี

ปัจจัยศักยภาพที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงในชีวิต เช่น หลักประกันรายได้ ที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยนั้นเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินนโยบายทางด้านสวัสดิการสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก ซึ่งสอดคล้องกับรายงานเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ (สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย, 2554) คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัญหาหลัก ผู้สูงอายุอาจมีรายได้น้อยลง ส่งผลต่อความสามารถในการดูแลตนเอง การรักษาระดับมาตรฐานในการดำรงชีวิต การดูแลตนเองทางด้านสุขภาพ ซึ่งทำให้ความพึงพอใจของผู้สูงอายุลดลง นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (สช., 2562) ซึ่งกล่าวถึงการแนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีคุณภาพ มีคุณค่า มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เพื่อลดการเกิดผลกระทบ เนื่องจากผู้สูงอายุต้องมีค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและดูแลตนเองเพิ่มมากขึ้น จากการมีโรคเรื้อรัง หรือความเสื่อมสภาพของร่างกาย ต้องการการดูแลโดยเฉพาะตัว ในขณะที่ผู้สูงอายุนั้นไม่สามารถทำงานได้แต่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสภาพ และการป้องกันและการสร้างเสริมสุขภาพ และมีความต้องการเพิ่มมากขึ้นเมื่ออายุมากขึ้นด้วย

4. แนวทางในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ

ในการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหักเพื่อส่งเสริมศักยภาพให้แก่ผู้สูงอายุทั้งทางด้านความมั่นคงทางด้านรายได้ โดยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัวมีทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ ตลอดจนประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบอาชีพ รวมทั้งการจัดโครงการหรือกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ การส่งเสริมการออกกำลังกาย การส่งเสริมประชาธิปไตย ชวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้แก่คนรุ่นหลัง ซึ่งสามารถส่งเสริมมาตรการเหล่านี้ให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุที่ติดสังคมและติดบ้านเพื่อให้เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีศักยภาพซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (อุไร เดชพลกรัง, 2554) ซึ่งได้อธิบายถึงองค์ประกอบของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1. การเป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ หมายถึงการเป็นผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งพาตนเองเท่าที่จะทำได้ และการใช้ความสามารถเพื่อให้เกิดความสร้างสรรค์ต่อตนเองและบุคคลอื่น และส่วนที่ 2 คือการเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ หมายถึงผู้สูงอายุที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยมีความพึงพอใจ และความต้องการของตนเองมาประกอบ โดยเลือกที่จะทำในสิ่งที่รัก เช่น การเข้ากลุ่มกิจกรรมต่างๆ กิจกรรมนันทนาการ การเป็นอาสาสมัครหรือเริ่มหากิจกรรมใหม่ๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตนเองเพื่อให้มีความสุขทางกายและจิตใจ

สำหรับการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุติดเตียง ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาครอบครัวหรือญาติเพียงบางส่วนหรือโดยสิ้นเชิง ดังนั้นการจัดบริการด้านการดูแลการเจ็บป่วยให้แก่ผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ โดยหน่วยงานภาครัฐต้องมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการเยี่ยมบ้าน เพื่อประเมินสุขภาพและวิธีการรักษาเพื่อประคับประคองอาการไม่ให้ทรุดไปกว่าเดิม รวมทั้งการสนับสนุนอุปกรณ์ช่วยเหลือต่างๆ เช่น เตียงผู้ป่วย หรือรถเข็นวิลแชร์ และการประชาสัมพันธ์การเป็นอาสาสมัครบริบาลท้องถิ่นเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลที่ถูกต้องและสามารถให้บุคคลในครอบครัวออกไปประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย

จากการศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหักควรดำเนินนโยบาย ดังนี้

1.1 นโยบายด้านสุขภาพ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก ขาดนโยบายในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมทางสุขภาพที่เหมาะสม ดังนั้น จึงควรเพิ่มโครงการส่งเสริมการออกกำลังกายภายในบ้าน ทำทางในการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับวัย รวมทั้งการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการโภชนาการที่เหมาะสมกับวัยให้แก่ผู้สูงอายุและผู้ดูแล

1.2 นโยบายด้านความมั่นคง องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการประกอบอาชีพและส่งเสริมสมาชิกในครอบครัวให้สนับสนุนการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ รวมทั้งการสนับสนุนและส่งเสริมปัจจัยเกื้อหนุนที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ เช่น วัสดุอุปกรณ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดหาตลาดเพื่อกระจายสินค้า และจัดหาบุคคลในครอบครัวหรือชุมชนเป็นผู้ช่วยผู้สูงอายุทำงาน

1.3 นโยบายด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก จึงควรจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ หรือโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมร่วมกับสังคมได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นในวัยเดียวกันเพิ่มมากขึ้น และยังเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ กระตุ้นให้เกิดปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุและเกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆให้แก่คนรุ่นหลัง

1.4 องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหักมีผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยติดเตียงและต้องการที่จะได้รับการดูแลจากอาสาสมัครบริบาลท้องถิ่น เนื่องจากผู้ป่วยติดเตียงต้องได้รับการดูแลตลอดเวลา ทำให้ครอบครัวผู้สูงอายุมีรายได้ลดลงจากการที่บุคคลในครอบครัวไม่สามารถไปประกอบอาชีพได้ ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก ควรเพิ่มการเชิญชวน ประชาสัมพันธ์ผู้ที่ต้องการเป็นอาสาสมัครบริบาลท้องถิ่น ผู้ปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีอาสาสมัครบริบาลท้องถิ่น หรือเพิ่มการสนับสนุนการจัดหางานที่สามารถทำที่บ้านได้ให้แก่ผู้ดูแลผู้สูงอายุ

2. ข้อเสนอแนะการทบทวนครั้งต่อไป

เพื่อให้สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากขึ้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

2.1 ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุกับการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆเพื่อนำมาเปรียบเทียบและพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2565). แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564). สืบค้นจาก

https://www.dop.go.th/download/laws/law_th_20152309144546_1.pdf

ณัฏฐชัยธร เดชสิทธิ์บุลพร. (2557). คุณภาพชีวิตและความต้องการสนับสนุนสวัสดิการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนสามตำบล จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดนุลดา เกตุวัฒน์ถา และ นพพล อัครชาติ. (2565, 8 กรกฎาคม). การศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุกับประสิทธิภาพการขับเคลื่อนนโยบายการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี [เอกสารนำเสนอ], การประชุมวิชาการ

ระดับชาติมหาวิทยาลัยสยาม ครั้งที่ 4 : เรื่อง สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทระบอบโลกใหม่, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.

จิรณรงค์ สกฤตศรี และ ปาณฉัตร ทิพย์สุข. (2562). การลงทุนเพื่อสังคมสูงวัย. สืบค้นจาก

https://ipsr.mahidol.ac.th/post_research.

พรทิพย์ มลาลธรรม, จิราพร คงเอี่ยม และ ประคอง อินทรสมบัติ. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนจากครอบครัวและแรงสนับสนุนจากเพื่อนกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในเขตชนบท. **วารสารรามาริบัติ**, 15(3), 431-448.

พรพรม ไชยภูมิ และ ภรณ์ ศิริโชค. (2553). **ความต้องการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา**. ค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546. (2546, ธันวาคม 31). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 120 ตอนที่ 130ก. หน้า 4-6.

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580. (2561, ตุลาคม 13). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 135 ตอนที่ 82ก. หน้า 28-44.

วุฒิสาร ตันไชย. (2559). **รูปแบบและประเภทการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก. (2561). **แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2561-2565 ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลอยบางหัก อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี**. สืบค้นจาก <http://www.chonburikohloy-banghak.go.th/UploadFolder/180432Doc01.pdf>.

อาชัญญา รัตนอุบล. (2562). ข้อเสนอการพัฒนากิจการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ. **วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย**, 11(1), 26-46.

ภาษาอังกฤษ

World Health Organization. (2002). **Active Aging A Policy Framework**. A contribution of the World Health Organization to the Second United Nations World Assembly on Aging. Madrid Spain.

Translated Thai Reference

Dechsitboolporn, N. (2014). **Quality of life and health-welfare needs of the elderly in Sam Tambon sub-district, Nakhon Pathom province**. A Thesis of Master of Arts. Silpakorn University.

Department of Older Persons. (2010). **The 2nd National Plan on The Elderly 2002-2021**. Retrieved From https://www.dop.go.th/download/laws/law_th_20152309144546_1.pdf <http://www.chonburikohloy-banghak.go.th/UploadFolder/180432Doc01.pdf>.

Ketwattha, D. and Akahat, N. (2022). **A Study of Potentials of Elderly and Effectiveness of Social Welfare Movement for the Elderly of Kohloy- Banghak Subdistrict Administrative Organization, Phantong District, Chonburi Province**. [Paper presentation], National Academic Conference, Siam University, Bangkok, Thailand.

Khaichaiyapoom, P. and Sirichot, P. (2010). **Welfare needs of the Elderly in Nonthai Municipality, Nonthai District, Nakhon Ratchasima Province**. A Independent Study of Master Degree. Khon Kaen University. The College of Local Administration.

- Kohloy-Banghak Subdistrict Administrative Organization. (2018). Local Development Plan of Kohloy-Banghak Subdistrict Administrative Organization, Phantong District, Chonburi Province 2018-2022. Retrieved From <http://www.chonburikohloy-banghak.go.th/UploadFolder/180432Doc01.pdf>
- Malathum, P., Kongiem J. and Intarasombat P. (2009). Relationships of Family Support and Friend Support to Life Satisfaction of Older Adults in Rural Areas. **Rama Nurs J**, 15(3), 431-448.
- National Strategy (2018-2037). (2018, October 13). **Published in the Government Gazette**, publication and general announcement No. 135, Part 82 Kor, 28-44.
- Rattana-Ubol A. (2019). Proposal for Operational Improvement Regarding Senior Citizen's Potential Enhancement. **Silpakorn Educational Research Journal**, 11(1),26-46.
- Sakunsri, T. and Thipsuk, P. (2019). **The Investment for Aging Society**. Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- The Act on the Elderly. B.E. 2546 (2003 A.D.). (2003, December 31). **Published in the Government Gazette**, publication and general announcement No. 120, Part 130 Kor, 4-6.
- Tonchai, W. (2016). **The concept of Public Services of Local Government Organization**. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

การคุ้มครองสิทธิในข้อมูลส่วนบุคคลของลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรมจากการ
เก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคติดเชื้อโควิด

19 สำหรับโรงงานอุตสาหกรรม (Good Factory Practice (GFP)

The protection of personal data of employee in factory in case
of processing of personal data in compliance with Good Factory
Practice (GFP)

[Received: November 29, 2022; Revised: January 26, 2023;

Accepted: January 26, 2023]

คนาริป ทองรวีวงศ์

สถาบันกฎหมายสื่อดิจิทัล,

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

Kanathip Thograweewong

Faculty of Law,

Kasem Bendit University

ดวงกมล ศรีสุวรรณ

คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

Duangkamol Srisuwan*

Faculty of Law,

Kasem Bendit University

อรวรรณ พจนานูรัตน์

คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

Orawan Potjanurat

Faculty of Law,

Kasem Bendit University

CORRESPONDING AUTHOR

Duangkamol Srisuwan

Faculty of Law, Kasem Bendit University, Thailand.

E-mail: duangkamol.kwa@kbu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (1) ศึกษาวิเคราะห์ว่ามาตรการ GFP ส่งผลกระทบในลักษณะการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมอย่างไร (2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การตีความและประเด็นปัญหาทางกฎหมายในการปรับใช้ฐานความยินยอมตามข้อตกลงการใช้งานแพลตฟอร์มที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ GFP ได้แก่ TSC และ TST (3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การปรับใช้ฐานทางกฎหมายอันเป็นข้อยกเว้นของความยินยอม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานโรงงาน ตามข้อตกลงการใช้งานแพลตฟอร์มที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ GFP ได้แก่ TSC และ TST งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการตีความข้อตกลงการใช้งานโดยวิเคราะห์การตีความกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายสหภาพยุโรป ผลการศึกษาพบว่า (1) แพลตฟอร์ม TST กำหนดให้ผู้ใช้งานกรอกข้อมูลระบุตัว ข้อมูลพฤติกรรมและสุขภาพเพื่อประเมินความเสี่ยงของโรคติดต่อโควิด 19 แต่แพลตฟอร์ม TSC เก็บข้อมูลของพนักงานเฉพาะในส่วน ผู้ติดต่อหรือประสานงาน (2) ข้อตกลงแพลตฟอร์ม TST ข้อ 3.3 ขอความยินยอมจากผู้ใช้งาน แต่จากการนำองค์ประกอบของความยินยอมตามแนวทางสหภาพยุโรปและกฎหมายไทยมาวิเคราะห์ พบว่า ไม่สอดคล้องกับองค์ประกอบหลายประการ เช่น ความไม่สมดุลเชิงอำนาจต่อรอง การยินยอมที่เชื่อมโยงกับผลกระทบทางลบ ข้อตกลงแพลตฟอร์ม TSC มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับ TST แต่ไม่ระบุถึงความยินยอมสำหรับพนักงานโรงงานที่เป็นผู้ติดต่อหรือประสานงาน (3) ข้อตกลงแพลตฟอร์ม TST ข้อ 3.2 ระบุข้อยกเว้นของความยินยอม 3 ฐาน คือ มาตรา 24 (3) มาตรา 26 (5) (ก) และ 26 (5) (ค) ซึ่งผลการวิเคราะห์ฐานทางกฎหมายชี้ให้เห็นว่า การอ้างอิงฐานดังกล่าวไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขและหลักการตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ข้อตกลงแพลตฟอร์ม TSC มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับ TST แต่ไม่ระบุถึงฐานทางกฎหมายสำหรับข้อมูลของพนักงานที่เป็นผู้ติดต่อหรือประสานงาน ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะให้แก้ไขข้อตกลงการใช้บริการของ TST และ TSC และปรับเปลี่ยนการอ้างอิงฐานทางกฎหมายโดยอาศัยความยินยอมจากพนักงานโรงงานที่เป็นผู้ใช้งานแพลตฟอร์มดังกล่าว

คำสำคัญ: ข้อมูลส่วนบุคคล; ลูกจ้าง; โรงงานอุตสาหกรรม; พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562; แนวปฏิบัติที่ดีทางอุตสาหกรรม

Abstract

The study found that (1) the TST platform requires users to fill in identification data, health related data to assess the risk of COVID-19, but the TSC platform collects employee data only in the contact or coordination (2) TST platform agreement clause 3.3 asks for consent from the user but the result of content analysis by comparing of Thai law with EU law found that they were not consistent with data protection law elements, such as the imbalance of bargaining power, and negative impact of not giving consent. The TSC Platform Agreement is similar in content to the TST, but does not specify the consent for the factory employee who is the coordinator. (3) TST Platform Agreement Clause 3.2 specifies exceptions of consent, namely Article 24 (3), Article 26 (5) (a), and 26 (5) (c). However, such reference are inconsistent with the terms and principles of the Personal Data Protection Laws. The TSC Platform Agreement is similar in substance to the TST, but does not specify the legal basis for the information of employee who is coordinator. The researchers therefore recommend amending the service agreements of TST and TSC and adjusting the legal basis based on the consent of the factory employee who use the platform.

Keywords: Personal data; employee; Factory; the Personal Data Protection Act B.E. 2562; Good Factory Practice (GFP)

บทนำ

การใช้งานแพลตฟอร์มไทยเซฟไทย (Thai Save Thai ซึ่งต่อไปจะใช้คำย่อ ว่า TST) มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับกฎหมายฉบับหลักคือ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาตรา 9 ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีออกข้อกำหนด เกี่ยวกับการห้ามหรือสั่งการให้ประชาชนกระทำการ โดยในกรณีโรคติดต่อโควิด-19 นายกรัฐมนตรีใช้อำนาจมาตรา 5 ของพระราชกำหนดดังกล่าว ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักรตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2563 และมีการขยายระยะเวลาอย่างต่อเนื่อง จากนั้นนายกรัฐมนตรีใช้อำนาจมาตรา 9 ออก “ข้อกำหนด” ที่มีลักษณะเป็นข้อห้ามหรือเงื่อนไขในการใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนหลายประการ รวมถึงการปิดสถานที่หรือการประกอบกิจการต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงสถานศึกษา โดยมีการผ่อนปรนหรืออนุญาตให้ดำเนินการได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข “มาตรการป้องกันโรคที่ทางราชการกำหนด” ซึ่งประกอบด้วย มาตรการย่อยหลายประการ แต่ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะ มาตรการปลอดภัยสำหรับองค์กร (COVID-Free Setting) ซึ่งเริ่มปรากฏ จากข้อกำหนดฉบับที่ 34 ลงวันที่ 29 กันยายน 2564 มีการผ่อนคลายมาตรการควบคุมการประกอบกิจการ โดยจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ระบุในข้อ 4 ของข้อกำหนดว่า “มาตรการป้องกันโรคต่าง ๆ ตามที่ราชการกำหนด” ต่อมา ในการประชุมศูนย์ปฏิบัติการคณะกรรมการบริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 วันที่ 4 ตุลาคม 2564 กรมอนามัยได้นำเสนอร่างข้อเสนอยกระดับมาตรการในพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวดและพื้นที่นารองการท่องเที่ยว มาตรการปลอดภัยสำหรับองค์กร (Covid Free Setting) สำหรับกิจการหรือกิจกรรมที่ผ่อนคลายตามข้อกำหนดฉบับที่ 34 และที่ประชุมเห็นชอบ ต่อมา มีการออกข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 37) ข้อ 6 กำหนด “มาตรการควบคุมแบบบูรณาการจำแนกตามพื้นที่สถานการณ์” โดยระบุให้คณะกรรมการโรคติดต่อกรุงเทพมหานครหรือคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัด แล้วแต่กรณี กำกับดูแลและติดตามการดำเนินการของสถานที่ กิจการ หรือกิจกรรมในพื้นที่สถานการณ์ที่ได้รับมาตรการตามข้อกำหนดนี้ เพื่อให้เปิดดำเนินการได้ โดยให้ผู้ประกอบการหรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบจัดเตรียมสถานที่ให้เป็นไปตามมาตรการปลอดภัยสำหรับองค์กร (COVID-Free Setting) ตามประเภทของกิจการ กิจกรรม ตามระดับความเสี่ยงที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด

จากข้อกำหนดดังกล่าว กระทรวงสาธารณสุข กำหนดแนวปฏิบัติมาตรการปลอดภัยสำหรับองค์กร (Covid free setting) โดยจำแนกรายละเอียดตามประเภทกิจการ เช่น ร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้า การขนส่งสาธารณะ ฯลฯ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว จะพบว่า มาตรการให้คัดกรองด้วย TST ปรากฏเป็นเงื่อนไขหนึ่งของหลายกิจการ ทั้งในส่วนของพนักงานผู้ให้บริการ (Covid Free Personnel) โดยกำหนดให้พนักงาน “คัดกรองความเสี่ยงโดย TST หรือ APP อื่น” และ ในส่วนลูกค้าหรือผู้รับบริการ (Covid Free customer) โดยกำหนดให้ผู้ใช้บริการ “คัดกรองด้วย TST หรือ APP อื่น” (Department of Health, 2021) นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุขยังได้กำหนด มาตรการป้องกันการติดเชื้อแบบครอบคลุมจักรวาล (Universal Prevention for COVID-19) (Ministry of Industry, 2021) ซึ่งมีการกำหนดมาตรการย่อยที่เรียกว่า มาตรการ DMHTA โดยในส่วนของตัวย่อ “A” ย่อมาจาก Application ซึ่งอธิบายว่า “ติดตั้งและใช้แอปพลิเคชัน “ไทยชนะ” และ “ไทยเซฟไทย” ก่อนเข้า - ออก สถานที่ทุกครั้ง เพื่อติดตามประวัติการเดินทางและคัดกรองความเสี่ยง

ในกรณีโรงงานอุตสาหกรรม อยู่ภายใต้ข้อกำหนดในสถานการณ์ฉุกเฉินซึ่งต้องปฏิบัติตามมาตรการควบคุมโรค อย่างไรก็ตาม มาตรการ “Good Factory Practice (ซึ่งต่อไปในที่นี้จะเรียกว่า “GFP”) ไม่ได้ปรากฏในข้อกำหนดที่ออกตามความในพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินโดยตรง แต่ปรากฏจากเอกสารราชการดังนี้

(1) กระทรวงอุตสาหกรรมแถลงข่าวว่าได้รับมอบหมายจากที่ประชุมศูนย์ปฏิบัติการ ศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศปก. ศบค.) ให้เป็นเจ้าภาพหลักขับเคลื่อนมาตรการป้องกันและควบคุมการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในสถานประกอบกิจการโรงงาน ด้วยการประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือโรงงานกว่า 60,000 โรงทั่วประเทศ ดำเนินการตามมาตรการป้องกันและควบคุมการแพร่กระจายเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในสถานประกอบกิจการโรงงาน (Good Factory Practice : GFP) ของสาธารณสุข โดยประเมินตนเองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ Thai Stop Covid Plus ทุกสองสัปดาห์ และให้พนักงานประเมินด้วย Thai Save Thai ก่อนเข้าปฏิบัติงาน ตั้งเป้าให้โรงงานทุกแห่งดำเนินการภายใน 30 มิถุนายน 2564 (Ministry of Industry, 2021)

(2) กระทรวงสาธารณสุข มีหนังสือ สธ 0923.05/1964 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2564 ถึง ปลัดกระทรวงมหาดไทย เรื่อง “ขอความร่วมมือสถานประกอบการประเมินมาตรการ Good Factory Practice เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019” ความสำคัญสรุปว่า กระทรวงสาธารณสุขขอความร่วมมือสถานประกอบการในสังกัดของกระทรวงมหาดไทย พิจารณาดำเนินการตามมาตรการ “Good Factory Practice (GFP) ดังต่อไปนี้.... สถานประกอบการพิจารณาประเมินตนเองด้วยโปรแกรม “Thai Stop Covid Plus”สถานประกอบการพิจารณาคัดกรองพนักงานก่อนเข้าสถานประกอบการอย่างเข้มงวด เพื่อป้องกันผู้ที่มีความเสี่ยงสูงแพร่เชื้อในสถานประกอบการด้วยโปรแกรม “Thai Save Thai”จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความร่วมมือ.....”

(3) ปลัดกระทรวงมหาดไทย มีหนังสือ ด่วนที่สุด ที่ มท 0230/ว 3243 ลงวันที่ 5 มิถุนายน 2564 ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด ความสำคัญว่ากระทรวงมหาดไทยได้รับแจ้งจากกระทรวงสาธารณสุข ขอความร่วมมือแจ้งโรงงานและสถานประกอบการดำเนินการตามมาตรการ Good Factory Practice (GFP) ดังนี้

“...แจ้งทุกโรงงานและสถานประกอบการ ประเมินตนเองด้วยโปรแกรม “Thai Stop Covid Plus” ให้ทุกโรงงานได้มีการคัดกรองพนักงานก่อนเข้าสถานประกอบการอย่างเข้มงวด เพื่อป้องกันผู้ที่มีความเสี่ยงสูงแพร่เชื้อในสถานประกอบการด้วยโปรแกรม “Thai Save Thai”

จึงขอให้จังหวัดประสานขอความร่วมมือโรงงานและสถานประกอบการในพื้นที่พิจารณาดำเนินการตามมาตรการ Good Factory Practice ตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด (อ้างถึงรายละเอียดตามสำเนาหนังสือกระทรวงสาธารณสุข ด่วนที่สุด ที่ สธ 0923.05/1964 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2564)”

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า มาตรการ GFP ส่งผลให้โรงงานต้องดำเนินการเกี่ยวข้องกับระบบหรือแพลตฟอร์ม 2 อย่างคือ “Thai Stop Covid Plus (ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า TSC+) และ Thai Save Thai (ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า TST) โดยทั้งสองแพลตฟอร์มประกอบด้วยมาตรการหรือเกณฑ์ประเมินหลายประเภท ซึ่งงานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะเกณฑ์หรือข้อประเมินที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานในโรงงานเท่านั้น เนื่องจากมาตรการในส่วนดังกล่าวส่งผลให้

พนักงานถูกเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลตามมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล สำหรับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเสี่ยงอาจเป็นข้อมูลสุขภาพ ตามมาตรา 26 ด้วย จึงนำมาสู่ประเด็นคำถามหลักของการวิจัยว่า พนักงานโรงงานสามารถอ้างสิทธิความยินยอมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่จะไม่ใช้งานระบบดังกล่าวหรือไม่ หรือ กรณีเช่นนี้เข้าข่ายกเว้นตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่ไม่ต้องอาศัยความยินยอม ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา โดยศึกษาข้อตกลงการใช้งาน TSC และ “TST” ซึ่งผู้ใช้งานต้องอ่านและยอมรับก่อนใช้งาน รวมทั้งการนำหลักและแนวทางตีความกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของยุโรป (GDPR) มาเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล โดยจำแนกวิเคราะห์เป็นประเด็นย่อยต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ว่ามาตรการ GFP ส่งผลกระทบในลักษณะการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมอย่างไร
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การตีความและประเด็นปัญหาทางกฎหมายในการปรับใช้ฐานความยินยอมตามข้อตกลงการใช้งานแพลตฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับ GFP ได้แก่ TSC และ TST
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การปรับใช้ฐานทางกฎหมายอันเป็นข้อยกเว้นของยินยอม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานโรงงาน ตามข้อตกลงการใช้งานแพลตฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับ GFP ได้แก่ TSC และ TST

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงผลกระทบของมาตรการ GFP ต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม
2. ทราบถึงการตีความและประเด็นปัญหาทางกฎหมายในการปรับใช้ฐานความยินยอมตามข้อตกลงการใช้งานแพลตฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับ GFP ได้แก่ TSC และ TST
3. ทราบถึงการปรับใช้ฐานทางกฎหมายอันเป็นข้อยกเว้นของยินยอม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานโรงงาน ตามข้อตกลงการใช้งานแพลตฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับ GFP ได้แก่ TSC และ TST

บททวนวรรณกรรม

หัวข้อนี้จะทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกรอบแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญอันเกี่ยวกับการศึกษานี้ เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 กำหนดหลักการที่สำคัญสองส่วนที่อยู่บนแนวคิดแตกต่างกัน (Kanathip Thongrawewong, 2021) คือ 1. กำหนดหน้าที่ให้ผู้ควบคุมข้อมูลต้องจัดให้มีมาตรการรักษาความปลอดภัย ซึ่งอยู่บนแนวคิดความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลหรือความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศ (Information security) ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในบทความนี้ 2. กำหนดให้ผู้ควบคุมข้อมูลต้องอ้างอิง “ฐานทางกฎหมาย” (Legal or lawful basis of processing personal data) เช่น การขอความยินยอมจากเจ้าของข้อมูล หรือการอ้างฐานอันเป็นข้อยกเว้นของความยินยอม สำหรับงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาสิทธิในการให้ความยินยอมของพนักงานโรงงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลส่วนบุคคลจึงจะทบทวนวรรณกรรมแนวคิดทฤษฎีในส่วนของสิทธินี้ ซึ่งสิทธิเกี่ยวกับการให้ความยินยอมในข้อมูลของตน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิด “สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว” (Right to Privacy) ซึ่งจัดเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Arendt, Hannah, 1973) กล่าวคือ เป็นสิทธิที่ติดตัวคนมาตั้งแต่กำเนิด จึงอยู่ในกลุ่มของสิทธิมนุษยชน (Jack Donnelly, 1982) บางตำราเรียกว่า สิทธิที่จะอยู่ตามลำพัง (Right to be let alone) กล่าวคือ ปราศจากการแทรกแซงจากบุคคลภายนอก (Warren D Samuel, Brandies D., 1890) แต่การพิจารณาในแง่ปราศจากการแทรกแซงหรือความลับอาจทำให้สิทธินี้กว้างเกินไป โดยเฉพาะในสภาพสังคมที่มีการติดต่อระหว่างบุคคล ทำให้การไม่ถูกแทรกแซงเป็นไปได้ยาก (Alan F. Westin, 1967) ต่อมามีการพัฒนาแนวคิดว่าหมายถึง การจำกัดการเข้าถึงปัจเจกชนโดยบุคคลอื่น (Jed Rubenfield, 1989) ในทางวิชาการ สิทธิดังกล่าวยังคงมีความหมายและขอบเขตกว้าง (Schoeman, 1984) โดยจำแนกได้หลายมิติ รวมถึงการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Solove, Daniel., 2006) ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวปรากฏในกฎหมายคอมมอนลอว์ และกฎหมายอื่น เช่นกฎหมายลักษณะละเมิด (Bloustein, Edward, 1984) แม้ว่าสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวมีความหมายกว้างแต่สามารถสรุปลักษณะหรือองค์ประกอบสำคัญได้สองประการ (Kanathip Thongrawewong, 2010) คือ (1) ลักษณะความเป็นอัตวิสัย (Subjective) ขึ้นอยู่กับตัวแปรด้านวัฒนธรรมและทัศนคติของคนในสังคมนั้น ๆ (2) ความเป็นส่วนตัวของบุคคล มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทสังคม วัฒนธรรม และเวลา สิทธินี้เป็นแนวคิดหลักของการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งเมื่อพิจารณาในระดับกฎหมายระหว่างประเทศ พบว่า ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ (UN's Universal Declaration of Human Rights ค.ศ. 1948) ข้อ 12 กำหนดรับรองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวไว้อย่างชัดเจน อันเป็นหลักการเดียวกับกติกาสากลว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและการเมืองของสหประชาชาติ (International Covenant on Civil and Political Rights ค.ศ. 1966) ซึ่งรับรองสิทธินี้ไว้ในข้อ 17 สำหรับกฎหมายต่างประเทศที่กำหนดหลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่ส่งผลกระทบหลายประเทศ ได้แก่กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลสหภาพยุโรป (Directive 95/46/EC) ซึ่งมีผลผูกพันตามกฎหมายต่อประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป (Cate, F. H., 1995) โดยหลักสำคัญประการหนึ่งของกฎหมายนี้คือ การวางเงื่อนไขการใช้ การเปิดเผย การโอนข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งรวมถึงข้อจำกัดด้านการโอนข้อมูลออกนอกประเทศ (Fromholz, J. M., 2000) ต่อมา ค.ศ. 2018 กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลฉบับใหม่ของสหภาพยุโรป (General Data Protection Regulation หรือ GDPR) มีผลใช้บังคับแทนกฎหมายเดิม (Directive 95/46/EC) โดยมีหลักการสำคัญเช่นเดิม คือ การเก็บรวบรวมใช้เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นต้องอ้างอิงฐานทางกฎหมาย ซึ่งโดยหลักต้องอาศัยฐานความยินยอม เว้นแต่เข้าองค์ประกอบฐานอื่นที่กฎหมายกำหนด ในส่วนของประเทศไทย ก่อน พ.ศ. 2562 ไม่มีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเป็นการเฉพาะ แต่มีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลเฉพาะบางภาคส่วน เช่น ธุรกิจการเงิน (Kanathip Thongrawewong, 2016) ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ปี พ.ศ. 2562 สภานิติบัญญัติแห่งชาติลงมติเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนมีนาคมเพียงไม่ถึงหนึ่งเดือนและประกาศในราชกิจจานุเบกษาในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562 กฎหมายนี้มีองค์ประกอบและโครงสร้างหลักตามตัวแบบกฎหมายสหภาพยุโรป

ดังนั้น การเก็บรวบรวมใช้เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานโรงงานตามมาตรฐาน GFP ซึ่งประกอบด้วยแพลตฟอร์ม TSC และ TST โดยเฉพาะแพลตฟอร์ม TST ซึ่งมีรายละเอียดรวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงต่อโรคอันเป็นข้อมูลสุขภาพนั้น จึงต้องอยู่ภายใต้หลักการคุ้มครองข้อมูลโดยต้องขอความยินยอมจากเจ้าของข้อมูล (มาตรา 19) เว้นแต่จะเข้ากรณีฐานทางกฎหมายอื่นเช่น มาตรา 24 (3) มาตรา 26 (5) (ก) และ 26 (5) (ค) แต่ทั้งนี้การปรับใช้ฐานความยินยอมและข้อยกเว้นของความยินยอมยังมีประเด็นการตีความและปรับใช้ทางกฎหมายจึงนำมาสู่การศึกษานี้ สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาประเด็นการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับมาตรการป้องกันโรคติดต่อโควิด 19 นั้น พบว่ามีการวิจัยในประเด็นของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยเจ้าของข้อมูลสองกลุ่มคือ นักเรียน และ ครู บุคลากรทางการศึกษา โดยในส่วนข้อมูลของนักเรียนนั้น (Kanathip Thongrawewong, 2022:1) ได้ศึกษาการอ้างฐานทางกฎหมายอันเป็นข้อยกเว้นของการขอความยินยอมสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลชนิดพิเศษของนักเรียนในสถานศึกษาตามแพลตฟอร์ม TST (Kanathip Thongrawewong, 2022:2) และศึกษาข้อตกลง TST เฉพาะในส่วนประเด็นความชอบด้วยกฎหมายและความเป็นอิสระของความยินยอมของนักเรียนในสถานศึกษา ที่เป็นผู้ใช้งาน TST สำหรับในส่วนข้อมูลของครูและบุคลากรในสถานศึกษา (Kanathip Thongrawewong, 2022:3) ได้มีการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดของความยินยอมอย่างไรก็ตามงานดังกล่าวจำกัดเฉพาะแพลตฟอร์ม TST และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา จึงไม่ครอบคลุมมาตรการป้องกันโรคติดต่อในโรงงานอุตสาหกรรมและนำมาสู่การศึกษาต่อยอดในงานวิจัยนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ตามกระบวนการดังนี้

1. ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ ประกอบด้วยเอกสาร 3 กลุ่มคือ (1) ข้อตกลงและเงื่อนไขการใช้บริการของ”TSC” และ”TST” ซึ่งผู้ใช้งานต้องยอมรับก่อนใช้งาน (2) ตัวบทกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของไทย กฎหมายสหภาพยุโรป แนวปฏิบัติของหน่วยงานกำกับหรือบังคับใช้กฎหมาย คำวินิจฉัย คำพิพากษา ที่เกี่ยวข้อง (3) วรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในความเป็นส่วนตัวและข้อมูลส่วนบุคคล รวมทั้งการตีความฐานทางกฎหมาย จากงานวิชาการ งานวิจัย บทความวิชาการ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ของข้อตกลงการใช้งาน นำบทกฎหมายไทยและยุโรปมาวิเคราะห์เนื้อหาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) ประกอบกับ ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรมทางกฎหมายเกี่ยวกับประเด็นสิทธิในการให้ความยินยอมของพนักงานโรงงานในการใช้ แพลตฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับ GFP ได้แก่ TSC และTST การศึกษานี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ตีความเนื้อหาตัวบทกฎหมายและแนวทางการอ้างอิงฐานทางกฎหมาย โดยไม่ได้ใช้วิธีเชิงปริมาณและสถิติ

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. จากวัตถุประสงค์ของการศึกษาข้อ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ว่ามาตรการ GFP ส่งผลกระทบในลักษณะการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมอย่างไร นั้น ผลการศึกษาพบว่า GFP ประกอบด้วยเกณฑ์ประเมินมาตรฐานโดยมีส่วนทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคล สำหรับเกณฑ์ประเมินที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลคือการใช้แพลตฟอร์ม TSC และ TST ซึ่งพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานโรงงานในลักษณะแตกต่างกัน ดังจะแยกวิเคราะห์ดังนี้

1.1 ในส่วนของ แพลตฟอร์ม Thai Stop Covid Plus เป็นส่วนที่โรงงานประเมินมาตรการตามเกณฑ์ที่กำหนด เมื่อพิจารณาเกณฑ์การประเมินจะแบ่งได้สองกลุ่มคือ (กลุ่มที่ 1) มาตรการที่ไม่เกี่ยวข้องหรือส่งผลกระทบต่อข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงาน เช่น มาตรการควบคุมจำนวนผู้ปฏิบัติงานไม่ให้แออัด มาตรการอนามัยและสิ่งแวดล้อมในการจัดสถานที่ ทาความสะอาด ซึ่งไม่อยู่ในขอบเขตการศึกษานี้ (กลุ่มที่ 2) มาตรการที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลกระทบต่อข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงาน ได้แก่ มาตรการป้องกันโรค ในข้อที่กำหนดว่า “ใช้โปรแกรมประเมินตนเอง Thai Save Thai... มีมาตรการติดตามข้อมูลผู้ปฏิบัติงาน มีการเก็บข้อมูลการเดินทาง (ไทม์ไลน์) ใช้แอปพลิเคชันที่ราชการกำหนด เช่น โปรแกรมไทยชนะ ...” แม้ว่าการประเมินมาตรฐาน GFP มีความแตกต่างกันตามขนาดสถานประกอบการ (ขนาดเล็กพนักงานน้อยกว่า 50 คน ขนาดกลางพนักงาน 50-199 คน และขนาดใหญ่ พนักงานมากกว่า 200 คนขึ้นไป) แต่มาตรการป้องกันโรค ในข้อที่กำหนดเกี่ยวกับโปรแกรมประเมินความเสี่ยงหรือแอปพลิเคชันนั้น ปรากฏเป็นเกณฑ์ประเมินที่ใช้กับโรงงานทุกขนาด (Department of Health, 2021:2)

เมื่อพิจารณาตามกรอบของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า ในส่วนการดำเนินการของโรงงานซึ่งทำการประเมินการปฏิบัติตามมาตรฐาน ผ่านแพลตฟอร์ม Thai Stop Covid Plus นั้นไม่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลระบุตัวพนักงานโดยตรง ตามแบบฟอร์มการประเมินตนเองของโรงงาน ไม่ได้กำหนดให้ส่งรายชื่อหรือข้อมูลส่วนบุคคลพนักงานเข้าสู่ระบบ แม้ว่าเกณฑ์ประเมินบางข้อเกี่ยวข้องกับพนักงานแต่เป็นการให้ระบุว่าโรงงานมีการดำเนินการหรือไม่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคะแนนประเมินมาตรฐาน เช่น “พนักงานใช้โปรแกรมประเมินตนเอง Thai Save Thai มีการดำเนินการ 1 คะแนน ไม่มีการดำเนินการ 0 คะแนน” (กรมอนามัย, แบบประเมินตนเองของสถานประกอบการสำหรับโรงงาน (Good Factory Practice) (Department of Health, 2021:2) อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการเข้าสู่ระบบ Thai Stop Covid Plus จะต้องมีการลงทะเบียนสถานประกอบการ ซึ่งแบบฟอร์มของระบบกำหนดให้กรอกข้อมูลระบุตัว โดยหากโรงงานเป็นนิติบุคคล การกรอกข้อมูลส่วนนี้ไม่ใช่ข้อมูลส่วนบุคคล แต่มีข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้รับรองปฏิบัติตามมาตรการ (เจ้าของ หรือ ผู้จัดการ) ชื่อ สกุล ผู้ติดต่อสถานประกอบการ ซึ่งในส่วนนี้อาจเป็นพนักงานของโรงงานที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้กรอกข้อมูลประเมิน (Department of Health, 2021:2)

ดังนั้น ในส่วนการดำเนินการของโรงงาน ซึ่งประเมินตนเองในระบบ TSC โดยทั่วไปไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงาน แต่อาจเกี่ยวข้องหากมอบหมายให้พนักงานคนใดทำหน้าที่ผู้ประสานงานหรือติดต่อและเป็นผู้กรอกข้อมูล (User) ในนามโรงงานสู่ระบบนี้ ซึ่งทำให้พนักงานคนนั้นต้องกรอกข้อมูลส่วนบุคคลเข้าสู่ระบบดังกล่าว แต่นายจ้างไม่ใช่ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลนี้เพราะเป็น

การกำหนดให้กรอกข้อมูลและจัดเก็บโดยระบบ TSC ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล อย่างไรก็ตาม พนักงานที่ถูกเก็บรวบรวมข้อมูลในการลงทะเบียนนี้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการประสานงานดำเนินการตามมาตรการ จึงเป็นคนละส่วนกับการเก็บรวบรวมข้อมูลพนักงานเพื่อประเมินความเสี่ยงในการป้องกันโรคซึ่งจะนำไปสู่การอ้างอิงกฎหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลแตกต่างจากกรณี TST

1.2 ในส่วนของ แพลตฟอร์ม TST นั้น แบ่งเป็นส่วนการใช้งานสำหรับ 3 ภาคส่วนหลักคือ สถานประกอบการ พนักงาน และประชาชนทั่วไป ในกรณีของโรงงาน จะลงทะเบียนในส่วน “สถานประกอบการ” ก่อน โดยพนักงานเข้าไปลงทะเบียนในส่วน “พนักงาน” โดยเลือกเมนู “สถานประกอบการ” ซึ่งจะปรากฏรายชื่อโรงงานที่ลงทะเบียนไว้ และพนักงานกรอกข้อมูลส่วนบุคคลของตน ซึ่งข้อมูลส่วนบุคคลที่กรอกในส่วนของการประเมินความเสี่ยงตามตัวชี้วัดหรือคำถามต่าง ๆ จัดเป็นข้อมูลสุขภาพ เช่น ข้อมูลอาการ ให้เลือกว่า มีไข้ ไอ เจ็บคอ อ่อนเพลีย ปวดเมื่อย ท้องเสีย อย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่ (Department of Health, Thai Safe Thai, 2021: 1) เมื่อแพลตฟอร์มนี้มีการกำหนดให้พนักงานของโรงงานซึ่งเป็นผู้ใช้งานต้องกรอกข้อมูลดังกล่าว จัดว่ากรมอนามัยโดยระบบไทยเซฟไทยเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคล เป็นผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล จึงต้องพิจารณารูปแบบทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมาตรา 24 และ 26 ซึ่งโดยหลักแล้วต้องอาศัยความยินยอมเว้นแต่จะเข้าฐานอื่นที่เป็นข้อยกเว้น สำหรับโรงงานหรือนายจ้างไม่ได้เป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลพนักงานและไม่นำข้อมูลพนักงานเข้าสู่ระบบ อีกทั้งไม่สามารถควบคุมหรือจัดการข้อมูลต่าง ๆ ในระบบ TST ได้ จึงไม่ใช่ ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลที่มีหน้าที่ขอความยินยอมจากลูกจ้างตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล แต่นายจ้างอาจมีคำสั่งหรือออกระเบียบเพื่อให้พนักงานเป็นผู้ดาวน์โหลดติดตั้งและกรอกข้อมูลในระบบดังกล่าว อันเป็นการดำเนินการตามหนังสือขอความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐ

2. เนื่องจากผลการศึกษาข้อ 1.1 ชี้ให้เห็นผลกระทบและความเกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลที่แตกต่างกันของ GFP ซึ่งประกอบด้วยแพลตฟอร์มสองอย่างคือ TSC และ TST โดยแพลตฟอร์มแต่ละอย่างส่งผลต่อข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานโรงงานแตกต่างกัน จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 2 จึงได้ศึกษาว่า พนักงานที่ถูกเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลแต่ละแพลตฟอร์มมีสิทธิเลือกที่จะให้ความยินยอมหรือไม่ และการขอความยินยอมขบด้วยกฎหมายหรือไม่ โดยแยกวิเคราะห์ตามแพลตฟอร์มดังนี้

2.1 แพลตฟอร์ม TST จากการศึกษาเชิงคุณภาพในเนื้อหาเอกสารข้อตกลงการใช้งานของ TST พบว่า ในขั้นตอนเริ่มแรก ผู้ประสงค์ใช้งานต้องเข้าไปยังหน้าที่ปรากฏ “เงื่อนไข” ให้กดปุ่ม “ยอมรับ” จากนั้น จะปรากฏ “ข้อตกลงและเงื่อนไขการใช้บริการ” อันประกอบด้วยข้อตกลง ข้อ 1-4 และต้องกด “ยอมรับ” อีกครั้งหนึ่ง (Department of Health, Thai Safe Thai, 2021: 1) สำหรับข้อตกลงการใช้งานในส่วนเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ปรากฏในข้อ 3 ว่าด้วย “ข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัว” ซึ่งแบ่งเป็นข้อย่อย 3.1-3.7 โดยจำแนกวิเคราะห์ได้สองกลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 ข้อตกลงที่มีลักษณะเป็นการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล (Privacy notice or statement) และอ้างอิงฐานทางกฎหมายอื่นนอกจากความยินยอม ได้แก่ข้อ 3.1-3.2 เช่น การปฏิบัติตามสัญญาให้บริการ (มาตรา 24 (3) การปฏิบัติตามกฎหมาย (มาตรา 26 (5) ดังนั้น ข้อตกลงส่วนนี้ไม่เกี่ยวกับการขอความยินยอม กลุ่มที่ 2 ข้อตกลงที่มีเนื้อหาเป็นการแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับฐานการประมวลผลที่อาศัยความยินยอม กล่าวคือ ข้อ 3.3 ที่มีรายละเอียดสำคัญว่า “ผู้ขอใช้บริการรับทราบและตกลงให้ความ

ยอมรับการติดต่อสื่อสารกับผู้ขอใช้บริการหรือเปิดเผย ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ขอใช้บริการผ่านทาง โทรศัพท์ ข้อความสั้น (SMS) จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) หรือ วิธีการอื่นใดที่หน่วยบริการกำหนด และผู้ขอใช้บริการได้ให้ไว้กับหน่วยบริการก่อนหน้านี้หรือในการใช้บริการ “เซฟ ไทย (Save Thai)” เพื่อประโยชน์ในการใช้งานหรือการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับบริการ “เซฟไทย (Save Thai)” รวมทั้ง ตกลงยอมรับให้หน่วยบริการแสดงข้อความแจ้งเตือน สื่อสาร หรือประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับ “เซฟไทย (Save Thai)” หรือบริการ หรือข่าวสารอื่น ๆ ภายในแอปพลิเคชัน และโดยการส่ง Notification หรือ Alert หรือข้อความในทางเดียวกันผ่านอุปกรณ์การใช้งาน” ผลการศึกษาจึงสรุปได้ว่า แพลตฟอร์ม TST เก็บรวบรวมข้อมูลพนักงานของสถานประกอบการไปใช้ตามข้อตกลงข้อ 3.1-3.2 ซึ่งอ้างข้อยกเว้นของความยินยอม แต่การนำข้อมูลไปใช้ตามข้อตกลงข้อ 3.3 มีการขอความยินยอมจากเจ้าของข้อมูล โดยในส่วนของการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 จะวิเคราะห์ในส่วนของการขอความยินยอมว่าสอดคล้องกับเงื่อนไขของกฎหมายหรือไม่โดยเปรียบเทียบกฎหมายไทยและสหภาพยุโรป

เนื่องจากข้อตกลงการใช้งานข้อ 3.3 ระบอบความยินยอม การศึกษานี้จึงวิเคราะห์ประเด็นความยินยอมที่เป็นอิสระ (Freely given consent) ซึ่งเงื่อนไขนี้ปรากฏในกฎหมายไทย มาตรา 19 วรรคสี่ เปรียบเทียบได้กับกฎหมายสหภาพยุโรป ตามส่วนขยาย (GDPR, recital 32 and 43) ในการพิจารณาความเป็นอิสระนั้น มีเกณฑ์ย่อยที่สำคัญ 2 ประการคือ ความไม่สมดุลเชิงอำนาจต่อรองผลกระทบทางลบ - “ความไม่สมดุลเชิงอำนาจต่อรอง” (Imbalance of power) กล่าวคือ หากเจ้าของข้อมูลและผู้ควบคุมข้อมูลอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่มีอำนาจต่อรองไม่เท่าเทียมกันจะส่งผลให้ความยินยอมที่ได้รับจากความสัมพันธ์เช่นนี้ไม่สอดคล้องกับหลักความอิสระ โดยต้องพิจารณาถึง ผลกระทบทางลบอันอาจเกิดขึ้นหากไม่ให้ความยินยอม (GDPR, recital 43) ซึ่งเห็นได้จากปัจจัยบ่งชี้ เช่น เจ้าของข้อมูลต้องยอมรับต้นทุนที่เพิ่มขึ้น สำหรับความสัมพันธ์ที่เจ้าของข้อมูลอยู่ในสถานะด้อยกว่าหรือเสียเปรียบนั้น กฎหมายสหภาพยุโรปยกตัวอย่างเช่น กรณี ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลเป็นหน่วยงานรัฐ และเจ้าของข้อมูลเป็นประชาชน (Article 29 Working party of The European Union, 2011:12) เมื่อนำเกณฑ์นี้มาวิเคราะห์ ข้อตกลง TST พบว่า มีสถานะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานรัฐซึ่งได้แก่กรมอนามัย และผู้ใช้งาน ซึ่งกรณีนี้คือพนักงานของสถานประกอบการที่ดาวน์โหลดและใช้งาน TST จึงอยู่บนพื้นฐานที่เจ้าของข้อมูลอยู่ในสถานะที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่า - ผลกระทบทางลบจากการไม่ยินยอมให้แก่เก็บรวบรวมข้อมูล จากการศึกษากฎหมายสหภาพยุโรปพบว่า การวิเคราะห์ผลกระทบทางลบมีความสำคัญในการคุ้มครองเจ้าของข้อมูลให้มีทางเลือกที่แท้จริง (Real choice) (Article 29 Working party of The European Union, 2011:12) กล่าวคือ หากเจ้าของข้อมูลต้องยอมทน (Endure) กับผลกระทบทางลบ (Negative Consequences หรือ Detriment) อันอาจเกิดขึ้นหากปฏิเสธไม่ยินยอมนั้น พิจารณาได้หลายมิติ เช่น การข่มขู่ บังคับ กดดัน ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น คุณภาพหรือการบริการที่ลดลง (Downgrade) (Article 29 Working party of The European Union, 2011:10) เมื่อนำเกณฑ์นี้มาวิเคราะห์ข้อตกลงการใช้งานแพลตฟอร์ม TST จะเห็นได้ว่าที่มาของแพลตฟอร์มดังกล่าวเกิดจากการอาศัยอำนาจตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาตรา 9 รวมทั้งข้อกำหนดต่าง ๆ และประกาศกระทรวงศึกษาธิการที่นำมาตรการมากำหนดรายละเอียด กฎหมายเหล่านี้ ไม่ได้กำหนดโทษสำหรับพนักงานโรงงานที่ไม่ใช้แพลตฟอร์ม TST แต่จากหนังสือราชการที่ศึกษาข้างต้นพบว่า หน่วยราชการมีหนังสือ “ขอความร่วมมือ” มายังสถานประกอบการซึ่งเป็นนายจ้าง ให้ทำ

การตรวจประเมินมาตรฐาน และเกณฑ์หนึ่งของการประเมินคือ พนักงานใช้แพลตฟอร์ม TST ในการประเมินความเสี่ยง จะเห็นได้ว่า หากนายจ้างกำหนดให้พนักงานต้องใช้ TST โดยเป็นคำสั่งของนายจ้าง ซึ่งอ้างมาตรฐานเพื่อการสาธารณสุข อาจทำให้ลูกจ้างไม่มีทางเลือกอื่นในการปฏิเสธและทำให้ต้องยอมใช้งาน TST

นอกจากนี้ แม้ว่าพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินที่เกี่ยวข้องกับโรคติดต่อโควิด 19 สิ้นผลไปตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2565 ทำให้ข้อกำหนดและมาตรการของกระทรวงสาธารณสุขที่อาศัยอำนาจตามกฎหมายดังกล่าวสิ้นผลไปด้วย แต่การใช้ TST ยังคงปรากฏอยู่ตามแนวปฏิบัติการป้องกันโรคติดต่อฝ่ายวังของกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงอุตสาหกรรมก็ไม่ได้มีแนวทางชัดเจนให้เลิกใช้ระบบดังกล่าว ดังนั้น แม้การใช้แพลตฟอร์ม TST ไม่ใช่มาตรการบังคับที่มีโทษแก่พนักงานโรงงาน แต่การไม่ใช้งานอาจนำไปสู่ผลกระทบทางลบในหลายแง่มุม ส่งผลให้ความยินยอมที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยดังกล่าวมานี้ ไม่สอดคล้องกับหลักความยินยอมโดยอิสระ

2.2 แพลตฟอร์ม TSC จากการศึกษาเชิงคุณภาพในเนื้อหาเอกสารข้อตกลงการใช้งานของ TSC (Department of Health, 2021:2) พบว่า ข้อตกลงการใช้งานในส่วนเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ปรากฏในข้อ 3 ว่าด้วย “ข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัว” ซึ่งแบ่งเป็นข้อย่อย 3.1-3.7 โดยมีเนื้อหาและหลักการคล้ายคลึงกับข้อตกลงการใช้งาน TST ดังกล่าวข้างต้น สำหรับข้อที่อ้างความยินยอมคือข้อ 3.3 ซึ่งมีหลักการคล้ายคลึงกับข้อตกลง TST อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงและรายละเอียดนี้ ไม่ปรากฏถึงการระบุเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานของโรงงานที่เป็นผู้ได้รับมอบหมายจากนายจ้างให้กรอกข้อมูลในระบบ TSC โดยแบบฟอร์มในระบบระบุให้กรอกชื่อนามสกุลในฐานะผู้ติดต่อหรือผู้ประสานงาน เนื่องจากข้อตกลง TSC ระบุเนื้อหาถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการใช้บริการส่งเสริมสุขภาพอนามัย อีกทั้งพนักงานดังกล่าวเป็นเพียงตัวแทนจากนายจ้างหรือสถานประกอบการที่เป็นคู่สัญญาตามข้อตกลง TSC ในการกรอกข้อมูลแทนนายจ้าง พนักงานดังกล่าวมิได้เป็นคู่สัญญาหรือผู้ใช้บริการ ดังนั้นข้อตกลงและฐานทางกฎหมายที่อ้างอิงตามข้อตกลง TSC จึงไม่ครอบคลุมการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลในกรณีชื่อนามสกุลพนักงานที่นายจ้างมอบหมายให้กรอกในระบบ และไม่ถือว่ามีกรอกความยินยอมตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

3. จากวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อ 3 เพื่อทราบถึงการปรับใช้ฐานทางกฎหมายอันเป็นข้อยกเว้นของยินยอม จะแยกวิเคราะห์ข้อตกลงการใช้งานแพลตฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับ GFP ได้แก่ TSC และ TST

3.1 ข้อตกลงการใช้งานแพลตฟอร์ม TST อ้างข้อยกเว้นจากความยินยอม 3 มาตรา คือ มาตรา 24 (3) มาตรา 26 (5) (ก) และ 26 (5) (ค) ซึ่งผลการวิเคราะห์แยกตามมาตราได้ดังนี้ (1) ข้อตกลงการใช้งาน ระบุอ้างอิงฐานมาตรา 24 (3) ประกอบกับข้อตกลงใช้งานข้อ 1.2 นิยาม “บริการเซฟไทย (Save Thai)” ว่าบริการและคุณสมบัติต่าง ๆ ที่มีให้ใช้งานผ่านแอปพลิเคชันในข้อกำหนดและเงื่อนไขฉบับนี้ ตลอดจนโปรแกรมหรือแอปพลิเคชันอื่น ๆ ของหน่วยบริการที่ต้องใช้หรือ อาจใช้ร่วมกันหรือเกี่ยวเนื่องกันกับแอปพลิเคชันดังกล่าว ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม ในการประเมินความเสี่ยงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หรือไม่เกี่ยวข้องกันก็ได้ ...” จากการวิเคราะห์ข้อตกลงจะเห็นได้ว่า พนักงานโรงงานที่จะใช้งานแพลตฟอร์มนี้ไม่มีทางเลือกอื่นต้องยอมรับข้อตกลงใช้บริการที่ร่างขึ้นให้สามารถใช้ข้อมูลของผู้ใช้งานเพื่อบริการอื่น นอกเหนือจากการประเมินความเสี่ยงโควิด 19 ที่ไม่ระบุชัดเจน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกรณีนี้เกี่ยวข้อง

กับข้อมูลส่วนบุคคลชนิดพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลสุขภาพ จึงต้องอยู่ภายใต้มาตรา 26 ซึ่งไม่ได้กำหนดฐานปฏิบัติตามสัญญา ดังนั้น การอ้างอิงฐานมาตรา 24 (3) จึงไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (2) จากข้อตกลงการใช้งานข้อ 3.2 ระบุอ้างอิงมาตรา 26 (5) (ก) ซึ่งเป็นข้อยกเว้นจากการขอความยินยอม มาตรานี้ วางหลักว่า “เป็นการจำเป็นในการปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เกี่ยวกับ...เวชศาสตร์ป้องกันหรืออาชีวเวชศาสตร์ การประเมินความสามารถในการทำงานของลูกจ้าง การวินิจฉัยโรคทางการแพทย์ การให้บริการด้านสุขภาพหรือด้านสังคม การรักษาทางการแพทย์ การจัดการด้านสุขภาพ หรือระบบและการให้บริการด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งนี้ ในกรณีที่มิใช่การปฏิบัติตามกฎหมายและข้อมูลส่วนบุคคลนั้นอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพหรือผู้มีหน้าที่รักษาข้อมูลส่วนบุคคลนั้นไว้เป็นความลับตามกฎหมาย ต้องเป็นการปฏิบัติตามสัญญาระหว่างเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลกับผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์” เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายสหภาพยุโรป เรียกฐานนี้ว่า “Health or social care” (GDPR, Article 9(2)(h)) การอ้างอิงฐานนี้ต้องเข้าองค์ประกอบสำคัญคือการปฏิบัติตามกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งหรือหลายฉบับ เมื่อพิจารณาแพลตฟอร์ม TST แยกวิเคราะห์ดังนี้

- เนื่องจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องหรือเป็นฐานของแพลตฟอร์ม TST คือ ข้อกำหนด และประกาศที่อาศัยอำนาจตามมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดฯ แต่มาตรา 9 ไม่ได้ให้อำนาจออกข้อกำหนดที่มีเนื้อหาขอบเขตในการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือประเมินความเสี่ยงด้านโรคติดต่อ จึงส่งผลให้ข้อกำหนดและประกาศที่ออกมามีลักษณะเกินขอบเขตของกฎหมาย ซึ่งจะทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลผู้ใช้งานแพลตฟอร์ม TST ไม่อาจอ้าง “การปฏิบัติตามกฎหมาย” และจากการศึกษาเอกสารราชการของกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย พบว่าการให้ดำเนินการตามมาตรฐาน GFP เป็นการ “ขอความร่วมมือ” มิได้มีลักษณะเป็นคำสั่งที่อ้างตัวบทกฎหมายหรือโทษที่ระบุดำเนินการตามกฎหมายข้อใดหากไม่ปฏิบัติตาม

- เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2565 “ประกาศเรื่อง ยกเลิกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร ประกาศ ข้อกำหนด และคำสั่งที่เกี่ยวข้อง” ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ส่งผลให้ข้อกำหนดและประกาศที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นหมดสภาพบังคับตั้งแต่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2565 ดังนั้น มาตรการ TST และ TSC จึงไม่สามารถอ้างอิงกฎหมายกลุ่มดังกล่าวได้อีกต่อไป สำหรับพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 ที่ยังมีผลบังคับใช้ก็ไม่ได้มีการบัญญัติถึงหน้าที่ของโรงงานในการประเมินมาตรฐาน GFP และไม่ปรากฏการบัญญัติโทษไว้ ดังนั้น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงอุตสาหกรรม จึงไม่มีฐานทางกฎหมายที่ให้อำนาจบังคับโรงงานให้ปฏิบัติตามมาตรฐาน GFP

(3) ข้อตกลงการใช้งานข้อ 3.2 ระบุอ้างอิงฐานมาตรา 26 (5) (ค) ซึ่งกำหนดว่า “เป็นการจำเป็นในการปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เกี่ยวกับ... การคุ้มครองแรงงาน การประกันสังคม หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ สวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลของผู้มีสิทธิตามกฎหมาย การคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ หรือการคุ้มครองทางสังคม ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลเป็นสิ่งที่จำเป็นในการปฏิบัติตามสิทธิหรือหน้าที่ของผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหรือเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล...” เปรียบเทียบกับ GDPR เรียกฐานนี้ว่า “การจ้างแรงงาน การประกันสังคม และ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทางสังคม” กล่าวคือ เป็นการประมวลผลข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติ

หน้าที่ของผู้ควบคุมข้อมูล โดยเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับ การจ้างแรงงาน การประกันสังคม และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทางสังคม ซึ่งต้องเป็นกรณีที่กำหนดไว้โดยกฎหมายสหภาพยุโรปหรือกฎหมายประเทศสมาชิก (GDPR, Article 9(2)(b)) อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบสำคัญของฐานนี้คือ ต้องมีกฎหมายกำหนดหน้าที่ให้เก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคล แต่หลังจาก 1 ตุลาคม 2565 มิได้มีกฎหมายที่ระบุหน้าที่บังคับให้ต้องใช้แพลตฟอร์มดังกล่าว

3.2 ข้อตกลงการใช้งานแพลตฟอร์ม TSC อ้างอิงย้อนกลับจากความยินยอม 3 มาตรา คือ มาตรา 24 (3) มาตรา 26 (5) (ก) และ 26 (5) (ค) โดยมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับข้อตกลงการใช้งาน TST อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงและรายละเอียดนี้ไม่ปรากฏถึงการระบุเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานของโรงงานที่เป็นผู้ได้รับมอบหมายจากนายจ้างให้กรอกข้อมูลในระบบ TSC โดยกรอกชื่อนามสกุลในฐานะผู้ติดต่อหรือผู้ประสานงาน เนื่องจากข้อตกลง TSC ระบุเนื้อหาถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการใช้บริการส่งเสริมสุขภาพอนามัย อีกทั้งพนักงานดังกล่าวเป็นเพียงตัวแทนจากนายจ้างหรือสถานประกอบการที่เป็นคู่สัญญาตามข้อตกลง TSC ในการกรอกข้อมูลแทนนายจ้าง สำหรับข้อยกเว้นตามมาตรา 24 (3) ก็ไม่สามารถปรับใช้กับการเก็บข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานโรงงานที่ลงชื่อเป็นผู้ติดต่อเพราะเป็นเพียงผู้ทำการแทนนายจ้างมิได้เป็นคู่สัญญาใช้งานตามข้อตกลงนั่นเอง สำหรับข้อยกเว้นตามมาตรา 26 ก็ไม่เกี่ยวข้องกับพนักงานที่เป็นผู้กรอกข้อมูลเพราะถูกเก็บรวบรวมข้อมูลเฉพาะชื่อและนามสกุล ไม่เกี่ยวกับข้อมูลประเมินความเสี่ยงสุขภาพตามมาตรา 26 ดังนั้นข้อตกลงและฐานทางกฎหมายที่อ้างอิงตามข้อตกลง TSC จึงไม่ครอบคลุมการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลในกรณีชื่อนามสกุลพนักงานที่นายจ้างมอบหมายให้กรอกเข้าระบบ

สรุปผล

มาตรฐาน GFP เกี่ยวข้องและกระทบต่อข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานในโรงงาน ในส่วนของการใช้แพลตฟอร์ม TSC และ TST โดยหลักแล้ว ผู้ควบคุมข้อมูลคือกระทรวงสาธารณสุขซึ่งเป็นเจ้าของแพลตฟอร์มดังกล่าวจึงต้องขอความยินยอมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลหรืออ้างข้อยกเว้น จากการวิเคราะห์เนื้อหาและการตีความข้อตกลงการใช้งาน TSC และ TST โดยวิเคราะห์การตีความกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายสหภาพยุโรป ผลการศึกษาพบว่า

1. แพลตฟอร์ม TST เกี่ยวข้องโดยตรงกับข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงาน เพื่อวัตถุประสงค์ในฐานมาตรการประเมินความเสี่ยงของโรคติดต่อโควิด 19 มีข้อตกลงซึ่งแสดงถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานสถานประกอบการ โดยแบ่งการใช้ข้อมูลเป็นสองส่วนคือส่วนที่ขอความยินยอมและส่วนที่อ้างข้อยกเว้นของความยินยอมตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลสำหรับในส่วนที่ขอความยินยอมนั้น ผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่าไม่สอดคล้องกับองค์ประกอบหลายประการ เช่น ความไม่สมดุลเชิงอำนาจต่อรอง การยินยอมที่เชื่อมโยงกับผลกระทบทางลบ ในส่วนของข้อตกลงการใช้งาน TST ที่ระบุอ้างข้อยกเว้นของความยินยอมตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล มาตรา 24 (3) มาตรา 26 (5) (ก) และ 26 (5) (ค) ซึ่งผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่าการอ้างอิงฐานดังกล่าวไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขและหลักการตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

2. แพลตฟอร์ม TSC ไม่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานเพื่อการประเมินความเสี่ยงโรคติดต่อ แต่มีการกำหนดให้สถานประกอบการระบุข้อมูลผู้ติดต่อหรือประสานงาน ซึ่งนายจ้างอาจ

มอบหมายให้ลูกจ้างคนใดเป็นผู้ติดต่อทำให้ต้องกรอกชื่อและนามสกุล ในส่วนนี้เมื่อศึกษาข้อตกลง TSC พบว่าข้อตกลงข้อ 3 มีเนื้อหาการอ้างความยินยอมและขอยกเว้นของความยินยอมคล้ายคลึงกับข้อตกลง TST แต่ข้อตกลงและการอ้างฐานทางกฎหมายไม่ครอบคลุมถึงข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานในฐานะนี้ เพราะไม่ใช่คู่สัญญาตามข้อตกลงและไม่เกี่ยวข้องกับข้อมูลสุขภาพตามบริการในข้อตกลง จึงไม่มีการขอความยินยอมและไม่ปรากฏการอ้างขอยกเว้นของความยินยอมที่เหมาะสมกับพนักงานกลุ่มนี้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในระดับสถานประกอบการโรงงาน หลังการยกเลิกพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินและการประกาศให้โรคติดต่อโควิด 19 เป็นโรคติดต่อเฝ้าระวัง ส่งผลให้แพลตฟอร์ม TST ไม่ใช่มาตรการที่มีลักษณะบังคับทางกฎหมาย แม้ว่าการประเมินความเสี่ยงโดยใช้แพลตฟอร์มดังกล่าว ยังปรากฏในมาตรการของกระทรวงสาธารณสุขแต่ไม่ใช่มาตรการในลักษณะหน้าที่หรือกำหนดโทษตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ ดังนั้นโรงงานจึงควรกำหนดระเบียบในส่วนของมาตรการควบคุมโรคที่เกี่ยวกับ TST โดยให้เป็นไปตามความสมัครใจของพนักงานแต่ละคน ซึ่งอาจสมัครใจใช้แพลตฟอร์มประเมินความเสี่ยงของกระทรวงสาธารณสุขต่อไปหรือไม่ก็ได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในระดับกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม

- ข้อเสนอแนะให้แก้ไขข้อตกลงการใช้บริการ TST และปรับเปลี่ยนการอ้างฐานทางกฎหมายจากการอ้างอิงขอยกเว้นจากความยินยอมในมาตราคือ มาตรา 24 (3) มาตรา 26 (5) (ก) และ 26 (5) (ค) โดยปรับเปลี่ยนเป็นการขอความยินยอมจากพนักงานสถานประกอบการที่ใช้แพลตฟอร์มดังกล่าว
- ข้อเสนอแนะให้แก้ไขข้อตกลงการใช้บริการ TSC ให้ครอบคลุมถึงพนักงานที่สถานประกอบการมอบหมายให้เป็นผู้กรอกข้อมูลในฐานะผู้ติดต่อหรือประสานงาน โดยอาจขอความยินยอมและระบุวัตถุประสงค์ของการใช้ข้อมูลเพื่อติดต่อหรือประสานงานอย่างชัดเจน
- หลังจากการยกเลิกข้อกำหนดและประกาศที่ออกตามความพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน และประกาศให้โรคติดต่อโควิด 19 เป็นโรคติดต่อเฝ้าระวัง แต่แพลตฟอร์ม TSC และข้อเสนอแนะให้ใช้งาน ยังคงอยู่ในอำนาจของกระทรวงสาธารณสุขและยังปรากฏในข้อเสนอแนะหรือแนวทางเฝ้าระวังโรค โดยไม่มีข้อกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน อาจส่งผลให้สถานประกอบการตีความต่างกันและบังคับให้พนักงานใช้แพลตฟอร์มดังกล่าวโดยไม่สมัครใจ จึงเสนอให้กระทรวงสาธารณสุขอาศัยอำนาจพระราชบัญญัติโรคติดต่อ ปรับปรุงกฎระเบียบให้ชัดเจนว่า การใช้งานแพลตฟอร์มดังกล่าวเป็นมาตรการเสริมโดยอาศัยความสมัครใจของพนักงานแต่ละสถานประกอบการ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงอุตสาหกรรม. ข่าวกระทรวงอุตสาหกรรม, สกัดโควิดลามโรงงาน ก.อุตสาหกรรม ขอความร่วมมือโรงงานตรวจประเมินตนเองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ Thai Stop Covid Plus และ Thai Save Thai. (2564). สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.industry.go.th/secretary-of-industry/7809>.

กรมอนามัย. ไทยเซฟไทย. (2564: 1). ข้อตกลงและเงื่อนไขการใช้บริการ. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2565 จาก <https://savethai.anamai.moph.go.th/main.php>.

กรมอนามัย. Thai Stop COVID+ (2564:2). ข้อตกลงและเงื่อนไขการใช้บริการ.

สืบค้นเมื่อวันที่ มิถุนายน 2565 จาก

https://stopcovid.anamai.moph.go.th/webapp/signup_agreement.php.

คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2564). หลักกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2559). การปฏิรูปกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของไทยเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

คณาธิป ทองรวีวงศ์. (ธันวาคม 2553). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว: ศึกษากรณีการรบกวนสิทธิในความเป็นส่วนตัวโดยธุรกิจขายตรง. วารสารทางวิชาการบัณฑิตย เนติบัณฑิตยสภาในพระบรมราชูปถัมภ์, 66 (4), 46-80.

คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2565: 1). การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของนักเรียนในสถานศึกษาจากมาตรการควบคุมโรคติดต่อโควิด 19 : ศึกษากรณีการอ้างอิงทางกฎหมายสำหรับประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลชนิดพิเศษของนักเรียนตามข้อตกลงการใช้งานแพลตฟอร์ม “ไทยเซฟไทย”, การประชุมวิชาการระดับชาติ

IAMBEST ครั้งที่ 7, The 7th National Conference on Informatics, Agriculture, Management, Business administration, Engineering, Science and Technology. 26-27 May 2022.

คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2565:2). การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของนักเรียนในสถานศึกษาจาก มาตรการป้องกันโรคติดต่อโควิด 19 (COVID-Free Setting): ศึกษากรณีความยินยอมนักเรียนในการใช้งานแพลตฟอร์ม “ไทยเซฟไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 1(1), 15-28.

คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2565: 3). การคุ้มครองสิทธิในการให้ความยินยอมของครูและบุคลากรของสถานศึกษาในกรณีเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของแพลตฟอร์ม “ไทยเซฟไทย” หลังการประกาศให้โรคติดต่อโควิด 19 เป็นโรคติดต่อเฝ้าระวัง.

ภาษาอังกฤษ

Alan F, W. (1967). Privacy and Freedom. New York: Atheneu.

Arendt, H. (1973). The Human Condition. Chicago: University of Chicago Press.

Article 29 Working party of The European Union (2011). Opinion 15/2011 on the definition of consent. Retrieved June 10, 2022 from <https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/>. Article 29 Working party of The European Union (2018). Guidelines on consent under Regulation 2016/679. Retrieved June 10, 2022 from <https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/>.

- Bloustein, E. (1984). Privacy as an Aspect of Human Dignity. “Philosophical Dimensions of privacy: An Anthology”, Schoeman, Ferdinand (ed.), (UK: Cambridge University Press.
- Cate, F. H. (1995). “The EU Data Protection Directive, Information Privacy, and the Public Interest”. Iowa Law Review, 80. 431-443.
- Donnelly, J. (June 1982). “Human Rights and Human Dignity”. The American Law Review, 76(2). 303-316.
- Fromholz, J. M. (2000). “The European Union data privacy directive”. Berkeley technology law journal, 15(1). 460-484. Hall Law Review, Vol. 47, No. 4(2). 512-535.
- Falletti, E. (2021). Privacy Protection, Big Data Gathering and Public Health Issues: COVID-19 Tracking App Use in Italy. Retrieved June 10, 2022 from <https://ssrn.com/abstract=3758800>.
- Information Commissioner’s Office (ICO), UK (2018). Guide to the General Data Protection Regulation (GDPR). Retrieved June 10, 2022 from <http://www.ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-Protection>.
- Kuner, Christopher (2018). International Organizations and the EU General Data Protection Regulation, International Organizations Law Review, Vol 75. 780-798.
- Rubinfeld, J. (1989). “The Right of Privacy”. Harvard Law Review, 102(4). 737- 807. Journal of Communication & Strategy, No.97, 1st quarter. 41-58.
- Schoeman, F. (1984). Privacy: Philosophical Dimensions of literature. “Philosophical Dimensions of privacy: An Anthology”, Schoeman, Ferdinand (ed.), UK: Cambridge University Press.
- Solove, D. (January 2006). “A Taxonomy of Privacy”. University of Pennsylvania Law Review. 154(3). 477-560.
- Swire, P. (2018). The Data Protection Commissioner and Facebook Ireland Limited and Maximillian Schrems, Affidavit of Peter Swire Georgia Tech Scheller College of Business Research Journal, Vol 5. 312-358.
- Warren D & Brandies D. (1890). “The Right to Privacy”. Harvard Law Review, 4(5). 193-220.

Translated Thai References

- Bureau of Health Promotion, Department of Health. (2021). Advice on public health to prevent and monitor the spread of the corona virus 2019 (COVID-19) for business establishments or factories (Good Factory Practice). Retrieved June 3, 2022. from <http://covid19.anamai.moph.go.th/en/>

- establishments/. Department of Health. Thai Safe Thai. (2021: 1). Terms and conditions for using the service.
- Retrieved June 3, 2022 from <https://savethai.anamai.moph.go.th/main.php>.
- Department of Health. Ministry of Public Health. (2021). Safety Measures for Organizations (Covid Free Setting), Retrieved June 3, 2022 from <https://covid19.anamai.moph.go.th/web-upload/>.
- Department of Health. Thai Stop COVID+. (2021:2). Terms and conditions for using the service. Retrieved June 3, 2022 from [จ ำ ก
 https://stopcovid.anamai.moph.go.th/webapp/signup_agreement.php](https://stopcovid.anamai.moph.go.th/webapp/signup_agreement.php).
- Kanathip Thongrawewong. (2021). Principles of Personal Data Protection Laws. 1st edition. Bangkok: Nititham Publishing.
- Kanathip Thongrawewong. (2016). Reform of Thai personal data protection law to enter the community ASEAN. Bangkok: The Secretariat of the House of Representative.
- Kanathip Thongrawewong. (2010). Legal measures to protect the right to privacy: a study. The case of interference with the right to privacy by the direct selling business. Bot Bandit Journal National Institute of Education under the Royal Patronage, 66 (4), 46-80.
- Kanathip Thongrawewong. (2022: 1). Human rights protection of students in educational institutions from control measures COVID-19 communicable disease: a case study of legal bases for processing special category of personal data of student according to the terms of use of the platform "Thai Save Thai", proceedings of The 7th National Conference on Informatics, Agriculture, Management, Business administration, Engineering, Science and Technology. 26-27 May 2022.
- Kanathip Thongrawewong. (2022: 2). Protection of the human rights of students in educational institutions from preventive measures of COVID-19 Communicable Disease (COVID-Free Setting): A case study of student consent to use the platform. "Thai Save Thai". Journal of Education, Yala Rajabhat University, 1(1), 15-28.
- Kanathip Thongrawewong. (2022: 3). Protection of the right to consent of teachers and school personnel in the case of collecting personal data on the "Thai Safe Thai" platform after the declaration of the communicable disease COVID-19 as communicable disease surveillance, Proceedings of The 4th National Academic Conference on Administration, Management, Education and Interdisciplinary Studies (NCAME 2022), 16 December 2022.
- Ministry of Industry. Ministry of Industry news, Preventing COVID-19 spreading to factories

Ministry of Industry requests cooperation from inspection factories Self-assessment via online platforms Thai Stop Covid Plus and Thai Save Thai. (2021). Retrieved June 3, 2022 from <https://www.industry.go.th/th/secretary-of-industry/7809>.

**พฤติกรรมการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี (ในการเลือกตั้งวันที่
28 มีนาคม 2564) และผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการ
เลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562**

**The election behavior for the Mayor of Ubon Ratchathani (in
the election on 28 March 2021) and the impacts of the Election
of Members of Local Assemblies or Local Administrators Act
B.E. 2562 (2019)**

[Received: December 31, 2022; Revised: February 8, 2023;

Accepted: February 11, 2023]

ประเทือง ม่วงอ่อน

อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Pratueng MOUNG-ON

Ph.D., Faculty of Political Science,

Ubon Ratchathani University

CORRESPONDING AUTHOR

Pratueng MOUNG-ON, Ph.D., Faculty of Political Science,

Ubon Ratchathani University

E-mail : na.sisaket20@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี (ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564) และผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี (ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564) และเพื่อศึกษาผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ สรุบบข้อค้นพบที่สำคัญ ดังนี้ (1) พฤติกรรมการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564 พบว่า (1.1) ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล และนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 71.02 มากกว่าอัตราการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 24 มีนาคม 2562 ร้อยละ 70.858 การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (อบจ.) ร้อยละ 63.027 และสูงกว่าอัตราการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรีเฉลี่ยทั้งจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีจำนวนผู้มาใช้สิทธิเฉลี่ยทั้งจังหวัด ร้อยละ 70.12 (1.2) ข้อมูลเรื่องคัดค้านและสำนวนการเลือกตั้ง พบว่า มีจำนวน 24 เรื่อง (1.3) การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า ลำดับที่ 1 หมายเลข 1 นางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่มเพื่อไทย นครอุบล) ชนะการเลือกตั้ง เหนือคู่แข่งสำคัญ คือ หมายเลข 2 นายประชา กิจตรงศิริ (กลุ่มเพื่ออุบล) (1.4) ปัจจัยที่ทำให้ชนะการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ได้แก่ (1.4.1) ทีมงานเครือข่ายของพรรค พรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี โดยนายกันต์ กัลป์ตินันท์ และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2562 จังหวัดอุบลราชธานี ก็พบว่า พรรคเพื่อไทย สามารถชนะการเลือกตั้ง 7 เขต จาก 10 เขต โดยเฉพาะเขตเลือกตั้งที่ 1 ในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานีเป็นเขตพื้นที่ของสามีนางสาวพิศทยา ไชยสงคราม คือ นายวรสิทธิ์ กัลป์ตินันท์ ซึ่งเป็น ส.ส. 3 สมัย (1.4.2) ปัจจัยส่วนบุคคล การลงพื้นที่ของผู้สมัคร พบว่า นางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่มเพื่อไทย นครอุบล) ได้เตรียมตัวสำหรับการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานีมานานแล้ว ทีมงานมีความพร้อม (1.4.3) นโยบายของผู้สมัคร นโยบายที่มีความโดดเด่น เช่น โครงการปรับปรุงตลาดใหญ่ โครงการทำถนนเลียบริมแม่น้ำมูลจากถนนเลียบริมเมืองถึงอ่างเก็บน้ำห้วยวังนอง และ (1.4.4) การจ่ายเงินซื้อเสียง และปัจจัยอื่นๆ (2) ผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 สรุปได้ว่าพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการลงสมัครรับเลือกตั้งและการหาเสียงเลือกตั้ง ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์และความเป็นจริงในปัจจุบัน โดยเฉพาะข้อห้ามในการหาเสียง การขาดคุณสมบัติเนื่องจากไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ส.อบจ.และนายก อบจ. การถูก กกต.มีคำสั่งให้ถอนชื่อ ฯลฯ ข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ ควรลดข้อจำกัด ความยุ่งยาก ที่เป็นการกีดกันผู้สมัครรับเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 โดยเฉพาะข้อห้ามในการหาเสียง การขาดคุณสมบัติเนื่องจากไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ส.อบจ.และนายก อบจ. การถูก กกต.มีคำสั่งให้ถอนชื่อ เป็นต้น

คำสำคัญ : การเลือกตั้ง; นายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี; พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562

Abstract

This research of the election behavior for the Mayor of Ubon Ratchathani (in the election on 28 March 2021) and the impacts of the Election of Members of Local Assemblies or Local Administrators Act B.E. 2562 (2019) aims to analyse the election behavior for the Mayor of Ubon Ratchathani (in the election on 28 March 2021) and the impacts of the Election of Members of Local Assemblies or Local Administrators Act B.E. 2562 (2019). This qualitative research proposes these following findings; (1) According to the study of the election behavior for the Mayor of Ubon Ratchathani on 28 March 2021, (1.1) 71.02 % of the eligible voters went to the polls for the members of municipal council and the Mayor of Ubon Ratchathani. It was higher than that of the National Election on 24 March 2019 which was 70.853, the election of Provincial Administrative Organization of Ubon Ratchathani which was 63.02, and the election of the municipal council members and the mayors of Ubon Ratchathani throughout the province on average which was 70.12. (1.2) It is found that there were 24 objections of the election. (1.3) After the election for the Mayor of Ubon Ratchathani, the candidate number 1 Pittaya Chaisongkhram (The Group of Pheu Thai Nakhon Ubon) won over the key opponent which was number 2 Pracha Kittrongsiri (The Group of Pheu Ubon). (1.4) The factors of this election victory was that (1.4.1) The network of the group which was Pheu Thai Party led by Kan Kantinan won the election of the Provincial Administrative Organization. Likewise, in the National Election in 2019, Pheu Thai Party won 7 electorates out of 10. Especially, the electorate 1 which was the political base for Pittaya Chaisongkhram's husband, Worrasit Kantinan who has been the member of parliament during the past three national elections. (1.4.2) Personal factors must also be mentioned. According to the study on the candidate's fieldwork, Pittaya Chaisongkhram (The Group of Pheu Thai Nakhon Ubon) had spent a long time preparing herself and setting up the staff for the election. (1.4.3) The policy of the candidate is prominent such as the renovation of the municipality market or Talat Yai, the Mun riverside walking street, the ring-road that reaches the reservoir of Huai Wang Nong. (1.4.4) Voting-buying and other factors are on the list. (2) The impacts of the Election of Members of Local Assemblies or Local Administrators Act B.E. 2562 (2019) are that the act complicated the election in the process of application and the candidates' election campaigns. It does not fit with the current situation. Especially, the regulations that prohibit the candidates not to run the election campaigns, the indication of the unqualified candidates as they had not voted in the previous elections of the members and the chief executive of provincial administrative organization and whose name had been revoked by the election commission in the previous elections. It is

recommended that such limitation and complication should be reduced because it is the obstacle to the candidates. Especially, the regulations that prohibit candidates not to run the election campaigns, the indication of the unqualified candidates as they had not voted in the previous elections of the members and the chief executive of provincial administrative organization and whose name had been revoked by the election commission in the previous elections.

Keyword: Election; Mayor of Ubon Ratchathani; Election of Members of Local Assemblies or Local Administrators Act B.E. 2562 (2019)

ความสำคัญของปัญหา

การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี และสมาชิกสภาเทศบาลนคร (ทน.) อุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564 และการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2563 เป็นการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่จังหวัดอุบลราชธานีไม่ได้มีการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นติดต่อกันถึงระยะเวลาประมาณ 10 ปี นับตั้งแต่การเลือกตั้งนายก อบจ.อุบลราชธานีและสมาชิกสภา อบจ.อุบลราชธานี ก่อนหน้านั้นคือ วันที่ 3 มิถุนายน 2553 ขณะที่การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี และสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี ต้องย้อนกลับไปเมื่อวันอาทิตย์ที่ 24 มีนาคม 2556 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในการเมืองระดับท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี และการเมืองระดับประเทศ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงกฎกติกาในการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

นอกจากนั้น การเลือกตั้งในระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และเทศบาลนครอุบลราชธานี พบว่า มีเครือข่ายกลุ่มการเมืองระดับชาติ อาทิ พรรคเพื่อไทย พรรคพลังประชารัฐ คณะก้าวหน้า ได้ส่งตัวแทนลงสมัครรับเลือกตั้งหลายกลุ่ม ภายใต้ข้อห้าม ข้อจำกัดและปัญหาการตีความที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 โดยเฉพาะตามมาตรา 34 ที่ห้ามไม่ให้ข้าราชการการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐกระทำการใดๆ โดยมีขอบด้วยหน้าที่และอำนาจอันเป็นการกลั่นแกล้งผู้สมัครใด หรือดำเนินการใดๆ ที่เป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ผู้สมัครใด ซึ่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ได้ให้อำนาจคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือกรรมการการเลือกตั้ง หรือผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมอบหมาย มีอำนาจสั่งยุติหรือระงับการกระทำนั้นได้ โดยให้กรรมการการเลือกตั้งที่พบเห็นการกระทำดังกล่าวมีอำนาจสั่งให้ระงับการกระทำนั้นได้ แล้วรายงานให้คณะกรรมการการเลือกตั้งทราบ

จากปรากฏการณ์และข้อห้าม ข้อจำกัดตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ดังกล่าวนี้นี้ ได้ส่งผลให้การเลือกตั้งครั้งนี้แตกต่างจากการเลือกตั้งก่อนหน้านี้เป็นอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลง การโยกย้ายสับเปลี่ยนในกลุ่มการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะผลกระทบจากการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 ที่ผ่านมา จึงเป็นที่จับตามองว่า การเลือกตั้งนายก อบจ.และสมาชิกสภา อบจ.อุบลราชธานี เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2563 และการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี และสมาชิกสภาเทศบาลนคร (ทน.) อุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564 มีพฤติกรรมการเลือกตั้งเป็นอย่างไร มีแนวโน้มเช่นเดียวกับการเลือกตั้งระดับชาติหรือไม่ พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และภายใต้กรอบกติกาใหม่ ภายใต้ข้อห้าม ข้อจำกัดตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 นอกจากนั้น ผลของการเลือกตั้งยังคงยืนยันความเข้มแข็งของระบบพรรคการเมือง หรือความเข้มแข็งของพรรคการเมืองบางพรรคได้หรือไม่ หรือการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นกับระดับชาติมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เป็นต้น

การจับตาของประเด็นทั้งหลายที่กล่าวมานั้น จึงควรจะได้รับการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระดับพื้นที่ เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมทางการเมือง กติกาใหม่ทางการเมือง ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาการเมืองในระดับท้องถิ่นต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลือกตั้งการเลือกตั้งนายก อบจ.อุบลราชธานีและสมาชิกสภา อบจ.อุบลราชธานี เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2563 และการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี และสมาชิกสภาเทศบาลนคร (ทน.) อุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อเหตุการณ์ทางการเมืองสูง มีเหตุการณ์ต่อสู้เคลื่อนไหวทางการเมืองมาอย่างยาวนาน อาทิ กรณีการเคลื่อนไหวของกลุ่มเสื้อแดง การแข่งขันของพรรคการเมืองกลุ่มต่าง ๆ อย่างดุเดือดสูสีโดยเฉพาะพรรคเพื่อไทย พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคพลังประชารัฐ

ยิ่งกว่านั้น การเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี โดยเฉพาะกลุ่มการเมืองท้องถิ่นระดับเทศบาลนครอุบลราชธานี และองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีการแข่งขันกันอย่างเข้มข้นมาอย่างยาวนาน จนกลายเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญแห่งหนึ่งของการศึกษาวิจัยการเมืองท้องถิ่นในประเทศไทย โดยเฉพาะปัญหาผู้มีอิทธิพลในการเมืองท้องถิ่น ปัญหาความรุนแรงในการแข่งขันต่อสู้ทางการเมือง เป็นต้น ขณะที่ภาคประชาสังคมเคยมีการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่หลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มเสื้อแดง กลุ่มสมัชชาคนจน หรือกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรต่าง ๆ จึงเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญในการศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น และผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์การเมืองในระดับท้องถิ่น และเปรียบเทียบกับกรณีพื้นที่อื่น ๆ โดยมีคำถามในการศึกษาว่า การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี และสมาชิกสภาเทศบาลนคร (ทน.) อุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564 มีแนวโน้มเช่นเดียวกับการเลือกตั้งระดับชาติหรือไม่ พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และภายใต้กรอบกติกาใหม่ ข้อห้าม ข้อจำกัดตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ผลของการเลือกตั้งยังจะยืนยันความเชื่อมั่นของระบบพรรคการเมือง หรือความเข้มแข็งของพรรคการเมืองบางพรรค หรือการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นกับระดับชาติมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน รวมทั้งผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ว่าผู้สมัคร/พรรคการเมืองมีปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 หรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี (ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564) และผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562

ระเบียบวิธีการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเครื่องมือสำคัญ ได้แก่

ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ

ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารผลการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี และสมาชิกสภาเทศบาลนคร (ทน.) อุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564 จากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดอุบลราชธานี ข้อมูลข่าวสารจากสื่อออนไลน์ และเอกสารงานศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มผู้สมัครนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ได้แก่ ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี รายที่ 1 (สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2564) และผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี รายที่ 2 (สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2564) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2564) ที่ปรึกษานายก อบจ.อุบลราชธานีรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2565) เป็นต้น

ระยะเวลาการศึกษา

ดำเนินการศึกษาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง นับตั้งแต่ช่วงก่อนการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี และสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564 จนถึงวันที่คณะกรรมการเลือกตั้งประกาศรับรองผลการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ประกอบด้วย แนวคิดที่ใช้อธิบายการเมืองอีสาน แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับนักการเมือง และแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์เพื่อนำมาอธิบายความสัมพันธ์ของกลุ่มที่มีส่วนในการสนับสนุนทางการเมือง และลักษณะเครือข่ายความสัมพันธ์ของนักการเมืองในจังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัย

(1) พฤติกรรมการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564

การนำเสนอ พฤติกรรมการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564 กำหนดประเด็นในการนำเสนอที่สำคัญ 4 ประเด็นคือ (1) ความสนใจของประชาชนในการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี และสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564 (2) ข้อมูลเรื่องคัดค้านและสำนวนการเลือกตั้งเทศบาล จังหวัด

อุบลราชธานี (3) การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี และ (4) ปัจจัยที่ทำให้ชนะการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี

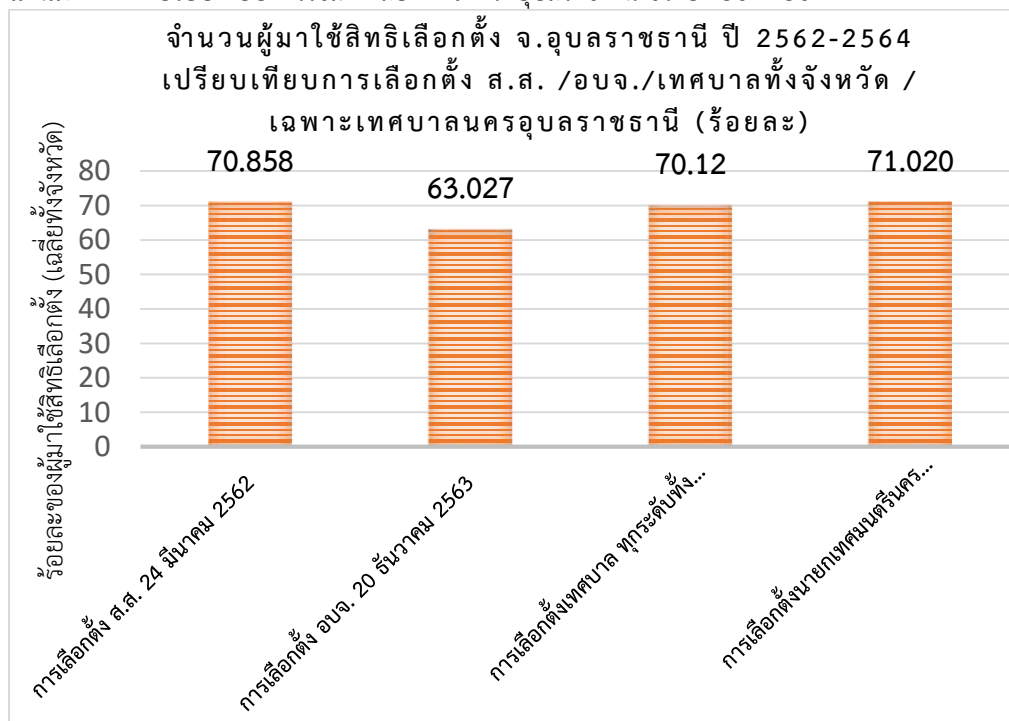
(1.1) ความสนใจของประชาชนในการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้ง

ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดอุบลราชธานี มีการรับรู้ทางการเมืองและมีความตื่นตัวสนใจมาใช้สิทธิในการเลือกตั้งในระดับสูง เฉพาะการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี และสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564 มีประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด 54,676 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี และนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี จำนวน 38,832 คน คิดเป็นร้อยละ 71.02 แยกเป็นคะแนนบัตรดีเท่ากับ 36,040 ใบ ร้อยละ 92.81 มีบัตรไม่ประสงค์จะเลือกผู้ใด รวมกับจำนวนบัตรเสีย เท่ากับ 2,792 ใบ ร้อยละ 7.19 ตามลำดับ

เมื่อเปรียบเทียบการใช้สิทธิเลือกตั้งจังหวัดอุบลราชธานี ช่วงปี 2562-2564 ประกอบด้วย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 24 มีนาคม 2562 การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (อบจ.) เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 20 ธันวาคม 2563 และการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรีทุกแห่งในจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 28 มีนาคม 2564 สรุปได้ว่า ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี และนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานีคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ (%) มากที่สุดเมื่อเทียบกับการเลือกตั้งระดับอื่นๆ โดยจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเทศบาลนครอุบลราชธานี เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 28 มีนาคม 2564 จำนวน 54,676 คน มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี และนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี จำนวน 38,832 คน คิดเป็นร้อยละ 71.02

รองลงมา การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 24 มีนาคม 2562 พบว่า มีจำนวนผู้มาใช้สิทธิเฉลี่ยทั้งจังหวัด (แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 10 เขต/ มีจำนวน ส.ส. 10 คน) คิดเป็นร้อยละ 70.858 การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรีทั้งจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 28 มีนาคม 2564 พบว่า มีจำนวนผู้มาใช้สิทธิเฉลี่ยทั้งจังหวัด ร้อยละ 70.12 ส่วนการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (อบจ.) เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 20 ธันวาคม 2563 พบว่า มีจำนวนผู้มาใช้สิทธิเฉลี่ยทั้งจังหวัด ร้อยละ 63.027 โดยสรุปค่าเฉลี่ยการใช้สิทธิเลือกตั้งจังหวัดอุบลราชธานี ช่วงปี 2562-2564 จากการเลือกตั้งทั้ง 3 ระดับ คือ (1) การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 24 มีนาคม 2562 (2) การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี ทั้งจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 28 มีนาคม 2564 และ (3) การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (อบจ.) เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 20 ธันวาคม 2563 พบว่า มีค่าเฉลี่ยการใช้สิทธิเลือกตั้ง ร้อยละ 68.002 (รายละเอียดสรุปดังแผนภาพ 1 และ 2)

แผนภาพที่ 1 เปรียบเทียบการใช้สิทธิเลือกตั้งจังหวัดอุบลราชธานี ช่วงปี 2562-2564

แผนภาพที่ 2 เปรียบเทียบการใช้สิทธิเลือกตั้งจังหวัดอุบลราชธานี ช่วงปี 2562-2564

(1.2) ข้อมูลเรื่องคัดค้านและสำนวนการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี และสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี

จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี จังหวัดอุบลราชธานี ทั้ง 59 แห่ง เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 28 มีนาคม 2564 สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ประจำจังหวัดอุบลราชธานี ได้สรุปข้อมูลเรื่องคัดค้านและสำนวนการเลือกตั้งเทศบาล เมื่อวันพุธที่ 31 มีนาคม 2564 พบว่า มีเรื่องคัดค้านและสำนวนการเลือกตั้งเทศบาล จำนวนทั้งสิ้น 392 เรื่อง ดังนี้

(1) การเลือกตั้งเทศบาลตำบล จำนวน 267 เรื่อง

(2) การเลือกตั้งเทศบาลเมือง จำนวน 101 เรื่อง

(3) การเลือกตั้งเทศบาลนคร จำนวน 24 เรื่อง

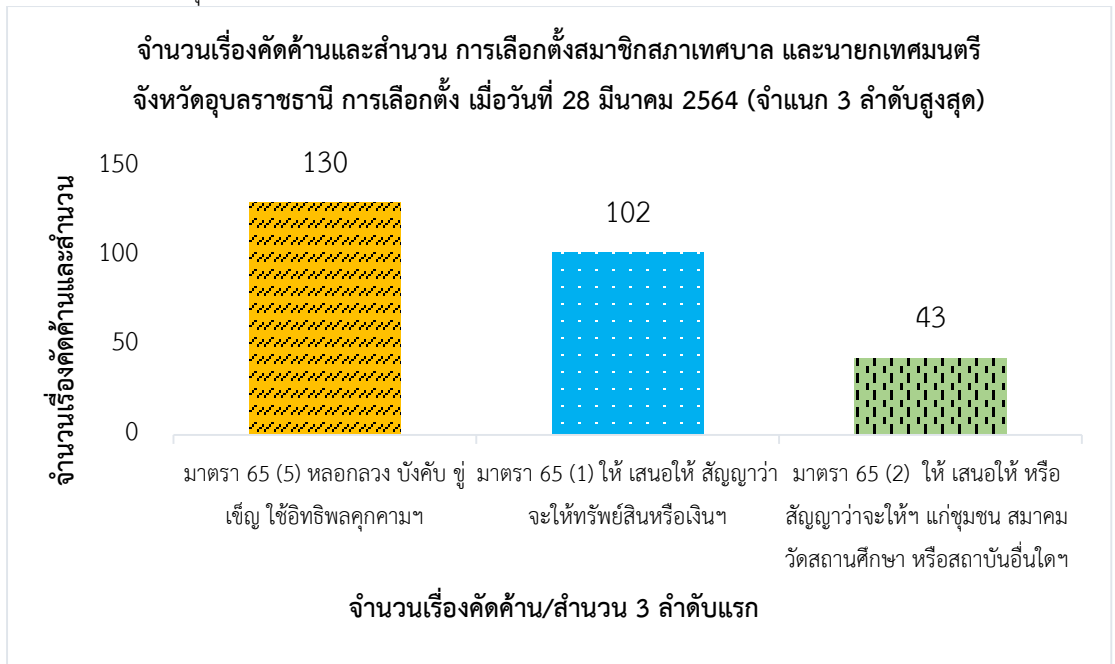
จำแนกเรื่องคัดค้านและสำนวนการเลือกตั้งเทศบาลตามฐานความผิดมากที่สุด 3 ลำดับแรกได้ดังนี้

(1) ฐานความผิดหลอกลวง บังคับ ชูเชิญ ใช้อิทธิพลคุกคาม ใส่ร้ายด้วยความเท็จ หรือจูงใจให้เข้าใจผิดในคะแนนนิยมของผู้สมัครใด ตามมาตรา 65 (5) จำนวน 130 เรื่อง

(2) ฐานความผิดจัดทำ ให้ เสนอให้ สัญญาว่าจะให้ หรือจัดเตรียมเพื่อจะให้ ทรัพย์สินหรือผลประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้แก่ผู้ใด ตามมาตรา 65 (1) จำนวน 102 เรื่อง

(3) ฐานความผิดให้ เสนอให้ หรือสัญญาว่าจะให้เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด ไม่ว่าจะโดยตรง หรือโดยอ้อมแก่ชุมชน สมาคม มูลนิธิ วัดหรือศาสนสถานอื่น สถานศึกษา สถานสงเคราะห์ หรือสถาบันอื่นใด ตามมาตรา 65 (2) จำนวน 43 เรื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดอุบลราชธานี, 2564) (รายละเอียดดังแผนภาพที่ 3)

แผนภาพที่ 3 จำนวนเรื่องคัดค้านและสำนวน การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.) และนายกเทศมนตรี จ.อุบลราชธานี (การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2564)

(1.3) การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี

จากการศึกษาการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2564 มีข้อค้นพบที่สำคัญดังนี้

ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี

การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2564 มีจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ทั้งหมด 5 คน จำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี รวมทั้งหมด 70 คน แยกเป็น

เขตเลือกตั้งที่ 1 มีจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี จำนวน 19 คน

เขตเลือกตั้งที่ 2 มีจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี จำนวน 16 คน

เขตเลือกตั้งที่ 3 มีจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี จำนวน 16 คน

เขตเลือกตั้งที่ 4 มีจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี จำนวน 19 คน

ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี จังหวัดอุบลราชธานี

การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี จังหวัดอุบลราชธานี ทั้ง 59 แห่ง เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2564 แยกเป็น เทศบาลนครอุบลราชธานี 1 แห่ง เทศบาลเมือง 4 แห่ง และเทศบาลตำบล 54 แห่ง จาก 22 อำเภอ ประกอบด้วย อ.เมืองอุบลราชธานี อ.ศรีเมืองใหม่ อ.โขงเจียม อ.เขื่องใน อ.เขมราฐ อ.เดชอุดม อ.นาจะหลวย อ.น้ำยืน อ.ตระการพืชผล อ.กุดข้าวปุ้น อ.ม่วงสามสิบ อ.ตาลชุม อ.โพธิ์ไทร อ.สำโรง อ.สิรินธร อ.นาเยีย อ.เหล่าเสือโก้ก อ.น้ำขุ่น อ.วารินชำราบ อ.พิบูลมังสาหาร อ.บุญศรี และ อ.สว่างวีระวงศ์ รวมจำนวนเทศบาลใน 22 อำเภอดังกล่าว 59 แห่ง ส่วนอีก 3 อำเภอ ประกอบด้วย อ.นาตาล อ.ดอนมดแดง และ อ.ทุ่งศรีอุดม เป็นอำเภอที่ไม่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาล โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

จำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี ของเทศบาล จำนวน 59 แห่ง ในจังหวัดอุบลราชธานี แยกเป็น ผู้สมัครนายกเทศมนตรีทั้งหมด 142 คน

ผู้สมัครสมาชิกสภาเทศบาล เขต 1 จำนวน 680 คน

ผู้สมัครสมาชิกสภาเทศบาล เขต 2 จำนวน 678 คน

ผู้สมัครสมาชิกสภาเทศบาล เขต 3 จำนวน 67 คน

ผู้สมัครสมาชิกสภาเทศบาล เขต 4 จำนวน 19 คน

รวมจำนวน ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี ของเทศบาล จำนวน 59 แห่ง ในจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งหมด 1,586 คน

เฉพาะการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ในวันประกาศรับสมัคร มีจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีทั้งหมด 5 คน ประกอบด้วย

- หมายเลข 1 นางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่มเพื่อไทย นครอุบล)
- หมายเลข 2 นายประชา กิจตรงศิริ (กลุ่มเพื่ออุบล)
- หมายเลข 3 นายวิศรุต สวัสดิ์วร (กลุ่มนครอุบลก้าวหน้า)
- หมายเลข 4 นายสมเกียรติ นัยวิกุล (ขาดคุณสมบัติเนื่องจาก ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง)
- หมายเลข 5 นายสรารัฐ พุ่งสุข (กลุ่มนครอุบล ก้าวหน้า ก้าวไกล)

ในเบื้องต้น คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดอุบลราชธานี ประกาศให้ หมายเลข 1 นางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่มเพื่อไทย นครอุบล) หมายเลข 2 นายประชา กิจตรงศิริ (กลุ่มเพื่ออุบล) หมายเลข 3 นายวิศรุต สวัสดิ์วร (กลุ่มนครอุบลก้าวหน้า) และ หมายเลข 5 นายสรารัฐ พุ่งสุข (กลุ่มนครอุบล ก้าวหน้า ก้าวไกล) เป็นผู้มีความสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ส่วนหมายเลข 4 นายสมเกียรติ นัยวิกุล ขาดคุณสมบัติเนื่องจาก ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

ต่อมา เกิดกรณีการร้องเรียนการขาดคุณสมบัติของผู้สมัครหมายเลข 3 นายวิศรุต สวัสดิ์วร (กลุ่มนครอุบลก้าวหน้า) ถูกยื่นคำร้องคัดค้านว่าไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเนื่องจากเป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 มาตรา 50 (3) เพราะผู้ถูกคัดค้านเป็นเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนใดๆ

ส่งผลให้เหลือจำนวนผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 3 คน จากจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีในเบื้องต้น 5 คน โดยผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี จำนวน 3 คน ประกอบด้วย

- หมายเลข 1 นางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่มเพื่อไทย นครอุบล)
- หมายเลข 2 นายประชา กิจตรงศิริ (กลุ่มเพื่ออุบล)
- หมายเลข 5 นายสรารัฐ พุ่งสุข (กลุ่มนครอุบล ก้าวหน้า ก้าวไกล)

จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเทศบาลนครอุบลราชธานี เมื่อวันที่อาทิตย์ ที่ 28 มีนาคม 2564 จำนวน 54,676 คน จำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง สมาชิกสภาเทศบาล และนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี

จำนวน 38,832 คน รวมคะแนน (บัตรดี) เท่ากับ 36,040 ใบ คิดเป็นร้อยละ 92.81 มีบัตรไม่ประสงค์จะเลือกผู้ใด รวมกับจำนวนบัตรเสีย เท่ากับ 2,792 ใบ คิดเป็นร้อยละ 7.19

แผนภาพที่ 4 ค่าร้อยละ (%) คะแนนผลการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี แยกเป็นเขตเลือกตั้ง

ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า ลำดับที่ 1 หมายเลข 1 นางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่มเพื่อไทย นครอุบล) ชนะการเลือกตั้ง เหนือคู่แข่งสำคัญ คือ หมายเลข 2 นายประชา กิจตรงศิริ (กลุ่มเพื่ออุบล)

ทั้งนี้ หมายเลข 1 นางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่มเพื่อไทย นครอุบล) ได้คะแนนรวมทั้ง
ทั้งหมด 20,551 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 52.92 แยกเป็นรายเขตเลือกตั้งได้ดังนี้

เขตเลือกตั้งที่ 1	ได้รับเลือกตั้ง	5,043	คะแนน
เขตเลือกตั้งที่ 2	ได้รับเลือกตั้ง	4,925	คะแนน
เขตเลือกตั้งที่ 3	ได้รับเลือกตั้ง	4,990	คะแนน
เขตเลือกตั้งที่ 4	ได้รับเลือกตั้ง	5,593	คะแนน

ลำดับที่ 2 หมายเลข 2 นายประชา กิจตรงศิริ (กลุ่มเพื่ออุบล) ได้คะแนนรวมทั้ง
ทั้งหมด 14,917 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 38.41 แยกเป็นรายเขตเลือกตั้งได้ดังนี้

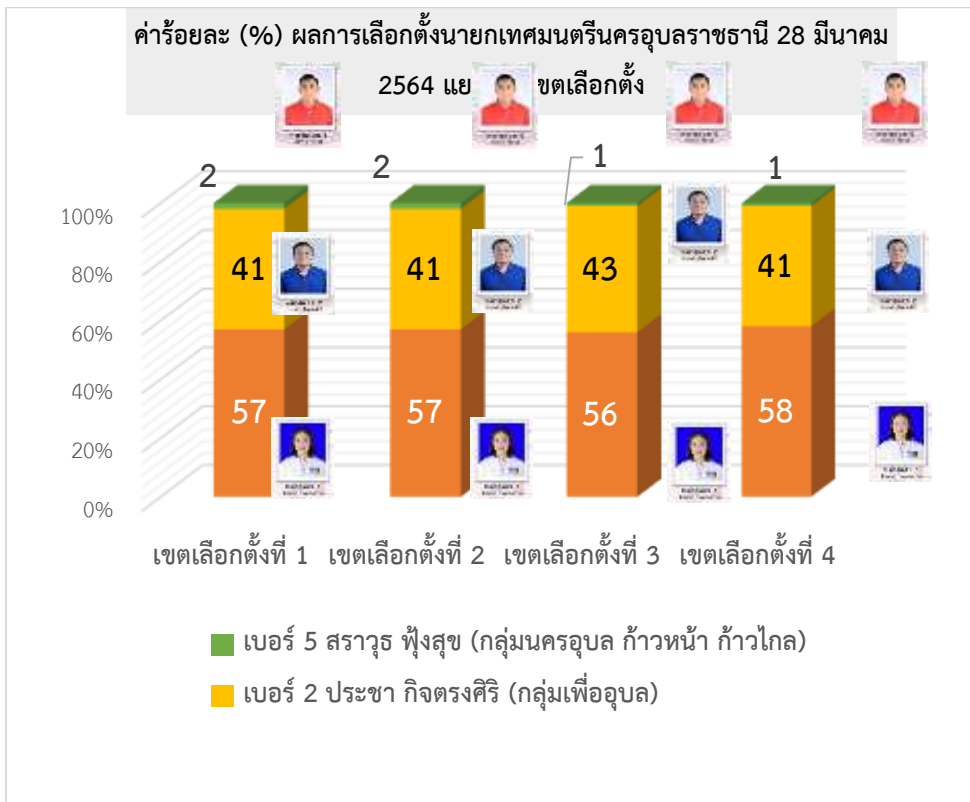
เขตเลือกตั้งที่ 1	ได้รับเลือกตั้ง	3,581	คะแนน
เขตเลือกตั้งที่ 2	ได้รับเลือกตั้ง	3,567	คะแนน
เขตเลือกตั้งที่ 3	ได้รับเลือกตั้ง	3,783	คะแนน
เขตเลือกตั้งที่ 4	ได้รับเลือกตั้ง	3,986	คะแนน

ลำดับที่ 3 หมายเลข 5 นายสรารุร พุ่งสุข (กลุ่มนครอุบล ก้าวหน้า ก้าวไกล) ได้คะแนน
รวมทั้งหมด 572 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 1.47 แยกเป็นรายเขตเลือกตั้งได้ดังนี้

เขตเลือกตั้งที่ 1	ได้รับเลือกตั้ง	161	คะแนน
เขตเลือกตั้งที่ 2	ได้รับเลือกตั้ง	158	คะแนน
เขตเลือกตั้งที่ 3	ได้รับเลือกตั้ง	113	คะแนน
เขตเลือกตั้งที่ 4	ได้รับเลือกตั้ง	140	คะแนน (รายละเอียดดังตารางและ

แผนภาพ)

แผนภาพที่ 5 ค่าร้อยละ (%) คะแนนผลการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี แยกเป็นเขตเลือกตั้ง

* หมายเหตุ : จำนวนเปรียบเทียบเฉพาะคะแนนที่ทั้ง 3 เบอร์ได้รับ ไม่รวมคะแนนบัตรเสีย และคะแนนไม่ประสงค์เลือกผู้ใด ซึ่งมีทั้งหมด 2,792 ใบรวมกัน เท่ากับ 7.1899%

ภาพที่ 1 นางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่มเพื่อไทย นครอุบล) หมายเลข 1 ปราศรัยใหญ่ครั้งสุดท้าย

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 2 นายประชา กิจตรงศิริ (กลุ่มเพื่ออุบล) หมายเลข 2 ปราศรัยใหญ่ครั้งสุดท้าย

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย

(1.4) ปัจจัยที่ทำให้ชนะการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี

ข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มผู้สมัครนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ได้แก่ ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี รายที่ 1 (สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2564) และผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี รายที่ 2 (สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2564) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม

2564) ที่ปรึกษานายก อบจ.อุบลราชธานีรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2565) ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้ นางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่มเพื่อไทย นครอุบล) (หมายเลข 1) ชนะการเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรี นครอุบลราชธานี คือ

(1) **ทีมงานเครือข่ายของพรรค** ซึ่งพรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้งนายกองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดอุบลราชธานี โดยนายกันต์ กลับดินันท์ และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562 จังหวัดอุบลราชธานี ก็พบว่า พรรคเพื่อไทย สามารถชนะการเลือกตั้ง 7 เขต จาก 10 เขต โดยเฉพาะเขต เลือกตั้งที่ 1 ในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี เป็นเขตพื้นที่ของสามีของนางสาวพิศทยา ไชยสงคราม คือ นาย วรสิทธิ์ กลับดินันท์ ซึ่งเป็น ส.ส. 3 สมัย (เคยสังกัดพรรคพลังประชาชน ก่อนเปลี่ยนมาเป็นพรรคเพื่อไทย มี ตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการการอุตสาหกรรมในสภาผู้แทนราษฎรไทย ชุดที่ 25)

สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ ของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ราย ที่ 1 (สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2564) ให้ข้อมูลถึงบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“มองว่า ผู้ชนะการเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี เพราะนโยบาย และความน่าเชื่อถือว่าผู้ชนะการเลือกตั้งสามารถเข้ามาแก้ไขปัญหาเดิมที่เคยเกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน สามารถ สร้างความเชื่อมั่น เข้ามาแก้ไขปัญหาและพัฒนา โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562 จังหวัดอุบลราชธานี ก็พบว่า พรรคเพื่อไทย สามารถชนะการเลือกตั้ง 7 เขต จาก 10 เขต และก่อนหน้านั้น พรรคเพื่อไทยก็ชนะการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี โดยนายกันต์ กลับดินันท์ (หมายเลข 5) พรรคเพื่อไทย (อุบลราชธานี) อดีตนายก อบจ.สองสมัย (16 ธันวาคม 2540-2547) อดีต ส.ส. บัญชีรายชื่อพรรคเพื่อไทย

จากเดิมผู้บริหารมาจากคนละขั้ว จะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ในการทำงาน ซึ่งประชาชนก็ คงมองเห็น แต่ถ้ามาจากพรรคเพื่อไทยซึ่งเป็นทีมเดียวกันหรือฝั่งเดียวกัน น่าจะทำให้การคุยหรือการ ประสานงานต่างๆ คล่องตัวมากขึ้น น่าจะเห็นความเปลี่ยนแปลงที่มากกว่าทุกๆ ครั้งที่ผ่านมา แต่ถ้าเป็น เป็นพรรคเพื่อไทย ความช่วยเหลือ การหารือ สามารถทำได้ง่าย เพราะมาจากทีมเดียวกัน และเห็นว่า ปัจจัย ส่วนบุคคลอย่างเดียวไม่พอ แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยเรื่องพรรค ทีมงานเครือข่ายของพรรค ขึ้นอยู่กับนโยบาย และความน่าเชื่อถือว่าจะสามารถเข้ามาแก้ไขปัญหาให้ได้ จากเดิมผู้บริหารมาจากคนละขั้ว จะทำให้เกิด ปัญหาต่างๆ ในการทำงาน พยายามชูจุดเด่น ให้ชาวบ้านมั่นใจ จากประสบการณ์ที่ครอบครัวเป็นคนค้าขาย ทำธุรกิจ มีส่วนช่วยในการทำงาน การประสานงานต่างๆ โดยปัจจุบันผลงานก็เริ่มเป็นที่ประจักษ์”

(2) **ปัจจัยส่วนบุคคล การลงพื้นที่ของผู้สมัคร** ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2564) ที่ปรึกษานายก อบจ.อุบลราชธานีรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2565) สรุปว่า นางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่ม เพื่อไทย นครอุบล) ได้เตรียมตัวสำหรับการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานีมานาน แล้ว ทีมงานมีความพร้อม ขณะเดียวกันยังเป็นเขตพื้นที่ของนายวรสิทธิ์ กลับดินันท์ สมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎร พรรคเพื่อไทย เขต 1 จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งนายวรสิทธิ์เป็นสามีของนางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (เขตเลือกตั้งที่ 1 ประกอบด้วย อำเภอเมืองอุบลราชธานี (ยกเว้น ต.กระโสม ต.กุดลาด)) ส่วนคู่แข่ง คือ นาย ป. แม้ว่าจะเป็นรองนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี แต่ในช่วงที่มีนางสาว ส. เป็นนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานีก็ไม่ค่อยมีผลงาน ขาดศักยภาพในการดึงงบประมาณจากส่วนกลางมาทำโครงการพัฒนาเมืองอุบลราชธานี ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ส่วนกรณีของการเลือกตั้ง นายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี โดยนายก พ. ที่ชนะการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี พบว่าได้เตรียมตัวมานาน ทีมงานมีความพร้อม ขณะที่สามีของนายก พ. เป็น ส.ส.เขต 1 พรรคเพื่อไทย (ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตเลือกตั้งด้วย) คู่แข่งจึงสู้ไม่ได้”

“ส่วนคู่แข่งคือ นาย ป. แม้ว่าจะเป็นรองนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี แต่ในช่วงที่มีนางสาว ส. เป็นนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานีก็ไม่ค่อยมีผลงาน ประชาชนรู้ว่าใครอยู่เบื้องหลังของผู้บริหาร เช่น นายก พ. นายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี คือ นาย ก. ซึ่งเป็นรองหัวหน้าพรรค ผู้บริหารชุดเดิมเอาแต่เงินภาษี เงินงบประมาณมาพัฒนา (ซึ่งมีน้อย) แต่นาย ก. ดึงงบประมาณจากกรมโยธา มาพัฒนาเป็นสะพานข้ามแม่น้ำมูลแห่งที่ 2 ถนนเลาะริมมูลซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ที่จะทะลุออกห้วยวังนอง จึงสู้กันยาก นอกจากนั้น การบริหารจัดการก็ต่างกัน...”

“ตอนที่ นางสาว ส. ชนะการเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2556 เหนือนาง ร. ภரியานาย ก. รองหัวหน้าพรรค... ที่บริหารเทศบาลนครอุบลราชธานีมาหลายสมัย เป็นเพราะฝั่งนาง ร. ได้รับการสนับสนุนโดยนาย ก. เพียงฝ่ายเดียว ขณะที่คู่แข่งนางสาว ส. ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหลายกลุ่ม อาทิ นาย ช. อดีตรองนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นชาวอุบลราชธานี กลุ่มตระกูล “ค.” อดีตรัฐมนตรีจากพรรคชาติพัฒนาเพื่อแผ่นดิน นาย พ. นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (ในสมัยนั้น) นาย ว. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ นาย อ. อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสัดส่วนพรรคไทยรักไทย เป็นต้น โดยในสมัยนั้น ไม่มีใครรู้จักนายก อ. (นางสาว ส.)..”

(3) นโยบายของผู้สมัคร นโยบายที่มีความโดดเด่น ของนางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่มเพื่อไทย นครอุบล) หมายเลข 1 คือ การประสาน ส่งเสริม สนับสนุน โครงการทำถนนเลียบบำน้ำมูล เป็นโครงการขนาดใหญ่ ใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก มีนโยบายในการประสานกับหน่วยงานส่วนกลาง แต่ถ้าเป็นโครงการขนาดเล็กลงมา เช่น โครงการปรับปรุงตลาดใหญ่ จะใช้งบประมาณจากเทศบาลนครอุบลราชธานีในการส่งเสริม และถ้าเป็นหน่วยงานอื่นๆ เช่น วัดวาอาราม จะสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา โดยโครงการทำถนนเลียบบำน้ำมูล จากถนนเลียงเมืองถึงอ่างเก็บน้ำห้วยวังนอง มีความกว้าง 14 เมตรตลอดสาย พุตบาทข้าง กว้างด้านละ 2 เมตร พุตบาทเขื่อนป้องกันตลิ่งพัง จะมีความกว้าง 4 เมตร โดยเริ่มจากบ้านท่ากแห่ ถึงสะพานมูลน้อย บึงกาแซว วัดสุปฏิหาราม ทำน้ำตลาดใหญ่ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการดำเนินการ

ขณะที่นโยบายของคู่แข่ง คือ นายประชา กิจตรงศิริ (กลุ่มเพื่ออุบล) (หมายเลข 2) ไม่มีการนำเสนอโครงการขนาดใหญ่ นโยบายที่สำคัญได้แก่ “9 นโยบายเพื่ออุบล” ประกอบด้วย (1) เมืองแห่ง Event (2) Senior Care ดูแลผู้สูงอายุ (3) นครปลอดภัยทันสมัยน่าอยู่ (4) มุลน้อยสะอาด บ่อบำบัดน้ำเสีย ระยะที่ 2 (5) ปลดชุมชนแออัดทำบ้านมั่นคง (6) ศูนย์เยาวชน เทคโนโลยีสร้างสรรค์ธุรกิจยุค Digital มีพื้นที่ Co-Working Space พื้นที่สำหรับการสร้างสรรค์ ประชาชนทุกเพศทุกวัย (7) ยากเรียนต้องได้เรียน ภาษาด่วน ปลอดภัยด้วย (8) ศูนย์สนับสนุนกายอุปกรณ์ เพื่อสนับสนุน กายอุปกรณ์ บริการอุปกรณ์ ช่วยเหลือทางการแพทย์ให้กับผู้ป่วยที่ประสบปัญหา และ (9) ปลุกเมืองเก่าสร้างเทศกาลใหม่

(4) การจ่ายเงินซื้อเสียง และปัจจัยอื่นๆ

ข้อมูลจากการลงพื้นที่ติดตามการเลือกตั้ง พบว่า ในช่วงก่อนวันเลือกตั้งมีการจ่ายเงินซื้อเสียงกันอย่างแพร่หลาย โดยในการเลือกตั้งนายกเทศบาลนคร (ทน.) อุบลราชธานี เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2564 พบว่า มีการแจกเงินซื้อเสียงตั้งแต่ 500-1,000 บาท

นอกจากนั้น ในด้านปัจจัยอื่นๆ ยังพบว่า เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมือง บริบทแวดล้อมทางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ในการเลือกตั้งครั้งนี้ คู่แข่งหรือฝั่งตรงข้ามของกลุ่มเพื่อไทย นครอุบล ไม่ได้รวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งเพื่อต่อสู้ให้ชนะการเลือกตั้ง กล่าวคือ สมัยที่นางสาว ส. ชนะการเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี เมื่อวันอาทิตย์ที่ 24 มีนาคม 2556 เหนือนาง ร. ภரியานาย ก. รองหัวหน้าพรรคเพื่อไทย ที่บริหารเทศบาลนครอุบลราชธานีมาหลายสมัย เป็นเพราะฝั่งนาง ร. ได้รับการสนับสนุนโดยนาย ก. เพียงฝ่ายเดียว ขณะที่คู่แข่งนางสาว ส. ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหลายกลุ่ม แต่ในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี นาย ป. ไม่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มต่างๆ มากนัก ซึ่งมีความแตกต่างจากสมัยที่นางสาว ส. ชนะการเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี เมื่อวันอาทิตย์ที่ 24 มีนาคม 2556 เป็นต้น

(2) ผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562

ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินการสัมภาษณ์ ในประเด็นผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 จากกลุ่มฝ่ายผู้สมัครนักการเมืองท้องถิ่น ได้แก่ ผู้สมัครนายก อบจ.อุบลราชธานี ผู้สมัครนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี รวมถึงทีมฝ่ายการเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการลงสมัครรับเลือกตั้งและการหาเสียงเลือกตั้ง ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์และความเป็นจริงในปัจจุบัน โดยเฉพาะข้อห้ามในการหาเสียง การขาดคุณสมบัติเนื่องจากไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ส.อบจ.และนายก อบจ. การถูก กกต.มีคำสั่งให้ถอนชื่อ ฯลฯ อาทิ

กรณี หมายเลข 3 นายวิศรุต สวัสดิ์วร (กลุ่มนครอุบลก้าวหน้า) ถูก กกต.มีคำสั่งให้ถอนชื่อ

นายวิศรุต สวัสดิ์วร (กลุ่มนครอุบลก้าวหน้า) ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี หมายเลข 3 ถูกยื่นคำร้องคัดค้านว่าไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเนื่องจากเป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 มาตรา 50 (3) เพราะผู้ถูกคัดค้านเป็นเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนใดๆ

โดย คำวินิจฉัยคณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่ 210/2564 วันจันทร์ ที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2564 เรื่อง การวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งได้รับคำร้องว่า นายวิศรุต สวัสดิ์วร ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี หมายเลข 3 ผู้ถูกคัดค้าน ไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเนื่องจากเป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 มาตรา 50 (3) เพราะผู้ถูกคัดค้านเป็นเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนใดๆ

คณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้พิจารณาความเห็นของคณะกรรมการพิจารณาสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นประจำจังหวัดอุบลราชธานี ตลอดจนพยานหลักฐานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องประกอบกันแล้ว ได้ความว่า ผู้ร้องให้ถ้อยคำว่า ผู้ถูกคัดค้านเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการและผู้ถือหุ้นของห้างหุ้นส่วนจำกัด แอดพลัส ป้ายและสิ่งพิมพ์ ปรากฏรายละเอียดวัตถุประสงค์ ข้อ 27 ประกอบกิจการบริการทางด้านกฎหมาย ทางบัญชี ทางวิศวกรรม ทางสถาปัตยกรรม รวมทั้งกิจการโฆษณา และข้อ 38 ประกอบกิจการรับทำป้ายโฆษณา สิ่งสิ่งพิมพ์ พร้อมทั้งจำหน่ายป้ายขนาดใหญ่และอุปกรณ์ทำป้าย ซึ่งผู้ถูกคัดค้าน นายวิศรุต สวัสดิ์วร ให้ถ้อยคำว่า ห้างหุ้นส่วนจำกัด แอดพลัส ป้ายและสิ่งพิมพ์ ประกอบกิจการรับจ้างจัดทำป้ายไว้นิล ป้ายตัวอักษร ตัดฉลุลาย นามบัตร ใบปลิว โบชัวร์ สติกเกอร์ สลากสินค้า ตราขาย และป้ายตกแต่งทั่วไป จากการตรวจสอบแบบนำเสนองบการเงิน (แบบ ส.บข.3) รอบบัญชีสิ้นสุด พ.ศ. 2560 ถึง พ.ศ. 2563 ระบุประเภทธุรกิจว่า ประกอบกิจการรับทำป้ายโฆษณา สิ่งสิ่งพิมพ์ มีรายได้ออตราร้อยละ 100 ของรายได้รวม และหมายเหตุประกอบงบการเงินสำหรับรอบระยะเวลาบัญชี พ.ศ. 2560 ถึง พ.ศ. 2563 ระบุว่า ประกอบกิจการรับทำป้ายโฆษณาและสิ่งสิ่งพิมพ์ ซึ่งข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า ห้างหุ้นส่วนจำกัด แอดพลัส ป้ายและสิ่งพิมพ์ ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนใดๆ และผู้ถูกคัดค้าน คือ นายวิศรุต สวัสดิ์วร เป็นเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนใดๆ ในวันสมัครรับเลือกตั้ง ผู้ถูกคัดค้านจึงเป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 มาตรา 50 (3)

จึงมีคำสั่งให้ถอนชื่อนายวิศรุต สวัสดิ์วร ออกจากประกาศบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี (ลงนามโดยศาสตราจารย์สันตติ ศิริอนันต์ไพบูลย์ กรรมการการเลือกตั้ง ทำหน้าที่แทนประธานกรรมการการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2564)

การอภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผล การศึกษาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี (ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564) และผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 นำงานศึกษาของ เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (2565) เรื่อง “อุปถัมภ์ ค้าใคร : การเลือกตั้งไทยกับประชาธิปไตยก้าวถอยหลัง” และงานของผู้วิจัย ประเทือง ม่วงอ่อน (2563) การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2562 จังหวัดอุบลราชธานี มาอภิปราย เสนอมุมมองเพื่อเปรียบเทียบข้อค้นพบที่แตกต่างไปดังนี้

งานศึกษาของ เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (2565) มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ โดยค้นพบว่า รัฐบาล คสช. มีความพยายามที่จะหยุดยั้งประชาธิปไตยด้วยการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง แข่งขันประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น โดยการสลายการเมืองท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งการตรวจสอบ เรียกนักการเมืองท้องถิ่นจำนวนมากไปปรับทัศนคติตามคำสั่งของ คสช. การชะลอการเลือกตั้ง อบต. ออกไปก่อนเพื่อซื้อเวลาให้ คสช. เข้ามาปูทางและสร้างเครือข่ายสำหรับการปกครองส่วนท้องถิ่น

เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (2565) สรุปบางตอนว่า ตัวกระบวนการการเลือกตั้งเองก็เป็นเครื่องมือสำคัญที่ คสช. ใช้เพื่อทำลายสถาบันทางการเมืองและทำให้ คสช. รักษาอำนาจของตนเองไว้ได้ ในช่วงของการเข้าสู่การเลือกตั้งนั้น คสช. ใช้กลไกการบีบบังคับเพื่อดึงทั้งผู้มีอิทธิพลและนักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาอยู่ใต้ปีกของพรรคพลังประชารัฐ โดยการยื่นข้อเสนอที่ไม่อาจปฏิเสธได้แก่เหล่าผู้มีอิทธิพลที่มีชนกิตติหลังแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์และการช่วยเหลือด้านคดีเพื่อให้เหล่าผู้มีอิทธิพลและนักการเมืองที่มีฐานเสียงเดิมของตนย้ายเข้ามาสังกัดพรรคพลังประชารัฐ หรือการใช้เงื่อนไขตรวจสอบนักการเมืองท้องถิ่นใน อบต. เพื่อให้คนเหล่านั้นหันมาสนับสนุนและทำหน้าที่เสมือนหัวคะแนนให้แก่ผู้สมัครพรรคพลังประชารัฐ ต่อมา คสช. ก็เริ่มปฏิบัติการสกัดกั้นนักการเมืองท้องถิ่นและสร้างอุปสรรคขัดขวางมากมายในการหาเสียงเลือกตั้ง ผู้สมัครหลายคนถูกบุคคลที่คาดว่าจะเป็นคนของ คสช. ตามติดและตามจับตามองเพื่อกดดันให้เกิดความหวาดกลัว ไม่กล้าละเมิดกฎหมายในการหาเสียง และใช้กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งในการดำเนินคดีต่อผู้สมัคร รวมไปถึงการไม่อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สมัครคนอื่นๆ ในการหาเสียงเลือกตั้ง

ขณะที่การศึกษาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี (ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564) มีข้อค้นพบว่า แม้รัฐบาล คสช. จะมีความพยายามที่จะอุดรั้งระบอบประชาธิปไตยด้วยการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง แข่งขันประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น โดยการสลายการเมืองท้องถิ่น แต่ไม่สามารถสลายการเมืองท้องถิ่นในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีได้ กล่าวคือ การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 20 ธันวาคม 2563 ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นายกานต์ กัลป์ตินันท์ (หมายเลข 5) พรรคเพื่อไทย (อุบลราชธานี) การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564 ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นางสาวพิศทยา ไชยสงคราม (กลุ่มเพื่อไทย นครอุบล) (หมายเลข 1) และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562 จังหวัดอุบลราชธานี ก็พบว่า พรรคเพื่อไทย สามารถชนะการเลือกตั้ง 7 เขต จากทั้งหมด 10 เขต เป็นต้น ทั้งนี้กลุ่มการเมืองเหล่านี้ล้วนสังกัดและได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากนายเกรียง กัลป์ตินันท์ ซึ่งเป็นรองหัวหน้าพรรคเพื่อไทย ซึ่งนำไปสู่การตั้งคำถามว่า รัฐบาล คสช. สามารถที่จะหยุดยั้งประชาธิปไตยด้วยการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง แข่งขันประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น โดยการสลาย

การเมืองท้องถิ่น จะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองในเขตจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้หรือไม่ หรือการสลายการเมืองท้องถิ่นหรือกลุ่มการเมืองท้องถิ่นหรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น จะสามารถสลายได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น ท้ายที่สุด กลุ่มการเมืองที่มีความเข้มแข็งเหล่านี้ก็จะกลับมาสร้างอิทธิพลทางการเมืองในเขตพื้นที่ของตนได้เช่นเดิม

ส่วนงานของผู้วิจัย ประเทือง ม่วงอ่อน (2563) การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2562 จังหวัดอุบลราชธานี ก็ได้ยืนยันข้อค้นพบจากงานดังกล่าว กล่าวคือ ค้นพบว่าปัจจัยหลักที่ส่งผลให้ชนะการเลือกตั้ง คือ (1) ปัจจัยด้านพรรคที่สังกัด นโยบายของพรรค อุดมการณ์ทางการเมือง(พรรคที่สนับสนุนพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา กับพรรคที่ไม่สนับสนุนพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) (2) ปัจจัยด้านการจ่ายเงินซื้อเสียง (3) ปัจจัยด้านตัวบุคคลตามลำดับ โดยพบหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สำคัญ คือ

ปัจจัยด้านพรรคที่สังกัด ข้อมูลจากการลงพื้นที่โดยการสำรวจพฤติกรรมในการเลือกตั้งผ่านการทำโพลสำรวจทั้ง 10 เขต มีข้อค้นพบที่สำคัญคือ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ชื่นชอบพรรคพลังประชารัฐ ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี มักจะเป็นผู้สูงวัย โดยมองว่าต้องการความสงบ ได้เงินบำตรสวัสดิการแห่งรัฐ คาดหวังให้ช่วยปลดหนี้ และเถื่อนที่ดินคืน ขณะที่วัยทำงานหรือวัยกลางคนส่วนใหญ่จะชื่นชอบพรรคเพื่อไทย เนื่องจากมีความเชื่อมั่นในนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ คาดหวังให้มาช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า รวมทั้งแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนอย่างจริงจัง และประชาชนส่วนใหญ่ไม่ชื่นชอบในระบอบเผด็จการทหาร โดยมองจะทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ ค่าขายไม่ได้เหมือนเดิม ทำให้ไม่มีเงินใช้จ่ายและเป็นหนี้สิน

การจ่ายเงินซื้อเสียง การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ค้นพบว่า การเลือกตั้ง ส.ส.เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 การจ่ายเงินซื้อเสียงที่เหนือคู่แข่งเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถเป็นปัจจัยตัดสิน หรือเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นและเพียงพอ (Necessary and Sufficient Conditions ; NSC) ที่จะทำให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ในจังหวัดอุบลราชธานีอีกต่อไป ทั้งนี้ จากการลงพื้นที่ศึกษา ค้นพบว่า ในการเลือกตั้งครั้งนี้ มีการจ่ายเงินซื้อเสียงอย่างแพร่หลายโดยพรรคการเมืองกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปในจังหวัดอุบลราชธานี โดยพบการใช้เงินซื้อเสียงอย่างแพร่หลาย (แบบปูพรม) เกือบทุกพื้นที่ของจังหวัด เฉลี่ยรายละ 200-500 บาท

โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักการเมืองผู้ชนะการเลือกตั้ง ผู้สมัครการเลือกตั้ง และหัวหน้าคณะที่เกี่ยวข้องต่างสะท้อนความเห็นที่สอดคล้องกันว่า นับวันอิทธิพลของการจ่ายเงินซื้อเสียงในการเลือกตั้ง ส.ส.ในเขตจังหวัดอุบลราชธานีจะยิ่งลดความสำคัญลงเรื่อย ๆ โดยกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่วิเคราะห์ว่า ปัจจัยเรื่องเงินซื้อเสียงจะมีผลแค่เพียงร้อยละ 10-20 เท่านั้น

ปัจจัยตัวบุคคล ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักการเมืองผู้ชนะการเลือกตั้ง และผู้แพ้การเลือกตั้ง ยืนยันตรงกันว่า ปัจจัยตัวบุคคล การลงพื้นที่หาเสียงของผู้สมัคร ส.ส. ยังเป็นตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะชนะการเลือกตั้ง ทั้งนี้พบว่า การลงพื้นที่หาเสียง ส.ส.ของจังหวัดอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งปี 2562 เกิดความไม่ยุติธรรมในการลงพื้นที่หาเสียงบางเขต กล่าว คือ หน่วยราชการบางแห่งไม่เปิดโอกาสให้บางพรรคการเมืองเข้าไปใช้สถานที่หาเสียงได้อย่างสะดวก พบได้จากข่าวการยกเลิกให้ใช้อาคารสถานที่ในการจัดปราศรัยหาเสียง การเอื้อประโยชน์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งต่อผู้สมัครรับเลือกตั้งบางพรรค พบกรณีการใช้กำลังเข้าตรวจค้นที่ทำการบางพรรคการเมือง และบ้าน

หวัคະແນສຳຄັນ ໃນເຂດເລືອກຕັ້ງທີ່ 5 ແລະ ເຂດເລືອກຕັ້ງທີ່ 7 ຂອງຈັງຫວັດອຸບຣາຊານີ ຂຽວວັນທີ່ 20-21 ມີນາຄມ 2562 ເປັນຕົ້ນ

ໂດຍຂ້ອນພົບດັ່ງກ່າວ ຍືນຍັນການຕົກລົງເລືອກຕັ້ງນາຍກເທສມນຕຣິນຄຣ ອຸບຣາຊານີ (ໃນການເລືອກຕັ້ງວັນທີ່ 28 ມີນາຄມ 2564) ແລະການເລືອກຕັ້ງນາຍກອຸບຣາຊານີ ໃນການເລືອກຕັ້ງວັນທີ່ 20 ອັນວາຄມ 2563 ສິ່ງດັ່ງກ່າວ ປັຈຈັຍທີ່ເຮັດໃຫ້ຜູ້ເລືອກຕັ້ງມາຈາກ ປັຈຈັຍທີ່ມີອິດທິພົນຕໍ່ການຕັດສິນໃຈເລືອກຕັ້ງມາເປັນອັນດັບຕ່າງໆ ຄື (1) ຕົວແປດ້ານຕົວບຸກຄລ ການລ່ ພື້ນທີ່ເກາະສິງຂອງຜູ້ສັມຄຣ (2) ການຈ່າຍເງິນຊື້ເສິງ ແລະ (3) ປັຈຈັຍດ້ານພຣຣຕທີ່ສັງຄັດ ອຸດມການຣຸ່ມທາງ ການເມືອງນາຍກຂອງພຣຣຕ ທີ່ມງານເກາະສິງຂອງພຣຣຕ ພຣຣຕເພື່ອໄທ ເປັນຕົ້ນ

ກຣຸ່ມການເລືອກຕັ້ງນາຍກເທສມນຕຣິນຄຣອຸບຣາຊານີ ພົບວ່າ ນາງສາວພິທຍາ ໄຊສງຄຣາມ (ກຸ່ມ ເພື່ອໄທ ນຄຣອຸບລ) ໄດ້ເຕຣຍົມຕົວສຳລັບການລ່ສັມຄຣຣັບເລືອກຕັ້ງເປັນນາຍກເທສມນຕຣິນຄຣອຸບຣາຊານີມາ ນານແລ້ວ ທີ່ມງານມີຄວາມພ້ອມ ພຣະເດຍວັນຍັງເປັນເຂດພື້ນທີ່ຂອງນາຍກວຣິທິ ຄັລປິດິນນັ ສມາຊິກສາຜູ້ແທນຣາຊກຣ ພຣຣຕເພື່ອໄທ ເຂດ 1 ຈັງຫວັດອຸບຣາຊານີ ສິ່ງນາຍກວຣິທິເປັນສາມີຂອງນາງສາວ ພິທຍາ ໄຊສງຄຣາມ

ຂ້ອສະນະ

ຈາກການຕົກລົງເລືອກຕັ້ງນາຍກເທສມນຕຣິນຄຣອຸບຣາຊານີ (ໃນການເລືອກຕັ້ງວັນທີ່ 28 ມີນາຄມ 2564) ແລະຜລກຣະທບການເລືອກຕັ້ງກາຍໄດ້ພຣະຣາຊບັນຍຸດິການເລືອກຕັ້ງສມາຊິກສາທ້ອງຖິ່ນ ຫຼືຜູ້ບຣິຫຣທ້ອງຖິ່ນ ພ.ສ. 2562 ມີຂ້ອສະນະທີ່ສຳຄັນ ຄື ຄວຣລດຂ້ອຈັກດ ຄວາມຍຸ່ງຍາກ ທີ່ເປັນການກິດ ກັນຜູ້ສັມຄຣຣັບເລືອກຕັ້ງຕາມພຣະຣາຊບັນຍຸດິການເລືອກຕັ້ງສມາຊິກສາທ້ອງຖິ່ນຫຼືຜູ້ບຣິຫຣທ້ອງຖິ່ນ ພ.ສ. 2562 ໂດຍເພາະຂ້ອຫ້າມໃນການເກາະສິງ ການຂາດຄຸນສມບັດເນື່ອງຈາກໄປໃຊ້ສິທິເລືອກຕັ້ງ ສ.ອບຈ.ແລະ ນາຍກ ອບຈ. ການຖຸກ ກກດ.ມີຄຳສັ່ງໃຫ້ຄອນຂ້ອ ອາທິ ກຣຸ່ມນາຍກວຣິທິ ສວັສຕິວຣ (ກຸ່ມນຄຣອຸບລກ້າວນ້ຳ) ຜູ້ສັມຄຣຣັບເລືອກຕັ້ງນາຍກເທສມນຕຣິນຄຣອຸບຣາຊານີ ພາຍເລຂ 3 ຖຸກຍືນຄຳຣັອກດັດຄ້ານວ່າມີສິທິສັມຄຣຣັບ ເລືອກຕັ້ງເນື່ອງຈາກເປັນບຸກຄລຜູ້ມີລັກຣະຕ້ອງຫ້າມມີໃຊ້ສິທິສັມຄຣຣັບເລືອກຕັ້ງ ຕາມພຣະຣາຊບັນຍຸດິການ ເລືອກຕັ້ງສມາຊິກສາທ້ອງຖິ່ນຫຼືຜູ້ບຣິຫຣທ້ອງຖິ່ນ ພ.ສ. 2562 ມາຕຣາ 50 (3) ເພາະຜູ້ຖຸກດັດຄ້ານເປັນ ເຈົ້າຂອງຫຼືຜູ້ຄືອຖືນໃນກິຈການໜັງສືພິມຫຼືສື່ອມວລຊນໃດໆ ໂດຍຜູ້ຖຸກດັດຄ້ານ ນາຍກວຣິທິ ສວັສຕິວຣ ໃຫ້ ຄ້ອຍຄຳວ່າ ຫ້າງຖິ່ນສ່ວນຈັກດ ແອດພລັສ ປ້າຍແລະສິ່ງພິມ ປຣະກອບກິຈການຣັບຈັງຈັດທຳປ້າຍໄວນິລ ປ້າຍ ຕົວອັກຣ ຕັດຊລຸລາຍ ນາມບັຕຣ ໄບປລິວ ໄບຊັວຣ ສຕິກເກຣຣ ສລາກສິນຄ້າ ຕຣາຍາງ ແລະປ້າຍຕກແຕ່ງທັງໄປ ແຕ່ ຖຸກຕີຄວາມວ່າ ເປັນເຈົ້າຂອງຫຼືຜູ້ຄືອຖືນໃນກິຈການໜັງສືພິມຫຼືສື່ອມວລຊນໃດໆ ໃນວັນສັມຄຣຣັບເລືອກຕັ້ງ ເປັນບຸກຄລຜູ້ມີລັກຣະຕ້ອງຫ້າມມີໃຊ້ສິທິສັມຄຣຣັບເລືອກຕັ້ງນາຍກເທສມນຕຣິນຄຣອຸບຣາຊານີ ຕາມ ພຣະຣາຊບັນຍຸດິການເລືອກຕັ້ງສມາຊິກສາທ້ອງຖິ່ນຫຼືຜູ້ບຣິຫຣທ້ອງຖິ່ນ ພ.ສ. 2562 ມາຕຣາ 50 (3) ສິ່ງເປັນ ປຣະເດັນທີ່ຂາດເຜຸສຜລສນັບສຸນຸຍາງແຈ້ມຂັດ ປຣາດຈາກຂ້ອສງສັຍ ຂັດແຍ້ງກັບເຈດຕະນາຣມຸນຂອງກຸພາຍາ ຣັຊຣຣມນຸຍ ເປັນການປິດໂອກາດການມີສ່ວນຣ່ວມທາງການເມືອງຂອງປຣະຣາຊນຕາມຣະບອບປຣະຣາຊິປັດຍ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กตัญญู แก้วหานาม, พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม. (2563). ความเคลื่อนไหวและพฤติกรรมทางการเมืองของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎรในจังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารการเมืองการปกครอง. 10(3), 190-205. Retrieved from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jopag/article/view/248813>
- นางสาว พ.. ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2564.
- นางสาว ส.. ที่ปรึกษานายก อบจ.อุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2564.
- นาย ข.. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2564.
- นาย ป.. ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2564.
- ประเทือง ม่วงอ่อน. (2563). การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2562 จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ประเทือง ม่วงอ่อน. (2563). การใช้จ่ายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560. วารสารการบริหารปกครอง. 9(1), 111-143. Retrieved from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/article/view/242508>.
- เวียงรัฐ เนติโพธิ์. (2565). อุปถัมภ์ค้าใคร : การเลือกตั้งไทยกับประชาธิปไตยก้าวถอยหลัง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

Translated Thai References

- C.. Members of the House of Representatives in Ubon Ratchathani. **Interview**, 10 December 2021.
- P.. Candidates Mayor of Ubon Ratchathani City Municipality. **Interview**, 20 December 2021.
- P.. Candidates Mayor of Ubon Ratchathani City Municipality. **Interview**, 6 December 2021.
- Kaewhanam, K. ., & Kaewhanam, P. . (2020). **Movement and political behavior of candidates for the House of Representatives in Kalasin province** . Journal of Politics and Governance, 10(3), 190–205. Retrieved from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jopag/article/view/248813>
- Moung-On, P. (2020). **Political movement and voting behaviors of members of Thailand's House of Representatives in Ubon Ratchathani**. Bangkok : King Prajadhipok's Institute.
- Moung-On, P. (2020). **The Budget Spent for the Election of the MPs under the 2017 Constitution in Ubon Ratchathani**. *Governance Journal*, 9(1), 111–143.

Retrieved from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/article/view/242508>.

S.. Advisor to the Chief Executive of the PAO (Ubon Ratchathani). **Interview**, 1 December 2021.

Viengrat Nethipo. 2022. **Patron-Client : Electoral in Thailand and Order Era Democracy**. Bangkok : Matichon Book.

**24 ปี ของประเทศไทยในการเป็นภาคีอนุสัญญาแรมซาร์: กลไกการบริหารจัดการ
พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ**

**24 Years of Thailand to the Ramsar Convention Party: A Management
Mechanism for Wetlands of International Importance**

[Received: September 16, 2022; Revised: February 6, 2023;

Accepted: February 11, 2023]

ภิรนา พุทธรัตน์

อาจารย์ประจำภาควิชากฎหมายระหว่างประเทศ,
คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Pirana Buddharut

Lecturer, International Law Department, Faculty
of Laws, Ramkhamhaeng University.

E-Mail: peacepirana@rumail.ru.ac.th

CORRESPONDING AUTHOR

Pirana Buddharut

Lecturer, International Law Department, Faculty of Laws,
Ramkhamhaeng University

E-Mail: peacepirana@rumail.ru.ac.th

บทคัดย่อ

นับเป็นเวลากว่า 24 ปีแล้วที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือแรมซาร์ไซต์ (Ramsar Site) ที่ขึ้นทะเบียนแล้ว เป็นจำนวน 15 แห่ง แต่ทว่าในทางปฏิบัติการคุ้มครองแรมซาร์ไซต์ของประเทศไทยยังคงเกิดปัญหาเรื่อยมา เพราะปัจจัยภายในที่ซ่อนอยู่ในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยมีนโยบายระดับชาติที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อรองรับการดำเนินงาน และมีกฎหมายภายในหลายฉบับที่สอดคล้องกับอนุสัญญาแรมซาร์ อย่างไรก็ตามประเทศไทยยังมีปัญหาเรื่องการกำหนดขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำบางแห่งไม่ชัดเจน รวมทั้งปัญหาการดำเนินกิจกรรมนอกขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำที่อาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการออกกฎหมายในการสร้างแนวพื้นที่กันชนพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands Buffer Zone) อย่างเป็นระบบ และในกรณีที่แรมซาร์ไซต์แห่งใดมีเขตพื้นที่ทับซ้อนกับเขตอนุรักษ์ประเภทต่าง ๆ การออกกฎหมายท้องถิ่นไม่ควรบัญญัติซ้ำกับข้อห้ามที่มีอยู่แล้วเพื่อป้องกันความสับสนในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ในการวางแผนบริหารจัดการของแรมซาร์ไซต์ในแต่ละแห่งควรประกอบไปด้วยหลัก 4 ประการ คือ 1) การพัฒนาอย่างยั่งยืน 2) การอนุรักษ์ 3) การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด และ 4) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารซึ่งควรต้องมีในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน

คำสำคัญ : อนุสัญญาแรมซาร์; แรมซาร์ไซต์; พื้นที่ชุ่มน้ำ

Abstract

For more than 24 years Thailand has been a party to the Ramsar Convention. Currently, Thailand has 15 registered important national wetlands or Ramsar Site. Whereas, in practice, the protection of Ramsar sites in Thailand continues to be a problem. There are many internal factors in each area that are different. The study found that Thailand has a national policy that can be implemented to support its operations and there are many domestic laws that are consistent with the Ramsar Convention. However, Thailand still has some problems in determining the scope of certain wetlands may not be obvious. As well as the problem of running out of the wetlands which may affect the wetlands, the researcher proposes legislation to systematically recreate the wetland buffer zone and in the event of any Ramsar Sites overlap with different types of conservation areas. Local legislation should not be re-established with existing prohibitions to prevent confusion in practice. In addition, the management planning of the Ramsar Sites should consist of 4 principles: 1) sustainable development 2) conservation 3) wise use and 4) Public participation in the management that should be at every stage of the operation.

Keywords: Ramsar Convention; Ramsar Site; Wetlands

บทนำ

ในบรรดาทรัพยากรน้ำที่มีอยู่บนโลกของเรานั้น ประกอบไปด้วยน้ำจืดเพียงร้อยละ 2.5 ของปริมาณน้ำทั้งหมด โดยมีน้ำจืดเพียงร้อยละ 1 เท่านั้นที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands) จึงเปรียบเสมือนแหล่งกักเก็บน้ำตามธรรมชาติที่มีผลต่อการควบคุมปริมาณน้ำและการปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วย ดังนั้นพื้นที่ชุ่มน้ำกับน้ำ (Water) จึงเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้¹ บทบาทสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ การเป็นแหล่งผลิตน้ำแหล่งกรองน้ำ เป็นที่อาศัยของพืชพันธุ์ป่า (Wildlife Habitat) เป็นแหล่งผลิตทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปลา กุ้ง หอย สัตว์ต่าง ๆ และเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจให้กับมนุษย์² ดังนั้นพื้นที่ชุ่มน้ำจึงมีคุณค่าและความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ สัตว์ พืช และระบบนิเวศวิทยาอย่างยาวนาน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ความคงอยู่ของพื้นที่ชุ่มน้ำจึงเป็นการดำรงอยู่ของมวลสรรพสิ่งทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตด้วย³ เมื่อเกิดปัญหาที่มีผลต่อการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งในระดับชาติ และระดับนานาชาติ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ การขาดองค์ความรู้ในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยตรง⁴ ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศประการหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก และสมควรจะต้องได้รับการแก้ไขโดยเร็ว ความสำคัญดังกล่าวจึงทำให้เกิดความตกลงระหว่างประเทศฉบับหนึ่งที่มีเป้าหมายในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศให้คงอยู่ตลอดไป เรียกว่า อนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention)

อนุสัญญาแรมซาร์ เป็นชื่อเรียกย่อของ “อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศโดยเฉพาะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำ” (The Convention on Wetlands of International Importance, especially as Waterfowl Habitat)⁵ ซึ่งได้ทำการลงนามกันที่เมืองแรมซาร์ ประเทศอิหร่าน เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2514 (ค.ศ.1971) และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2518 (ค.ศ.1975) เป็นต้นมา เมื่อกล่าวถึงคำว่า “พื้นที่ชุ่มน้ำ” ภายใต้อนุสัญญาแรมซาร์แล้ว จึงหมายถึง “พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ” (Wetlands of International Importance) หรืออาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แรมซาร์ไซต์ (Ramsar Site) ก็ได้

¹ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, **วันพื้นที่ชุ่มน้ำโลก ประจำปี 2564**, มปป.

² ธวัชชัย ศุภดิษฐ์, **สิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยา และการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: ทิพเนตรการพิมพ์), 2552, หน้า 413-415.

³ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม และคณะประมง มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, **แนวทางการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม), 2543, หน้า 8-9.

⁴ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, **รายงานสถานการณ์ คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2552**, (กรุงเทพมหานคร: สถิติโอ จี บาร์), 2553, หน้า 100-101.

⁵ The Convention on Wetlands of International Importance, especially as Waterfowl Habitat, opened for signature 2 February 1971, 14583 UNTS 996 (entered into force 21 December 1975).

นับเป็นเวลากว่า 47 ปี แล้ว ที่อนุสัญญาฉบับนี้มีผลใช้บังคับเป็นต้นมา อนุสัญญาแรมซาร์ได้กำหนดกรอบการทำงานโดยอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศ (Cooperation) เพื่ออนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัยที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands) ซึ่งจะต้องมีการจัดการเพื่อใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด (Wise Use) ในช่วงแรกที่อนุสัญญาแรมซาร์มีผลใช้บังคับในปี ค.ศ.1975 นั้น ประเทศไทยยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นภาคี แต่ก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศตามอนุสัญญาแรมซาร์ จนได้มีมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 26 สิงหาคม 2540 เห็นชอบให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ (อนุสัญญาแรมซาร์) และในวันที่ 13 ธันวาคม 2541 (ค.ศ.1988) ประเทศไทยจึงได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาแรมซาร์อย่างเป็นทางการ ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีหลังจากวันที่อนุสัญญาแรมซาร์มีผลใช้บังคับแล้วนานถึง 23 ปี โดยประเทศไทยเป็นภาคีในลำดับที่ 110 ของอนุสัญญาแรมซาร์จากจำนวนประเทศสมาชิกทั้งสิ้น 172 ประเทศ⁶

ในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาแรมซาร์นั้น ประเทศไทยได้เสนอพรุควนขี้เสียน ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง พื้นที่จำนวน 3,085 ไร่ เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Wetland of International Importance) แห่งแรกของประเทศไทย และเป็นลำดับที่ 948 ของทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศตามอนุสัญญาแรมซาร์ ปัจจุบันประเทศไทยได้เสนอพื้นที่ชุ่มน้ำโลกที่มีความสำคัญระหว่างประเทศให้ขึ้นทะเบียนตามอนุสัญญาแรมซาร์ทั้งสิ้น จำนวน 15 แห่ง โดยมีแม่น้ำสงครามตอนล่าง จังหวัดหนองคาย เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศแห่งล่าสุดที่ได้ขึ้นทะเบียน เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2563⁷ นับเป็นลำดับที่ 2420 ของทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศตามอนุสัญญาแรมซาร์ ประเทศไทยจึงเป็นประเทศที่มีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย

ตารางที่ 1 รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศในประเทศไทย
จำนวน 15 แห่ง

ลำดับที่ / ลำดับตามทะเบียน	แรมซาร์ไซต์ / จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)	วันที่ประกาศ
1	948	พรุควนขี้เสียน จังหวัดพัทลุง	13 พ.ค.2541

⁶ The Ramsar Convention Secretariat, **Contracting Parties to the Ramsar Convention** [Online] Available
URL: https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/annotated_contracting_partieslist_e.pdf, 2565 (ธันวาคม, 4).

⁷ องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (WWF), **แม่น้ำสงครามตอนล่าง แรมซาร์ไซต์ลำดับที่ 15 ของไทย** [Online], Available URL : <https://www.wwf.or.th/?364615/---Ramsar-Site--15->, 2565 (ธันวาคม, 4).

ลำดับที่ / ลำดับตาม ทะเบียน		ธรรมชาติ / จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)	วันที่ประกาศ
2	1098	เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ	13,837.5	5 ก.ค. 2543
3	1099	ดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม	546,875	5 ก.ค. 2543
4	1100	ปากแม่น้ำกระบี่ จังหวัดกระบี่	133,118.75	5 ก.ค. 2543
5	1101	เขตห้ามล่าสัตว์ป่า หนองบงคาย จังหวัดเชียงราย	2,712.5	5 ก.ค. 2543
6	1102	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเฉลิม พระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (พรุโต๊ะแดง) จังหวัดนราธิวาส	125,625	5 ก.ค. 2543
7	1182	อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะ ลิบง-ปากแม่น้ำตรัง จังหวัดตรัง	414,456.25	14 ส.ค. 2545
8	1183	อุทยานแห่งชาติแหลมสน- ปากแม่น้ำกระบี่-ปากคลอง กะเปอร์ จังหวัดระนอง	762,787.5	14 ส.ค. 2545
9	1184	อุทยานแห่งชาติ หมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	63,750	14 ส.ค. 2545
10	1185	อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา จังหวัดพังงา	250,000	14 ส.ค. 2545
11	1734	อุทยานแห่งชาติ เขาสาร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	43,074	14 ม.ค. 2551

ลำดับที่ / ลำดับตามทะเบียน		แรมซาร์ไซต์ / จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)	วันที่ประกาศ
12	1926	กุดทิง จังหวัดบึงกาฬ	13,750	19 มิ.ย. 2552
13	2152	เกาะกระ จังหวัดนครศรีธรรมราช	2,337.5	12 ส.ค. 2556
14	2153	หมู่เกาะกระ-เกาะพระทอง จังหวัดพังงา	122,800	12 ส.ค. 2556
15	2420	แม่น้ำสงครามตอนล่าง จังหวัดหนองคาย	34,381	15 พ.ค. 2563

นับจากวันที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาแรมซาร์จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2565) เป็นเวลากว่า 24 ปีแล้วที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาแรมซาร์ดังกล่าว ประเทศไทยมีความพยายามในการปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาแรมซาร์ให้บรรลุผล เห็นได้จากการดำเนินงานต่าง ๆ ที่ตามมาภายหลัง เช่น การออกมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 1 สิงหาคม 2543 เรื่องทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำจำนวน 13 ข้อ และการออกมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2552 เรื่อง ทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2543 เรื่องทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และทำการกำหนดมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ จำนวน 17 ข้อ เป็นต้น

ผลของมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 1 สิงหาคม 2543 ได้มอบหมายให้ “สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” หรือ สผ. เป็นหน่วยประสานงานกลางระดับชาติตามอนุสัญญาแรมซาร์ ภายหลังคณะรัฐมนตรีได้มอบหมายให้การดำเนินงานตามอนุสัญญาแรมซาร์อยู่ในความดูแลของ “คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ” กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติก็ได้มีคำสั่งแต่งตั้ง “คณะอนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ” ตามคำสั่งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติที่ 2/2558 ลงวันที่ 12 เมษายน 2558 และคำสั่งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติที่ 4/2560 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2560⁸ ตามลำดับ ซึ่งในการประชุมครั้งที่ 3/2563 คณะอนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำได้เสนอให้ “กรมทรัพยากรน้ำ” เป็นหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการรับผิดชอบพื้นที่ชุ่มน้ำ สอดคล้องกับแผนแม่บทการบริหารจัดการน้ำ 20 ปี และล่าสุดในการประชุมคณะกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ครั้งที่ 1/2565 ได้ทำการโอนภารกิจในส่วนการดูแลกอพพไปเป็นของ “คณะกรรมการอนุรักษ์และใช้

⁸ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, คณะอนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ [Online] Available URL:

[http://wetlands.onep.go.th/convention/operation/status/subcommittee, 2565, \(ธันวาคม, 12\).](http://wetlands.onep.go.th/convention/operation/status/subcommittee, 2565, (ธันวาคม, 12).)

ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ” หรือ กอช. ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ.2563⁹

เป็นที่น่าสังเกตว่า หลังจากที่ประเทศไทยได้ประกาศเขตพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศแห่งต่าง ๆ ก็พบปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาหลายประการ เช่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแล การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ และการขาดกฎหมายที่เพียงพอในการบังคับใช้ เป็นต้น นอกจากนี้ พื้นที่ชุ่มน้ำโลกที่มีความสำคัญระหว่างประเทศที่ประเทศไทยได้ขึ้นทะเบียนไว้ทั้ง 15 แห่งนั้น มีความแตกต่างกันในเชิงพื้นที่ กล่าวคือ พื้นที่ชุ่มน้ำบางแห่งทับซ้อนกับเขตอนุรักษ์ต่าง ๆ ได้แก่ เขตอุทยานแห่งชาติ (National Parks) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife Sanctuary) และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า (Non-Hunting Area) ซึ่งแต่ละสถานะต่างมีกฎหมายกำหนดข้อกำหนดไว้นาน้อยแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศได้ออกนอกเขตอนุรักษ์ ได้แก่ ดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม, ปากแม่น้ำกระบุรี จังหวัดกระบี่, เกาะกระ จังหวัดนครศรีธรรมราช และ หมู่เกาะกระ-เกาะพระทอง จังหวัดพังงา พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศนั้น อาจได้รับการคุ้มครองในฐานะเป็น **“ทรัพยากรน้ำสาธารณะ”** ภายใต้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561¹⁰ ที่คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) อาจมอบหมายให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาดำเนินการให้พื้นที่นั้นเป็น **“เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม”** ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้¹¹ สอดคล้องกับมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 (ปรับปรุงล่าสุด พ.ศ.2561) ที่กำหนดให้ในการกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องทำเป็นกฎกระทรวง และต้องมีมาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ ไว้ในกฎกระทรวงด้วย

(1) กำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติ หรือมิให้กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศตามธรรมชาติ หรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

(2) ห้ามการกระทำหรือกิจกรรมใด ๆ ที่อาจเป็นอันตราย หรือก่อให้เกิดผลกระทบในทางเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่นั้นจากลักษณะตามธรรมชาติ หรือเกิดผลกระทบต่อคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

(3) กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่จะทำการก่อสร้างหรือดำเนินการในพื้นที่นั้น ให้มีหน้าที่ต้องเสนอรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

⁹ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2563 ซึ่งได้รับการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 137 ตอนพิเศษ 234 ง วันที่ 6 ตุลาคม 2563

¹⁰ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 มาตรา 4 วรรค 3

“ทรัพยากรน้ำสาธารณะ” หมายความว่า น้ำในแหล่งน้ำที่ประชาชนใช้หรือที่สงวนไว้ให้ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือโดยสภาพประชาชนอาจใช้ประโยชน์ร่วมกัน และให้หมายความรวมถึง แม่น้ำ ลำคลอง ทางน้ำ บึง แหล่งน้ำใต้ดิน ทะเลสาบ น่านน้ำภายใน ทะเลอาณาเขต **พื้นที่ชุ่มน้ำ** แหล่งน้ำตามธรรมชาติอื่น ๆ แหล่งน้ำที่รัฐจัดสร้างหรือพัฒนาขึ้นเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน แหล่งน้ำระหว่างประเทศที่อยู่ภายในเขตประเทศไทยซึ่งประชาชนนำมาใช้ประโยชน์ได้ทางน้ำชลประทานตามกฎหมายว่าด้วยการชลประทาน และน้ำบาดาลตามกฎหมายว่าด้วยน้ำบาดาล

¹¹ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 มาตรา 73

(4) กำหนดวิธีจัดการโดยเฉพาะสำหรับพื้นที่นั้น รวมทั้งการกำหนดขอบเขตหน้าที่ และความรับผิดชอบของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในการร่วมมือและประสานงานให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือระบบนิเวศตามธรรมชาติหรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่นั้น

(5) กำหนดมาตรการคุ้มครองอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควรและเหมาะสมแก่สภาพของพื้นที่นั้น

จากบทบัญญัติในมาตรา 44 (4) ที่กำหนดให้พื้นที่ชุ่มน้ำที่สถานะเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม กำหนด “วิธีจัดการโดยเฉพาะสำหรับพื้นที่นั้น” รวมทั้งการกำหนดขอบเขตหน้าที่ และความรับผิดชอบของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องด้วย ย่อมหมายความว่าหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศในแต่ละแห่งก็ย่อมแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศนั้น ๆ ทำให้แต่ละพื้นที่เกิดปัญหาในการบริหารจัดการที่ต่างกัน ประกอบกับการประเมินประสิทธิภาพพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ จำนวน 14 แห่ง¹² ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) โดยวิธีการใช้เครื่องมือติดตามประสิทธิภาพการจัดการแรมซาร์ไซด์ (R-METT) และการประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำหรือพื้นที่คุ้มครอง (MPA-MEAT) ในปี 2561¹³ พบว่าในด้านการบริหารจัดการพื้นที่ จุดแข็ง 3 อันดับแรก เมื่อใช้เครื่องมือ R-METT ได้แก่ 1) สถานภาพทางกฎหมาย 2) ประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับชุมชน และ 3) การมีกฎระเบียบสำหรับพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ และเมื่อใช้เครื่องมือ MPA-MEAT ได้แก่ 1) การบังคับใช้กฎหมาย 2) ด้านการสื่อสาร ให้ความรู้ความเข้าใจ และการศึกษา และ 3) ด้านการจัดตั้งหน่วยงานบริหารจัดการที่มีอำนาจหน้าที่ชัดเจน

ในขณะที่จุดอ่อน 3 อันดับแรก เมื่อใช้เครื่องมือ R-METT ได้แก่ 1) ความพอเพียงของงบประมาณในปัจจุบัน 2) การเก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมหรือค่าปรับ 3) การมีเครื่องมือเพียงพอสำหรับการบริหารจัดการ และเมื่อใช้เครื่องมือ MPA-MEAT ได้แก่ 1) ด้านการติดตามสถานภาพของทรัพยากร 2) ด้านการเงิน และ 3) การจัดทำแผนการบริหารจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

จะเห็นได้ว่าสถานภาพทางกฎหมาย การมีกฎระเบียบสำหรับพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ และการบังคับใช้กฎหมาย เป็นจุดแข็งที่ค้นพบจากการประเมินทั้ง 2 วิธี แต่ทว่าจากปี 2561 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2566) การคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศในทางปฏิบัติยังคงเกิดปัญหาเรื่อยมา เนื่องจากปัจจัยภายในที่ซ่อนอยู่ในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้เองข้าพเจ้าจึงได้ทำการศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในช่วงตลอดระยะเวลา 24 ปีที่ผ่านมาภายหลังจากที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาแรมซาร์ เพื่อให้เห็นถึงข้อปัญหาในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ และเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังต่อไป

¹² แม่น้ำสงครามตอนล่าง จังหวัดหนองคาย ไม่ได้ทำการประเมินประสิทธิภาพในการบริหารจัดการในปี 2561 เนื่องจากได้ขึ้นทะเบียนภายหลัง (ขึ้นทะเบียนวันที่ 15 พฤษภาคม 2563)

¹³ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย เสนอต่อสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย), 2561, หน้า 5-1.

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของไทยที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาถึงหลักการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศตามอนุสัญญาแรมซาร์ เปรียบเทียบปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของประเทศไทย และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของประเทศไทย
4. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาการใช้มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศในแต่ละท้องถิ่น
5. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาที่ค้นพบ

สมมติฐานในการวิจัย

ภายใต้พันธกรณีของอนุสัญญาแรมซาร์ ประเทศไทยในฐานะประเทศภาคีมีหน้าที่ในการอนุรักษ์ คุ้มครอง และบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศตามอนุสัญญาแรมซาร์ และสามารถใช้ในการทางปฏิบัติได้ ปัจจุบันการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศในแต่ละแห่งแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละท้องถิ่น แม้ว่า การประเมินประสิทธิภาพพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศทั้ง 15 แห่ง ในปี 2561 โดยวิธี R-METT และ MPA-MEAT จะยกให้สถานภาพทางกฎหมาย การมีกฎระเบียบสำหรับพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ และการบังคับใช้กฎหมายเป็นจุดแข็งก็ตาม แต่การคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ในทางปฏิบัติก็ยังคงเกิดปัญหาเรื่อยมา เนื่องจากปัจจัยภายในที่ซ่อนอยู่ในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน มาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่จึงยังไม่สามารถนำมาปรับใช้ในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศได้อย่างแท้จริง

ขอบเขตการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “24 ปี ของประเทศไทยในการเป็นภาคีอนุสัญญาแรมซาร์: กลไกการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ” เป็นการศึกษาถึงการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำตามอนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นประเทศภาคีของอนุสัญญาแรมซาร์ ด้วยระยะเวลาในการวิจัยที่จำกัดจึงมีขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเวลา

วิจัยฉบับนี้ มีกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงาน 1 ปี ตั้งแต่วันที่ 7 กรกฎาคม 2564 ถึงวันที่ 7 กรกฎาคม 2565

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ตามบทความวิจัยฉบับนี้ หมายถึง พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Wetlands of International Importance) หรือแรมซาร์ไซต์ (Ramsar Site) จำนวน 15 แห่ง ที่ประเทศไทยได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้วตามอนุสัญญาแรมซาร์เท่านั้น

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

วิจัยฉบับนี้ ทำการศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Wetlands of International Importance) หรือแรมซาร์ไซต์ (Ramsar Site) จำนวน 15 แห่ง โดยศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นน้ำจืดและพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นน้ำเค็มด้วย แต่ไม่รวมถึงมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองนกน้ำ

กฎหมายที่ทำการศึกษา ได้แก่ พันธกรณีตามอนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) และพันธกรณีระหว่างประเทศที่มีผลต่อการบริหารจัดการน้ำ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก (UNFCCC) อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2030 (SDGs) และศึกษากฎหมายภายในที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 (ปรับปรุงล่าสุด พ.ศ.2561) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2562 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2562 เป็นต้น ควบคู่ไปกับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ เช่น มติคณะรัฐมนตรี ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนการปฏิรูปประเทศ แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ.2561-พ.ศ.2580) และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-พ.ศ.2570) ด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยปัญหาการใช้มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำโลกในแต่ละท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเช่น หนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย และอินเทอร์เน็ต รวมถึงศึกษาเปรียบเทียบตัวบทกฎหมายของไทย และอนุสัญญาแรมซาร์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และหาข้อสรุปในการใช้เป็นข้อเสนอแนะต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของไทยที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น
2. ทำให้ทราบถึงความหมาย แนวคิด ทฤษฎีในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ และการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์ตามอนุสัญญาแรมซาร์ของไทย วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และค้นพบความแตกต่างของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของไทยในแต่ละแห่ง

3. ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของไทย
4. ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงปัญหาในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของไทยในแต่ละท้องถิ่น
5. ทำให้ค้นพบแนวทางในการเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

แนวคิด ทฤษฎี

จากบทบัญญัติในอนุสัญญาแรมซาร์กำหนดให้ประเทศภาคีจะต้องดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำโลกและนกน้ำ 3 ประการหลัก ได้แก่ การอนุรักษ์ (Conservation) การจัดการ (Management) และการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด (Wise Use)

1. การอนุรักษ์ (Conservation) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542¹⁴ ได้ให้ความหมายคำว่า “อนุรักษ์” หมายถึง รักษาให้คงเดิม ในขณะที่ ศาสตราจารย์ ดร.เกษม จันทรแก้ว¹⁵ ได้ให้นิยามคำว่า อนุรักษ์ หมายถึง การใช้อย่างสมเหตุสมผลเพื่อการมีใช้ตลอดไป โดยเป็นการใช้เพื่อความต้องการเท่าที่จำเป็น และประหยัดไว้ใช้ในอนาคต สอดคล้องกับศศิณา ภารา¹⁶ ได้ให้ความหมายไว้ว่า อนุรักษ์ คือ การรู้จักใช้อย่างชาญฉลาด ใช้อย่างสมเหตุสมผล ใช้อย่างรู้คุณค่าและระมัดระวังในการดูแลรักษา

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาความหมายของคำว่า อนุรักษ์ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ที่หมายถึง การรักษาให้คงเดิมแล้ว อาจทำให้เข้าใจได้ว่า หากนำคำว่า “อนุรักษ์” มาใช้กับทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ย่อมจะทำให้มนุษย์ไม่สามารถนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ได้ เพราะจะต้องรักษาไว้ให้คงเดิม แต่เมื่อพิจารณาตาม ความเป็นจริง ย่อมไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การเก็บรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้โดยมิได้มีการนำมาใช้ย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้จึงยอมรับโดยทั่วไปว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยคุ้มค่า สมเหตุผล และมีการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพควบคู่กันไปด้วย

2. การจัดการ (Management) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ให้ความหมายว่า “การจัดการ” หมายถึง การสั่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน¹⁷ หลักการจัดการที่นิยมนำมาปรับใช้ในองค์กร

¹⁴ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 หน้า 1328

¹⁵ เกשמ จันทรแก้ว, วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2553, หน้า 82-83.

¹⁶ ศศิณา ภารา, ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส.เอเชียเพรส (1989) จำกัด), 2550, หน้า 275.

¹⁷ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 หน้า 298.

มากที่สุดหลักการหนึ่ง ได้แก่ หลัก 4 M ของ Raph Currier Davis ซึ่งกล่าวถึงปัจจัยในการจัดการประกอบไปด้วยสิ่งดังต่อไปนี้¹⁸

- 1) Man (คน) เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง หากได้คนดี เก่ง มีคุณภาพ งานย่อมจะทำได้ดี
- 2) Money (เงินทุน) เป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนให้การจัดการองค์การไปได้อย่างราบรื่น
- 3) Machine (เครื่องจักร) การมีเครื่องจักรในการผลิตที่ทันสมัยจะช่วยให้การผลิตมีประสิทธิภาพ คุ่มค่าในการทำงาน และ

4) Materia (วัตถุดิบ) เป็นสิ่งที่มีเพื่อใช้ในการผลิต หรือการบริการ จะต้องมีความคุณภาพ และได้มาตรฐาน

การจัดการจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหารต้องรู้จักใช้ปัจจัย ต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์และคุ้มค่า ไม่เกิดการสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์ซึ่งเป็นเรื่องของการประเมิน และการควบคุม การดำเนินงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด (Wise Use) ในการประชุมกลุ่มประเทศร่วมอนุสัญญาแรมซาร์ ครั้งที่ 3 พ.ศ.2530 ที่เมืองเรจิน่า ประเทศแคนาดา ได้มีการรับรองคำนิยามคำว่า “การใช้พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด” ไว้ว่าการใช้พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืนเพื่อประโยชน์ของมวลมนุษยชาติในวิถีทางที่สอดคล้อง กลมกลืน และบำรุงรักษาไว้ซึ่งคุณลักษณะของธรรมชาติของระบบนิเวศ โดยการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำที่จะถือว่าเป็นความยั่งยืน (Sustainable) ก็ต่อเมื่อเป็นการใช้ที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดอย่างต่อเนื่องต่อคนในรุ่นปัจจุบันและในขณะเดียวกันยังคงสามารถบำรุงรักษาศักยภาพของพื้นที่ไว้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ลูกหลานได้ต่อไปในอนาคตด้วย

บทสรุป

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีใน “อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ โดยเฉพาะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำ” (The Convention on Wetlands of International Importance, especially as Waterfowl Habitat) หรืออนุสัญญาแรมซาร์ ตั้งแต่วันที่ 13 ธันวาคม 2541 (ค.ศ. 1988) เป็นต้นมา โดยประเทศไทยเป็นภาคีในลำดับที่ 110 ของอนุสัญญาแรมซาร์จากจำนวนประเทศสมาชิกทั้งสิ้น 193 ประเทศ (พ.ศ.2566) ปัจจุบันประเทศไทยได้เสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar Site) ให้ขึ้นทะเบียนตามอนุสัญญาแรมซาร์ทั้งสิ้น จำนวน 15 แห่ง โดยมีแม่น้ำสงครามตอนล่าง จังหวัดหนองคาย เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศแห่งล่าสุดที่ได้ขึ้นทะเบียน เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2563 เป็นลำดับที่ 2420 ของทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศตามอนุสัญญาแรมซาร์ ประเทศไทยจึงเป็นประเทศที่มีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย นับเป็นเวลากว่า 24 ปีแล้วที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาแรมซาร์ ประเทศไทยมีความพยายามในการปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาแรมซาร์ให้บรรลุผล เห็นได้จากการดำเนินงานต่าง ๆ ที่ตามมาภายหลัง เช่น การออกมติคณะรัฐมนตรี การจัดตั้งคณะอนุกรรมการพื้นที่ชุ่มน้ำ และการออกกฎหมายทรัพยากรน้ำ เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า หลังจากที่ประเทศไทยได้ประกาศเขตพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ

¹⁸ Raph Currier Davis, **Fundamentals to Top Management**, (New York: Harper and Row Publisher), 1951.

แห่งต่าง ๆ ก็พบปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาหลายประการ เช่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแล การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ และการขาดกฎหมายที่เพียงพอในการบังคับใช้ เป็นต้น

ปัจจุบันภารกิจในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำและนกน้ำตามอนุสัญญาแรมซาร์อยู่ภายใต้การรับผิดชอบดูแลของ 2 หน่วยงาน คือ

1. กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำตามอนุสัญญาแรมซาร์โดยตรง ซึ่งได้รับโอนอำนาจหน้าที่มาจาก คณะอนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานของกรมทรัพยากรน้ำในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำยังสอดคล้องกับแผนแม่บทการบริหารจัดการน้ำ 20 ปี ด้วย และ

2. คณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ หรือ กอช. ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2563 เป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลการดูแลนกอพยพโดยตรง

ในปี 2561 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สนผ.) ได้ทำการประเมินประสิทธิภาพพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศทั้ง 14 แห่ง (ไม่ได้ทำการประเมินประสิทธิภาพแม่น้ำสงครามตอนล่าง จังหวัดหนองคาย เนื่องจากได้ขึ้นทะเบียนภายหลัง) โดยใช้เครื่องมือติดตามประสิทธิภาพการบริหารจัดการแรมซาร์ไซต์ (R-METT) และการประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำหรือพื้นที่คุ้มครอง (MPA-MEAT)

ผลการประเมินด้วยเครื่องมือ R-METT ในด้านการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ พบจุดแข็ง 3 อันดับแรก ได้แก่

- 1) สถานภาพทางกฎหมาย
- 2) ประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับชุมชน และ
- 3) การมีกฎระเบียบสำหรับพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ

และจุดอ่อน 3 อันดับแรก ได้แก่

- 1) ความพอเพียงของงบประมาณในปัจจุบัน
- 2) การเก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมหรือค่าปรับ
- 3) การมีเครื่องมือเพียงพอสำหรับการบริหารจัดการ

ในขณะที่เมื่อใช้เครื่องมือ MPA-MEAT ผลการประเมินพบจุดแข็ง 3 อันดับแรก ได้แก่

- 1) การบังคับใช้กฎหมาย
- 2) ด้านการสื่อสาร ให้ความรู้ความเข้าใจ และการศึกษา และ
- 3) ด้านการจัดตั้งหน่วยงานบริหารจัดการที่มีอำนาจหน้าที่ชัดเจน

และจุดอ่อน 3 อันดับแรก ได้แก่

- 1) ด้านการติดตามสถานภาพของทรัพยากร
- 2) ด้านการเงิน และ
- 3) การจัดทำแผนการบริหารจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

จะเห็นได้ว่าสถานภาพทางกฎหมาย การมีกฎระเบียบสำหรับพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ และการบังคับใช้กฎหมาย เป็นจุดแข็งที่ค้นพบจากการประเมินทั้ง 2 วิธี แต่ทว่าจากปี 2561 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2566) การคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศในทางปฏิบัติก็ยังคงเกิดปัญหาเรื่อยมา เนื่องจากปัจจัยภายในที่ซ่อนอยู่ในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาปัญหาการใช้มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำโลกในแต่ละท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่า

1. ในเรื่องนโยบายบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ประเทศไทยมีการออกนโยบายที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อรองรับการดำเนินงานในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำได้อย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นมติคณะรัฐมนตรี ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-พ.ศ.2580) แผนการปฏิรูปประเทศ แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-พ.ศ.2580) และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และยังสอดคล้องกับเป้าหมายของอนุสัญญาแรมซาร์ด้วย

2. มาตรการทางกฎหมายภายในที่นำมาใช้บริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศทั้ง 15 แห่ง ประเทศไทยมีกฎหมายภายในหลายฉบับที่สอดคล้องกับการดำเนินการตามอนุสัญญาแรมซาร์ ได้แก่ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (ปรับปรุงล่าสุด พ.ศ.2561) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2562 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2562 เป็นต้น อันเป็นจุดแข็งตามผลการประเมินประสิทธิภาพพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ในปี 2561

3. การกำหนดขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำบางแห่งยังมีความไม่ชัดเจน รวมทั้งปัญหาการดำเนินกิจกรรมนอกขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ แต่อาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำได้ เช่น การใช้สารเคมีทางการเกษตรนอกขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ แต่มีการปนเปื้อนของสารเคมีไหลลงสู่พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เอง กฎหมายภายในที่มีอยู่จึงไม่เพียงพอในการป้องกันกิจกรรมเสี่ยงนอกขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ อย่างไรก็ตาม การสร้าง “แนวพื้นที่กันชนพื้นที่ชุ่มน้ำ” (Wetlands Buffer Zone) เป็นแนวทางหนึ่งที่มีการเสนอให้เป็นวิธีป้องกันปัญหาดังกล่าว และสามารถทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นไปอย่างยั่งยืนด้วย

อย่างไรก็ดี การสร้างแนวพื้นที่กันชนพื้นที่ชุ่มน้ำนั้น ยังไม่มีกฎหมายภายในฉบับใดที่ให้อำนาจแก่รัฐในการกำหนดแนวพื้นที่กันชนพื้นที่ชุ่มน้ำได้ ในการแก้ไขปัญหานี้ อาจต้องพิจารณาจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ได้แก่ กฎหมายผังเมือง หรือกฎหมายป่าชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อมาทำการศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมต่อไป

4. ภายใต้อนุสัญญาแรมซาร์กำหนดให้ประเทศภาคีต้องจัดให้พื้นที่ชุ่มน้ำมีสถานะเป็น “พื้นที่สงวนทางธรรมชาติ” (Nature Reserves) ไม่ว่าพื้นที่ชุ่มน้ำนั้นจะถูกบรรจุในทะเบียนของอนุสัญญาแรมซาร์หรือไม่ก็ตาม ทำให้ขอบเขตของพื้นที่ชุ่มน้ำบางแห่งมีการทับซ้อนกับเขตอนุรักษ์ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ เขตอุทยานแห่งชาติ (National Parks) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife Sanctuary) และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า (Non-Hunting Area) ซึ่งแต่ละสถานะต่างมีกฎหมายกำหนดข้อห้ามไว้มากน้อยแตกต่างกัน ดังนั้นรัฐควรเริ่มจากการทำความเข้าใจกับชาวบ้านในพื้นที่ว่า ข้อห้ามต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นเขตอนุรักษ์นั้น เป็นข้อห้ามตามกฎหมายภายในของเขตอนุรักษ์แต่ละประเภทเอง มิใช่เป็นเพราะสถานะของการเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำแต่อย่างใด

นอกจากนี้ ในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีสถานะเป็นเขตอนุรักษ์แล้ว การออกกฎหมายท้องถิ่นเพื่อเป็นข้อห้ามกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจต้องพิจารณาจากบทบัญญัติที่มีอยู่ในเขตอนุรักษ์แต่ละแห่งด้วย การออกกฎหมายท้องถิ่นเพื่อคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีบทบัญญัติซ้ำกับกฎหมายของเขตอนุรักษ์แล้ว อาจทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้ ดังเช่นกรณีของพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่มีสถานะเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าซึ่งได้มีการออกข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลกำหนดข้อห้ามต่าง ๆ ในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง จากการศึกษาพบว่าข้อบัญญัติดังกล่าวมีบทบัญญัติบางข้อกำหนดซ้ำซ้อนกับความผิดตามมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 ที่ใช้บังคับโดยตรงกับเขตห้ามล่าสัตว์ป่าด้วย ดังนั้นในการกระทำความผิดครั้งเดียวกัน ย่อมเข้าลักษณะเป็นความผิดกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบทซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 กำหนดให้ลงโทษตามบทหนักที่สุดได้แต่เพียงบทเดียวเท่านั้น ดังนั้นข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนที่ซ้ำซ้อนกับบทบัญญัติมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 ก็มิได้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด ตรงกันข้ามการที่มีกฎหมายท้องถิ่นบัญญัติไว้ซ้ำซ้อนกัน อาจทำให้เกิดความสับสนในการปรับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ด้วย ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นปรับบทลงโทษตามข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นบทเบาและสามารถเปรียบเทียบปรับได้เนื่องจากเป็นความผิดลหุโทษ ก็ไม่อาจทำให้สิทธิในการดำเนินคดีอาญาระงับไปเพราะเหตุคดีอาญาเล็กน้อยได้แต่อย่างใดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (3) ประกอบมาตรา 37 เพราะเป็นการเปรียบเทียบปรับโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้วิจัยเห็นว่ากฎหมายท้องถิ่นที่จะบัญญัติขึ้นใหม่นั้น ไม่ควรซ้ำซ้อนกับข้อห้ามตามกฎหมายของเขตอนุรักษ์แต่ละประเภทที่มีอยู่แล้วด้วย

5. การคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำนอกเขตอนุรักษ์ อาจได้รับการคุ้มครองในสถานะเป็น “ทรัพยากรน้ำสาธารณะ” พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 ที่คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) อาจมอบหมายให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาดำเนินการให้พื้นที่ชุ่มน้ำนั้นเป็น “เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม” ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติก็ได้ ในกรณีนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอาจใช้กลไกของท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำนอกเขตอนุรักษ์ดังกล่าว ด้วยการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นซึ่งมีหลักการพื้นฐานที่สอดคล้องกับเป้าหมายของอนุสัญญาแรมซาร์ และนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมของรัฐก็ได้

6. การวางแผนบริหารจัดการของพื้นที่ชุ่มน้ำในแต่ละแห่ง จากผลการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ พบว่าควรต้องมีการแก้ไขเพราะยังมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาแรมซาร์ การวางแผนบริหารจัดการควรประกอบไปด้วยหลักการอนุรักษ์ (Conservation) การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด (Wise Use) และวิธีการจัดการ (Management) พื้นที่ชุ่มน้ำโลกและนกน้ำ จากวิจัยเรื่อง “ข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบว่าด้วยการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์” พบว่ากระบวนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่ถูกต้องประกอบไปด้วย 4 ประการคือ

- 1) การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)
- 2) การอนุรักษ์ (Conservation)
- 3) การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด (Wise Use)
- 4) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ (Participatory Management)

โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำควรเริ่มจากกระบวนการต้นทางไปจนถึงปลายทาง ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมในการระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อให้ภาครัฐได้เข้าใจปัญหาได้อย่างตรงจุด และหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง

2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหา ผลลัพธ์ที่ได้จากการตัดสินใจโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจนำไปสู่การจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำร่วมกัน และการทำข้อตกลงระหว่างผู้มีส่วนได้เสียเพื่อกำหนดขอบเขตการใช้ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามแผนการจัดการและข้อตกลงในระหว่างผู้มีส่วนได้เสียข้างต้น อาจมีการจัดตั้งคณะกรรมการพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งประกอบด้วยตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยรัฐจะต้องให้การสนับสนุนแหล่งเงินทุนระยะยาว รวมทั้งให้ความรู้ ความเชี่ยวชาญแก่ชาวบ้านในท้องถิ่นด้วย

4) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผล โดยประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังภัยคุกคามที่มีต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ และติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปตามแผนการหรือข้อตกลงที่กำหนด และในกรณีที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นจากการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ก็ควรที่จะมีกลไกการจัดการความขัดแย้งและกระบวนการอุทธรณ์ผลการตัดสินใจที่เกิดขึ้นด้วย

จากการวิเคราะห์ปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมด จึงสอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำโลกในแต่ละท้องถิ่นมีปัจจัยภายในที่ซ่อนอยู่ในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน มาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงยังไม่สามารถนำมาปรับใช้ในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. เสนอให้มีการศึกษาข้อกำหนดในการสร้างแนวพื้นที่กันชนพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands Buffer Zone) เนื่องจากเป็นพื้นที่นอกขอบเขตของพื้นที่ชุ่มน้ำ กฎหมายภายในที่มีอยู่จึงไม่อาจใช้บังคับกับการสร้างแนวพื้นที่กันชนพื้นที่ชุ่มน้ำได้ ทั้งนี้การสร้างแนวพื้นที่กันชนพื้นที่ชุ่มน้ำจะทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นไปอย่างยั่งยืน

2. กฎหมายท้องถิ่นที่จะตราขึ้นใหม่เพื่อคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำนั้น ไม่ควรซ้ำซ้อนกับข้อห้ามตามกฎหมายของเขตอนุรักษ์แต่ละประเภทที่มีอยู่แล้วด้วย เพื่อป้องกันปัญหาในการปรับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ

3. การวางแผนบริหารจัดการของพื้นที่ชุ่มน้ำในแต่ละแห่ง จะต้องประกอบไปด้วยหลักการอนุรักษ์ (Conservation) การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด (Wise Use) และวิธีการจัดการ (Management) พื้นที่ชุ่มน้ำโลกและนกน้ำ

4. เพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ (Participatory Management) ในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน ตั้งแต่การระบุปัญหาที่เกิดขึ้น การตัดสินใจแก้ไขปัญหาดังกล่าว การดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามแผนการจัดการ การตรวจสอบและประเมินผล และการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัยเรื่อง “ปัญหาการใช้มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำโลกในแต่ละท้องถิ่น” (The problems of using legal measures to protect the world wetlands in each locality) ซึ่งได้รับการสนับสนุน ประจำปีงบประมาณ 2565 จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยมี รศ.ดร.ปวีศร เลิศธรรมเทวี เป็นที่ปรึกษาวิจัย ข้าพเจ้าต้องขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎหมาย

กฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of United Nations)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2030 (SDGs)

แผนการปฏิรูปประเทศ

แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ.2561-พ.ศ.2580)

พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2562

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 (ปรับปรุงล่าสุด พ.ศ.2561)

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2562 เป็น

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ.2563

(ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-พ.ศ.2570)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES)

อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก (UNFCCC)

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD)

อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศโดยเฉพาะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำ (Ramsar Convention)

หนังสือ

เกษม จันทรแก้ว. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553.

ธวัชชัย ศุภดิษฐ์. สิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยา และการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร: ทิพนตร์การพิมพ์, 2552.

ศศิณา ภารา. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส.เอเซียเพรส (1989) จำกัด, 2550.

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม และคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **แนวทางการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2543.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **รายงานสถานการณ์ คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2552**. กรุงเทพมหานคร: สดุดีโอ จี บาร์, 2553.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, **กฎหมายว่าด้วยความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม ความรับผิดทางแพ่ง การชดเชยเยียวยา และการระงับข้อพิพาท**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2554, หน้า 56-57.

ภาษาอังกฤษ

Ralph Currier Davis. **Fundamentals to Top Management**. New York: Harper and Row Publisher, 1951.

บทความ

กฤตยา นิยมเดชา และรุจิโรจน์ อนามัยบุตร. “แนวทางการจัดการและการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำสามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ เพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน,” **วารสาร Humanities, Social Sciences and arts มหาวิทยาลัยศิลปากร** 12, 6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2019): 1103.

ฐิตาภรณ์ น้อยนาถ และสุนีย์ มัลลิกะมาลย์. “ข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบว่าด้วยการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ (Local Regulation Model).” **วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์** 7, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563): 116-133.

ณัฐวัฒน์ ไต้งาม และจุฑารัตน์ ชมพันธุ์. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ชุ่มน้ำสำคัญระหว่างประเทศ: กรณีศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม.” **วารสารวิจัยรำไพพรรณี** 9, 2 (กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม 2558): 21-30.

พิชัยศักดิ์ หรยางกูร. “การออกกฎหมายแบบสั้นเพื่ออนุวัติการข้อตกลงระหว่างประเทศ (Short-Form Legislation for the Implementation of International Agreements).” **วารสาร Assumption Law Journal** 6, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2558): 58-62.

พรหมภัสสร ชุมบุญญะทิพย์. “การท่องเที่ยวชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพื้นที่ชุ่มน้ำหนองไขว่หวาน บ้านดอนแดง อำเภอสว่างศรีสงคราม จังหวัดนครพนม (Community Tourism and Environmental Conservation Participant in Nong Chiwan Wetland Dondeng Village, Srisongkram District, Nakhon Phanom Province).” **วารสารวิทยาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ** 13, 2, (2560): 47-62.

ศุภวุฒิ โมกข์เมธากุล. “ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ (Legal Problems and Obstacles in Wetland Protection).” **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม** 35, 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2559): 134-147.

สุทธวรรณ อินทรพานิช และแก้วตา จันทรานุสรณ์. “การช่วงชิงความหมายในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำกรณีศึกษาคุตติง จังหวัดบึงกาฬ (Contested Space: The Kut Ting Ramsar Site in Bueng Kan Province, Thailand).” **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง** 10, 1 (มกราคม-เมษายน 2557): 175.

อินเทอร์เน็ต

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง [Online] Available URL: <https://projects.dmcg.go.th/miniproject/169/description/48863>, 2565 (มิถุนายน, 14)
- คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม. ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม รายงานการวิจัยเสนอต่อสถาบันนโยบายศึกษา. ม.ป.พ., 2559.
- จิตศักดิ์ พุฒจร. “รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2560
- จิตาภรณ์ น้อยนาถ และสุนีย์ มัลลิกะมาลย์. “ข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบว่าด้วยการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ (Local Regulation Model).” วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ 7, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563): 116-133.
- ณัฐวัฒน์ ไต้งาม และจุฑารัตน์ ชมพันธ์. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ชุ่มน้ำสำคัญระหว่างประเทศ: กรณีศึกษา พื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม.” วารสารวิจัยรำไพพรรณี 9, 2 (กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม 2558): 21-30.
- นพนิต สุริยะ. Lecture Notes กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ วิญญูชน, 2556.
- นักสิทธิ์ สังข์จันทร์. เอกสารประกอบการเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำแม่น้ำสงครามตอนล่างขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่แรมซาร์ ไซต์. WWF Thailand. (ม.ป.พ., 2559).
- มงคล ไชยภักดี และวัลยา ชนิตตาวงศ์. “สถานการณ์และการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย,” ใน ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้างานวิจัย ประจำปี 2549, กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์ สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช, หน้า 305-327. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., 2550.
- สุทธวรรณ อินทรพานิช และแก้วตา จันทรานุสรณ์. “การช่วงชิงความหมายในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ กรณีศึกษาคุตทิง จังหวัดบึงกาฬ (Contested Space: The Kut Ting Ramsar Site in Bueng Kan Province, Thailand).” วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง 10, 1 (มกราคม-เมษายน 2557): 163-185.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). รายงาน สรุปผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการการบริหารจัดการป่าพรุโต๊ะแดง ครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 ระหว่างเดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม 2561 ณ เขตพื้นที่จังหวัดนราธิวาส. ม.ป.พ., 2561.
- วชิรา ยุ เกียรติ บุตร. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองบงคาย [Online] Available URL: <https://shorturl.asia/gC9cn>, 2565 (มิถุนายน, 15)
- ศุภวุฒิ โมกข์เมธากุล. “ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ (Legal Problems and Obstacles in Wetland Protection).” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม 35, 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2559): 134-147.
- อุมาพร มณีแนม และพงศ์บวร สุวรรณรัฐโชติ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ใกล้พื้นที่อนุรักษ์ 3 แห่ง พรุควนขี้เสียน พรุควนเค็งและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2559.

Translated Thai Reference

- Krittaya Niyomdech and Rujirot Anambutr. “Management and Utilization of Sam Roi Yot Wetlands. Prachuap Khiri Khan Province for Sustainable Conservation.” **Journal of Humanities, Social Sciences and arts**, Silpakorn University, 12, 6 (November-December 2019): 1097-1109.
- Ministry of Natural Resources and Environment. **Department of Marine and Coastal Resources** [Online] Available URL: <https://projects.dmc.go.th/miniproject/169/description/48863,2022> (June, 14).
- Kanuengnit Sribuaiaim. **Environmental justice The research report is presented to the Institute of Educational Policy**. n.p., 2016.
- Jitsak Putjorn. “The Model of Ecotourism Management in Marine National Parks in Thailand.” Thesis according to the Doctor of Philosophy program. Department of Environmental Management, Prince of Songkla University, 2017
- Thitaporn Noi Nalum and Sunee Mallikamal. “Model local ordinances on the management of wetlands in Bung Boraphet Nakhon Sawan Province (Local Regulation Model).” **Academic Journal Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhon Sawan Rajabhat University** 7, 2 (July-December 2020): 116-133.
- Nattawat To-ngam and Jutharat Chomphan. “Environmental Factors Affecting International Important Wetlands: A Case Study of Don Hoi Lod Wetlands. Samut Songkhram Province.” **Rambhai Barni Research Journal** 9, 2 (February – May 2015): 21-30.
- Noppanithi Suriya. **Lecture Notes International Law vol. 1**. 7th edition. Bangkok: Wiyuchon Publishing, 2013.
- Naksit Sangchan. Documents proposing the lower Songkhram River wetlands to be registered as Ramsar Site. WWF Thailand. (N.P., 2016).
- Mongkol Chaipakdee and Wanaya Chanitawong. “The Situation and Management of Wetlands in Thailand,” in **Research Results and Research Progress Report 2006**, Wildlife Research Group. Wildlife Conservation Office Department of National Parks and Wildlife and plant species, pp. 305-327. Bangkok: N.P., 2007.
- Suttawan Inthaphanich and Kaewta Chantranusorn. “The Controversy for Wetland Management Kutting case study Bueng Kan Province (Contested Space: The Kut Ting Ramsar Site in Bueng Kan Province, Thailand).” **Mekong Society Journal** 10, 1 (January-April 2014): 163-185.
- Office of the Special Committee for Coordinating Royal Initiative Projects (Office of the Royal Thai Government). **Report summarizing the results of the 1st, 2nd and 3rd Todang**

Peat Management Workshops between May and July. 2018 at Narathiwat Province area. N.P., 2018.

Wachirayu Kiatbutr. **Nong Bong Khai Non-Hunting Area** [Online] Available URL:

<https://shorturl.asia/gC9cn>, 2022 (June, 15)

Supawut Mokmethakul. “Legal Problems and Obstacles in Wetland Protection.” **Journal of the Humanities and Social Sciences. Mahasarakham University** 35, 3 (May-June 2016): 134-147.

Umaporn Muneenam and Pongbowon Suwannatchot. **A complete research report on food security of communities near 3 conservation areas Khuan Kreng Peat and Thale Noi Non-Hunting Area.** Songkhla: Prince of Songkhla University, 2016.

การวิเคราะห์เนื้อหาการนำเสนอโยบายในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภา
และผู้บริหารท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลในเขตพื้นที่
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

The Analysis of Policy Communication Content in Electoral
Campaign of the Municipal Councilors and Executives in
Muang District, Khon Kaen Province

[Received: December 1, 2022; Revised: January 15, 2023;

Accepted: January 26, 2023]

ทศพล วงษาลี

นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต,
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์,
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Tossapon Wongsalee

Master of Student of Public Administration
Program, College of Local Administration
Khon Kaen University

Sirisak Laochankham

Assistant Professor,
College of Local Administration,
Khon Kaen University

CORRESPONDING AUTHOR

Tossapon Wongsalee , Master of Student of Public Administration,
College of Local Administration, Khon Kaen University.
E-mail : tossapont28@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเด็นและเนื้อหาที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นในระดับเทศบาลเลือกใช้ในการนำเสนอสำหรับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง นำมาวิเคราะห์และจัดกลุ่มเนื้อหาในการนำเสนอนโยบายหาเสียง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งวิเคราะห์เนื้อหาที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นในระดับเทศบาลเลือกใช้ในการนำเสนอสำหรับการหาเสียงเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2564 จากกรณีศึกษาพื้นที่เทศบาล 5 แห่งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ข้อมูลที่ได้รวบรวมจากเนื้อหาที่ปรากฏในการรณรงค์หาเสียงการเลือกตั้งประเภทต่าง ๆ อาทิ ป้ายรณรงค์หาเสียงการเลือกตั้ง ข้อมูลจากแหล่งสื่อสังคมออนไลน์ ข้อมูลจาก สปอตโฆษณาหาเสียง ที่มีการเผยแพร่ในช่วงการหาเสียงเลือกตั้งท้องถิ่นระดับเทศบาลที่ผ่านมา หลังจากนั้นได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่ออธิบายลักษณะของเนื้อหา ความเหมือนและความแตกต่าง และจัดลำดับประเด็นสำคัญตามกรอบการวิจัยที่กำหนด ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสารนโยบายในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาและผู้บริหารท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2564 มีลักษณะไม่แตกต่างกับการหาเสียงเลือกตั้งท้องถิ่นในอดีตที่ผ่านมา กล่าวคือ เนื้อหาของนโยบายส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่กับประเด็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สำหรับประเด็นที่พบบรองลงมา คือด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมถึงด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุนพาณิชย์กรรมและการท่องเที่ยวตามลำดับ อีกทั้งพบว่า ผู้สมัครส่วนใหญ่กล่าวถึงเนื้อหา นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่อนข้างน้อย ทั้งที่ภารกิจดังกล่าวมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าภารกิจของท้องถิ่นในด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้สมัครบางรายได้นำเสนอเนื้อหา นโยบายที่แปลกใหม่และไม่ค่อยปรากฏเป็นที่แพร่หลายมากนักในการหาเสียงเลือกตั้งท้องถิ่น เช่น สิทธิและความเท่าเทียมทางเพศ การขนส่งสาธารณะระบบราง และการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในการบริการสาธารณะ เป็นต้น

คำสำคัญ: นโยบายเนื้อหา; การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง; เทศบาล; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

This research aims to study issue and content that of the municipal councilors and executives used for an electoral campaign. The holistic multiple case study was employed to conduct research in five municipalities located in Muang District, Khon Kaen Province. The data were gathered from policy communication signboards, social networks, and election campaign spots, during Thailand municipality's election in 2021. The data were analyzed, compared, and interpreted by using a content analysis approach. The data analysis helped identify trend, differences, and similarities in each policy area. Each policy aspect was also prioritized regarding the research framework. The results show that the contents used for policy communication in the local election of council members and local administrators in 2021 were similar the contents used in local election campaigns in the past. Most of the policy contents concentrated on infrastructure development issues. The later emerging issue concerned about life quality development, social security and community safety, natural resource and environment management, planning, tourism, and local investment. Prominently, local culture promotion and local wisdom development became the least issue that most candidates rarely mentioned about. Although, this local responsibility was important for local development. In addition, some municipalities introduced new and prevalent policy contents such as gender equality, light rail system, and digital technology development etc.

Keywords: policy content; election campaign; municipality; local government

บทนำ

การปกครองท้องถิ่น ถือเป็นรากฐานสำคัญในการปกครองระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการสร้างมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ผ่านกลไกการเลือกตั้งผู้แทนที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งอาจมีโครงสร้างแตกต่างกันออกไปในการจัดการปกครองของแต่ละรัฐ แต่โดยทั่วไปจะพบว่า การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นจะได้มาซึ่งผู้แทนใน 2 ส่วน ประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติ (สภาท้องถิ่น) สำหรับประเทศไทย ภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้ประกาศใช้ ส่งผลให้การปกครองท้องถิ่นในประเทศไทยเห็นผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ทั้งในเชิงของโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ ภารกิจความรับผิดชอบ และบทบาทของประชาชน โดยสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจ ที่มุ่งให้ท้องถิ่นสามารถมีอำนาจทางการบริหาร อำนาจทางการเงิน และอำนาจทางการเมือง ที่เหมาะสมตามที่รัฐบาลส่วนกลางออกแบบและมอบหมายให้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2548)

ในการจัดการเลือกตั้งท้องถิ่นที่ผ่านมา นักการเมืองท้องถิ่นที่ลงสมัครรับเลือกตั้งได้พยายามนำเสนอกลยุทธ์และแนวนโยบายผ่านช่องทางการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ในระยะแรกการนำเสนอแนวนโยบายได้ดำเนินการผ่านรูปแบบของการปราศรัยหาเสียง การติดป้ายหาเสียงโฆษณา การนำเสนอแนวนโยบายผ่านเอกสาร แผ่นพับ โบปปลิว ซึ่งในระยะต่อมาผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มีความพยายามสื่อสารสร้างความเข้าใจต่อประชาชนแบบใกล้ชิดมากขึ้น เช่น การเคาะประตูบ้านเพื่อประชาสัมพันธ์นโยบาย และสร้างความใกล้ชิดกับประชาชนมากยิ่งขึ้น ในยุคต่อมาเมื่อเทคโนโลยีดิจิทัล ได้เข้ามามีบทบาทในสังคม รูปแบบทางการสื่อสารทางการเมืองในช่วงที่มีการหาเสียงเลือกตั้งก็มีการปรับเปลี่ยนไปใช้ช่องทางและพื้นที่สื่อสารออนไลน์เพิ่มมากขึ้น เช่น เฟซบุ๊กแฟนเพจ อินสตาแกรม ทวิตเตอร์ แอปพลิเคชันไลน์ หรือเว็บไซต์ อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์นโยบายในรูปแบบดั้งเดิมก็ยังคงใช้ได้กับกลุ่มเป้าหมายประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่น อันเนื่องมาจากการสื่อสารรูปแบบดังกล่าวเข้าถึงได้ง่าย สะดวกในการสื่อสาร และสอดคล้องกับวัฒนธรรมการรับข้อมูลข่าวสารของประชาชน นอกจากนี้เครื่องมือที่ใช้ในการรณรงค์หาเสียงแล้ว เนื้อหา (Content) ที่ใช้ในการสื่อสารนโยบาย (Policy Communication) ก็ถือว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลและสนใจให้ประชาชนสนใจในตัวผู้สมัครและนโยบายที่ได้นำเสนอ ในอดีตที่ผ่านมาเนื้อหาที่มักนำเสนอในเครื่องมือที่ใช้ในการหาเสียงจะอยู่ในรูปแบบของคำขวัญ สิ่งจูงใจ หรือวิสัยทัศน์ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มุ่งเน้นในเรื่องของการอยู่ดี กินดี หรือที่คุ้นชินกันดีกับประโยคที่ว่า “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี” ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้ยังพบได้ในการเลือกตั้ง หาเสียงระดับท้องถิ่นจวบจนปัจจุบัน (เสถียร เขยประทับ, 2540)

เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนอำนาจให้มีหน้าที่รับผิดชอบครอบคลุมภารกิจพื้นฐานกับวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น เช่น ด้านความปลอดภัย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา ด้านคุณภาพชีวิต ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจและศิลปวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ก็ยังพบว่าเนื้อหาในการรณรงค์หาเสียงที่ผ่านมายังมุ่งเน้นในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐานมาอย่างต่อเนื่อง ทั้ง ๆ ที่อำนาจหน้าที่และบทบาทของท้องถิ่นมีประเด็นและขอบเขตกว้างกว่าประเด็นโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบอบที่สังคมการเมืองในประเทศไทยมีความคาดหวังและสนใจในบทบาทของนักการเมืองที่จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงสังคมและบริหารจัดการบริหารจัดการผลประโยชน์ของสาธารณะในรูปแบบของนโยบาย ฉะนั้นผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการทักษะและกลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาของนโยบายของตนให้มี

ความโดดเด่นและน่าสนใจ ผ่านการสื่อสารทางการเมืองที่ตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องกับบริบทปัญหาและอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผู้ศึกษาได้ศึกษารายงานสภาพทางกายภาพพื้นฐานของชุมชนจังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาลักษณะประชากรในพื้นที่ที่ศึกษา มีขอบเขตการศึกษาครอบคลุมพื้นที่ 2 เมือง คือ เมืองขอนแก่น และในเขตพื้นที่ฝั่งเมืองรวมขอนแก่น โดยมีการศึกษาลักษณะประชากรในพื้นที่ศึกษามีขอบเขตการศึกษาครอบคลุมพื้นที่ 4 ชุมชนเมือง คือ เทศบาลนครขอนแก่น เทศบาลตำบลเมืองเก่า เทศบาลเมืองศิลา และเทศบาลตำบลบ้านเป็ด ซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องของเมือง และเป็นพื้นที่หลักในฝั่งเมืองรวม เมืองขอนแก่นเป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาจากนครราชสีมา มีความหลากหลายทางด้านสังคม และด้านพื้นที่ มีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ครบครัน และในปัจจุบันก็มีพื้นที่ที่สำคัญ เกิดขึ้นใหม่ ๆ มาพร้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว (คณะที่ปรึกษาฝั่งเมืองรวมเมืองขอนแก่น, 2555) และเทศบาลตำบลพระลับ เป็นโซนพื้นที่การเกษตร (มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ คือ ลำน้ำชี ลำห้วยพระคือ ฯ) และพื้นที่การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและศาสนา อาทิ วัดตาลเรียว วัดทุ่งเศรษฐี วัดป่าพุทธญาณรังสี วัดป่าแสงอรุณ วัดสมศรี การแข่งขันเรือพายประจำปี (เทศบาลตำบลพระลับ, 2565) ที่กำลังได้รับความสนใจมากในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งสามารถกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนและจังหวัดได้เป็นอย่างดี จากบริบทพื้นที่ทั้ง 5 พื้นที่ ที่เป็นโซนพื้นที่ขยายเมือง คือ เทศบาลนครขอนแก่น เทศบาลเมืองศิลา เทศบาลเมืองเก่า เทศบาลตำบลบ้านเป็ด และโซนพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและศาสนา คือ เทศบาลตำบลพระลับ ซึ่งมีความหลากหลายในบริบทการบริหารจัดการพื้นที่ ที่แตกต่างกันออกไปและการนำบริบทของแต่ละพื้นที่มาเขียนนโยบายเชิงกลยุทธ์การเลือกตั้ง เพื่อให้สอดคล้องต่อความต้องการของประชาชนและภารกิจหลัก 6 ภารกิจหลักที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลาง

จากปรากฏการณ์ที่ผ่านมาของการเมืองท้องถิ่นที่ผ่านมา กระบวนการสื่อสารทางการเมืองก็ถือเป็นตัวเชื่อมสาระทางการเมืองจากแหล่งสารส่งไปถึงผู้รับสารทางการเมืองซึ่งคือประชาชน เพื่อหวังคะแนนนิยมจากประชาชนในฐานะผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองจะเป็นการสะท้อนความพร้อมของผู้ส่งสารทางการเมือง ที่จะทำการติดต่อสื่อสารไปยังผู้รับสารทางการเมือง เพื่อให้เกิดความชอบธรรมและ การยอมรับในขั้นต้นก่อนที่จะตัดสินใจเลือกนโยบายและผู้สมัครที่ตนสนใจ (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2544)

จากการทบทวนผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการเมืองท้องถิ่นและการเลือกตั้งท้องถิ่น พบว่าประเด็นที่ศึกษาส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นในประเด็นกลวิธีหาเสียง การตลาดทางการเมือง ดังเช่นในงานวิจัยของ นิรัตน์ เพชรรัตน (2564) ได้ศึกษา กลยุทธ์การณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด พบว่ารูปแบบกลยุทธ์การณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดในฐานะผู้ส่งสารมีลักษณะเฉพาะ กระบวนการในการคิดกลยุทธ์การณรงค์หาเสียงของผู้สมัครแต่ละคนนั้นถือว่าเป็น กลยุทธ์ที่มีความสลับซับซ้อน ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้นำแนวคิด ทฤษฎี มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและบริบททางการเมืองเพื่อนำไปสู่ชัยชนะในการเลือกตั้ง

จะเห็นได้ว่าการวิธีการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งในสนามการเมืองระดับชาติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้เห็นปรากฏการณ์ที่แปลกใหม่ มีการนำเสนอมุมมองเชิงกลยุทธ์การหาเสียงที่แตกต่างไปจากสนามการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ที่มีการนำเสนอเนื้อหา นโยบายการหาเสียงที่ยังคงวนเวียนอยู่กับโครงสร้างพื้นฐาน เช่น คำพูดติดหูที่ว่า “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี” เป็นต้น การที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางคนยังเลือกที่จะนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบเดิม ๆ วิธีการเดิม ๆ อาจเกิดจากหลายสาเหตุ อาทิ เป็นเรื่องที่ทำง่ายทำได้ทันที ถูกใจประชาชน และสอดคล้องกับระเบียบกฎหมายที่ได้ให้อำนาจ

ท้องถิ่นเอาไว้ในการให้บริการสาธารณะ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายยังคงมีข้อจำกัดบางประการ ซึ่งถือเป็นการปิดรั้วไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้สมัครสามารถคัดค้านแนวนโยบายนอกกรอบได้ แม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งจะมีศักยภาพและมีขีดความสามารถที่จะกระทำได้ดีก็ตาม หรือในอีกแง่หนึ่ง คือ การเอื้อต่อผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจในองค์กร ซึ่งเรื่องที่สังคมส่วนใหญ่จึงมองว่าการเมืองท้องถิ่นมักพัวพันกับการทุจริตคอร์รัปชัน

จากสภาพการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น จึงนับเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพื่อจะหาคำตอบว่า เนื้อหาการสื่อสารนโยบายในสนามการเลือกตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างไร มีการนำเสนอเนื้อหาการหาเสียงตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับการถ่ายโอนอำนาจหรือไม่ประการใด ซึ่งในการวิจัยนี้ได้กำหนดกรอบในการวิจัยโดยอิงตามภารกิจที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลาง จำนวน 6 ภารกิจ ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยวด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (วุฒิสาร ตันไชย, 2547)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประเด็นและเนื้อหาที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นในระดับเทศบาลภายในเขตพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น เลือกใช้ในการนำเสนอสำหรับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง
2. เพื่อวิเคราะห์และจัดกลุ่มเนื้อหาในการนำเสนอที่สะท้อนให้เห็นถึงจุดเน้นเชิงนโยบายที่นักการเมืองท้องถิ่นเลือกนำเสนอ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเลือกพื้นที่

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษาองค์รวม (Holistic Multiple Case Study) โดยได้เลือกพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาล ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น จำนวน 5 แห่ง ประกอบด้วย เทศบาลนคร 1 แห่ง (เทศบาลนครขอนแก่น) เทศบาลเมือง 1 แห่ง (เทศบาลเมืองศิลา) และเทศบาลตำบล 3 แห่ง (เทศบาลตำบลบ้านเปิด เทศบาลตำบลเมืองเก่า และเทศบาลตำบลพระลับ) การศึกษานโยบายการหาเสียงฯ อยู่ระหว่างวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ถึง เดือน 27 มีนาคม พ.ศ. 2564 ศึกษาจาก ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้บริหารฯ จำนวน 19 ราย ในนามอิสระ จำนวน 8 ราย และสังกัดกลุ่มการเมือง จำนวน 11 กลุ่ม ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาฯ จำนวน 216 ราย ในนามอิสระ จำนวน 24 ราย และสังกัดกลุ่มการเมือง จำนวน 12 กลุ่ม (192 ราย) ซึ่งในส่วนของเทศบาลเมืองและเทศบาลตำบลพิจารณาจากพื้นที่ที่อยู่ติดเขตรับผิดชอบของเทศบาลนครขอนแก่น เนื่องจากว่าพื้นที่เหล่านั้นเป็นพื้นที่กึ่งเมือง กึ่งชนบท ที่ได้รับอิทธิพลการขยายตัวทางเศรษฐกิจและความเจริญจากพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งก็คือเทศบาลนครขอนแก่น (โซนพื้นที่เศรษฐกิจ) และพื้นที่เหล่านั้นสามารถสะท้อนพฤติกรรมและมุมมองทางการเมืองได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ 1 แสดงประเภทและจำนวนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรวบรวมนโยบายและสื่อการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

พื้นที่กลุ่มเป้าหมายในการหาข้อมูล	ประเภทและจำนวนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรวบรวม				
	ปัญหา เสียง	สื่ออิเล็กทรอนิกส์		ใบปลิว แผ่นพับ	เสียงสปอต โฆษณา
		เฟซบุ๊ก	ไลน์		
ทน.ขอนแก่น	9	3	2	5	4
ทม.ศิลา	4	-	-	4	3
ทต.บ้านเป็ด	4	2	1	4	4
ทต.เมืองเก่า	6	2	-	4	4
ทต.พระลับ	2	-	-	2	2
รวม	25	7	3	19	17

2. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้เก็บรวบรวมจากข้อมูลทุติยภูมิที่มีมาจากหลายแหล่ง ได้แก่

- 1) ข้อมูลจากป้ายรณรงค์หาเสียงการเลือกตั้งท้องถิ่นระดับเทศบาลในพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 25 ป้าย
- 2) ข้อมูลจากแหล่งสื่อสังคมออนไลน์ ประกอบด้วย เฟซบุ๊กแฟนเพจ แอปพลิเคชันไลน์ จำนวน 10 แหล่งที่มา
- 3) ข้อมูลจากสปอตโฆษณาหาเสียง ที่ผู้สมัครได้ทำการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางและรูปแบบต่าง ๆ เช่น รถแห่ เวทีปราศรัย จำนวน 17 แหล่งที่มา
- 4) ข้อมูลจากเอกสารแนะนำตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง ประกอบด้วย แผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ จำนวน 19 แบบ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่จากการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ข้างต้นมาแยกกลุ่มในรูปแบบตารางแยกประเภทและทำการเปรียบเทียบข้อมูล โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ภายหลังจากเปรียบเทียบข้อมูลก็นำข้อมูลมาจัดลำดับเพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงแนวโน้มของประเด็นที่ผู้สมัครยังนิยมใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยนำกรอบการวิจัย 6 ประเด็นที่อิงจากภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาเป็นกรอบการวิเคราะห์แนวโน้มของการนำเสนอนโยบายในการหาเสียงเลือกตั้ง

ตารางที่ 2 แยกประเภทและทำการเปรียบเทียบจากนโยบายที่ใช้สื่อสารหาเสียงเลือกตั้ง

ภารกิจที่ถ่ายโอนให้ท้องถิ่น	คำสำคัญจากนโยบายที่ใช้สื่อสารหาเสียงเลือกตั้ง	จำนวนการนำเสนอ นโยบาย	ความถี่ในการนำเสนอ นโยบายผ่านสื่อต่างๆ
1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	“น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี”, “ชุมชนสว่างไสวด้วยไฟฟ้าสาธารณะ”, “แก้ปัญหาหน้าท่วมซ้ำซาก”, “ติดตั้งกล้องวงจรปิด”	43 นโยบาย	39.81%
2) ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต	“แก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน”, “จัดทำสนามกีฬาเอนกประสงค์”, “ดำเนินการการแก้ไขปัญหาขยะอย่างมีประสิทธิภาพ”, “จัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ป้องกัน COVID-19”	26 นโยบาย	24.07%
3) ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย	“จัดให้มีศูนย์ป้องกันฝ่ายพลเรือน (ปภ.เทศบาล) ให้ครบทุกเขต”, “ส่งเสริมกิจกรรม อปพร.ให้มีคุณภาพ” “เพิ่มจำนวนกล้องวงจรปิด CCTV”	12 นโยบาย	11.11%
4) ด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม	“ปิ้งกี หนองโคตร ต้องสะอาด คิดสะอาด น้ำสะอาด” “บำบัด PM 2.5”	11 นโยบาย	10.18%
5) ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว	“เพิ่มมูลค่าทางการเกษตร”, “เศรษฐกิจเข้มแข็ง ชุมชนแข็งแรง”, “เพิ่มพื้นที่ขายบนพื้นที่สาธารณะ”	10 นโยบาย	9.25%
6) ด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น	“สนับสนุนประเพณีท้องถิ่น อาทิ ทอดเทียน งานบุปผชาติ”, “อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย”	6 นโยบาย	5.55%
รวม		108 นโยบาย	100%

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาเชิงนโยบายที่ผู้สมัครสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารเทศบาลใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง มุ่งเน้นไปที่การจัดบริการสาธารณะในด้านโครงสร้างพื้นฐาน และนโยบายด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับภารกิจท้องถิ่นเป็นลำดับรอง ซึ่งไม่แตกต่างกันจากแนวทางและเนื้อหาการหาเสียงเลือกตั้งท้องถิ่นในอดีตที่ผ่านมา ดังจะได้อธิบายในแต่ละประเด็นต่อไปนี้

1. การศึกษาประเด็นและเนื้อหาประเด็นและเนื้อหาที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นในระดับเทศบาลภายในเขตพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น เลือกใช้ในการนำเสนอสำหรับการณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

1.1 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหาที่ผู้สมัครได้สื่อสารผ่านช่องทางการสื่อสารแก่ประชาชน โดยส่วนใหญ่ผู้สมัครได้นำเสนอถึงนโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค เป็นอันดับต้น ๆ “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี” เป็นเนื้อหาหลักที่ผู้สมัครพยายามสื่อสารไปยังประชาชนให้เข้าใจว่าหากตัดสินใจเลือกผู้สมัครคนดังกล่าวเข้ามา ในพื้นที่นั้นจะถูกผลักดันให้ได้รับการพัฒนาด้านถนนหนทาง ซึ่งอาจจะเป็นการยกระดับจากถนนลาดยางเป็นถนนคอนกรีต เป็นต้น อย่างไรก็ตามนอกจากเรื่องของถนนหนทางน้ำไฟแล้ว ยังพบว่าผู้สมัครบางรายได้นำเสนอนโยบายเชิงนวัตกรรม ที่มีความแปลกใหม่หรือน่าสนใจ อาทิ นโยบายสายไฟฟ้าลงใต้ดิน ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนมีความมุ่งหวังที่อยากเห็นความเปลี่ยนแปลงการพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐาน

1.2 ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต

โดยแยกออกเป็นเรื่องของสาธารณสุขและเรื่องของการศึกษา จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การนำเสนอเนื้อหาในนโยบายในประเด็นลำดับรองลงมาจากรื่องของโครงสร้างพื้นฐาน ผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยส่วนใหญ่ นิยมที่จะนำเสนอเนื้อหาในเรื่องของปัญหาการ จัดการขยะ นั้นอาจเป็นเพราะว่าเรื่องของขยะเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวประชาชนมากที่สุด ปัญหาเรื่องขยะยังเป็นอีกต้นเหตุหนึ่งในการสร้างปัญหาอื่น ๆ ที่ตามมา เช่น ปัญหาการอุดตันทางระบายน้ำที่ส่งผลถึงการจัดการเรื่องน้ำท่วมขัง ที่สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชน ผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงหยิบยกขึ้นเป็นนโยบายในการซื้อใจประชาชนในเขตพื้นที่ตนลงสมัครรับเลือกตั้ง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้สมัครได้นำเสนอเนื้อหา เรื่องของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งเปรียบเสมือนแกนกลางที่คอยเชื่อมประสานระหว่างตัวนักการเมืองกับประชาชน ในมิติทางการเมือง กลุ่มบุคคลเหล่านี้ คือ หัวคะแนนที่สำคัญที่ส่งผลต่อการเลือกตั้งทำให้การการเมืองในทุกๆระดับ ต่างเล็งเห็นถึงความสำคัญของบุคคลกลุ่มนี้ และในประเด็นเนื้อหาในนโยบายด้านการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มีการพูดถึงเรื่องดังกล่าวถึงน้อยหรือถูกให้ความสำคัญในลำดับท้าย ๆ เมื่อเทียบกับนโยบายข้างต้น แต่ผู้สมัครบางรายยังได้มีการนำเสนอเนื้อหาในนโยบายด้านการศึกษาเพื่อจะเป็นประเด็นให้ถึงความสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาในท้องถิ่น

1.3 ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย พบว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยส่วนใหญ่มีการเสนอถึงโครงการติดตั้งกล้องวงจรปิด เพื่อเป็นมาตรการสร้างความเชื่อมั่นในด้านความมั่นคงปลอดภัยแก่ประชาชนในชุมชนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลสมัยใหม่

1.4 ด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

จากการรวบรวมข้อมูลนโยบายการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งท้องถิ่นจากทุกพื้นที่กลุ่มเทศบาล เป้าหมายในการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งในบางเทศบาลมีการคิดค้นนวัตกรรมเชิงนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมเอาไว้เป็นที่น่าใจ เช่น โรงงานกำจัดขยะเปลี่ยนให้เป็นพลังงานไฟฟ้า เป็นต้น ซึ่งถือเป็นนโยบายที่สะท้อนปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ก่อผลกระทบต่อชีวิตคนเมือง นอกจากนี้แล้วยังพบว่าผู้สมัครในแต่ละพื้นที่ยังคงมีการนำเสนอแนวคิดนโยบายที่มีความจำเพาะภายในพื้นที่ อาทิ นโยบายการบำบัดฟื้นฟูแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เป็นต้น

1.5 ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ใช้เนื้อหา นโยบายที่มุ่งแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ เรื่องปากท้องที่ประชาชน โดยเสนอนโยบายการหาช่องทางในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ อีกทั้งยังพบว่าในบางพื้นที่เทศบาล ยังคงมีการนำเสนอเนื้อหาของนโยบายในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพ สังคม เห็นได้จากในบางเทศบาลรอบอาณาเขตเทศบาลนคร ได้มีการหาเสียงถึงนโยบายในภาคการผลิตและภาคบริการอื่น ๆ อาทิ ภาคการส่งเสริมแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เป็นต้น

1.6 ด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการรวบรวมข้อมูลนโยบายการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาและผู้บริหารท้องถิ่นจากทุกพื้นที่เป้าหมาย พบว่า นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นนโยบายลำดับสุดท้ายที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาและผู้บริหารท้องถิ่นใช้นำเสนอในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง แต่ผู้วิจัยยังได้พบว่าเทศบาลโดยรอบเขตเทศบาลขนาดใหญ่ทั้ง 4 แห่งนั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งยังคงมีการชูนโยบายในประเด็นดังกล่าวเอาไว้เป็นลำดับรองจากนโยบายอื่น

2. การวิเคราะห์และจัดกลุ่มเนื้อหาในการนำเสนอที่สะท้อนให้เห็นถึงจุดเน้นเชิงนโยบายที่นักการเมืองท้องถิ่นเลือกนำเสนอ

จากการศึกษา นโยบายการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาและผู้บริหารท้องถิ่น โดยอิงตามภารกิจที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางจำนวน 6 ภารกิจ ผู้วิจัยได้ทำการจัดกลุ่มเนื้อหา นโยบาย ที่ได้รวบรวมจากเนื้อหาที่ปรากฏในการรณรงค์หาเสียงการเลือกตั้งประเภทต่าง ๆ อาทิ ป้ายรณรงค์หาเสียงการเลือกตั้ง ข้อมูลจากแหล่งสื่อสังคมออนไลน์ ข้อมูลจาก สปอตโฆษณาหาเสียง และนำมาจัดลำดับการสะท้อนนโยบายของผู้สมัครที่นำเสนอผ่านสื่อในช่องทางต่างๆ ดังต่อไปนี้ ลำดับที่ 1 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน มีการนำเสนอ 43 นโยบาย คิดเป็นร้อยละ 39.81 ลำดับที่ 2 ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต มีการนำเสนอ 26 นโยบาย คิดเป็นร้อยละ 24.07 ลำดับที่ 3 ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย มีการนำเสนอ 12 นโยบาย คิดเป็นร้อยละ 11.11 ลำดับที่ 4 ด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม มีการนำเสนอ 11 นโยบาย คิดเป็นร้อยละ 10.18 ลำดับที่ 5 ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว มีการนำเสนอ 10 นโยบาย คิดเป็นร้อยละ 9.25 และลำดับที่ 6 ด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการนำเสนอ 6 นโยบาย คิดเป็นร้อยละ 5.55

3. เนื้อหานโยบายเชิงนวัตกรรมที่พบในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งท้องถิ่น

จากการที่ผู้สมัครสมาชิกสภาและผู้บริหารท้องถิ่น ได้นำเสนอเนื้อหาโยบายการหาเสียงเลือกตั้ง จากข้อมูลยังพบว่าผู้สมัครบางพื้นที่นำเสนอเนื้อหาที่มีความแปลกใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงนวัตกรรมการบริหารท้องถิ่นที่มีความก้าวหน้า และไม่ซ้ำกับภาพลักษณ์เนื้อหาของการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งที่ผ่านมาในอดีต ดังจะได้อธิบายในแต่ละประเด็นต่อไปนี้ **“ด้านการขนส่งมวลชน”** พบว่า มีผู้สมัครจำนวนหนึ่งได้สะท้อนนโยบายการหาเสียงเลือกตั้งโดยได้นำเอาผลงานการวิจัยการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ หรือ “ขอนแก่นโมเดล” ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการปกครองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปสู่ความเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) จากผลการศึกษาดังกล่าวผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงมีการนำมาสร้างกลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้ง **“ด้านความเท่าเทียมความหลากหลายทางเพศ”** ในปัจจุบันสังคมไทยยอมรับและเคารพความเท่าเทียมของกลุ่ม “LGBTQ” หรือกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น จึงทำให้ผู้สมัครรับการเลือกตั้งได้นำเอาประเด็นนี้มาสร้างกลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งเพื่อดึงดูดและเป็นการให้ความสำคัญกับกลุ่มเป้าหมายนี้มากยิ่งขึ้น อาทิ นโยบายส่งเสริมความหลากหลายทางเพศ นโยบายสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมในสังคม **“ด้านความโปร่งใส”** ผู้สมัครรับการเลือกตั้งได้นำเอาประเด็นนี้มาสร้างกลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งเพื่อแสดงตัวตนว่าในอนาคตหากตนได้เข้ามาบริหาร ตนจะนำนโยบายดังกล่าวมาขับเคลื่อนองค์กรด้วยความสุจริตโปร่งใส ตรวจสอบได้ อาทิ นโยบายบริหารงานด้วยความโปร่งใสไร้คอร์รัปชัน นโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น **“นโยบายการยกฐานะองค์กรปกครองส่วนปกครองท้องถิ่น”** การยกฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบริการสาธารณะและการพัฒนาท้องถิ่นในขอบเขตที่กว้างขวางและมีอิสระในการบริหารงานเพิ่มมากขึ้น สะท้อนถึงความเจริญเติบโตของพื้นที่ จึงทำให้ผู้สมัครรับการเลือกตั้งนำเอาประเด็นนี้มาสร้างกลยุทธ์ในการหาเสียง อาทิ นโยบายยกฐานะเทศบาลตำบล ให้เป็นเทศบาลเมือง

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์เนื้อหาโยบายในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาและผู้บริหารท้องถิ่นในปี 2564 ที่ผ่านมา ผลการศึกษาสรุปได้ว่า เนื้อหาที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งใช้ในการนำเสนอสำหรับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง โดยมีการศึกษาบริบทพื้นที่ และความต้องการของประชาชนผ่านนโยบายการเลือกตั้ง เช่น เทศบาลนครขอนแก่น มีเป้าหมายในการพัฒนาเมืองเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการปกครองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปสู่ความเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) มีการนำนโยบายด้านขนส่งมวลชน เข้ามาสร้างกลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้ง แต่อย่างไรก็ตามการเขียนนโยบายของผู้สมัครยังมีการหยิบยกนโยบายเดิมมาใช้ในการเขียนนโยบายการเลือกตั้ง จากรายงานสภาพทางกายภาพพื้นฐานของชุมชนจังหวัดขอนแก่น (คณะที่ปรึกษาผังเมืองรวมเมืองขอนแก่น, 2555) ที่ได้มีการศึกษาการขยายตัวเมืองของจังหวัดขอนแก่นก็ยังมีพื้นที่ของโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ครบครัน เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมืองขอนแก่นในอนาคต การที่ผู้สมัครฯ นำเอาบริบทหรือการเจริญเติบโตเฉพาะของพื้นที่รวมถึงความต้องการของประชาชนภายในพื้นที่นั้น ๆ ที่อยากเห็นการพัฒนาเมืองไปในทิศทางที่ดีขึ้นทันต่อยุคสมัย มาสร้างเป็นกลยุทธ์นโยบายในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครฯ เมื่อนำกลยุทธ์หรือนโยบายในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครฯ มาจัดอันดับความถี่ในการใช้นโยบาย พบว่า “ภารกิจด้านโครงสร้างพื้นฐาน” ถูกนำมาเขียนเนื้อหาที่สื่อสารนโยบายมากที่สุด โดยเห็นได้จากผู้สมัครทุกหมายเลขและทุกพื้นที่ ในการหาเสียงเลือกตั้งมากถึง 43 นโยบาย คิดเป็นร้อยละ 39.81% จากทั้งหมด 108 นโยบาย ที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งจากทั้ง 5 เทศบาลได้นำมาใช้ในการนำเสนอเนื้อหา และเป็นการ

นำเสนอโยบายที่ข้าพเจ้าคิดตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน นโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐานยังมีให้พบได้ในทุกสนามการเลือกตั้ง โดยเฉพาะการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด โดยมีคำที่มักจะคุ้นหูกันดีคือ “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี” ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีการได้รับการแก้ไขแต่ก็ยังมีความจำกัดทางด้านงบประมาณและระยะเวลา จึงทำให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไม่เป็นไปตามนโยบายและไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร และเกิดการเสื่อมสภาพของวัสดุต่างๆ เกิดการซ่อมแซม หรือเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เป็นไปตามการรองรับการใช้งานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน จึงมีผู้สมัครฯ นักกลยุทธ์นี้มาเขียนนโยบายในการเลือกตั้งอยู่ทุกยุคทุกสมัย ในส่วนของ “ภารกิจด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต” โดยแยกออกเป็นเรื่องของการสาธารณสุขและเรื่องของการศึกษา ผู้สมัครได้มีการนำเอาประเด็นสุขภาพของประชาชนมาเขียนเป็นกลยุทธ์เชิงนโยบายโดยการใช้ อสม. มาเป็นแกนหลักในการสร้างความเชื่อมโยงนโยบายสู่ประชาชน ในเรื่องของการศึกษามีการใช้เนื้อหา นโยบายไปในทางส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประชาชนในท้องถิ่น “ภารกิจด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย” ผู้สมัครรับเลือกตั้ง เน้นการเฝ้าระวังป้องกันและลดปัญหาการก่ออาชญากรรมเพื่อมุ่งเน้นการสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในท้องถิ่น “ภารกิจด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม” ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เขียนเนื้อหาเป็นกลยุทธ์เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรทางสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้ได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่การเกษตรเชิงนิเวศน์ “ภารกิจด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว” ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มุ่งเน้นนำเสนอนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ การเพิ่มพื้นที่ทางการตลาดให้แก่ประชาชนอันเป็นการสร้างอาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น แต่เป็นประเด็นที่น่าสนใจที่นักการเมืองท้องถิ่นไม่ค่อยนำเสนอเนื้อหาแนวนโยบายด้าน “ภารกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น” งานวิจัยนี้ยังพบเนื้อหาที่มีความน่าสนใจในกลุ่มผู้สมัครบางราย ได้นำเสนอเนื้อหาที่มีความแปลกใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงนวัตกรรมการบริหารจัดการท้องถิ่นที่มีแนวความคิดก้าวหน้า และไม่ซ้ำกับภาพลักษณ์เนื้อหาของการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งที่ผ่านมาในอดีต โดยมีเนื้อหาการนำเสนอแนวนโยบายเชิงนวัตกรรม นโยบายด้านขนส่งมวลชน นโยบายด้านเสริมสร้างความเท่าเทียมและความหลากหลายทางเพศ นโยบายด้านความโปร่งใส และนโยบายด้านการยกฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

การเผยแพร่เนื้อหาแนวนโยบายในการเลือกตั้งเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญ และสะท้อนให้เห็นถึงความคิด วิสัยทัศน์ของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผ่านนโยบายต่าง ๆ ที่มีข้อความสั้น กระชับ ได้ใจความ หรือคำขวัญ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจง่าย โดยผู้สมัครจะผลิตสื่อ ๆ ต่าง ประกอบไปด้วย เอกสารแนะนำตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง อาทิ แผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ สปอตโฆษณาหาเสียง อาทิ รถแห่ เวทีปราศรัย สื่อสังคมออนไลน์ อาทิ เฟซบุ๊ก แฟนเพจ แอปพลิเคชันไลน์ เพื่อประชาสัมพันธ์กลยุทธ์หรือแนวนโยบายต่าง ๆ ของตนผ่านช่องทางดังกล่าว เพื่อให้เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มในพื้นที่ตนเองให้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการพัฒนานักการเมืองท้องถิ่นยุคใหม่

ผู้สมัครรับเลือกตั้งท้องถิ่นควรมีการศึกษาบริบทพื้นที่ สภาพแวดล้อม ความต้องการของประชาชนที่ต้องอยากให้พัฒนาท้องถิ่นตามความเหมาะสม หรือเกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อตอบโจทย์ในการพัฒนาเมืองครอบคลุมภารกิจพื้นฐานกับวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น จากสังคมชนบทสู่สังคมเมืองแบบยุคใหม่ ที่มีการใช้ชีวิตที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การออกแบบประเด็นและเนื้อหาในการใช้นำเสนอแนวนโยบายสำหรับการ

รณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับพื้นที่และยุทธศาสตร์ชาติ นอกจากนี้ผู้สมัครลงเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น ควรได้รับการฝึกอบรมและเพิ่มพูนความรู้ในการปกครองท้องถิ่นยุคใหม่และขอบข่ายการบริการสาธารณะของท้องถิ่นไทย เพื่อจะได้เข้าใจบริบทอำนาจหน้าที่ของท้องถิ่นได้ถูกต้องเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินการวิจัยในอนาคต

งานวิจัยในอนาคตสามารถต่อยอดจากข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ โดยเฉพาะประเด็นนโยบายสาธารณะที่มีเนื้อหาสื่อสารทางการเมืองแบบซ้ำซากร่ำว่าในอดีตที่ผ่านมาปัญหาเหล่านั้นไม่ได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้น นอกจากนั้นยังมีข้อเสนอแนะว่า หากสามารถทำวิจัยในขอบเขตที่กว้างขึ้นและมีการเปรียบเทียบในระดับพื้นที่จังหวัด ภูมิภาค และประเทศตามลำดับ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

โกวิทย์ พวงงาม. (2548). การปกครองท้องถิ่นไทย: หลักการและมิติใหม่ในอนาคต (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

คณะที่ปรึกษาผังเมืองรวมเมืองขอนแก่น. (2555). โครงการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยระดับเมือง และแผนป้องกัน/แก้ไขชุมชนแออัด จังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดขอนแก่น.

เทศบาลตำบลพระลับ. (2565). การแข่งขันเรือพายตำบลพระลับ 2565. สืบค้นจาก:

<http://www.phalub.go.th>. เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2565

เทศบาลตำบลพระลับ. (2565). สถานที่ท่องเที่ยว(2564). สืบค้นจาก: <http://www.phalub.go.th>. เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2565

นิรัตน์ เพชรรัตน์, อัญมณี ชูมน, อภิชาติ มหาราชเสนา, และ สมชาย สาโรวิท. (2564). กลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด. *วารสาร มจร การพัฒนาลังคม*, 6 (1), 153-160. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JMSD/article/view/252677/170543> เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2565

พงษ์มนัส ดือด. (2563). พฤติกรรมการหาเสียงของพรรคการเมืองบนสื่อสังคมออนไลน์: Facebook. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(8), 437-450.

สืบค้นจาก: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/244854/166439>

เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2565.

พันธกานต์ ทานนท์. (2562). กลยุทธ์การตลาดการเมืองไทยปี 2562 กรณีศึกษา: พรรคอนาคตใหม่. *วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการนิวัติ*. 7(2), 96-116 สืบค้น

จาก: <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jcin/article/view/246567/166814> เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2565.

วุฒิสาร ตันไชย. (2547). *สารานุกรมการปกครองท้องถิ่นไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). สืบค้นจาก:

<https://shorturl.asia/uphDv>. เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2565.

เสถียร เขยประทับ. (2540). *การสื่อสารกับการเมือง: เน้นสังคมประชาธิปไตย*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2544). *การสื่อสารกับการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 5). ประสิทธิ์ภักดิ์ แอนด์ พรีนติ้ง.
อาทิตยา สมโลก และ จิรัชยา เจียวก. (2562). กลยุทธ์การจูงใจและวาทกรรมของป้ายโฆษณาหาเสียง
เลือกตั้งปี 2562 ในจังหวัดปัตตานี. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 24(2), 166-180.
สืบค้นจาก: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jca/article/view/245246/166248> เมื่อ
วันที่ 28 ตุลาคม 2565

Translated Thai References

- Athitaya Somlok and Jirachaya Jeawkok. (2022). *Motivation Strategies and Discourse in 2019 Election Campaign Billboards in Pattani Province*. *Siam Communication Review*, 24 (2), 166-180. From: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jca/article/view/245246/166248>. Retrieved October 28, 2022. (In Thai)
- Khon Kaen City Planning Advisory Group (2012) *The Urban Housing Development Plan and the Khon Kaen Slum Prevention / Rehabilitation Plan*. (Research report). Khon Kaen: Department of Public Works and Town & Country Planning.
- Kowit Puang-ngam. (2005). *Local Administrative Organizations: Fundamentals and Future Dimension*. (1). Winyuchon Publication House.
- Nirat Pechrat, Anyamanee Chumanee, Apichat Maharachsen, and Somchai Sarovat. (2021). *Campaign Strategies of Candidates for Chief Executive of the Provincial Administration Organization*. *Journal of MCU Social Development*, 6 (1), 153-160.
From: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JMSD/article/view/252677/170543>. Retrieved October 28, 2022. (In Thai)
- Pongmanut Deeod. *Campaign Behaviour of Political Partirs on Social Media: Facebook*. *Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology* Vol.5 No.8 (August 2020). 5(8), 437-450.
From: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/244854/166439>
Retrieved October 28, 2022. (In Thai)
- Phanthakan Thanon. (2019). *Thai Political Marketing Strategy 2019 : Case study: Future Forward Party Abstract*. *Journal of communication and innovation NIDA*. 7(2), 96-116. From: <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jcin/article/view/246567/166814>. Retrieved October 28, 2022. (In Thai)
- Pra Lub Municipal District. (2022). Tourist attraction. From: <http://www.phalub.go.th>.

Retrieved December 30, 2022. (In Thai).

Pra Lub Municipal District. (2022). *Pra Lub, boat racs*. From: <http://www.phalub.go.th>.

Retrieved December 30, 2022. (In Thai).

Sathian Choeiprathap. (1997) . Political Communication: Focus on Democratic Society.
Chulalongkron University press.

Surapongse Sotanasathien. (2001). Political Communication. (3). PRASITPHAN & PRINTING LTD.,
PART.

Woothisarn Tanchai.(2003). *Encyclopedia of Thai Local Government*.(1).

From: <https://shorturl.asia/uphDv>. Retrieved October 28, 2022. (In Thai)

การดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอ ร่วมกับหน่วยงานราชการ
ส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์
The Collaboration of the District Disease Control Operation Center
and the Provincial and Local Government Agencies in
Khong Chai District, Kalasin Province

[Received: January 31, 2022; Revised: March 5, 2023;

Accepted: March 8, 2023]

ธรรณยุทธ ดลปัดชา

นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต,
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กฤษวรรณ์ โล่ห์วัชรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์,
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Thunyathorn Donputcha

Master of Student of Public Administration
Program, College of Local Administration
Khon Kaen University

Grichawat Lowatcharin

Assistant Professor,
College of Local Administration,
Khon Kaen University

CORRESPONDING AUTHOR

Thunyathorn Donputcha, Master of Student of Public Administration, College of Local
Administration, Khon Kaen University.

E-mail : Thunyathorn.do@kkumail.com

บทคัดย่อ

การป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ให้ประสบผลสำเร็จ จำเป็นต้องใช้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ การวิจัยนี้มุ่งตอบคำถามที่ว่า ศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอ (ศปก.อ.) ร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอห้วยชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีการดำเนินการร่วมกันอย่างไร ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวนทั้งสิ้น 26 คน โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มาจาก 4 กลุ่ม ได้แก่ หัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และกำนันในอำเภอห้วยชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอห้วยชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีการสั่งการจากบนลงล่างเป็นลำดับ จาก ศบค. ไปยัง ศบค.มท., ศปก.จ, ศปก.อ., และ ศปก.ต. แต่ขาดการขับเคลื่อนของ ศปก.อ. อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง การดำเนินงานจึงเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพและทันทั่วถึง ปัญหาและอุปสรรคที่พบ คือ การสั่งการจากระดับบนสู่ล่าง ทำให้อำนาจการตัดสินใจกระจุกอยู่ที่ส่วนกลาง การบริหารทรัพยากรเงินคน สิ่งของ โดยเฉพาะวัคซีน ต้องรอการอนุมัติจากส่วนกลางทั้งที่การป้องกันและเฝ้าระวังต้องดำเนินการอย่างรวดเร็วและทันต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดที่เกิดขึ้น ฉะนั้น การบูรณาการร่วมกันของส่วนราชการที่เข้มข้น และต่อเนื่อง จะทำให้มีการขับเคลื่อนกลไกการควบคุมโรคเป็นไปได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนั้น การให้ส่วนราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่มีอำนาจตัดสินใจ จะทำให้การบริหารจัดการการแพร่ระบาดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : โควิด-19; การบูรณาการ; ศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรค

Abstract

Effective prevention and control of COVID-19 require cross-sector collaboration. This research aimed to answer the questions: How does the District Disease Control Operation Center (DDCOC) cooperate with provincial government agencies and local administrative organizations (LAOs) in Khong Chai District, Kalasin Province. The researchers employed a case study qualitative research methodology and collected data via in-depth interviews of 26 key informants from four groups: 1) heads of district-level government agencies; 2) LAO officials; directors of Subdistrict Health Promoting Hospitals; and 4) subdistrict heads in Khong Chai District, Kalasin Province. The results show that the operation of the DDCOC in collaboration with provincial government agencies and LAOs is under a hierarchical, top-down structure, from the national to the provincial, district, and subdistrict levels. At the district level, the operation lacks concrete and continuous driving mechanisms. The operation is therefore inefficient and inopportune. The top-down structure has posted as the major obstacle to effective operation because the decision-making power has been concentrated in the center. For instance, the management of resources, especially vaccines, requires centralized approvals whereas the prevention and control must be carried out quickly and timely during the epidemic situation. Therefore, an intense and continuous integration of government agencies should be promoted to achieve effective disease prevention and control at the district level. In addition, giving provincial government agencies and LAOs decision-making authority would allow for more efficient and sustainable epidemic management.

Keywords : COVID-19; integration; Disease Control Operation Center

บทนำ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (โควิด-19, COVID-19) เป็นโรคติดต่อที่มีการแพร่เชื้อไปอย่างรวดเร็วไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ในลักษณะการระบาดใหญ่ องค์การอนามัยโลกได้ประเมินสถานการณ์ และเห็นว่าการระบาดแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว จึงได้ประกาศให้ โควิด-19 เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ ประเทศไทยพบการระบาดรายแรก เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2563 ประเทศไทยมีรายงานผู้ป่วย ชาวไทยรายแรก อาชีพขับรถแท็กซี่ ซึ่งไม่มีประวัติเดินทางไปต่างประเทศ แต่มีประวัติขับรถแท็กซี่บริการให้กับชาวจีน จากนั้นเป็นต้นมาพบผู้ติดเชื้อภายในประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงระลอกที่ 5 กระทรวงสาธารณสุขได้มีการยืนยันการพบผู้ติดเชื้อโอไมครอนรายแรก เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2564 และแพร่กระจายไปทั่วประเทศ มียอดผู้ติดเชื้อเพิ่มมากขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน (สุรัชย์ โชคครรชิตไชย, 2564)

ในระยะแรก รัฐบาลในระดับชาติได้มีมาตรการต่าง ๆ ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 กำหนด 8 มาตรการที่ใช้ในพื้นที่ควบคุมสูงสุด 28 จังหวัด หลังจากทศพร กิจจานุเบกษา ประกาศข้อกำหนด พ.ร.ก.ฉุกเฉิน ฉบับที่ 16 เรื่อง 8 มาตรการควบคุมการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 (พระราชกำหนด พ.ศ.2564, 2564)

กลไกภาครัฐในการบริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคแบ่งออกเป็น ในระดับประเทศได้มีการจัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (ศบค.) ขึ้นในสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีในวันที่ 12 มีนาคม 2563 และมีคำสั่งจัดตั้งศูนย์อำนวยการและประสานงานการเฝ้าระวังและการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) กระทรวงมหาดไทย (ศบค.มท.) เพื่อเฝ้าระวังและป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 และบูรณาการความช่วยเหลือผู้ได้รับความเดือดร้อน จากสถานการณ์ดังกล่าวในทุกมิติ และเพื่อเฝ้าระวังสถานการณ์การแพร่ระบาดในพื้นที่ที่ติดต่อกันหรือพื้นที่เสี่ยงอื่น ๆ อย่างใกล้ชิด และ ศบค.มท. จึงมีคำสั่งให้จังหวัดดำเนินการตั้งศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรค (ศปก.) ในแต่ละระดับ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคจังหวัด (ศปก.จ.) นายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้งศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอ (ศปก.อ.) และศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคตำบล (ศปก.ต.) และนายกเทศมนตรี เทศบาลนคร/เทศบาลเมือง เป็นผู้แต่งตั้งศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรค เทศบาลนคร/เทศบาลเมือง (ศปก.ท./ศปก.ทม.) ให้กำกับ ดูแล และติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรการป้องกันโรคในพื้นที่ โดยเคร่งครัด และตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง แต่งตั้งเจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 (ที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2563) (ศบค.มท, 2563)

ในการดำเนินงานของส่วนราชการในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น มีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอ (ศปก.อ.) และศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคตำบล (ศปก.ต.) ซึ่งโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอ (ศปก.อ.) ประกอบด้วย 1. นายอำเภอเป็นหัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการ 2. ปลัดอำเภอหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานปกครอง ผู้กำกับการสถานีตำรวจ หน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ที่ได้รับมอบหมาย พัฒนาการอำเภอ ท้องถิ่นอำเภอ กำนัน และหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอที่นายอำเภอเห็นสมควรเป็นคณะทำงาน และ 3. ปลัดอำเภอ และสาธารณสุขอำเภอเป็นเลขานุการร่วม มีหน้าที่ในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในคำสั่ง ศบค. ที่ 2/2563 ลงวันที่ 1 พฤษภาคม 2563 เรื่อง แนวปฏิบัติตามข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2558 และ 2. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย และศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคตำบล (ศปก.ต.) ประกอบด้วย 1) ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล หรือหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอที่นายอำเภอ

มอบหมายเป็นหัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการ 2) ดำรงจากสถานีตำรวจภูธรที่รับผิดชอบตำบล ข้าราชการผู้รับผิดชอบระดับตำบลที่นายอำเภอเห็นสมควร ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ กำนัน และผู้ใหญ่บ้านเป็นคณะทำงาน และ 3) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) เป็นเลขานุการ มีหน้าที่ 1) ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในคำสั่ง ศบค.ที่ 2/2563 ลงวันที่ 1 พฤษภาคม 2563 เรื่อง แนวปฏิบัติตามข้อกำหนด ออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2558 และ 2) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอมอบหมาย (ศบค.มท, 2563)

การดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอ (ศปก.อ.) ในระลอกแรกที่มีการระบาด ศปก.อ. และ ศปก.ต. มีหน้าที่ดำเนินการตามผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย และตามที่นายอำเภอมอบหมาย ศูนย์ปฏิบัติการดังกล่าว ออกในมาตรการที่เรียกว่า ทีมอาสาโควิด-19 ประจำหมู่บ้าน หรือ ทีม 4 ทหารเสือ ประกอบด้วย ฝ่ายปกครอง ได้แก่ ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล ฝ่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ปลัดเทศบาล/ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ฝ่ายสาธารณสุข ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลตำบล และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และฝ่ายกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน และแพทย์ประจำตำบล ทีมอาสาโควิด-19 ประจำหมู่บ้าน หรือ ทีม 4 ทหารเสือ และในฐานะเป็นของเจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.2558 มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันเป็นทีม ในการควบคุม รายงานผู้เดินทางเข้าออกผ่านระบบ THAIQM และตามระบบของกระทรวงสาธารณสุข การเฝ้าระวังการกักตัวของกลุ่มเสี่ยง การเคาะประตูบ้านประชาสัมพันธ์ให้ความรู้การป้องกันโรคต่างๆ รวมไปถึงการอยู่เวรยามเมื่อครั้งที่รัฐบาลประกาศในราชกิจจานุเบกษาห้ามออกนอกเคสสถาน พร้อมทั้งรายงานผลผ่านกลุ่มไลน์ เป็นประจำทุกวัน ซึ่งถือว่าการป้องกันการแพร่ระบาดในระลอกแรก ศูนย์ปฏิบัติการมีการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องจากทุกส่วนราชการ (ศบค.ปค., 2563)

ต่อมาในระลอกที่ 2 ช่วงกลางเดือนธันวาคม 2563-เมษายน 2564 ถึงปัจจุบัน ศูนย์ปฏิบัติการต่าง ๆ ไม่ได้มีการขับเคลื่อนศูนย์ปฏิบัติการดังกล่าวที่เป็นรูปธรรมอย่างเข้มข้นเหมือนในระยะแรก ทั้งที่ระยะที่ 2 และ 3 มีผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นจำนวนมาก และเริ่มมีผู้เสียชีวิตจากโรคโควิด-19 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การประสานงานและการสั่งการของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอ (ศปก.อ.) เป็นเพียงการรายงานข้อมูลตามที่จังหวัดขอข้อมูลเท่านั้น ศปก.อ.ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ การไม่มีทรัพยากรคนที่เพียงพอ ไม่มีงบประมาณในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการป้องกันการแพร่ระบาดและจัดตั้งโรงพยาบาลสนามที่ทันทั่วถึง แต่เนื่องจากมีความจำเป็นเร่งด่วนเพื่อรองรับผู้ป่วยโรคโควิด-19 ที่ล้นจากโรงพยาบาลสนามของอำเภอ โรงพยาบาลสนามแห่งอื่นๆ จึงได้จัดตั้งขึ้นภายใต้ข้อจำกัด โดยมีภาคเอกชนบริจาควัสดุอุปกรณ์ในการดูแลผู้ป่วย และการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่โดยใช้เงินสะสมกรณีฉุกเฉินของหน่วยงาน

ด้วยปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการศึกษาการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอ (ศปก.อ.) ร่วมกับส่วนราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอห้วยชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ถึงปัญหาอุปสรรคที่ผ่านมามีแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาอย่างไร และเพื่อการขับเคลื่อนศูนย์ปฏิบัติการให้มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม และการดำเนินงานให้ดีขึ้น และการวางกลไกการทำงานเพื่อรับมือกับโรคอุบัติใหม่ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

แนวคิดและทฤษฎี

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีประเด็นการวิจัยว่าการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยได้ศึกษา และรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบและแนวทางในการศึกษา ดังนี้

แนวคิดการรวมศูนย์อำนาจอย่างกระจัดกระจาย

การรวมศูนย์อำนาจอย่างกระจัดกระจาย (Fragmented Centralism) เป็นการแบ่งอำนาจให้แก่ส่วนภูมิภาคภายใต้โครงสร้างที่รวมศูนย์ไว้ที่รัฐบาลแห่งชาติหรือส่วนกลาง กล่าวคือเป็นรูปแบบการปกครองที่กระทรวงต่าง ๆ ที่อยู่ในราชการส่วนกลางได้มอบอำนาจในการตัดสินใจบางเรื่องบางระดับให้แก่ตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่ของส่วนกลางที่ถูกส่งไปประจำยังส่วนภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ โดยตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่เหล่านั้น สามารถดำเนินวินิจฉัยสั่งการบางอย่างได้ตามแนวทางที่ส่วนกลางกำหนด เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2543) ได้อธิบายว่า การรวมศูนย์อำนาจอย่างกระจัดกระจายมีลักษณะของการกระจายอำนาจการตัดสินใจไปยังหน่วยงานตามสายงานของกระทรวงและกรมต่าง ๆ โดยรับนโยบายจากส่วนกลางและแยกบริหารจัดการตามกระทรวงและกรม ซึ่งกระทรวงและกรมต่าง ๆ ถูกกระจายลงมาอยู่ในส่วนภูมิภาค และใช้งบประมาณของกระทรวงและกรม นั้น ๆ และมีหัวหน้าส่วนราชการกระทรวงกรมต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคและขึ้นตรงกับกระทรวงและกรมที่ตนสังกัด

โครงสร้างการปกครองของประเทศไทยที่มีลักษณะเป็นการรวมศูนย์อำนาจแบบกระจัดกระจาย แม้จะมีข้อดีในการสั่งการ ควบคุม และตรวจสอบการนำนโยบายของกระทรวงต่าง ๆ ไปปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันได้ทั้งประเทศ แต่ก่อให้เกิดปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญคือความไร้ประสิทธิภาพในการดำเนินความร่วมมือระหว่างหน่วยงานส่วนภูมิภาคที่สังกัดกระทรวงที่แตกต่างกัน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2543; ชยุตม์ พันทรัพย์, 2556)

การจัดการปกครองเครือข่าย

การจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance) เป็นแนวคิดของการบริหารจัดการของภาครัฐ โดยร่วมมือกันปฏิบัติงานของเครือข่ายที่มีหลายฝ่าย (Actors) และหลายหน่วยงาน (Organizations) เข้ามาเกี่ยวข้องภายใต้นโยบายของเครือข่าย (Policy Network) โดยรัฐจะทำหน้าที่ในการควบคุม กำกับทิศทางทางการบริหารงานของเครือข่าย (Steer) โดยมีกลยุทธ์ในการจัดการเครือข่าย 2 ประเด็น คือ การจัดการเครือข่าย (Game Management) และการจัดโครงสร้างเครือข่าย (Structuring Network) ในประเด็นการจัดการเครือข่าย เกี่ยวข้องกับการจัดความสัมพันธ์ต่างๆ ภายในเครือข่ายต่อการสร้างเงื่อนไขในการตัดสินใจร่วมกัน (Collective Decision Making) และประเด็นที่สองในการจัดโครงสร้างเครือข่ายที่อาจจะต้องมีการ

ปรับโครงสร้างใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนผู้มีส่วนร่วมในเครือข่าย เปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเครือข่าย เปลี่ยนรูปแบบการกระจายทรัพยากร หรือการหาผู้สนับสนุนใหม่ตามทิศทางนโยบายของเครือข่ายได้ เป็นต้น (นันทิดา จันทร์ศิริ, 2558)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นับตั้งแต่การระบาดของโควิด-19 ในปี 2563 มีผู้ที่สนใจศึกษานโยบายและแนวทางแก้ไขปัญหาของรัฐบาล และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับหน่วยงานภาครัฐในการรับมือกับสถานการณ์โควิด-19

ในด้านกลไกการบริหารจัดการในภาพรวม การศึกษาของธัญวรัตน์ แจ่มใส และสุทธดา บุตรอินทร์ (2564) กล่าวว่า การจัดการสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ของประเทศไทย มี 2 มาตรการหลัก คือ การป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรค และในการป้องกันการแพร่ระบาดนั้น รัฐบาลได้มีการจัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยกำหนดให้แต่ละกระทรวงทำหน้าที่รับผิดชอบแต่ละมาตรการ นอกจากนั้นยังมีการขับเคลื่อนส่วนราชการส่วนภูมิภาค ผ่านจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน และเมืองศรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นส่วนสนับสนุนการดำเนินงาน

สำหรับการนำไปปฏิบัติในพื้นที่ การศึกษาของกายสิทธิ์ แก้วยาศรี และบุญมา สุนทรวรัตน์ (2563) พบว่าการดำเนินการป้องกันและควบคุมโควิด-19 ของจังหวัดเลย มีความเข้มข้นกว่า ศบค. ในการปิดพรมแดนจังหวัดเมื่อมีการติดเชื้อภายในจังหวัด และมีการปรับแนวทางการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ส่วนผลกระทบที่เกิดจากโควิด-19 เช่น การขาดแคลนอุปกรณ์ทางการแพทย์ ความกังวลใจ รายได้ลดลง การไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ความกังวลใจต่อมาตรการเยียวยาที่ไม่ครอบคลุม การศึกษาของภัทรพล จิงสมเจตไพศาล และสันติ หวยมีฤทธิ์ (2564) ศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานพัฒนารูปแบบการดำเนิน และประเมินผลรูปแบบการดำเนินงานของอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ในการควบคุมและป้องกันโควิด-19 จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่าอำเภอมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอ เพื่อกำกับติดตามการดำเนินงานของ อสม. โดยพบว่า อสม. มีทั้งความรู้ที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง การปรับปรุงข้อค้นพบ คือรูปแบบการดำเนินงานของ อสม. แบ่งเป็น 2 ด้าน คือด้านพัฒนาศักยภาพตนเอง และพัฒนาศักยภาพแบบมีส่วนร่วม และยังพบว่า การประเมินผลรูปแบบการใช้งานภายใต้ Scan Model สามารถใช้งานได้จริง และมีความเหมาะสม

การศึกษาในระยะที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานรัฐหลายแห่งมีการประยุกต์ใช้แนวทางการจัดการปกครองเครือข่ายมาใช้ในการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 การศึกษาของฮาซันอักริม ดงนะเต็ง นัฐธิภา นิมเกตุ ญัฐวดี เทียงธรรม และวรรณวิภา รอดเดช (2564) พบว่ามีกลไกการจัดการสถานการณ์โควิด-19 10 กลไกซึ่งจัดกลุ่มได้ 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านศักยภาพผู้นำ 3 กลไก ประกอบด้วย ผู้นำปฏิบัติงานยึดหลักประโยชน์ของประชาชน เน้นการเข้าถึงประชาชนติดตามข่าวสารและสถานการณ์อย่างใกล้ชิดเพื่อประกอบการตัดสินใจแก้ไขปัญหา 2) ด้านการบริหารจัดการภัยพิบัติ 4 กลไก ประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมบุคลากร โดยการประชุมและอบรมเพื่อรับมือสถานการณ์โควิด-19 จัดเตรียมเครื่องมือการป้องกันอย่างครบถ้วน ดำเนินการควบคุม การเข้าออกพื้นที่การแจ้งข่าวสารแก่ประชาชนผ่านหลากหลายช่องทาง และ 3) ด้านการบูรณาการความร่วมมือเพื่อเผชิญภัยพิบัติ 3 กลไก ประกอบด้วย การบูรณาการปฏิบัติงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การร่วมมือกับประชาชนในพื้นที่ และการประสานความช่วยเหลือจากภาคเอกชน ในขณะที่ การศึกษาของพิรพงษ์ แสงแก้ว และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ (2564) พบว่าการบริหารจัดการสถานการณ์โควิด-19 มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการจัดระบบการบริหารงานทั้งในภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและพัฒนากิจการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีวิทยา (Methodology) การวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study) โดยเลือก อำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เนื่องจากมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการด้านระบาดวิทยาของโรคโควิด-19 ของจังหวัดกาฬสินธุ์มาตั้งแต่การระบาดในระลอกแรก ทั้งยังเป็นอำเภอที่มีผู้ป่วยรายที่ 2 ของจังหวัดในระลอกแรก เป็นโรงพยาบาลสนามแห่งแรกของจังหวัด จึงเป็นอำเภอที่มีการบริหารจัดการเกี่ยวกับโรคโควิด-19 มาตั้งแต่ต้น และเป็นอำเภอที่สามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกได้ง่าย โดยมีขอบเขตการวิจัยเฉพาะการดำเนินการ ปัญหา และอุปสรรค ที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2563-2565

แหล่งข้อมูล

การวิจัยนี้มุ่งอธิบาย (Describe) การดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรค และแนวทางแก้ไขอย่างไร โดยใช้วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 แหล่ง ดังนี้

(1) เก็บจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) เป็นการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจากผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอ โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ หัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับโควิด-19 และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและกำนัน รวม 26 ราย

(2) เก็บจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ และข้อมูลออนไลน์ เพื่อศึกษาที่มาและความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอ

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัย

(1) แบบสังเคราะห์เอกสาร เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางราชการและข้อมูลจากแหล่งออนไลน์ที่เกี่ยวข้อง

(2) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guideline) แบบกึ่งมีโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด จำนวน 8 ข้อ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอ ในการปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสาร แล้วนำมาจัดหมวดหมู่เพื่อข้อค้นพบและเขียนบรรยายเชิงพรรณนาข้อค้นพบที่ได้เพื่อตอบคำถามการวิจัยต่อไป

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

โดยผู้วิจัยเลือกใช้วิธีตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) ของ Denzin (1970 อ้างใน บุษกร เชี่ยวจินตนาคนต์, 2561) การแสวงหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ กล่าวคือ เป็นการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulate) การพิสูจน์ความถูกต้องของข้อมูลที่ไดมาจากแหล่งต่างๆ โดยพิจารณาจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน เวลา สถานที่ บุคคล ต่างกัน ข้อมูลจะเปลี่ยนไปเล็กน้อยเพียงใด ด้านทฤษฎี (Theory Triangulate) ทำการตรวจสอบว่าถ้าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่เปลี่ยนไปจากเดิม จะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด และด้านวิธีการ

รวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulate) การรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย การสังเกตไปพร้อมๆ สัมภาษณ์ และศึกษาเอกสารประกอบ

ผลการวิจัย

1.การดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 บทบาทหน้าที่ของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอ

บทบาทหน้าที่ของคณะทำงานในศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอ มีหน้าที่ ดังนี้ 1) การกำหนดนโยบายและมาตรการเร่งด่วนในการบริหารสถานการณ์ ในด้านการสาธารณสุข ด้านเวชภัณฑ์ป้องกัน ด้านข้อมูล ด้านการชี้แจงและรับเรื่องร้องเรียน 2) ด้านมาตรการป้องกันและด้านมาตรการให้ความช่วยเหลือเยียวยา เพื่อการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย อันเกิดจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อของโรคโควิด-19 3) การสั่งการให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานของรัฐปฏิบัติภายในขอบเขตหน้าที่และอำนาจตามกฎหมาย 4) การกำกับดูแล ควบคุมและติดตามการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินงานแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีเอกภาพ และมีประสิทธิภาพ 5) การเป็นศูนย์ข้อมูล ในการรวบรวมข้อมูล บริหารจัดการข้อมูลที่ได้รับรายงานจากส่วนต่างๆ เพื่อการประเมินสถานการณ์ ที่เป็นปัจจุบันและแนวโน้มสถานการณ์ในอนาคต 6) การชี้แจงและประชาสัมพันธ์ต่อประชาชน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 7) แก้ไขความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของประชาชนอย่างฉับพลัน ใช้มาตรการประชาสัมพันธ์เชิงรุก ตลอดจนติดตามข้อมูลข่าวสารทางลบ ที่อาจก่อความตื่นตระหนกแก่ประชาชน และปฏิบัติการโต้ตอบข่าวอย่างฉับพลัน การให้เจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2563 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2563 ดำเนินการตามมาตรการคัดกรอง แยกกัก กักกัน และคุมไว้สังเกตอาการอย่างต่อเนื่อง

1.2 การดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอ

การดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอร่วมกับส่วนราชการส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีการบูรณาการร่วมกันในการดำเนินการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ตามแนวทางการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน การสร้างการรับรู้สถานการณ์การแพร่ระบาดและผู้ติดเชื้อ และมาตรการควบคุมโรคในประเทศตามสถานการณ์จริง โดยการบูรณาการร่วมกันของส่วนราชการส่วนภูมิภาคในพื้นที่ ให้ประชาชนรับรู้เข้าใจถึงสถานการณ์ และแนวทางการปฏิบัติตนในการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 และในช่วงการประกาศงดการกิจที่ต้องออกเดินทางออกนอกเคสสถานหรือที่พำนักโดยไม่จำเป็น (ล็อกดาวน์) ซึ่งเป็นการตั้งด่านสกัดในหมู่บ้านไม่ให้มีการเข้าออกหมู่บ้านในระหว่างเวลาที่กำหนด โดยการเข้าเวรยามของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ร่วมกับ อสม.ในหมู่บ้าน และการประสานความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในการจัดตั้งโรงพยาบาลสนามในพื้นที่ที่มีการแพร่ระบาด กรณีที่โรงพยาบาลหลักไม่สามารถรองรับผู้ป่วยได้ การจัดให้มีสถานกักกันกลาง กักตัวไว้สังเกตอาการสำหรับประชาชนที่เดินทางมาจากพื้นที่เสี่ยงสูง (Local Quarantine) การเฝ้าระวังอาการของโรคโควิด-19 การคัดกรอง โดยมี อสม. และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเป็นผู้ทำหน้าที่ ในการจัดให้มีเวรยามรักษาความปลอดภัย มี อปพร. และ ชรบ.

เป็นผู้ทำหน้าที่ และการจัดตั้งโรงพยาบาลสนามชุมชนในระดับตำบล หรือศูนย์พักคอย (Community Isolation) ในแต่ละตำบล สำหรับผู้ป่วยโควิด-19 ที่เป็นกลุ่มสีเขียว อาการไม่รุนแรง

2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของ ศปก.อ. กับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของ ศปก.อ. กับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดขึ้นในการระบาดของโรคโควิด-19 ระลอกที่ 2 ช่วงกลางเดือนธันวาคม 2563-เมษายน 2564 ถึงปัจจุบัน ศูนย์ปฏิบัติการต่าง ๆ ไม่ได้มีการขับเคลื่อนศูนย์ปฏิบัติการดังกล่าวที่เป็นรูปธรรมอย่างเข้มข้นเหมือนในระยะแรก การประสานงานและการส่งการของ ศปก.จ. เป็นการแจ้งให้ปฏิบัติตามคำสั่ง ศบค. และหน่วยงานก็รายงานผลข้อมูลไปยังต้นสังกัดตามงานที่ตนเองเกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยกระจายวัคซีน สั่งการให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลชุมชน ดำเนินการวางแผนการฉีดวัคซีน และจำนวนยอดผู้ฉีดวัคซีน ก็รายงานต้นสังกัดของตนเอง ไม่ได้เป็นข้อมูลกลางของ ศปก.อ. เนื่องจากไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรง ซึ่งฝ่ายเลขาทำงานในหน้าที่รับผิดชอบมาก บุคลากรไม่เพียงพอ จึงทำให้ส่วนข้อมูลของ ศปก.อ. เป็นไปอย่างไม่มีระบบและล่าช้า ในการประสานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ อีกทั้งข้อมูลผู้ป่วยไม่ได้มีการรายงานแบบเป็นปัจจุบัน เช่น การรายงานข้อมูลผู้ฉีดวัคซีน ไม่มีการขับเคลื่อนการสรุปและรวบรวมข้อมูลนำเข้าที่ประชุมคณะกรรมการโรคอำเภอเป็นประจำและต่อเนื่อง ไม่มีการรับส่งข้อมูลระหว่างศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอ (ศปก.อ.) โรงพยาบาล สำนักงานสาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลและขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม ภาระงานจึงตกไปอยู่ที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอมากเกินไป ทั้งในด้านการสอบสวนโรค คัดกรอง บำบัดรักษา และยังเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์ข้อมูลต่างๆ อีกด้วย

สรุปและอภิปรายผล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงาน เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงาน และเพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคระดับอำเภอร่วมกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอร่วมกับส่วนราชการส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีการบูรณาการร่วมกันในการดำเนินการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ตามแนวทางการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน การสร้างการรับรู้สถานการณ์การแพร่ระบาดและผู้ติดเชื้อ และมาตรการควบคุมโรคในประเทศตามสถานการณ์จริง โดยการบูรณาการร่วมกันของส่วนราชการส่วนภูมิภาคในพื้นที่ ประกอบด้วย ที่ทำการปกครองอำเภอ สถานีตำรวจภูธรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ สำนักงานท้องถิ่นอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ให้ประชาชนรับรู้เข้าใจถึงสถานการณ์ และแนวทางการปฏิบัติตน การควบคุมการเปิดปิดสถานบริการ สถานบริการที่มีลักษณะคล้ายสถานบริการ สถานบันเทิง ผับ บาร์ คาราโอเกะ และโรงแรมในพื้นที่ ซึ่งอำนาจการสอดส่องดูแลของฝ่ายปกครอง การควบคุมการจำหน่ายสินค้าในช่วงการแพร่ระบาดโควิด-19 เช่น หน้ากากอนามัย และเจลล้างมือ เป็นการเฝ้าระวังการเข้าออกหมู่บ้านของประชาชน ในช่วงการประกาศงดภารกิจที่ต้องออกเดินทางออกนอกเคสสถานหรือที่พำนักโดยไม่จำเป็น (ล็อกดาวน์) ซึ่งเป็นการตั้งด่านสกัดใน

หมู่บ้านไม่ให้มีการเข้าออกหมู่บ้านในระหว่างเวลาที่กำหนด โดยการเข้าเวรยามของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ร่วมกับ อสม. ในหมู่บ้าน และการประสานความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในการจัดตั้งโรงพยาบาลสนามในพื้นที่ที่มีการแพร่ระบาด กรณีที่โรงพยาบาลหลักไม่สามารถรองรับผู้ป่วยได้ การจัดให้มีสถานกักกันกลาง กักตัวไว้สังเกตอาการสำหรับประชาชนที่เดินทางมาจากพื้นที่เสี่ยงสูง (Local Quarantine) การเฝ้าระวังอาการของโรคโควิด-19 การคัดกรอง โดยมี อสม. และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเป็นผู้ทำหน้าที่ ในการจัดให้มีเวรยามรักษาความปลอดภัย มี อปพร. และ ชรบ. เป็นผู้ทำหน้าที่ และการจัดตั้งโรงพยาบาลสนามชุมชนในระดับตำบล หรือศูนย์พักคอย (Community Isolation) ในแต่ละตำบล สำหรับผู้ป่วยโควิด-19 ที่เป็นกลุ่มสีเขียว อาการไม่รุนแรง

ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอร่วมกับส่วนราชการ ส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอห้วยชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการสั่งการแบบบนสู่ล่าง ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ไม่สามารถแก้ปัญหาการแพร่ระบาดและความเดือดร้อนของประชาชนได้รวดเร็วอย่างที่ควรจะเป็น เพราะการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ จาก ศบค.กลาง กว่าการสั่งการจะลงมาถึงพื้นที่หน้างาน ศบค.อ. อาจไม่ทันท่วงที ส่วนภูมิภาค หรือท้องถิ่นควรมีอำนาจการตัดสินใจที่สามารถแก้ปัญหาได้ตามภารกิจอำนาจหน้าที่ของตนเอง ยกตัวอย่างเช่น การจัดหาวัคซีนที่ต้องรอคำสั่งจาก ศบค. ในการกระจายฉีดไปยังประชาชนที่มีความเสี่ยงมากไปหน่อย นอกจากนั้น การดำเนินการที่เป็นไปตามการสั่งการจากบนลงล่าง ส่งผลให้การดำเนินงานในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 ในระลอกที่ 2 ถึงปัจจุบัน ขาดการบูรณาการที่เป็นรูปธรรมของ ศบค.อ. ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการบริหารจัดการและในการตัดสินใจ ทั้งการบริหารจัดการด้านทรัพยากรคน สิ่งของ และงบประมาณ ส่งผลกระทบต่อการบริการสาธารณะ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ให้ทันต่อสถานการณ์ เช่น การสั่งการให้จัดตั้งโรงพยาบาลสนามอำเภอ ในกรณีที่ผู้ป่วยล้นโรงพยาบาลหลักของอำเภอ ศบค.จ. สั่งการให้ ศบค.อ. จัดตั้งโรงพยาบาลสนาม แต่ไม่มีงบประมาณจัดตั้ง แต่เนื่องจากมีความจำเป็นเร่งด่วนเพื่อรองรับผู้ป่วยโรคโควิด-19 ที่ล้นจากโรงพยาบาลหลักของอำเภอ จึงได้จัดตั้งขึ้นภายใต้ข้อจำกัด โดยมีภาคเอกชนบริจาควัสดุอุปกรณ์ในการดูแลผู้ป่วย และการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ โดยใช้เงินสะสมกรณีฉุกเฉินของหน่วยงาน

การดำเนินงานของ ศบค.อ. ร่วมกับราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอห้วยชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ จะเป็นการบูรณาการร่วมกันของภาครัฐในการให้บริการสาธารณะของประชาชนที่มีประสิทธิภาพหากมีการขับเคลื่อนศูนย์ปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม การจัดตั้ง ศบค. ศบค.มท. ศบค.จ. ศบค.อ. และ ศบค.ต. สอดคล้องกับการศึกษาของธัญวรัตน์ แจ่มใส และสุละดา บุตรอินทร์ พบว่าการจัดการสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ของประเทศไทย มี 2 มาตรการหลัก คือการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรค และในการป้องกันการแพร่ระบาดนั้น รัฐบาลได้มีการจัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยกำหนดให้แต่ละกระทรวงทำหน้าที่รับผิดชอบแต่ละมาตรการ นอกจากนั้นยังมีการขับเคลื่อนส่วนราชการส่วนภูมิภาค ผ่านจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน และมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นส่วนสนับสนุนการดำเนินงาน และสอดคล้องกับทฤษฎีการรวมศูนย์อำนาจอย่างกระจาย (Fragmented Centralism) เพราะเป็นการแบ่งอำนาจให้แก่ส่วนภูมิภาคภายใต้โครงสร้างที่รวมศูนย์ไว้ที่รัฐบาลแห่งชาติหรือส่วนกลาง (ศบค.) และกระจายไปยังกระทรวง (ศบค.มท.) กล่าวคือเป็นรูปแบบการปกครองที่กระทรวงต่าง ๆ ที่อยู่ใต้อำนาจส่วนกลางได้มอบอำนาจในการตัดสินใจบางเรื่องบางระดับให้แก่ตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่ของส่วนกลางที่ถูกส่งไปประจำยังส่วนภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ โดยตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่เหล่านั้น

สามารถดำเนินการวินิจฉัยสั่งการบางอย่างได้ตามแนวทางที่ส่วนกลางกำหนด สปก.จ. และ ส่งต่อไปยัง สปก.อ. และ สปก.ต. ตามลำดับ ซึ่งเอนก เหล่าธรรมทัศน์กล่าวว่า แม้โครงสร้างการปกครองของประเทศไทยที่มีลักษณะเป็นการรวมศูนย์อำนาจแบบกระจุกกระจาย แม้จะมีข้อดีในการสั่งการ ควบคุม และตรวจสอบการดำเนินงานนโยบายของกระทรวงต่าง ๆ ไปปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันได้ทั่วประเทศ แต่ก่อให้เกิดปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญคือ ไร้ประสิทธิภาพในการดำเนินความร่วมมือระหว่างหน่วยงานส่วนภูมิภาคที่สังกัดกระทรวงที่แตกต่างกัน ซึ่งจะสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติจริงของ สปก.อ. ในการขับเคลื่อนศูนย์ปฏิบัติการในภาวะวิกฤติของโรคอุบัติใหม่ที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นยังมีการขับเคลื่อนส่วนราชการส่วนภูมิภาค ผ่านจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน และเมืองปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นส่วนสนับสนุนการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะ

แนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานร่วมกันของศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคอำเภอ ร่วมกับส่วนราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการดำเนินการ ดังนี้

1) สปก.อ. ควรมีการแต่งตั้งสาธารณสุขอำเภอเป็นผู้รับผิดชอบหลักด้านการประสานข้อมูลโดยตรง เฉพาะกิจเพื่อการขับเคลื่อนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 หรือโรคระบาดอื่นที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และแต่งตั้งเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสาธารณสุขเป็นผู้ช่วยในการประสานงาน

2) สปก.จ. ควรให้นายอำเภอจัดตั้งศูนย์บัญชาการเหตุการณ์ สปก.อ. เพื่อประสานข้อมูลผู้ติดเชื้อ ผู้ได้รับผลกระทบ การเข้ารับการรักษา และการบริหารจัดการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มีสถานที่ตั้งของศูนย์ปฏิบัติการที่ชัดเจน

3) สปก.อ. ควรจัดประชุมขับเคลื่อน สปก.อ. โดยการนำข้อมูลจากทุกส่วนราชการในพื้นที่ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเข้าประชุม สปก.อ. เป็นระยะ เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงานต่างๆ ของแต่ละหน่วยงาน มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อให้ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบได้อย่างทันทั่วถึงและตรงจุดในแต่ละสถานการณ์

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กองโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค. (2564). แนวทางการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำหรับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข.

กายสิทธิ์ แก้วยาศรี และบุญมา สุนทราวิรัตน์. (2563). แนวทางการดำเนินงานและผลกระทบจากโรคติดเชื้อโคโรนาไวรัส (โควิด-19) จังหวัดเลย. วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน, 7(1), 18-34.

ข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารสถานการณ์ในสถานการณ์ฉุกเฉิน

พ.ศ.2548 (ฉบับที่ 16). (2564, 3 มกราคม) ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 138

ชยุตม์ พันทรัพย์. (2556). การเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่หลังเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ชัยวัฒน์ แจ่มใส และสุทธดา บุตรอินทร์. (2564). กลไกขับเคลื่อนการจัดการภาวะวิกฤติของการบริหารราชการไทย : กรณีสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 5(3), 46-59.
- นันทิดา จันทร์ศิริ. (2558). การจัดการเครือข่ายในกระบวนการนโยบายสาธารณะ. *Asian Journal of Arts and Culture*, 15(1), 145-153.
- บุษกร เชี่ยวจินดาภานต์. (2562). เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา. *วารสารศิลปะศาสตร์ปริทัศน์*, 13(25), 103-117.
- พิรพงษ์ แสงแก้ว และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). หลักธรรมาภิบาลกระบวนการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ภายใต้สถานการณ์โควิด-19. *Journal of Roi Kaensam Academi*, 6(11), 304-316.
- ภัทรพล จิงสมเจตไพศาล และสันติ หวยมิฤทธิ์. (2564). การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการควบคุมป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 30(3), 490-499.
- ศบค.มท. (2563). โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรค (ศปก.). ค้นเมื่อ 30 กันยายน 2565, จาก <https://www.mocovid.com/wp-content/uploads/2020/05/>
- ศบค.ปค. (2563). ตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ (Best Practice) ในการบริหารจัดการในการเฝ้าระวังและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของฝ่ายปกครอง: กรณีศึกษาเรื่อง ทีมอาสา COVID-19 ประจำหมู่บ้าน หรือ ทีม 4 ทหารเสือ. ค้นเมื่อ 30 กันยายน 2565, จาก http://report.dopa.go.th/covid19/ita_files/document/BestPractice60Kalasin.pdf
- สุรัชย์ โชคครรชิตชัย. (2564). โควิด – 19 พบการติดเชื้อโอมิครอน ในไทย. *วารสารสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย*, 11(3), ง-จ.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2543). *เหตุอยู่ที่ท้องถิ่น : ปัญหาการเมืองการปกครองที่ระดับชาติอันสืบเนื่องจากการปกครองท้องถิ่นที่ไม่เพียงพอ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฮาซันอักกรม ดงนะเต็ง, ญัฐิภานันท์, ญัฐวดี เทียงธรรม, วรณวิภา รองเดช, และวรรณธิดา รองเดช. (2564). กลไกการจัดการสถานการณ์โควิด-19 ขององค์การบริหารส่วนตำบลควนปริง อำเภอเมืองจังหวัดตรัง. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 14(3), 291-308.

Translated Thai References

- Division of General Communicable Diseases Department of Disease Control. (2021). Guidelines for surveillance, prevention and control of Coronavirus Disease 2019 for medical and public health personnel. Bangkok: Department of Disease Control, Ministry of Public Health.
- Kaewyasri, K. & Soontaraviratana, B. (2020) The Guidelines and Impact from Coronavirus Disease (Covid-19) in Loei Province. *Academic Journal of Community Public Health*, 7(1), 18-34.
- Regulation Issued Under Section 9 of The Emergency Decree on Public Administration in Emergency Situations, B.E. 2548 (2005) (No. 16). Government Gazette. No. 138.

- Phansap, C. (2013). *Changes of Sub-district and Village Headman's Political Roles in Chiang Mai Province After the Incident of 19 September 2006 Coup d'état*. (Master of Arts (Political Science) Chiangmai University).
- Jamsai, P. & Budin, S. (2021). Mechanism Driving Crisis Management of Thai Government Administration: A Case Study of Covid-19 Pandemic Situation. *JOURNAL OF LOCAL GOVERNANCE AND INNOVATION*, 5(3), 45-60.
- Jansiri, N. (2015). Network Governance in Public Policy Processes. *Asian Journal of Arts and Culture*, 15(1), 145-153.
- Cheawjindakarn, B. (2019). Qualitative Case Study Research Techniques. *LIBERAL ARTS REVIEW*, 13(25), 103-117.
- Sangkaew, P. & Wongwatthanaphong, K. (2021). Good Governance with New Public Management procedure under the situation of covid 19. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(11), 303-316.
- Jungsomjatpaisat, P. & Tuaymeerit, S. (2021). Development of an Operating Models of Village Health Volunteers in the Control and Prevention of Coronavirus 2019, Nakhon Ratchasima Province. *Journal of Health Science*, 30(3), 490-499.
- Center for COVID-19 Situation Administration Ministry of Interior. (2020). *Structure and authority of the Center for Disease Control Operations (CDC)*. <https://www.moicovid.com/wp-content/uploads/2020/05/>
- Center for COVID-19 Situation Administration Department of Provincial Administration. (2020). Best Practice in Management of Surveillance and Preventing the spread of COVID-19: roles and responsibilities of the provincial government office In an emergency situation, a case study at Bueng Kan Provincial Administration Office. http://report.dopa.go.th/covid19/ita_files/document/BestPractice60Kalasin.pdf
- Chokkhanchidchai, S. (2020). COVID-19 in Thailand. *Journal of Preventive Medicine Association of Thailand*, 11(3), ๓-๖.
- Laothamatas, A. (2000). *Hēt yū thī thōngthīn: Panhā kānmuāng kānpokkhroṅg thī radap chāt 'ansūpnūāng chāk kānpokkhroṅg thōngthīn thī mai phiāngphō*. Bangkok: Center for Local Governance Studies Thammasat University.
- Akrim, H. D., Nimpet, N., Thaitham, N., Rongdach, W., & Rongdach, W. (2021). Coping Mechanisms for the COVID-19 Pandemic of Khuan Pring Subdistrict Administrative Organization, Mueang District, Trang Province. *Local Administration Journal*, 14(3), 291-308.

บทบาทของสหรัฐอเมริกากับการสนับสนุนสิทธิสตรีผ่านการศึกษาการ์ตูน
วอลต์ดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำ

The Role of the United States in Advancing Women's Rights through
Female-Led Walt Disney Animation Films

[Received: January 25, 2022; Revised: March 1, 2023;

Accepted: March 8, 2023]

ศรัณย์ภัทร์ ไชยเหม่ง

บัณฑิตรัฐศาสตร์ เอกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ,
วิทยาลัยการเมืองการปกครอง,
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Sarunpat Chaimheng

Political Science Graduate, Student
International Relation Major
College of Politics and Governance
Mahasarakham University

นิลุบล ไพเราะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์,
วิทยาลัยการเมืองการปกครอง,
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Nilubol Pairoh

Assistant Professor,
College of Politics and
Governance
Mahasarakham University

CORRESPONDING AUTHOR

Nilubol Pairoh, Assistant Professor, College of Politics and Governance,
Mahasarakham University.

E-mail : nilubol.p@msu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการ์ตูนดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสหรัฐอเมริกาในการสนับสนุนสิทธิสตรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เกี่ยวกับประเด็นสิทธิสตรีผ่านภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ ทั้งจากการทบทวนวรรณกรรม ร่วมกับการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) จากสื่อภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ แนวคิดทฤษฎี ใช้แนวคิดสำนักสตรีนิยม แนวคิด Soft Power แนวคิดจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทภาพยนตร์และแนวคิดการเล่าเรื่อง มาอธิบายผ่านกรณีศึกษาภาพยนตร์การ์ตูน 5 เรื่อง ได้แก่ 1) ผจญภัยแดนคำสาปราชินีหิมะ (Frozen) 2) นครสัตว์มหัศจรรย์ (Zootopia) 3) ผจญภัยตำนานหมู่เกาะทะเลใต้ (Moana) 4) รวมเหล่ายอดคนพิทักษ์โลก 2 (Incredible 2) และ 5) ร้ายกับมังกรตัวสุดท้าย (Raya and the Last Dragon) โดยผู้วิจัยมีความสนใจการนำเสนอบทบาทตัวละครผู้หญิงในการ์ตูนและเรื่องราวที่นำเสนอออกมาให้ได้รับชม ซึ่งเป็นการศึกษาในช่วงที่วอลท์ ดิสนีย์ปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้สอดคล้องกับความเคลื่อนไหวด้านสตรีนิยมที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งยังวิเคราะห์แนวโน้มนโยบายด้านสิทธิสตรีของสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลาที่ภาพยนตร์ดังกล่าวเข้าฉายควบคู่กันอีกด้วย ผลการศึกษาพบว่าภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ทั้ง 5 เรื่องนั้น ได้นำเสนอบทบาทของผู้หญิงที่สะท้อนลักษณะตามที่สำนักสตรีนิยมให้คำอธิบาย โดยมีการขยายภาพความสามารถของผู้หญิงและส่งเสริมให้ตัวละครผู้หญิงมีบทบาทสำคัญและบทบาทมากขึ้น รวมถึงเนื้อหาของภาพยนตร์บางเรื่องได้แสดงให้เห็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างชายหญิงที่เป็นไปตามแนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยมที่สนับสนุนความเท่าเทียมของชายหญิง ในขณะเดียวกันภาพยนตร์ทั้ง 5 เรื่อง ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือ Soft Power ของสหรัฐอเมริกา เพื่อส่งเสริมสิทธิและการเสริมอำนาจของผู้หญิงและเด็กผู้หญิงผ่านนโยบายต่างประเทศร่วมกับสื่อจากดิสนีย์ ซึ่งการดำเนินงานของสหรัฐอเมริกานี้เชื่อมโยงกับการสร้างความตระหนักในการสนับสนุนสิทธิสตรีในสังคมโลกและเป็นการขยายอุดมการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนตามนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาอีกด้วย

คำสำคัญ: สิทธิสตรี; การ์ตูนวอลท์ ดิสนีย์; บทบาทของสหรัฐอเมริกา

Abstract

This study examines the representation of female characters in Walt Disney Animation movies and investigates the link between the United States (US) and its advocacy for women's rights. This research used qualitative research methods by documentary analysis of women's rights through Disney animated films with the literature review and the textual analysis from the media of Disney animated films. Five theories including Feminism, Soft Power, Cultural Imperialism, Narrative Theory, and Genres Theory, were employed to analyze five selected Disney films: Frozen, Zootopia, Moana, Incredible 2, and Raya and the Last Dragon. The researcher is interested in the presentation of female characters in cartoons with stories present for viewing. A study by Walt Disney remodels their content to be more feminist. It also analyzed US women's rights policies when the film was released concurrently. The findings indicate that these films depict female characters in a manner that aligns with feminist ideologies, highlighting the expansion of their abilities and empowerment. Furthermore, it was discovered that these films serve as Soft Power tools for the United States to advance the rights and empowerment of women and girls through foreign policy in conjunction with Disney's media. This, in turn, raises awareness and support for women's rights within world society, and supports the expansion of human rights ideology according to US foreign policy.

Keywords: Women's Right; Walt's Disney Animation Movies; the role of the United States

บทนำ

ในปัจจุบันกระแสการเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมถูกพูดถึงผ่านสื่อมากขึ้น ซึ่งมีส่วนทำให้หลายประเทศเริ่มให้ความสำคัญกับการดำเนินนโยบายเรื่องนี้โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจที่ให้ความสำคัญด้านสิทธิมนุษยชนมาตลอดอย่างสหรัฐอเมริกา ที่ประเด็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขึ้นพื้นฐานถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการก่อตั้งประเทศมาตั้งแต่ต้น รวมถึงการสนับสนุนประชาธิปไตย การส่งเสริมเรื่องสิทธิเสรีภาพทั้งของชาวอเมริกันและประชาชนในประเทศต่างๆ เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิของแรงงาน การรักษาสันติภาพ การยับยั้งการรุกราน การพัฒนาเศรษฐกิจด้วยแนวคิดเสรีนิยมและการส่งเสริมการขยายตลาด ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าที่ผ่านมาสหรัฐอเมริกาใช้เครื่องมือมากมายเพื่อพัฒนากระแสเสรีภาพ รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี ทั้งการจัดทำรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนในแต่ละประเทศ การให้ความช่วยเหลือประเทศต่างๆ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การทหารและการเมือง รวมไปถึงการลงโทษทางเศรษฐกิจต่อประเทศที่ละเมิดกฎกติกาและไม่เป็นไปตามระเบียบโลก

ยิ่งไปกว่านั้นกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกายังได้ทำงานร่วมกับพันธมิตรที่เป็นประชาธิปไตย องค์การระหว่างประเทศทั้งระดับโลกและระดับภูมิภาค องค์การพัฒนาเอกชน และประชาชนที่มีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนสิทธิมนุษยชน รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวกับการสนับสนุนสิทธิสตรีก็เช่นกัน โดยสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับประเด็นทางเศรษฐกิจของสตรีที่มีผลต่อความมั่นคงของประเทศ จึงเกิดความคิดริเริ่มหลายระดับที่มีเป้าหมายในการทำงานร่วมกับภารกิจทางการทูตของสหรัฐฯ และภาคเอกชน มุ่งมั่นที่จะเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจของสตรีผ่านการลงทุน การจัดหาเงินทุน และความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับโลกร่วมกับพันธมิตรระหว่างประเทศเพื่อพัฒนาผู้ประกอบการสตรีทั่วโลก อีกทั้งประเด็นด้านสังคม กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีในการตัดสินใจและการแก้ไขข้อขัดแย้ง การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของสตรีและเด็กหญิง การเข้าถึงความช่วยเหลือ และความปลอดภัยผ่านทางยุทธศาสตร์ด้านสตรี สันติภาพ และความมั่นคงของสหรัฐฯ จากความรุนแรง ซึ่งรวมถึงความรุนแรงทางเพศที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ทั้งนี้ สหรัฐอเมริกาไม่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนได้ด้วยตัวเอง ดังนั้นการเป็นประเทศที่มีความสำคัญในเวทีระหว่างประเทศจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำงานร่วมกับพันธมิตร รวมถึงผู้แทนพิเศษแห่งสหประชาชาติที่มุ่งมั่นจะปกป้องและสนับสนุนส่งเสริมสตรีทั่วโลกอีกด้วย (U.S. DEPARTMENT of STATE, 2021)

กระแสความเป็นไปของโลกตั้งแต่หลังสงครามเย็นจะเป็นไปในทิศทางที่สหรัฐอเมริกาเป็นฝ่ายนำหรือเป็นฝ่ายกำหนด ซึ่งรวมถึงบทบาทการเป็นรัฐบาลโลกและตำรวจโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระเบียบโลก ตามแนวทาง ความเชื่อ และปรัชญาอเมริกัน ตัวอย่างการเริ่มเข้าไปจัดระเบียบโลกในตะวันออกกลางและความพยายามในคาบสมุทรเกาหลี โดยการจัดระเบียบโลกนั้น ไม่เพียงแต่เป็นการใช้อำนาจทางการทหาร อย่างการเข้าไปควบคุมบังคับโดยใช้กำลังเท่านั้น แต่การกำกับทางอ้อมโดยใช้อุดมการณ์เป็นเครื่องมือก็เป็นอีกหนึ่งสิ่งที่จำเป็นต้องทำควบคู่กันไป ดังเช่น การส่งออกอุดมการณ์เสรีนิยมทุนนิยม สิทธิมนุษยชน หรือแม้กระทั่งอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งสร้างการเคลื่อนไหวและเป็นแรงขับเคลื่อนทางสังคมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการล่มสลายของระบบทางการเมืองหลายๆ รูปแบบ ประเด็นเหล่านี้เชื่อมโยงกับเรื่องของการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมือง นโยบายสาธารณะ การทูต และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่เกิดขึ้นกับผู้คนในรัฐและในสังคมการเมืองทุกรูปแบบ ยิ่งไปกว่านั้นการล่มสลายของสหภาพโซเวียตได้ขบเน้นให้เห็นสถานะการเป็น

มหาอำนาจของอเมริกาได้อย่างชัดเจน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้คนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามแนวทางที่ผู้ครองอำนาจนำแผ่อิทธิพลไปถึงในระดับที่มากขึ้นแตกต่างกัน

ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์การใช้อำนาจที่ถูกกำกับด้วยอุดมการณ์ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดอำนาจละมุน (Soft Power) ตามนิยามของโจเซฟ ไนย์ (Joseph Nye) มาอธิบาย กล่าวคืออำนาจที่ทำให้ชาติอื่นปฏิบัติตามความต้องการได้โดยไม่ต้องใช้กำลังคุกคาม โดยวิธีการที่จะทำให้ Soft Power ขยายจากประเทศหนึ่งไปสู่ประเทศหนึ่งนั้นมีหลากหลายช่องทาง เช่น การส่งออกวัฒนธรรมผ่านสื่อ ภาพยนตร์ ดนตรี การทุน สื่อใหม่ ทั้งในรูปแบบของข้อมูลข่าวสารและเนื้อหา รวมไปถึงการเดินทาง การแลกเปลี่ยนสินค้าทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยว เป็นต้น และสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ต้องการจะวิเคราะห์เนื้อหาจากสื่อภาพยนตร์อเมริกันหรืออีกชื่อที่รู้จักกันในนามของสื่อภาพยนตร์ฮอลลีวูด ที่เป็นหนึ่งในเครื่องมือการส่งออกวัฒนธรรมในลักษณะของอำนาจละมุน หรือ Soft Power ของสหรัฐอเมริกาให้ประสบความสำเร็จไปทั่วโลก

ในทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สื่อภาพยนตร์เป็นหนึ่งในเครื่องมือการศึกษานโยบายต่างประเทศและปัจจัยในการเป็นประเทศมหาอำนาจได้ ซึ่งหากกล่าวถึงภาพยนตร์ฮอลลีวูดที่เข้าถึงผู้คนทั่วโลกและยังเป็นเครื่องมือสื่อสารการเมืองระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาด้วยนั้น โดยเฉพาะการสร้างภาพพระเอกผู้ผดุงความยุติธรรม ต่อสู้กับศัตรูตัวร้ายผู้บั่นทอนความมั่นคงโลก ซึ่งในมิติหนึ่งเปรียบการทำหน้าที่ของพระเอก (สหรัฐอเมริกา) เสมือนการรักษาระเบียบโลกไว้ ในขณะที่ภาพศัตรูตัวร้ายในภาพยนตร์มักจะเป็นตัวแทนจากประเทศที่เป็นศัตรูคู่ปรับ เป็นไม้เบื่อไม้เมากับสหรัฐฯ อย่าง รัสเซีย จีน เกาหลีเหนือและอีกหลายๆ ประเทศในตะวันออกกลางที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบโลกที่ดูจะสอดคล้องกับโลกจริง และสุดท้ายเมื่อเหตุการณ์คลี่คลายพระเอกได้รับชัยชนะ ส่วนตัวร้ายจะได้รับการลงโทษ ปรากฏการณ์ที่ภาพยนตร์หลายๆ เรื่องมีข้อสรุปดังนี้ สอดคล้องกับงานของปฐมพงษ์ ท่าข้าม เรื่อง ภาพตัวแทนรัฐอันทพาลในภาพยนตร์อเมริกันสมัยจอร์จ ดับเบิลยู บุช (ค.ศ. 2001-2008) ผลการศึกษาที่น่าสนใจคือ มีการสร้างความหมายด้านลบหรือภาพของรัฐอันทพาลในภาพยนตร์ 9 เรื่อง ให้กับ อิรัก อิหร่าน เกาหลีเหนือ คิวบา และซีเรีย

และจากการศึกษางานวิจัยของ ธัญลักษณ์ สว่างเรืองไพศาล (2557) การนำเสนอวัฒนธรรมอเมริกันทางการเมืองผ่านทางภาพยนตร์ฮอลลีวูด มีการนำเสนอประเด็นวัฒนธรรมทางการเมืองอเมริกันที่มีร่วมกัน คือ สิทธิและเสรีภาพในการกระทำ สิทธิและเสรีภาพในการแสดงออก ความเสมอภาคทางโอกาส ความเสมอภาคทางสังคม เป็นประเด็นที่มีการผลิตซ้ำมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า การส่งออกภาพยนตร์ของสหรัฐอเมริกามีการสอดแทรกเรื่องสิทธิเข้าไปด้วย ทั้งนี้ ความสมจริงในภาพยนตร์ส่งผลต่อการสื่อสารการเมืองระหว่างประเทศที่เอื้อต่อการเป็นมหาอำนาจของสหรัฐอเมริกาที่เป็นทั้งพระเอกในโลกภาพยนตร์และผู้นำในโลกแห่งความเป็นจริง ขณะเดียวกันก็เอื้อให้ภาพของตัวร้ายในภาพยนตร์ที่ดูเหมือนจะสอดคล้องกับหลายประเทศในโลกจริงดูเลวร้ายสมจริงและเกินจริงในหลายเรื่อง

ในส่วนของภาพยนตร์การ์ตูน วอลท์ ดิสนีย์ ถือเป็นบริษัทสื่อที่ผลิตภาพยนตร์การ์ตูนที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในงานศึกษาเรื่องการสื่อสารในการเมืองระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาผ่านสื่อภาพยนตร์ฮอลลีวูด ธัญลักษณ์ได้อธิบายว่า สมัยนั้น วอลท์ ดิสนีย์ ที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลสหรัฐฯ ให้ฉายภาพยนตร์การ์ตูนที่แฝงแนวความคิดทางการเมืองเพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักเรื่องความเลวร้ายของสงคราม ด้วยการสร้างโฆษณาชวนเชื่อเพื่อต่อต้านสงครามและนำเสนอภาพความโหดร้ายของฮิตเลอร์ให้เข้าใจง่ายด้วยการ์ตูน อย่างไรก็ตาม ดิสนีย์ไม่สามารถนำเสนอการ์ตูนที่ขัดต่อหลักมนุษยธรรม ซึ่งในภาพยนตร์

การทุนช่วงสงครามของดิสนีย์มักจะมีจุดจบหรือทางออกของปัญหาด้วยสันติภาพตามอุดมการณ์แบบอเมริกาเสมอ ด้วยความสามารถด้านการสื่อสารการเมืองระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาดังที่กล่าวมา ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีคู่แข่งบนเวทีระหว่างประเทศมากขึ้น ทั้งในมิติการเมืองและเศรษฐกิจก็ตาม แต่จุดแข็งในการเป็นมหาอำนาจทั้งการรักษาระเบียบโลกและการใช้ Soft power โดยเฉพาะมิติด้านวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านค่านิยมและอุดมการณ์ก็ยังเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลากว่าที่ประเทศอื่นจะทำลายอิทธิพลด้านสื่อของสหรัฐอเมริกาได้ (ธัญลักษณ์ สว่างเรืองไพศาล, 2557 : น.3-4)

การสร้างภาพยนตร์ของวอลท์ ดิสนีย์ก็เช่นกัน มักจะมีทั้งเสียงชื่นชมและเป็นกระแสสังคมอยู่เสมอ กล่าวคือ แม้ไม่เคยเข้าไปชมภาพยนตร์แต่ทุกคนจะต้องเคยเห็นผลิตภัณฑ์ที่มีตัวละครของวอลท์ ดิสนีย์ปรากฏอยู่อย่างแน่นอน วิธีการสร้างภาพยนตร์ของดิสนีย์จะคำนึงถึงกลุ่มผู้ชมเป็นสำคัญ ซึ่งความสำเร็จหลายครั้งของดิสนีย์เกิดจากเด็กผู้หญิงที่เป็นกลุ่มผู้ชมที่มีจำนวนมากที่สุด แต่ในหลายๆ ครั้งค่ายดิสนีย์กลับถูกเสียงวิพากษ์วิจารณ์ถึงการผลิตซ้ำตัวละครหญิงที่จะเป็นฝ่ายรับ และไม่สามารถในการปกป้องตัวเอง จึงเกิดการปรับบทบาทให้กับตัวละครหญิงซึ่งเป็นอีกแนวทางที่ดิสนีย์ใช้เพื่อเพิ่มความสำเร็จของธุรกิจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทธศรัท ช่างเจิม (2559) ที่ได้ศึกษาประเด็นการสร้างภาพตัวแทนจากการทุนชุดเจ้าหญิงดิสนีย์ ได้ชี้ให้เห็นว่าตัวละครผู้หญิงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันถูกประกอบสร้างให้ตรงกับยุคสมัยสตรีนิยมในแต่ละยุค โดยดิสนีย์จะพิจารณาความสนใจของผู้ชมว่าเกิดการเห็นชอบหรือต่อต้าน และนำมาใช้ในการสร้างภาพตัวแทนผ่านตัวละครน่าที่เป็นผู้หญิงในเรื่องต่อไป ทั้งนี้ จากบทความของ Pimchanok Bunchaeng (2563) เรื่อง ถอดสมการเจ้าหญิงดิสนีย์ที่สะท้อนค่านิยมหญิงแต่ละยุคตลอดระยะเวลา 8 ทศวรรษ ที่ศึกษาสมการที่ดิสนีย์สะท้อนค่านิยมหญิงแต่ละยุค เริ่มจากตัวแทนของผู้หญิงที่ไฝหาความรักที่สมบูรณ์แบบจากเจ้าชายรูปงามและไม่มีชุดความคิด ความฝันอย่างอื่นให้กับตัวละคร อย่างเช่น สโนไวท์ ต่างจากในยุคถัดมา ทั้งนี้ สมการการสร้างสรรคผลงานของดิสนีย์คือ การเสริมสร้างความฝันที่จะออกไปใช้ชีวิตในโลกกว้าง พร้อมทั้งใส่ความคิดแบบผู้หญิงยุคใหม่ที่ท้าทายความคิดเดิมๆ เช่น เจ้าหญิงจัสมินจากอะลาดีน และสมการจากผลงานยุคล่าสุดของดิสนีย์ที่สร้างตัวละครให้เน้นความสนใจกับตัวตนของตัวเอง ตามหาสิ่งที่ต้องการร่วมไปกับการมีความรักในแบบที่รักตัวเอง เป็นความรักที่ไม่ต้องมีผู้ชายหรือมีพระเอกมาเกี่ยวข้อง เป็นความรักที่บริสุทธิ์แบบความรักในครอบครัว เช่น ความรักของพี่สาว น้องสาวในเรื่องผจญภัยแดนคำสาปราชินีหิมะ (Frozen) ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำการสะท้อนภาพของผู้หญิงในสังคมแต่ละช่วงเวลาที่ปรากฏในการทุนดิสนีย์มาทำการวิเคราะห์แนวทางการสนับสนุนบทบาทสิทธิสตรีที่แฝงอยู่ในเนื้อหา (Content) ของการทุนดิสนีย์ได้

ความสำเร็จจากการทุนวอลท์ดิสนีย์ในยุคล่าสุดในฐานะที่เป็นบริษัทข้ามชาติสัญชาติอเมริกัน ดิสนีย์ได้จัดทำแผนความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงบริษัท หรือ corporate social responsibility: CSR ที่ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อว่าธุรกิจกับสังคมที่จะต้องอยู่ร่วมกันมีความเกี่ยวข้องกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้อประโยชน์กัน และสหรัฐอเมริกาเล็งเห็นถึงการสื่อสารภาพยนตร์การทุนดิสนีย์ เพื่อเป็นอำนาจละมุน (Soft Power) ในการโน้มน้าวและสร้างค่านิยมที่ผู้หญิงควรมีบทบาทมากขึ้นและสามารถทำในสิ่งที่ปรารถนาได้ การเลือกใช้ภาพยนตร์การทุนที่มีการนำเสนอเรื่องราวที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับเด็กหญิงและสตรีในโลกแห่งความเป็นจริง สนับสนุนให้เด็กๆ ทั่วโลกทำตามความฝัน ส่งเสริมความฝัน โดยใช้พลังสร้างแรงบันดาลใจ เช่น การนำเสนอผู้หญิงและเด็กผู้หญิงที่เข้มแข็งเพื่อเอาชนะความยากลำบากและประสบความสำเร็จในที่สุด ทั้งนี้ กระทรวงต่างประเทศของสหรัฐฯ ได้ใช้ความร่วมมือกับดิสนีย์เพื่อส่งเสริมให้สตรีมีความเป็นผู้นำ สร้างโอกาสใหม่ๆ และการมีส่วนร่วมสำหรับ

เด็กผู้หญิงในการพัฒนาทักษะและความมั่นใจที่พวกเขาต้องการ โดยเริ่มจากการเข้ามาศึกษาการพัฒนาการตูน ดิสนีย์และผู้หญิงทุกคนสามารถแสดงไอเดียในการสร้างสรรค์ผลงานได้อีกด้วย

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าสื่อการ์ตูนนั้นมีบทบาทในการสื่อสารถึงสังคมเช่นเดียวกับสื่อภาพยนตร์ ประเภทอื่น และ การ์ตูนวอลท์ ดิสนีย์นับเป็นการตูนที่มีการถ่ายทอดบทบาทของผู้หญิงในหลากหลายรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการให้คุณค่าและตีความหมายของผู้หญิง ทั้งยังมีส่วนในการเป็นจุดเริ่มต้นของการหล่อหลอมความเป็น “ผู้หญิง” ซึ่งส่วนใหญ่ภาพตัวแทนของผู้หญิงในการตูนมักจะแสดงให้เห็นถึงคุณค่าการเป็นผู้หญิงที่ดีในสังคม เช่น การมีบุคลิกที่เรียบร้อย อ่อนหวาน ทำงานบ้าน ช่างผืน ซึ่งเป็นภาพแทนของผู้หญิงที่สังคมอยากให้เป็น แต่กระนั้นภาพลักษณ์นี้ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามบริบทและกระแสสังคม เช่น กระแสการเรียกร้องสิทธิสตรี

ดังนั้น ในงานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการศึกษาภาพยนตร์การ์ตูนวอลท์ ดิสนีย์ ที่เชื่อมโยงไปกับกระแสการเรียกร้องสิทธิสตรี เพื่ออธิบายและตอบโจทย์ที่ว่า 1. การนำเสนอภาพผู้หญิงในภาพยนตร์การ์ตูนวอลท์ ดิสนีย์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทไปจากเดิมหรือไม่ อย่างไร และ 2. ภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำเป็นหนึ่งในเครื่องมือสนับสนุน Soft Power ของสหรัฐอเมริกาเพื่อส่งเสริมสิทธิสตรีอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- (1) เพื่อศึกษาบทบาทของผู้หญิงที่ปรากฏในภาพยนตร์การ์ตูนของวอลท์ ดิสนีย์
- (2) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศมหาอำนาจในการส่งเสริมสิทธิสตรีผ่านภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำ

-

แนวคิดและทฤษฎี

1) ทฤษฎีสตรีนิยม ศึกษาวิเคราะห์แบบแผนและวิธีการในเป้าหมายเพื่อต่อสู้คัดค้านความไม่เสมอภาคระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย คัดค้านค่านิยมของสังคมที่ให้ค่าความเป็นมนุษย์แก่เพศชาย พร้อมทั้งความพยายามลดอคติทางเพศ และปลดปล่อยผู้หญิงให้มีความอิสระมากขึ้น ในหนังสือเรื่อง “เพศที่สอง” (The Second Sex) ของ Simone de Beauvoir นักเขียนสตรีนิยม ได้สะท้อนความคิดความเชื่อที่ว่าสถานภาพ ความไม่เท่าเทียมระหว่างหญิงชายในสังคม เป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบสังคมวัฒนธรรมไม่ใช่จากธรรมชาติ ความเสมอภาคทางเพศจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างของสังคมอย่างจริงจัง (อมรสิริ สันต์สุรติกุล, 2537 อ้างถึงใน กนกพรพรณ วิบูลย์ศรี, 2547, น.11) สำหรับแนวคิดกลุ่มสตรีนิยมแนวเสรีนิยม (Liberal Feminism) มีรากฐานมาจากปรัชญาแนวเสรีนิยม กลุ่มนี้เห็นว่า ชาย - หญิง มีสิทธิ เสรีภาพเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์ อย่างไรก็ตาม แม้สังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่บทบาทของผู้หญิงกลับไม่ค่อยมีความเปลี่ยนแปลงเท่าใดนัก ดังนั้นจึงควรต้องมีการพัฒนาสิทธิ เสรีภาพ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงให้ก้าวหน้าทัดเทียมผู้ชายด้วย ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีนี้ในการวิเคราะห์ประเด็นการสนับสนุนสิทธิสตรีในเนื้อหาภาพยนตร์การ์ตูนวอลท์ ดิสนีย์ โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ผ่านแนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยม ซึ่งมีแนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิ ความเท่าเทียม ความยุติธรรมและโอกาสที่เท่ากัน

2) ทฤษฎีอำนาจละมุน (Soft Power) ที่ได้รับการพัฒนาโดย โจเซฟ เอส ไนย์ (Joseph S. Nye) การขยายอิทธิพล การเปลี่ยนแปลงความคิด การทำให้ผู้คนมีส่วนร่วม หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้อื่น โดยไม่ได้ใช้อำนาจบังคับขู่เข็ญ Hard Power อย่างอำนาจเศรษฐกิจ อำนาจทางการทหาร เพื่อบีบบังคับให้ประเทศ

ต่างๆ ต้องยอมปฏิบัติตามสิ่งที่เราต้องการ (ชัยยะ ฤตินิยมวุฒิ, 2564) ผู้วิจัยนำทฤษฎีอำนาจละมุน (Soft Power) มาปรับใช้ในการศึกษาการสร้างอำนาจและรักษาสถานะความเป็นมหาอำนาจผ่านการส่งออกสื่อภาพยนตร์ดิสเนย์ของสหรัฐอเมริกาและการส่งเสริมบทบาทของสตรีผ่านภาพยนตร์ดิสเนย์

3) แนวคิดเกี่ยวกับจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม อธิบายถึงปฏิบัติการการขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมของประเทศหนึ่งเข้าไปสู่อีกประเทศหนึ่ง โดยส่วนมากการขยายอิทธิพลนั้นจะเป็นประเทศที่ใหญ่กว่า มีอำนาจมากกว่าไปยังประเทศที่เล็กกว่ามีอำนาจน้อยกว่า โดยใช้กระบวนการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างอำนาจและขยายอิทธิพล (สมเกียรติ ตั้งมโน, 2550 อ้างถึงใน ชัชวาล ออพงษ์, 2555, น.12-13) ที่เอื้อต่อการขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมผ่านสื่อ แนวคิดนี้ถูกกล่าวถึงโดย เฮร์เบิร์ต ไอ ชิลเลอร์ (Herbert I. Schiller) ที่อธิบายการยึดอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจผ่านจิตสำนึก อุดมการณ์ด้วยสื่อและวัฒนธรรม แนวคิดนี้ผู้วิจัยประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาการขยายอิทธิพลทางค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านสื่อรวมถึงวิธีการกระจายสินค้าวัฒนธรรมจากประเทศหนึ่งไปสู่อีกประเทศอื่น ๆ

4) แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทภาพยนตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสื่อภาพยนตร์ที่มีอิทธิพลต่อผู้ชมอย่างมาก เพราะเป็นช่องทางที่ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าถึง เข้าใจและคล้อยตามผู้ส่งสารได้ง่ายด้วยศิลปะและเทคนิคการนำเสนอทั้งภาพและเสียง ภาพยนตร์จึงมีคุณสมบัติพิเศษที่สามารถสื่อสารอารมณ์ความรู้สึก เช่น ตื่นเต้น สนุกสนาน ดีใจ เศร้า สะเทือนใจ ประทับใจ หรือทำให้เกิดความเชื่อที่ฝังใจให้กับผู้ชมได้ (Jimmyzaa, 2555) ตามแนวคิดของสำนักมาร์กซิสต์ (Marxism) มองว่า ภาพยนตร์เป็น “การประกอบสร้างความเป็นจริง” (Constructionism) ที่ขึ้นอยู่กับอำนาจความเป็นเจ้าของภาพยนตร์ในการกำหนดสิ่งที่เห็นในภาพยนตร์ตามแต่ผู้ที่มีอำนาจจะกำหนด จึงกล่าวได้ว่าภาพยนตร์เป็นพื้นที่ในการชกชอนโลกทัศน์ หรือ อุดมการณ์บางอย่างไว้ (อุสุมา สุขสวัสดิ์, 2561 : 117) อย่างแยบคาย และเพราะภาพยนตร์เป็นสื่อที่มีเนื้อหาแฝงไปด้วยค่านิยม / อุดมการณ์ โดยใช้วิธีการเล่าเรื่องมาดำเนินเรื่องให้น่าสนใจน่าติดตาม ทำให้ภาพยนตร์จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจด้วย โดยผู้วิจัยประยุกต์ใช้ในการอธิบายบทบาทหน้าที่ของภาพยนตร์การ์ตูนดิสเนย์ที่ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงการให้ความบันเทิงเท่านั้นแต่ยังส่งข้อความแฝงเพื่อให้เห็นบทบาทหน้าที่ของตัวละครหญิงที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยด้วย

5) แนวคิดการเล่าเรื่อง ในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการเล่าเรื่องในกลุ่มหลังโครงสร้างนิยามที่นิยามความหมายของคำว่า “เรื่องเล่า” (Narrative) โดยสรุปจากแนวคิดเรื่องมายาคติของโรแลนด์ บาร์ตส์ (Roland Barths) ไว้ว่าเรื่องเล่า หมายถึง การนำเสนอเหตุการณ์ชุดหนึ่งที่มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์เริ่มต้นจนถึงสถานการณ์ตอนจบโดยอิงตามการกระทำของตัวละครในกรอบของสถานที่และเวลา ตัวอย่างของเรื่องเล่า ได้แก่ ภาพยนตร์ นิทาน เรื่องสั้น นวนิยาย เป็นต้น (นพพร ประชากุล, 2552, อ้างถึงใน ภัทรศศิ์ ช่างเจิม, 2559, น.38) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยประยุกต์ใช้เพียง 3 องค์ประกอบจากแนวคิดการเล่าเรื่อง คือ 1) ตัวละคร หมายถึง ตัวละครผู้หญิงที่มีบทบาทนำ รวมถึงยังได้วิเคราะห์ตัวละครผู้ชายในเรื่องเพิ่มเติมเข้าไป เพื่อให้เห็นบทบาทเปรียบเทียบระหว่างตัวละครชาย-หญิงที่เปลี่ยนแปลงไป 2) โครงเรื่อง หมายถึง การลำดับเหตุการณ์การเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นในเรื่องนั้นๆ 3) แก่นเรื่อง หมายถึง ใจความสำคัญ หรือความคิดสำคัญ ที่ดิสเนย์ต้องการสื่อสารกับผู้ชม

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา จากการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับภาพยนตร์การ์ตูนของบริษัทวอลท์ ดิสนีย์ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1937 ถึง ค.ศ. 2021 พบว่ามีการสร้างภาพยนตร์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำ ทั้งหมด 22 เรื่อง โดยในช่วงแรกของการสร้างภาพยนตร์การ์ตูนชุดเจ้าหญิงดิสนีย์ (Disney Princess) เช่น ภาพยนตร์การ์ตูนเรื่องสโนว์ไวท์กับคนแคระทั้งเจ็ด (Snow White and the Seven Dwarfs) ซินเดอเรลล่า (Cinderella) และเจ้าหญิงนิทรา (Sleeping Beauty) วอลท์ ดิสนีย์ได้สร้างตัวละครหญิงในสมัยนั้นให้มีความเป็นผู้หญิงแบบอุดมคตินิยม ทั้งความสวยงาม ความอ่อนหวาน ร้องเพลงไพเราะ เก่งงานครัว เย็บปักถักร้อย ทำอาหาร ทำงานบ้าน ซึ่งก็ไม่น่าแปลกที่ผู้หญิงที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมแถมมีฐานะทางสังคมในระดับสูงสุดจะเป็นที่หมายปองของผู้ชาย (เจ้าชาย) ในเรื่องตั้งแต่แรกเจอ

แม้การ์ตูนเจ้าหญิงยุคแรกจะประสบความสำเร็จด้านธุรกิจแต่ก็มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ถึงการสร้างภาพผู้หญิงว่าต้องเป็นแบบนี้เท่านั้นหรือที่จะเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งหลังจากได้รับเสียงตอบรับจากผู้ชม ทางวอลท์ ดิสนีย์จึงมีการพัฒนาเนื้อหาตามการวิพากษ์วิจารณ์ที่เชื่อมโยงกับกระแสการเรียกร้องสิทธิสตรีที่มากขึ้นในสังคม รวมถึงเป็นความต้องการของผู้สร้างสำหรับกระแสการตอบรับที่ดีในเชิงธุรกิจด้วย ดิสนีย์จึงต้องนำเสนอภาพยนตร์ที่มีการสอดแทรกเนื้อหาสนับสนุนสิทธิสตรีเพื่อสร้างความดึงดูดและเพิ่มความน่าสนใจ โดยเฉพาะสอดคล้องกับค่านิยมการทำงานของรัฐบาลสหรัฐ ในแต่ละสมัย ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้เลือกสื่อภาพยนตร์การ์ตูนวอลท์ ดิสนีย์ จากบริษัทวอลท์ ดิสนีย์ ทั้งหมด 5 เรื่อง มาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นการพัฒนาเนื้อหาของวอลท์ ดิสนีย์ ที่พยายามปรับให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน โดยเลือกเฉพาะเนื้อหาภาพยนตร์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำ

สำหรับช่วงเวลาในการศึกษา ผู้วิจัยเลือกศึกษาตั้งแต่ ปี 2013 – 2021 ซึ่ง ปี 2013 ตรงกับสมัยของประธานาธิบดี บารัค โอบามา สมัยที่ 2 (2013 – ม.ค. 2017) ปี 2017 ตรงกับสมัยของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ (2017 – ม.ค. 2021) และปี 2021 ตรงกับสมัยประธานาธิบดีโจ ไบเดน ดังมีรายละเอียดช่วงเวลาของภาพยนตร์และสมัยของประธานาธิบดีที่ออกฉายแต่ละเรื่อง ดังนี้

1. ผจญภัยแดนคำสาปราชินีหิมะ (Frozen) เข้าฉายปี ค.ศ. 2013 (สมัยของประธานาธิบดี บารัค โอบามา พรรคเดโมแครต) วิเคราะห์ตัวละครเอลซ่า (Elsa) และแอนนา (Anna)
2. นครสัตว์มหัศจรรย์ (Zootopia) เข้าฉายปี ค.ศ. 2016 (สมัยของประธานาธิบดี บารัค โอบามา พรรคเดโมแครต) วิเคราะห์ตัวละครจูดี (Judy) และนิค (Nick)
3. ผจญภัยตำนานหมู่เกาะทะเลใต้ (Moana) เข้าฉายปี ค.ศ. 2016 (สมัยของประธานาธิบดี บารัค โอบามา พรรคเดโมแครต) วิเคราะห์ตัวละครโมอาน่า (Moana) และมาวอิ (Maui)
4. รวมเหล่ายอดคนพิทักษ์โลก 2 (Incredible 2) เข้าฉายปี ค.ศ. 2018 (สมัยของประธานาธิบดี โดนัลด์ ทรัมป์ พรรครีพับลิกัน) วิเคราะห์ตัวละครเฮเลน (Helen) และบ๊อบ (Bob)
5. ร่ายากับมังกรตัวสุดท้าย (Raya and the Last Dragon) เข้าฉายปี ค.ศ. 2021 (สมัยของประธานาธิบดี โจ ไบเดน พรรคเดโมแครต) วิเคราะห์ตัวละครรายา (Raya), มังกรซิซู (Sisu) และนามาริ (Namaari)

ขอบเขตด้านสื่อที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยใช้สื่อออนไลน์ในการสืบค้นและรับชมภาพยนตร์การ์ตูนวอลท์ ดิสนีย์ จำนวน 5 เรื่องดังที่ได้กล่าวไปแล้ว จากบริการสตรีมมิ่งออนไลน์ของบริษัท วอลท์ ดิสนีย์ คือ ดิสนีย์ พลัส ฮอตสตาร์ (Disney+ Hotstar)

ระเบียบวิธีวิจัยและวิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เกี่ยวกับประเด็นสิทธิสตรีผ่านภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ ด้วยการทบทวนวรรณกรรม เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) จากสื่อภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ โดยผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นและรับชมภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ 5 เรื่อง ซึ่งสร้างขึ้นในปี 2013-2021 เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นการพัฒนาเนื้อหาของวอลท์ ดิสนีย์ ที่พยายามปรับให้เข้ากับสังคมปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยหลักการสิทธิมนุษยชน เสรีภาพและความเท่าเทียม โดยการสร้างตัวละครเอกให้เป็นผู้หญิงที่มีบทบาททัดเทียมผู้ชาย สะท้อนให้เห็นการถ่ายทอดประเด็นสิทธิสตรีผ่านภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ โดยผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง การดำเนินเรื่อง ตัวละครหญิง-ชาย ตามแนวคิดการเล่าเรื่อง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อแรก และในการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทบาทของสหรัฐอเมริกาในการส่งเสริมสิทธิสตรีผ่านภาพยนตร์การ์ตูนวอลท์ ดิสนีย์ ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำโดยศึกษาจากช่วงเวลาในการฉายว่ามีนัยสำคัญสอดคล้องกับการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีรวมถึงนโยบายในการผลักดันเรื่องสิทธิสตรีในแต่ละสมัยผ่านการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องตามช่วงเวลาที่ยกมาออกฉาย

ผลการศึกษา

1. บทบาทหน้าที่ของภาพยนตร์และภาพยนตร์การ์ตูน

ภาพยนตร์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อผู้ชมอย่างมาก ถือเป็นช่องทางที่ผู้ชมสามารถเข้าถึง เข้าใจและคล้อยตามผู้ส่งสารได้ง่าย คุณลักษณะพิเศษของภาพยนตร์คือ สามารถนำข้อเท็จจริงหรือสร้างจินตนาการให้เกิดความบันเทิงด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ และอีกหนึ่งสาขาที่สำคัญของภาพยนตร์ คือ ภาพยนตร์การ์ตูน เรื่องราวในภาพยนตร์การ์ตูนบางเรื่องอาจจะถูกคิดค้นมาเพื่อความสนุกสนาน บันเทิงใจ ให้แนวคิด ยกตัวอย่างการ์ตูนจากฝั่งอเมริกา เช่น มิกกี้ เมาส์ (Mickey Mouse) วินนี่ เดอะพูห์ (Winnie the Pooh) หรือทางฝั่งการ์ตูนญี่ปุ่น เช่น โดราเอมอน (Doraemon) และเจ้าหนูยอดนักสืบโคนัน (Detective Conan) หรือบางเรื่องก็เป็นการสร้างจินตนาการที่อิงจากเหตุการณ์จริงในสังคม เพื่อประกอบเป็นเนื้อหาในเรื่อง ตัวอย่างเช่น ภาพยนตร์การ์ตูนล้อเลียนการเมืองที่มีจุดเริ่มต้นจากการค้นพบภาพร่างการ์ตูนของวิลเลียม โฮกาด นักวาดการ์ตูนชาวอังกฤษ ในปี 1843 ซึ่งในช่วงนั้นการ์ตูนเสียดสีทางการเมืองเป็นที่นิยมมากในอังกฤษ

ต่อมาบทบาทของภาพยนตร์การ์ตูนมีมากขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการฉายภาพยนตร์การ์ตูนที่แฝงอุดมการณ์ทางการเมืองเช่น ภาพยนตร์เรื่อง Scrap Happy Daffy จากบริษัทวอร์เนอร์บราเธอส์แอนิเมชัน (Warner Bros. Animation) ของสหรัฐอเมริกา เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อเรื่องสงครามผ่านสื่อความบันเทิงที่ได้รับการสนับสนุนการสร้างจากรัฐบาล โดยตัวอย่างของภาพยนตร์เรื่องนี้เล่าถึง แดฟฟี ตัวเอกของเรื่องต้องปกป้องลานพิเศษหลักของเขาจากแพะนาซีที่กินโลหะ ซึ่งถูกส่งมาโดยอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ที่น่าสนใจคือ ข้อความจากการ์ตูนยังร้องขอให้ประชาชนบริจาคให้กับสงครามโดยมีภาพอธิบายรายการสิ่งของและเศษเหล็กที่สามารถมอบให้กับประเทศ และยังให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับสายลับและผลเสียจากการกระทำของฮิตเลอร์อีกด้วย

และบริษัทวอลท์ ดิสนีย์ อีกค่ายการ์ตูนใหญ่ก็ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลสหรัฐเช่นเดียวกัน อย่างในเรื่อง Der Fuehrer's Face ที่ได้รับรางวัลออสการ์สาขาการ์ตูนสั้นในปี 1942 ซึ่งมีตัวละครเอก คือ โดนัล ดัก ที่ต้องกลายไปเป็นทหารของนาซี เนื้อหาในการ์ตูนเล่าถึงความโหดร้ายของฮิตเลอร์ การถูกใช้งานอย่างหนักและอาวุธที่น่ากลัว แต่ทั้งหมดกลายเป็นฝันร้ายที่โดนัล ดัก ตกใจตื่นและคิดว่าการเป็นพลเมืองของอเมริกันนี้ดีที่สุดแล้ว อย่างไรก็ตาม การนำเสนอเนื้อหาทางการเมืองด้วยการ์ตูนนั้น รัฐบาลสหรัฐฯ มีนโยบายจะไม่นำเสนอเนื้อหาที่ขัดต่อหลักมนุษยธรรม เห็นได้จากในภาพยนตร์การ์ตูนช่วงสงครามมักจะมีจุดจบหรือทางออกของปัญหาด้วยสันติภาพเสมอ ดังนั้น บทบาทของภาพยนตร์การ์ตูนจึงไม่ใช่สื่อบันเทิงที่สร้างความสนุกสนานสำหรับเด็กเท่านั้น ผู้สร้างได้มีการสอดแทรกข้อคิดเข้าในเนื้อหา ซึ่งต้องพิจารณาให้เนื้อหาที่เหมาะสม เพราะการ์ตูนจะมีบทบาททั้งในการสร้างแรงบันดาลใจและก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางความคิดแก่ผู้ชมได้ในอนาคต (Silpawattanatham, 2563)

2. ความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรวอลท์ ดิสนีย์ และความนิยมในการ์ตูนดิสนีย์

หากกล่าวถึง การ์ตูน คงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าผู้ที่เป็นผู้สร้างภาพยนตร์การ์ตูนที่มีชื่อเสียงโด่งดังและเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกนั้น ได้แก่ วอลท์ ดิสนีย์ ซึ่งถือเป็นผู้สร้างภาพยนตร์การ์ตูนที่มีชื่อเสียงโด่งดังและเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ชื่อเสียงของเขาโดดเด่นจากการสร้าง เจ้าหนูมิกกี้ (Mickey Mouse) ในปี 1928 ในภาพยนตร์สั้นเรื่อง Steamboat Willie ซึ่งออกฉายในปีเดียวกัน Steamboat Willie เป็นการ์ตูนสั้นแอนิเมชันเสียงที่ประสานกันอย่างสมบูรณ์เรื่องแรกด้วยกระแสภาพยนตร์การ์ตูนรูปแบบใหม่และอุปนิสัยของเจ้าหนูมิกกี้ (Mickey Mouse) ที่ไร้เดียงสา ร่าเริง ชุกชุกและมีเมตตาต่อเพื่อนตัวละครอื่นเสมอ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ Mickey Mouse เป็นตัวละครที่ผู้ชมสามารถเข้าถึงและประทับใจได้ง่าย จนได้รับคำชื่นชมอย่างมากและเป็นที่พูดถึงในวงกว้าง การเป็นที่รู้จักในด้านดีของ Mickey Mouse ถือเป็นก้าวแรกของความสำเร็จของวอลท์ดิสนีย์ และในยุคต่อมาการสร้างสรรค์ผลงานของวอลท์ ดิสนีย์ ได้มีการใช้กระบวนการสีพร้อมกับการใช้กล้องหลายมิติ มาใช้กับภาพยนตร์แอนิเมชันที่ออกฉายในโรงภาพยนตร์ และถูกฉายแบบเต็มเรื่องครั้งแรกในเรื่อง สโนว์ไวท์ (1937) ถือเป็นก้าวที่สำคัญของทั้งวงการภาพยนตร์การ์ตูนและบริษัท วอลท์ ดิสนีย์ ที่ส่งผลถึงผลงานสร้างสรรค์ของดิสนีย์ในยุคต่อมาที่ยังคงภาพลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นหัวใจที่รักในจินตนาการและความฝันให้ผู้ชมเข้าถึงได้ง่ายอยู่เสมอ โดยการ์ตูนดิสนีย์มักจะพูดถึงการเดินทางผจญภัย ซึ่งในระหว่างทางก็จะเน้นเรื่องมิตรภาพ ครอบครัว ความรัก ความสนุกสนาน อีกทั้งยังมีการแฝงบทเรียนชีวิตในภาพยนตร์ทุกเรื่อง จึงทำให้ผู้ชมทุกเพศทุกวัยรู้สึกเชื่อมโยงและผูกพันกับตัวละคร

นอกจากนี้ ภาพยนตร์ของดิสนีย์มักจะมีสินค้าออกมาจำหน่ายด้วยเสมอ ซึ่งเราจะพบเห็นสินค้าในชีวิตประจำวันที่มีการ์ตูนดิสนีย์ปรากฏอยู่ในหลายอย่าง เช่น ผลิตภัณฑ์สำหรับเด็ก อุปกรณ์เครื่องเขียน ดินสอปากกา ยางลบ เสื้อผ้า กระเป๋า ตุ๊กตา ซึ่งมีผลต่อทั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้ตกอยู่ภายใต้ “วัฒนธรรมดิสนีย์” ทั้งในรูปแบบของการเสพการ์ตูนและสินค้าวัฒนธรรมที่แม้จะดูจบแต่ความอยากในการบริโภคนั้นไม่จบ ยิ่งไปกว่านั้นกิจการของดิสนีย์ได้ขยายใหญ่โตมากขึ้นโดยมีทั้งกิจการ สตูดิโอภาพยนตร์และเกม โรงแรมและสวนสนุก ช่องข่าวและสารคดี และล่าสุด Disney+ ระบบสตรีมมิ่งสำหรับดูซีรีส์และภาพยนตร์ออนไลน์ ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า วอลท์ ดิสนีย์เป็นบริษัทผู้ผลิตและจัดจำหน่ายสื่อสร้างความบันเทิงที่ใหญ่ที่สุดของโลกขณะนี้ (Blue O'Clock, 2561) และหากวิเคราะห์ตามทฤษฎีจักรวรรดินิยมสื่อและวัฒนธรรมที่พิจารณาการเป็นเจ้าของสื่อ

ก็จะพบว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ไหลย้อนกลับสู่สหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศเจ้าของสื่อและเป็นประเทศมหาอำนาจที่ส่งออกวัฒนธรรมดิสนีย์

3. ภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำ

การเริ่มสร้างสรรค์ภาพยนตร์การ์ตูน ผู้สร้างจะต้องมองกลุ่มเป้าหมายก่อนที่จะนำเสนอผลงานออกมาตลอดจนวิธีการผลิตผลงานที่ได้กำหนดความแตกต่างระหว่างเพศในสื่ออย่างชัดเจน ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้จะสามารถอธิบายจากความสามารถของตัวละคร จำนวนสัดส่วนของตัวละครแต่ละเพศ ท่าทีของตัวละครหรือแม้แต่ขนาดของตัวละคร ไม่ว่าจะเป็นการ์ตูนซูเปอร์ฮีโร่ ทั้งตัวเอกและตัวร้ายมักจะเป็นตัวละครผู้ชายทั้งสิ้น ความเข้าใจในประเด็นที่กล่าวมาสามารถเห็นได้จากตัวอย่างของการ์ตูนญี่ปุ่น (Anime) ที่มีเรื่องราวของการต่อสู้ระหว่างเหล่าตัวละครชายและตัวร้ายวนไปเรื่อย ๆ ตัวอย่างเช่น วันพีซ เดอะมูฟวี่พบว่าศัตรูเป็นผู้ชายทั้งหมด ส่วนตัวละครผู้หญิงจะกลายเป็นตัวละครรอง (SEAN CUBILLAS, 2020) ที่ถึงแม้ผู้ชมจะรู้จักเธอ แต่การดำเนินเรื่องหลักจะไม่เน้นไปที่เรื่องราวของพวกเธอมากนัก ดังตัวอย่างการสร้างสรรคตัวละคร มินนี่ เมาส์ (Minnie Mouse) ตัวละครที่ใส่ชุดสีชมพูลายจุดที่เป็นคู่รักกับ Mickey Mouse ที่ปรากฏตัวครั้งแรกในภาพยนตร์ Gallop in' Gaucho (1928) โดยฉากส่วนใหญ่ของมินนี่จะวนอยู่กับงานในครัว และบทบาทพนักงานในร้านอาหาร จุดไคลแมกซ์ของเรื่องคือการที่มินนี่โดนโจรลักพาตัวและสุดท้ายมิกกี้พระเอกของเรื่องได้เข้ามาช่วยเหลือและจบเรื่องราวแบบแฮปปี้เอนดิ้ง (Happy Ending)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาการนำเสนอภาพยนตร์การ์ตูนที่ผู้หญิงมีบทบาทนำของดิสนีย์ พบว่าจะมีการให้คุณค่าและตีความหมายของผู้หญิง ซึ่งมีส่วนในการเป็นจุดเริ่มต้นของการหล่อหลอมความเป็น “หญิง” ที่ส่งผลถึงผู้ชมโดยเฉพาะกับเด็กผู้หญิงว่าควรจะมีคุณลักษณะและตัวตนที่เหมาะสมอย่างไรในสังคม ส่วนใหญ่ภาพตัวแทนมักจะแสดงให้เห็นคุณค่าการเป็นผู้หญิงที่ดีในสังคม ซึ่งในแต่ละเรื่องจะมีภาพตัวแทนของผู้หญิงที่ถูกสร้างขึ้นโดยสิ่งที่สังคมอยากให้เป็น และเป็นการแสดงให้เห็นถึงทัศนคติที่ผู้สร้างสะท้อนภาพทางสังคมของผู้หญิงผ่านตัวการ์ตูน นอกจากนี้ ยังพบว่าเนื้อหาหลักของเรื่องจะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยในการสร้างสรรค์ผลงานขณะนั้น ดังเช่นดิสนีย์ในยุคแรกจะสร้างให้ผู้หญิงเป็นแม่ศรีเรือน ทำอาหารเก่ง เย็บปักถักร้อยได้ ปลูกฝังให้ผู้หญิงมีความเป็นผู้หญิงอย่างมากทั้งเรียบร้อย อ่อนหวาน ละมุนละไม ว่างอนสอนง่าย และเมื่อประสบปัญหา ก็จะรอคอยผู้ชาย (เจ้าชาย) มาช่วยเหลือและได้ครองรักกับเจ้าชายในที่สุด ตัวอย่างเช่น เรื่องสโนว์ไวท์กับคนแคระทั้งเจ็ด (Snow White and the Seven Dwarfs) ซินเดอเรลล่า (Cinderella) และเจ้าหญิงนิทรา (Sleeping Beauty) อย่างไรก็ตาม กระแสการเปลี่ยนแปลงการเล่าเรื่องได้เปลี่ยนภาพลักษณ์ของเจ้าหญิงดิสนีย์ยุคใหม่ให้มีความกล้าหาญ เฉลียวฉลาด เป็นนักรบ เป็นผู้นำ ปกป้องประเทศจากศัตรู และสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องคอยให้ผู้ชายช่วยเหลือ รวมถึงข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ในภาพยนตร์ไม่มีฉากที่ผู้หญิงต้องทำงานบ้านอีกต่อไป อย่างเรื่องโพคาฮอนทัส (Pocahontas) และ มู่หลาน (Mulan)

สำหรับภาพยนตร์ในยุคหลังนี้จะเห็นได้ว่าได้ลบบทบาทของความรักแบบชาย-หญิง ออกจากขนบเดิมที่เจ้าหญิงต้องคู่กับเจ้าชาย แต่ไปเน้นความรักในรูปแบบอื่น ตัวอย่างเช่น ผจญภัยแดนคำสาปราชินีหิมะ (Frozen) ที่เนื้อเรื่องเน้นไปที่ความรักของพี่สาวและน้องสาว หรืออย่างในเรื่องผจญภัยตำนานหมู่เกาะทะเลใต้ (Moana) และรายากับมังกรตัวสุดท้าย (Raya and the Last Dragon) ที่ให้ความสำคัญกับความรักของคนในครอบครัว หมู่บ้าน และการเป็นผู้นำการกอบกู้ ช่วยเหลือให้บ้านเมืองพ้นจากวิกฤต ซึ่งลักษณะของภาพตัวแทนที่ได้รับจะเปลี่ยนไปตามเนื้อเรื่องและองค์ประกอบต่างๆ ในการ์ตูน ซึ่งตัวการ์ตูนที่ถูกสร้างในแต่ละเรื่องก็จะพัฒนาไปตาม

ยุคสมัย จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาหลักในภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ได้พยายามเพิ่มบทบาทของผู้หญิงในหลากหลายด้านให้เข้ากับสังคมปัจจุบันตามกระแสสตรีนิยมที่ผู้หญิงรักตัวเอง และสามารถอยู่ได้ แก้ปัญหาได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องรอหรือมีผู้ชาย

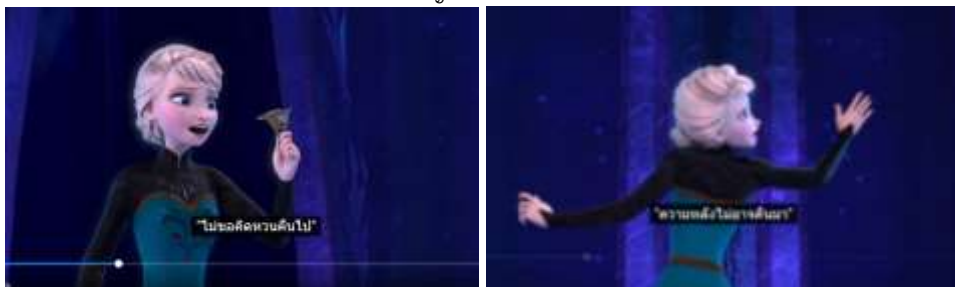
4. วิเคราะห์ภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำ

ผลการศึกษาส่วนนี้จะใช้แนวคิดการเล่าเรื่องมาเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 2013-2021 ทั้งหมด 5 เรื่อง ซึ่งการวิเคราะห์มีดังนี้

4.1 ผจญภัยแดนคำสาปราชินีหิมะ (Frozen)

ผจญภัยแดนคำสาปราชินีหิมะ (Frozen) เป็นภาพยนตร์เพลงแนวแฟนตาซีคอมเมดี้ โดยเนื้อเรื่องของภาพยนตร์จะเล่าการผจญภัยของ “อันนา” เจ้าหญิงแห่งเอเรนด์เอล ที่ออกตามหาพี่สาว “เอลซ่า” หลังจากเอลซ่ารู้สึกผิดและหนีไป จากเหตุการณ์ที่บังเอิญปลุกคำสาปที่ทำให้อาณาจักรกลายเป็นฤดูหนาวตลอดกาล แก่นเรื่องจะเน้นไปที่ความรักอันบริสุทธิ์ของพี่สาวและน้องสาว

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตัวละครเอลซ่าและอันนา โดยเรื่องนี้มีการนำเสนอตัวละครหลักเป็นผู้หญิงและมีถึง 2 คน ถือเป็นการนำเสนอในภาพยนตร์การ์ตูนครั้งแรกของดิสนีย์ ที่ยังมีการเปลี่ยนความคิดของตัวละครในเรื่องรักแรกพบให้ตระหนักว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรเกิดขึ้น ซึ่งต่างจากการ์ตูนดิสนีย์ในยุคแรกๆ ที่เจ้าหญิงเจ้าชายมักจะรักและแต่งงานกับคนที่เพิ่งพบเจอกันครั้งแรก โดยแก่นของเรื่องนี้แสดงให้เห็นความรักระหว่างพี่น้อง เป็นความรักแท้ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นความรักแบบชาย - หญิง แบบในการ์ตูนดิสนีย์ที่ผ่านมา รวมถึงการนำเสนอตัวละคร เอลซ่า เป็นตัวอย่างของการปลดปล่อยตัวเองออกจากความกลัว ไม่ต้องเป็นอย่างที่คนอื่นอยากให้เป็น ถือเป็นการเสริมสร้างพลังในตนเอง อย่างในฉากที่เอลซ่าหนีออกจากวังและตัดสินใจโยนมงกุฎราชินีทิ้ง ซึ่งมีนัยยะถึงการปลดปล่อยตัวเองจากหน้าที่ในการปกครองบ้านเมืองที่ประชาชนคาดหวังว่าเอลซ่าจะทำได้ดี โดยในฉากนี้มีเนื้อเพลงที่ร้องว่า “ไม่ขอคิดหวนคืนไป ความหลังไม่อาจคืนมา” ที่หมายถึงเอลซ่าจะไม่กลับไปเป็นคนในอดีตที่ทำตามคนอื่นบอกอีกต่อไป และอีกตัวละครคืออันนา เป็นตัวละครที่มีการพัฒนาการเรียนรู้ไปตลอดเรื่อง ทั้งทัศนคติด้านความรักและการให้ความสำคัญกับครอบครัว

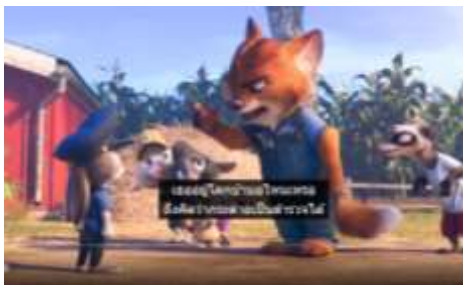
ภาพที่ 4.1-4.2 ฉากเอลซ่าปลดปล่อยตัวเอง
ที่มา Frozen (Disney+ hotstar, 2564)

4.2 นครสัตว์มหาสงคราม (Zootopia)

นครสัตว์มหาสงคราม (Zootopia) เนื้อเรื่องของภาพยนตร์ เกิดขึ้นที่ “ซูโทเปีย” มหานครของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมหลากหลายชนิด ไม่ว่าจะเป็นขนาดใหญ่หรือเล็ก ไม่ว่าจะเป็นเคยเป็นผู้ล่าหรือผู้ถูกล่า แต่ปัจจุบันใน “ซูโทเปีย” สัตว์หลากหลายสายพันธุ์นั้นอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข จนกระทั่งเกิดคดีลักพาตัวอันเป็นที่มาของความ

ระส่ำระสายและความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ภาพยนตร์เรื่องนี้มีตัวละครที่น่าสนใจหลายตัว แต่ผู้วิจัยจะขอเน้นไปที่ตัวละครหลักคือ “จูดี ฮอบส์” กระต่ายตัวเมีย (ภาพแทนความเป็นหญิง) ที่ฝันอยากเป็นตำรวจและต้องทำการพิสูจน์ตัวเองอย่างหนักกว่าจะผ่านการทดสอบเพื่อให้เข้ามาทำงานในกองตำรวจของเหล่าสัตว์ใหญ่ (ภาพแทนความเป็นชาย) และ จูดี ต้องการจะพิสูจน์ว่า กระต่ายตัวเล็กแถมเป็นตัวเมีย (สัญลักษณ์ผู้หญิง) นั้น สามารถทำงานเป็นตำรวจได้เช่นเดียวกับสัตว์ตัวใหญ่ที่แข็งแกร่ง (สัญลักษณ์ผู้ชาย)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตัวละคร 2 ตัว คือ จูดีและนิค จูดี เป็นตัวแทนของความเป็นหญิง เธอเป็นกระต่ายตัวเมียที่เติบโตจากต่างจังหวัดและต้องการพัฒนาตนเองจนได้ทำในสิ่งที่ตัวเองอยากจะเป็น นั่นคืออาชีพตำรวจ (ตำรวจ สัญลักษณ์ของความเป็นชาย ความแข็งแกร่ง ในอดีตเป็นอาชีพสำหรับเพศชาย โดยเฉพาะตำรวจสืบสวน ไล่ล่า หรือการเป็นสายลับ) อีกตัวละครคือ นิค ในเรื่องเป็นสุนัขจิ้งจอกที่เจ้าเล่ห์ ตมตุ่น หลอกลวง แต่สุดท้ายได้กลายเป็นเพื่อนและผู้ช่วยของจูดีในการทำคดีตามจับตัวคนร้าย ซึ่งในเรื่องได้ลำดับการเล่าเรื่องที่นำเสนอโดยได้เฉลยถึงเหตุผลที่มาของความเป็นนิคที่เป็นตัวละครที่มีหลายบุคลิกในตอนท้ายเรื่อง ทั้งนี้ นิคถูกสร้างให้เป็นตัวแทนของตัวละครชายที่อยู่เคียงข้างตัวละครเอกฝ่ายหญิง และช่วยเสริมความแข็งแกร่งให้กับตัวละครเอกฝ่ายหญิงด้วย และอีกหนึ่งความน่าสนใจคือ เรื่องนี้เป็นอีกเรื่องที่ไม่ใช่ตัวแทนความรักแบบชายหญิง แต่เป็นมิตรภาพระหว่างเพื่อนที่เป็นกระต่ายกับสุนัขจิ้งจอก

ภาพที่ 4.3-4.4 ฉากจูดีโดนคุกจากสัตว์ตัวอื่น
ที่มา Zootopia (Disney+ hotstar, 2564)

4.3 ผจญภัยตำนานหมู่เกาะทะเลใต้ (Moana)

ผจญภัยตำนานหมู่เกาะทะเลใต้ (Moana) เป็นภาพยนตร์เพลงแนวแฟนตาซีคอมเมดี้ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัยของหญิงสาว “โมอานา” ที่เดินเรือออกไปทำภารกิจคืนหัวใจให้กับเทพิตี ที่เป็นศูนย์กลางของมหาสมุทร เพื่อปกป้องผู้คนในหมู่บ้านของเธอจากอันตรายของธรรมชาติที่ผันผวน โดยได้คำแนะนำจาก “มาวอิ” มนุษย์ครึ่งเทพ โมอานาเป็นภาพยนตร์การ์ตูนที่สามารถดูได้ทุกวัย และยังมีการแทรกข้อคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังในตนเอง ให้เป็นตัวของตัวเองโดยเฉพาะผู้หญิงที่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องคุ้มครอง พร้อมๆ กับการได้ทำในสิ่งที่ตัวเองรัก

ภาพยนตร์เรื่องนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตัวละครโมอานาและมาวอิ ผ่านการผจญภัยของโมอานาที่เริ่มต้นขึ้นเมื่อโมอานาเดินเรือออกไปคืนหัวใจแห่งเทพิตีเพื่อปกป้องผู้คนในหมู่บ้าน และทำให้โมอานาได้ค้นพบสิ่งที่เธอค้นหาตลอดคือความรู้สึก “ชอบการเดินทางออกทะเล” โดยแก่นของเรื่องนี้เน้นไปที่การกล้าที่จะเป็นตัวของตัวเอง สามารถทำในสิ่งที่อยากทำและทำได้ดีเหมือนที่โมอานากล้าที่จะออกไปในทะเล เพื่อหวังว่าจะช่วยแก้ไข

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้านได้ อย่างในฉากที่โมอาน่าเสนอให้ออกเรือไปนอกแนวปะการัง เพื่อหวังว่าจะมีปลามากกว่าที่เป็นอยู่ แต่การข้ามแนวปะการังออกไปนั้นถือเป็นเรื่องต้องห้ามเพราะถูกพ่อห้ามมาตลอด ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นการสร้างกฎระเบียบโดยผู้ชายและในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ เป็นกฎเกณฑ์ที่ออกโดยเพศชายและเพศหญิงต้องยอมรับและปฏิบัติตาม ดังนั้น การก้าวข้ามแนวเส้นกันนี้ออกไปจึงสะท้อนให้เห็นความกล้าหาญ เป็นความกล้าของผู้หญิงที่กล้าขัดคำสั่ง / ละเมิดกฎที่ผู้ชายสร้างขึ้น เป็นความกล้าในการตัดสินใจเรื่องใหญ่ๆ ซึ่งสะท้อนคุณสมบัติของการเป็นผู้นำซึ่งแต่ก่อนนั้นบทบาทนี้ถูกผูกขาดโดยเพศชายมาโดยตลอด และความน่าสนใจของเรื่องนี้ยังได้สร้างภาพตัวแทนของความสมดุลธรรมชาติให้เป็นผู้หญิง (เทพิตี) และคนที่แก้ปัญหาการขาดสมดุลนั้น ก็คือโมอาน่า ตัวละครเอกของเรื่องซึ่งเป็นผู้หญิงด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 4.5 ฉากโมอาน่าพยายามเสนอวิธีแก้ปัญหาปลาไม่เพียงพอ
ที่มา Moana (Disney+ hotstar, 2564)

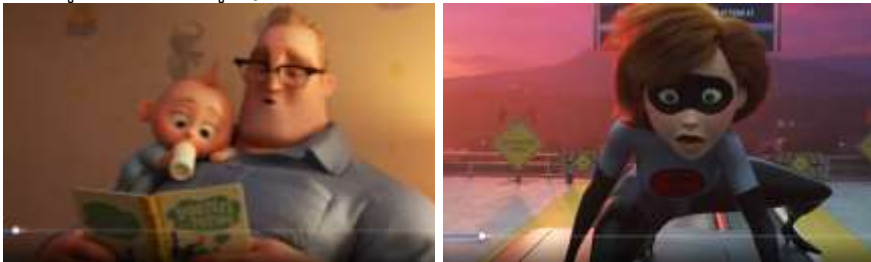
ภาพที่ 4.6 ตัวละครเทพิตี ผู้รักษาสมดุลธรรมชาติ
ที่มา Moana (Disney+ hotstar, 2564)

4.4 รวมเหล่ายอดคนพิทักษ์โลก 2 (Incredible 2)

รวมเหล่ายอดคนพิทักษ์โลก 2 (Incredibles 2) ตัวละคร “เฮเลน (อิลาสติกเกิร์ล)” ฮีโร่คุณแม่ที่ไม่ได้มีบทบาทดูแลครอบครัวแคในบ้านอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นคนสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว ซึ่งต่างจากสามีของเธอ “บ๊อบ (มิสเตอร์อินเครดิเบิล)” ที่ตกงานและต้องกลายเป็นคนดูแลลูกๆ ซึ่งความน่าสนใจจากภาพยนตร์เรื่องนี้ คือ ผู้วิจัยได้เพิ่มเติมการวิเคราะห์ตัวละครผู้ชายคือ มิสเตอร์อินเครดิเบิล เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์และการสลับสับเปลี่ยนบทบาทหญิง – ชาย ระหว่างตัวละครได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตัวละครเฮเลนและบ๊อบ เรื่องนี้จะให้ความสำคัญกับครอบครัวเฮเลนและบ๊อบที่ต้องพยายามทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดี มีเงินใช้ ซึ่งภาพยนตร์เรื่องนี้ได้เล่าถึงบทบาทของแม่ที่

ต้องออกไปทำงาน และบทบาทของพ่อที่ต้องกลายเป็นคนดูแลลูกในบ้าน ประเด็นนี้น่าสนใจอย่างยิ่งที่ภาพยนตร์กล้าที่จะตั้งคำถามและสลับบทบาทหน้าที่ชาย – หญิง ในสถาบันครอบครัว ซึ่งเนื้อหาในภาพยนตร์สะท้อนให้เป็นการต่อสู้กับภาพจำชายเป็นใหญ่ ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้ชายต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ผู้ชายต้องรับหน้าที่ในการตัดสินใจเรื่องใหญ่ๆ เรื่องสำคัญๆ ในขณะที่งานในบ้านเป็นงานของผู้หญิง ภาพยนตร์เรื่องนี้สลับให้ผู้หญิงทำงานนอกบ้าน ผู้หญิงมีอำนาจในการตัดสินใจและเป็นคนสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งแต่ก่อนนั้นเนื้อเรื่องในลักษณะนี้ไม่มีให้เห็นเท่าไรนัก และข้อความหลักในภาพยนตร์ที่ต้องการจะสื่อสารถึงคนดูคือการแสดงให้เห็นว่าอะไรที่ผู้ชายเคยทำได้ ผู้หญิงก็ทำได้เช่นกัน

ภาพที่ 4.7-4.8 ฉากที่แสดงให้เห็นบทบาทของตัวละครพ่อและแม่
ที่มา Incredible 2 (Disney+ hotstar, 2564)

4.5 รายการกับมังกรตัวสุดท้าย (Raya and the Last Dragon)

รายการกับมังกรตัวสุดท้าย (Raya and the Last Dragon) เป็นภาพยนตร์แนวแฟนตาซี ผจญภัย เนื้อเรื่องของภาพยนตร์เกิดขึ้นที่ คุมันตรา ดินแดนที่มนุษย์อยู่ร่วมกันกับมังกรอย่างสงบสุข จนกระทั่งเกิดพลังมืดอันชั่วร้ายเหล่ามังกรได้เสียสละชีวิตเพื่อปกป้องคุมันตรา และในคุมันตรานี้มีดินแดนที่ถูกปกครองด้วยชนเผ่าหัวใจที่มีหน้าที่ดูแลมังกร トラบาจนกระทั่งเกิดภัยร้าย ร่ายาลูกสาวของหัวหน้าเผ่าต้องรับหน้าที่ในการช่วยเหลือคนในเมืองที่กลายเป็นหิน โดยการตามหาและชุบชีวิตมังกรเพื่อให้มาปกป้องรักษาเมือง ทั้งนี้ ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้รับความสนใจอย่างมาก ตั้งแต่การประกาศสร้างตัวละครที่อิงจากชีวิตผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดย 5 ชนเผ่า ในดินแดนคุมันตราประกอบด้วยแต่ละชนเผ่าที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง และถือเป็นคนแรกที่ตีสัญญะมีตัวละครเอกเป็นคนในภูมิภาคนี้

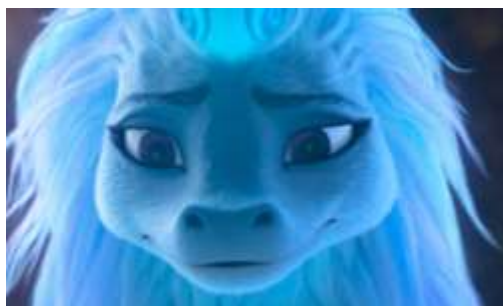
ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังสนใจการบทบาทของรายาในฐานะผู้นำเผ่าที่มีอำนาจเหนือผู้ชาย และยังเป็นผู้หญิงผิวสีคนแรกที่เป็นตัวละครจากชาติตะวันออก (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ที่ไม่เคยถูกพูดถึงในภาพยนตร์ดิสนีย์ในฐานะตัวละครเอกมาก่อน

ดังนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ 3 ตัวละครหลัก คือ ร่ายา มังกรชิชู และนามาริ ซึ่งถือเป็นตัวละครที่เป็นผู้หญิงและเป็นตัวขับเคลื่อนเนื้อหา โดยแก่นเรื่องของภาพยนตร์เรื่องนี้บทบาทผู้หญิงเป็นผู้นำ ผู้กล้า ผู้ปกป้องอาณาจักร รวมถึงเป็นความศักดิ์สิทธิ์ เป็นเทพคุ้มครองเมืองที่ผู้คนเคารพบูชา (จากบทบาทของชิชูและพี่น้องมังกร) นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นเพื่อนหญิงพลังหญิงจากการให้ความเชื่อใจ ไว้วางใจ เป็นทั้งเพื่อนทั้งพี่ ทั้งน้องที่สามารถปรับทุกข์เล่าสุขให้กันและกันฟังได้ เป็นการพูดคุย (เผ่าที่มอยแบบผู้หญิง / เพื่อนสาว) ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของตัวละครที่มีความเป็นหญิงมากกว่าความเป็นชาย นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่น่าสนใจคือ มังกร ซึ่งในการดูหลายๆ เรื่อง มังกรเป็นสัญลักษณ์ที่มักจะถูกใช้เทียบเคียงกับความเป็นชาย ความแข็งแกร่ง

ความทรงอำนาจ และมักจะเป็นมังกรตัวผู้ (เพศชาย) มากกว่าที่จะเป็นมังกรตัวเมีย (เพศหญิง) แต่ในเรื่องนี้มังกรชิชูถูกสร้างให้เป็นเพศหญิงที่มีบทบาทเด่นเคียงคู่ไปกับรายาตัวละครเอก ซึ่งเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงการเพิ่มบทบาทของสตรีเพศในภาพยนตร์ด้วย

ภาพที่ 4.9 ฉากที่ร่วมมือกันต่อสู้กับปีศาจดรูน
ที่มา Raya and the Last Dragon (Disney+ hotstar, 2564)

ภาพที่ 4.10 ตัวละครมังกรชิชู
ที่มา Raya and the Last Dragon (Disney+ hotstar, 2564)

5. วิเคราะห์ภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำกับการสนับสนุนสิทธิสตรีของสหรัฐอเมริกาในฐานะมหาอำนาจโลก

ในปัจจุบันกระแสการเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมถูกพูดถึงอยู่เสมอ เช่น ความเท่าเทียมทางเพศ กลุ่มหลากหลายทางเพศ ชนชั้น สีมืด ชาติพันธุ์ ได้ปรากฏขึ้นมา ซึ่งเป็นประเด็นในสังคมที่ทุกประเทศเริ่มให้ความสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างๆ โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจที่ให้ความสำคัญด้านสิทธิมนุษยชนมาตลอด อย่างสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศที่เผยแพร่ระเบียบโลกใหม่ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา จึงต้องเพียรพยายามที่จะมีวาระทางการเมืองในการรักษาสถานะการเป็นมหาอำนาจในทุกมิติ ประเด็นที่เกี่ยวกับการสนับสนุนสิทธิสตรีก็เช่นกัน

จากช่วงเวลาที่ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการศึกษาที่สอดคล้องกับภาพยนตร์ดิสนีย์เริ่มต้นจากปี 2013 ในช่วงการบริหารงานสมัยที่ 2 ของ ประธานาธิบดีบารัค โอบามา จากพรรคเดโมแครต (Democratic Party) ที่ให้ความสำคัญกับนโยบายสำหรับผู้หญิง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสตรีและมุ่งเน้นการขยายโอกาสให้กับทุกคน โดยลงนามในกฎหมาย The Lilly Ledbetter Fair Pay Act of 2009 ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมการ

จ่ายค่าจ้างที่เป็นธรรมและรับรองการจ่ายค่าจ้างเมื่อผลงาน ชื่อกฎหมายนี้ถูกเรียกเพื่อเป็นเกียรติให้กับ Lilly Ledbetter ผู้ที่ออกมาเรียกร้องความเป็นธรรมหลังจากพบว่าค่าแรงของเธอนั้นต่ำกว่าพนักงานชายที่มีอายุงานใกล้เคียงในตำแหน่งงานเดียวกัน อีกทั้งประเด็นทางสังคม ประธานาธิบดีโอบามายังได้ลงนามในคำสั่งจัดตั้งสภาสตรีและเด็กหญิงแห่งชาติ (The White House Council on Women and Girls) โดยเน้นย้ำจุดประสงค์ของสภาที่จะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้หญิงและเด็กหญิง ประธานาธิบดีโอบามายังได้ลงนามในคำสั่งจัดตั้งสภาสตรีและเด็กหญิงแห่งชาติ (The White House Council on Women and Girls) โดยเน้นย้ำจุดประสงค์ของสภาที่จะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้หญิงและเด็กหญิง ประธานาธิบดีโอบามายังได้ลงนามในคำสั่งจัดตั้งสภาสตรีและเด็กหญิงแห่งชาติ (The White House Council on Women and Girls) โดยเน้นย้ำจุดประสงค์ของสภาที่จะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้หญิงและเด็กหญิง

แต่หลังจากสิ้นสุดวาระการบริหารงานของประธานาธิบดีโอบามา และในปี ค.ศ. 2017 เข้าสู่การบริหารงานของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ จากพรรครีพับลิกัน (Republican Party) สัญลักษณ์ของอนุรักษนิยมที่การบริหารนโยบายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องรองลงมา หรือไม่ให้ความสำคัญมากนัก หลังการเข้ามารับตำแหน่งของประธานาธิบดีทรัมป์ ได้เกิดการเดินขบวน Women's March เพื่อพิทักษ์สิทธิสตรีและต่อต้านนโยบาย แม้ในช่วงการบริหารงานของโอบามาจะมีความเคลื่อนไหวของขบวนการสิทธิสตรีอยู่ แต่ไม่เคยมีผู้เข้าร่วมมากมายเช่นครั้งนี้ เนื่องจากสมัยประธานาธิบดีโอบามา (พรรคเดโมแครต) ประเด็นด้านสิทธิสตรีถูกยกเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และหากมองย้อนกลับไปได้พบว่า ทั้งประธานาธิบดี บิล คลินตัน และ ฮิลลารี คลินตัน (ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีสมัยโอบามา) หรือแม้กระทั่ง บารัค โอบามา เองก็ได้แสดงตัวเป็นนักสิทธิมนุษยชนปกป้องสิทธิสตรีมาโดยตลอด ทั้งนโยบายระบบสุขภาพ การมีสิทธิทำแท้งเสรี ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้หญิงบางคนกลัวว่าประธานาธิบดีทรัมป์จะเพิกถอนสิ่งเหล่านี้ (thaireform, 2560) อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ที่ผู้วิจัยรวบรวมมานั้นสะท้อนให้เห็นว่า การฉายภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ในช่วงสมัยของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ (2017- 2021) นั้นมีทั้งหมด 9 เรื่อง¹ โดยมีเรื่องราวที่ผู้หญิงมีบทบาทนำอยู่เพียง 1 เรื่องเท่านั้น (ในระยะเวลา 4 ปี เทียบกับสมัยโอบามาที่มี 3 เรื่อง) คือ เรื่องรวมเหล่ายอดคนพิทักษ์โลก 2 (Incredibles 2) ที่ผู้วิจัยได้เลือกมาทำการวิเคราะห์ สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของภาพยนตร์ดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำกับนโยบายสนับสนุนสิทธิสตรีในสมัยนี้อย่างมีนัยสำคัญซึ่งแตกต่างจากสมัยประธานาธิบดีบารัค โอบามา และ ประธานาธิบดีโจ ไบเดนที่มาจากพรรคเดโมแครต

หลังจากบริหารครวาระ ในปี ค.ศ. 2021 โจ ไบเดนจากพรรคเดโมแครต (Democratic Party) ได้ขึ้นเป็นประธานาธิบดีและดำเนินงานบริหารด้านสิทธิสตรีมีความคล้ายคลึงกันกับสมัยของโอบามา โดย

1 รายชื่อภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ในสมัยประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ มีทั้งหมด 9 เรื่อง ดังนี้ วันอลวน วิญญาณอลเวง Coco (2017) สี่ล้อชิงชิงบัลลังก์แชมป์ Cars 3 (2017) รวมเหล่ายอดคนพิทักษ์โลก 2 Incredibles 2 (2018) ราล์ฟทะลุโลก อินเทอร์เน็ต Ralph Breaks the Internet (2018) ทอย สตอรี่ 4 Toy Story 4 (2018) เดอะไลอ้อนคิง The Lion King (2019) ผจญภัยปริศนาราชินีหิมะ Frozen II (2019) (เรื่องนี้เป็นภาค 2 ของ Frozen ที่เน้นเรื่องครอบครัวมากกว่าบทบาทของเอลซ่ากับอันนา) คู่ซ่าล่ามดมหัศจรรย์ Onward (2020) อัศจรรย์วิญญาณอลเวง Soul (2020) (ที่มา: D23 the Official Disney Fanclub . List of Disney Films. ค้นหาจาก <https://d23.com/list-of-disney-films/?fbclid=IwAR3Fiw8Ob49kxZMztc8fzHeCvTIQF-RD-o2DmAwUQaE4CeMpgWxWfc4gTU>)

ประธานาธิบดีโจ ไบเดน ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมที่ผู้หญิงต้องมีสิทธิและโอกาสเช่นเดียวกับเพศอื่นและในทุกประเด็นสามารถเชื่อมโยงให้เกี่ยวข้องกับผู้หญิงได้ เช่น การดูแลสุขภาพ เศรษฐกิจ การศึกษา ความมั่นคงของประเทศจะต้องถูกแก้ไข ซึ่งข้อมูลจากกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐฯ ได้ระบุภารกิจในการส่งเสริมสิทธิและการเพิ่มขีดความสามารถของผู้หญิงและเด็กผู้หญิงผ่านนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ โดยพยายามที่จะเพิ่มการมีส่วนร่วมและสนับสนุนการเข้าถึงโอกาสและทรัพยากร อีกทั้งส่งเสริมทักษะเพื่อการก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำที่มีศักยภาพ ตลอดจนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศและลำดับความสำคัญด้านความมั่นคงของชาติที่ส่งผลต่อการเพิ่มศักยภาพให้กับผู้หญิงทั่วโลกด้วย (U.S. DEPARTMENT OF STATE, 2021) ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจว่า การสนับสนุนสิทธิสตรีของสหรัฐอเมริกาในฐานะมหาอำนาจโลกนั้น ได้มีการเล็งเห็นถึงการใช้สื่อภาพยนตร์การ์ตูนของดิสนีย์ เพื่อเป็นอำนาจละมุน (Soft Power) ในการสร้างค่านิยมแนวคิดที่ผู้หญิงควรได้รับบทบาทมากขึ้นและสามารถทำในสิ่งที่ปรารถนาได้ เชื่อมโยงกับความสำเร็จจากการทุนในยุคล่าสุดของดิสนีย์ โดยตัวอย่างความสำเร็จของดิสนีย์ได้เกิดเป็นโครงการ DreamBigPrincess ที่นำเสนอเรื่องราวที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับเด็กหญิงและผู้หญิงในโลกเพื่อสนับสนุนให้เด็กๆ ทั่วโลกทำตามความฝัน โดยใช้พลังเรื่องราวของเจ้าหญิงดิสนีย์เพื่อกระตุ้นให้เด็กๆ ติดตาม อาทิ เรื่องผจญภัยแดนคำสาปราชินีหิมะ (Frozen) ที่เข้าฉายในปี 2013 และผจญภัยตำนานหมู่เกาะทะเลใต้ (Moana) ที่เข้าฉายในปี 2016 โดยเกิดจากความร่วมมือขององค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) กระทรวงต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา และบริษัท วอลท์ ดิสนีย์ โดยการให้เด็กฯ นำเสนอความฝันของตนเองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อมาเป็น ส่วนหนึ่งในกิจกรรมของยูนิเซฟ เพื่อส่งเสริมให้ผู้หญิงมีความเป็นผู้นำ สร้างโอกาสใหม่ๆ และสร้างการมีส่วนร่วมสำหรับเด็กผู้หญิงในการพัฒนาทักษะและความมั่นใจมากขึ้น (The Walt Disney Company, 2017)

สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผล

จากการรับชมสื่อภาพยนตร์การ์ตูนวอลท์ ดิสนีย์ ทั้ง 5 เรื่อง ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์จุดร่วม-จุดต่างของภาพยนตร์การ์ตูนที่ผู้หญิงมีบทบาทนำโดยนำเสนอในรูปแบบตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์จุดร่วม-จุดต่างของภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำ

จุดร่วม	จุดต่าง
- ตัวละครผู้หญิงมีบทบาทหลัก	- การดำเนินเรื่องและปัญหาที่ตัวละครแต่ละเรื่องต้องแก้ไข
- บทบาทตัวละครหญิงเป็นผู้แก้ไขปัญหา	
- ตัวละครหญิงมีการเสริมสร้างพลังในตัวเองให้มีความเชื่อมั่น กล้าหาญ เป็นผู้นำในการกอบกู้ครอบครัว สังคมบ้านเมือง	
- การนำเสนอภาพตัวละครชายให้มีความธรรมดาและมีหลากหลายมิติ	

จากตารางการวิเคราะห์จุดร่วมกันของภาพยนตร์ทั้ง 5 เรื่อง มีการแฝงเนื้อหาที่สนับสนุนส่งเสริมสิทธิสตรี โดยมีรายละเอียดของ 4 ประเด็นร่วมกัน ดังนี้

(1) ตัวละครผู้หญิงมีบทบาทนำ ซึ่งตัวละครผู้หญิงจากทุกเรื่องนั้น จะมีบทบาทหลักเป็นตัวดำเนินเรื่อง โดยภาพยนตร์ทั้ง 5 เรื่อง ที่เลือกมาศึกษาเป็นภาพยนตร์ที่มีตัวละครผู้หญิง แสดงให้เห็นถึงความเป็นหญิง แต่มีความกล้าหาญ มีภาวะผู้นำที่ต้องแบกรับภารกิจที่ยิ่งใหญ่และต้องสามารถแก้ไขปัญหาวิกฤตได้ด้วยความสามารถของตนเอง จากความน่าสนใจนี้ทำให้ตัวละครหญิงในเรื่องมีบทบาทโดดเด่นมากกว่าตัวละครชายหากเปรียบเทียบกับภาพยนตร์เรื่องก่อนหน้าของดิสนีย์อย่างมีนัยสำคัญ

(2) กำหนดบทบาทให้ตัวละครผู้หญิงเป็นผู้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในเรื่อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ *เรื่องผจญภัยแดนคำสาปราชินีหิมะ (Frozen)* ทั้งเอลซ่าและแอนนา ได้ร่วมกันแก้ไขปัญหามืองเอเรนเดลถูกแช่แข็งและมีตัวละครเจ้าชายเป็นตัวร้าย *เรื่องนครสัตว์มหาสงคราม (Zootopia)* จูดี กระต่ายสาวเป็นตำรวจที่แก้ไขคดีสัตว์สูญหายในเมืองซูโทเปียและเปิดโปงความผิดของผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ โดยมีคูหนูเป็นนิกร สุนัขจิ้งจอกหนุ่ม *เรื่องผจญภัยตำนานหมู่เกาะทะเลใต้ (Moana)* โมอานาได้เดินทางเพื่อนำหัวใจไปคืนเทพิตี เพื่อแก้ปัญหาราชาชาติและแหล่งอาหารของเกาะที่ผิดปกติ โดยมีผู้ร่วมทางเป็นมาวอิ *เรื่องรวมเหล่ายอดคนพิทักษ์โลก 2 (Incredibles 2)* เฮเลนออกไปปฏิบัติภารกิจเป็นฮีโร่ เพื่อหาเงินแทนสามี และ *เรื่องรายากับมังกรตัวสุดท้าย (Raya and the Last Dragon)* รายาต้องการรวบรวมมณีและปลุกชีพมังกรเพื่อแก้คำสาปที่ทำให้ผู้คนกลายเป็นหินพื้นดินซินฟ์และอาณาจักรกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

(3) แก่นเรื่องคือการให้ตัวละครหญิงมีภารกิจที่ยิ่งใหญ่ (ที่แต่ก่อนถูกคาดหวังให้เป็นหน้าที่ของผู้ชายในการกอบกู้วิกฤต) ถ้าจะทำตามสิ่งที่ตัวเองอยากทำ ออกจากกรอบเดิมที่สังคมคอยชี้แนะและเคยยึดถือปฏิบัติมา ซึ่งเป็นการเสริมสร้างพลังในตัวเอง แต่ละเรื่องมีรายละเอียดดังนี้ *เรื่องผจญภัยแดนคำสาปราชินีหิมะ (Frozen)* เอลซ่ากล้าที่จะเปิดเผยพลังน้ำแข็งของตนเอง เมื่อเมืองเอเรนเดลขาดผู้ปกครองจึงเป็นหน้าที่ของ เจ้าหญิงเอลซ่าผู้เป็นพี่ที่จะต้องทำหน้าที่ราชินีต่อไป โดยตัวละคร เอลซ่า นั้นเป็นตัวอย่างของการปลดปล่อยตัวเองออกจากความกลัว อย่างในฉากที่เอลซ่าหนีออกไปจากวังเพราะกลัวว่าพลังตัวเองจะทำร้ายผู้อื่น การที่เอลซ่าได้ไปอยู่ในที่ห่างไกลกลับทำให้เอลซ่าสามารถเป็นตัวของตัวเองได้โดยไม่ต้องกังวลว่าจะต้องคอยเป็นอย่างไรที่คนอื่นคาดหวังให้เป็น ซึ่งสะท้อนการเสริมสร้างพลัง เสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง *เรื่องนครสัตว์มหาสงคราม (Zootopia)* จูดี ก้าวข้ามข้อจำกัดทางร่างกายที่เป็นสัตว์เล็ก โดยมีความฝันที่จะเป็นตำรวจและได้กลายเป็นตำรวจหญิงที่สามารถแก้ไขปัญหามืองในการคลี่คลายคดี แสดงให้เห็นว่า แม้จะเป็นสัตว์ตัวเล็ก (ความเป็นหญิง) แต่ก็สามารถทำหน้าที่ได้ทัดเทียมกับสัตว์ตัวใหญ่ (ความเป็นชาย) ได้ *เรื่องผจญภัยตำนานหมู่เกาะทะเลใต้ (Moana)* โมอานากล้าออกไปนอกเขตที่พ่อเคยห้ามไว้ แม้จะต้องขัดคำสั่งของพ่อ แต่โมอานาก็เลือกตัดสินใจทำในสิ่งที่ตนเองอยากทำเพราะต้องการช่วยหมู่บ้าน สะท้อนความกล้าหาญ ภาวะผู้นำ การเป็นผู้ปกป้องในการกอบกู้หมู่บ้านแม้จะต้องขัดคำสั่งของพ่อก็ตาม *เรื่องรวมเหล่ายอดคนพิทักษ์โลก 2 (Incredibles 2)* เฮเลนออกไปปฏิบัติภารกิจทำงานหาเงินเพื่อครอบครัว ซึ่งต่างจากบ๊อบที่ต้องดูแลลูกๆ เรื่องนี้เป็นการนำเสนอภาพของการดูแลครอบครัวที่น่าสนใจเพราะเป็นการสลับบทบาทชาย - หญิงที่ตรงข้ามกับกรอบของสถาบันครอบครัวที่แต่เดิมให้ผู้ชายทำงานนอกบ้านและเป็นผู้ดำเนินการดูแลครอบครัวส่วนผู้หญิงคือ ผู้ที่ดูแลงานในบ้าน และ *เรื่องรายากับมังกรตัวสุดท้าย (Raya and the Last Dragon)* ที่แสดงให้เห็นความเป็นผู้นำของรายาที่มีทั้งความกล้าหาญและความอ่อนโยน ที่สำคัญคือการได้รับมอบหมายให้เป็นผู้พลิกฟื้นดินแดนต้องคำสาปให้กลับมามีชีวิตและมีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง พร้อมผู้ช่วยที่เป็นมังกรเพื่อนสาว (ชิซู) ที่สุดท้ายต้องทำภารกิจนี้ด้วยกัน แต่ก่อนอื่นต้องตามหา

มังกรให้เจอและคืนชีพมังกรไปพร้อมๆ กับการแข่งขันแย่งชิงการเป็นผู้กอบกู้วิกฤตครั้งนี้กับเพื่อนสาวอีกคน (นามารี)

(4) การนำเสนอภาพของตัวละครชายให้มีความธรรมดา กล่าวคือในอดีต ดิสนีย์ได้สร้างภาพตัวละครผู้ชายให้เป็นคนแก้ไขปัญห ส่วนตัวละครหญิงต้องรอคอยความช่วยเหลือ ตัวอย่างเช่นภาพยนตร์ เจ้าหญิงดิสนีย์ในยุคแรก อย่างเรื่องสโนว์ไวท์กับคนแคระทั้งเจ็ด (Snow White and the Seven Dwarfs) และเจ้าหญิงนิทรา (Sleeping Beauty) ที่เจ้าหญิงต้องรอคอยจุมพิตจากเจ้าชายเพื่อถอนคำสาป เป็นต้น โดยภาพยนตร์ยุคหลังของดิสนีย์ได้สร้างภาพตัวละครให้มีความธรรมดาและมีมิติของชีวิตจริงมากขึ้น เช่น สร้างให้มีทั้งความดี - ความเลวในตัวเอง เช่น เรื่องผจญภัยแดนคำสาปราชินีหิมะ (Frozen) มีการสร้างตัวละครเจ้าชายฮานส์ให้มีรูปร่างแต่กลายเป็นตัวร้าย หลอกหลวงอันนาและต้องการทำร้ายเอลซ่า ซึ่งต่างจากคริสตอฟฟ์ ผู้ชายธรรมดาที่ไม่ได้เป็นเจ้าชาย แต่ก็สามารถช่วยเหลืออันนาได้ เรื่องนครสัตว์มหาสงคราม (Zootopia) นิก จิ้งจอกหนุ่มที่เป็นนักต้อนคนหลอกหลวง แต่กลับเป็นตัวละครที่คอยช่วยเหลือจูดีในการคลี่คลายคดี ซึ่งการดำเนินเรื่องได้ออกแบบให้นิกเป็นตัวละครที่มีเหตุผลในการกระทำและสุดท้ายสามารถคลี่คลายปมในใจโดยย้อนไปเล่าถึงสาเหตุที่มาที่ไปทำให้นิกแสดงพฤติกรรมที่ไม่เป็นมิตรเหล่านั้น เรื่องผจญภัยตำนานหมู่เกาะทะเลใต้ (Moana) ตัวละครชายในเรื่องที่จะกล่าวถึงคือ มาวอิ ผู้ชายที่ทำให้ธรรมชาติเสียสมดุล มาวอิเป็นชายที่มีความกลัวไม่กล้าเผชิญหน้า ไม่กล้าต่อสู้กับเทคา เป็นตัวละครที่แตกต่างจากตัวละครชายที่ดิสนีย์เคยสร้างในอดีต เรื่องรวมเหล่ายอดคนพิทักษ์โลก 2 (Incredibles 2) บ๊อบต้องกลายเป็นสามีที่ดูแลลูกและทำงานบ้านแทนภรรยาที่ออกไปทำงานนอกบ้าน และเรื่องรายากับมังกรตัวสุดท้าย (Raya and the Last Dragon) เรื่องนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญบทบาทของตัวละครชายมากนัก โดยสร้างให้ตัวละครชายรับบทเป็นพ่อ เป็นเพื่อน เป็นเพื่อนร่วมทาง คอยช่วยเหลือให้รายารวบรวมมณี คืนชีพมังกรและกอบกู้เมืองให้สำเร็จ

อภิปรายผล

1. อภิปรายผลการศึกษาภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทนำตามทฤษฎีสตรีนิยมแนวเสรีนิยม

จากการวิเคราะห์ภาพยนตร์การ์ตูนที่ผู้หญิงมีบทบาทนำของดิสนีย์ ผู้วิจัยพบว่าแก่นของเรื่องจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและบริบทในช่วงเวลาที่สร้างสรรค์ผลงาน ความสำคัญของภาพยนตร์คือการเป็นเรื่องราวที่สร้างขึ้นสำหรับเด็ก ดิสนีย์จะต้องถ่ายทอดเนื้อหาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนบทเรียนสำหรับผู้ชม หากภาพยนตร์มีความนิยมสูงย่อมหมายถึงภาพยนตร์เรื่องนั้นได้อยู่ในความทรงจำและสอนเด็กๆ อีกมากมาย

ในยุคเริ่มแรก ดิสนีย์ได้สร้างภาพยนตร์การ์ตูนที่ยังไม่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีมากนัก ผลงานภาพยนตร์การ์ตูนในช่วงนี้ เช่น สโนว์ไวท์กับคนแคระทั้งเจ็ด (Snow White and the Seven Dwarfs) และซินเดอเรลล่า (Cinderella) จนเกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากผู้ชม จนทำให้ดิสนีย์ต้องปรับปรุงเนื้อหาให้เหมาะสมสำหรับเด็กผู้หญิงมากขึ้น ไม่ใช่การสอนให้เด็กเป็นแม่ศรีเรือนเท่านั้นถึงจะถือว่าเป็นผู้หญิงที่ดี จนในช่วงกิจกรรมของสตรีนิยมคลื่นลูกที่ 2 (Second Wave of Feminist Movement) ที่มีการเรียกร้องในประเด็นเรื่องเพศ ครอบครัวยุติธรรมและการถือครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้หญิงได้เช่นเดียวกับผู้ชาย กระแสกิจกรรมดังกล่าวมีผลต่อการสร้างสรรค์งานของดิสนีย์ ซึ่งเกิดขึ้นในภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง โฉมงามกับเจ้าชายอสูร (Beauty and the Beast) ซึ่งในเรื่องไม่มีนางเอกที่เป็นแม่ศรีเรือน เย็บปัก ถักร้อยอีกต่อไป แต่ดิสนีย์ได้

สร้าง เบลล์ ผู้หญิงที่จิตใจดี มีความกล้าหาญ เคารพธรรมชาติและรักการอ่านหนังสือ เพื่อทำตามความฝันที่จะได้มีชีวิตที่ดีกว่านี้ แม้ดิสนีย์จะมีฉากจบที่เจ้าหญิงครองรักกับเจ้าชายรูปงามเช่นเดิม แต่ถือได้ว่าดิสนีย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ตัวละครหญิงนั้นมีมิติมากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับตัวละครชาย เจ้าชายในเรื่องที่ต้องคำสาป และต้องพิสูจน์ตัวเองจนกว่าจะเจอรักแท้ และในช่วงของสตรีนิยมคลื่นลูกที่ 3 (Third Wave of Feminist Movement) เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อผู้หญิงที่ประสบปัญหาในการถูกกดขี่จากประเด็นเรื่องเพศ เชื้อชาติ และชนชั้นทางสังคม ซึ่งประเด็นทางสังคมที่กล่าวมาปรากฏให้เห็นชัดในภาพยนตร์เรื่อง มหัศจรรย์มนตร์รักเจ้าชายกบ (The Princess and the Frog) ในปี 2009 ประเด็นเรื่องนี้นำมาสนใจตรงที่สหรัฐอเมริกาผู้นำที่เป็นคนผิวสีด้วย (ตรงกับสมัยประธานาธิบดีบารัค โอบามา สมัยแรก) และตัวละคร เทียน่า ผู้หญิงผิวสีที่ต้องทำงานพิเศษอย่างหนัก เพื่อการจะเป็นเจ้าของร้านอาหาร เรื่องราวในภาพยนตร์การ์ตูนเหล่านี้ได้แสดงถึงความพยายามเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของดิสนีย์ที่สอดคล้องกับประเด็นสิทธิสตรี (The Movement/Ton, 2562)

ผนวกกับความสำคัญของภาพยนตร์การ์ตูนคือการเป็นเรื่องราวที่สร้างขึ้นสำหรับเด็ก แต่ไม่ใช่แค่เด็กที่ดูได้เท่านั้น หลายๆ เรื่องแฝงแนวคิดสำหรับผู้ใหญ่ด้วยเช่นกัน เช่น Zootopia สะท้อนเรื่องการใช้ชีวิต การเอาตัวรอด การอยู่ภายใต้อำนาจ และการปกครองในสังคม นอกจากนั้นยังสะท้อนเรื่องบทบาทของสื่อและการตั้งวาระ Agenda setting ที่สื่อเข้ามามีอิทธิพลในการกำหนดวาระสำคัญที่ประชาชนต้องติดตาม รวมถึงยังได้สะท้อนคำสอนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรู้หน้าที่รู้ใจหรือสิ่งที่เห็นอาจไม่ได้เป็นอย่างที่คิด เป็นต้น สาร / ข้อความแฝง (นัยซ่อนเร้น) เหล่านี้มักจะถูกซ่อนอยู่ในภาพยนตร์การ์ตูน และเมื่อภาพยนตร์การ์ตูนทำหน้าที่ในการส่งสารแฝงได้ หลายต่อหลายครั้งที่ดิสนีย์ได้ถ่ายทอดเนื้อหาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนบทเรียนสำหรับผู้ชม ซึ่งที่ผ่านมาหลายเรื่องที่มีการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทผู้หญิงที่ไปมีส่วนให้สังคมคิดหรือมองแบบนั้น

การอภิปรายผลการศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้อภิปรายจากผลการศึกษาภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ทั้ง 5 เรื่องโดยใช้ทฤษฎีสตรีนิยมสายเสรีนิยม ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากแนวคิดเสรีนิยม แนวคิดกลุ่มนี้เชื่อว่าเพศชายและเพศหญิงไม่แตกต่างกันในเรื่องความสามารถ แต่ความไม่เท่าเทียมทางเพศที่เกิดขึ้นในสังคมเกิดมาจากสาเหตุที่มนุษย์ถูกปลูกฝังสั่งสอนความเป็นชายความเป็นหญิงและถูกกำหนดบทบาททางเพศที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการนำเสนอเรื่องราวของดิสนีย์ในแต่ละเรื่องที่พยายามทำให้เกิดเป็นภาพจำของผู้หญิงในภาพยนตร์การ์ตูน โดยสตรีนิยมสายเสรีนิยมพยายามเรียกร้องในเรื่องสิทธิ ความเท่าเทียม ความยุติธรรมและโอกาสที่เท่ากัน เช่น โอกาสทางการศึกษา โอกาสทางเศรษฐกิจและสิทธิต่างๆ เท่าเทียมกับผู้ชาย โดยดิสนีย์ได้เลือกนำเสนอภาพตัวละครนำที่เป็นผู้หญิงออกมาในลักษณะของผู้หญิงที่มีความเข้มแข็ง กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ ขยายขีดจำกัดศักยภาพความสามารถของผู้หญิง เสริมสร้างพลังในตัวเองของผู้หญิงเพื่อที่จะสื่อว่า ผู้หญิงมีศักยภาพที่จะทำอะไรได้หลายอย่างทัดเทียมกับผู้ชาย จากแต่เดิมที่ผู้หญิงถูกจำกัดบทบาทไว้ที่พื้นที่ในครัว และในบ้านเป็นส่วนใหญ่ และในภาพยนตร์บางเรื่องไม่ได้ตัดความสำคัญของผู้ชายออกไปแต่กลับแสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างชาย – หญิง เป็นมิตรภาพระหว่างเพื่อนที่เท่าเทียมกัน เป็นความพยายามในการสร้างความเท่าเทียมในสังคม ความเสมอภาคทางเพศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยมในเรื่องสิทธิระหว่างหญิงและชายเท่าเทียมกัน

2. อภิปรายผลการศึกษาการสนับสนุนสิทธิสตรีของสหรัฐอเมริกาในฐานะมหาอำนาจโลกตามทฤษฎีอำนาจละมุน (Soft Power)

ตามทฤษฎีอำนาจละมุน (Soft Power) ที่กล่าวถึงการขยายอิทธิพล การเปลี่ยนแปลงความคิด การทำให้ผู้คนมีส่วนร่วม หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้อื่นโดยการสร้างความยินยอมพร้อมใจ ไม่ใช่กำลังบังคับ หรือ ไม่ใช้อำนาจในการบังคับขู่เข็ญ

ในงานวิจัยนี้กล่าวถึงสหรัฐอเมริกาที่ส่งออกสื่อบันเทิงไปทั่วโลก หนึ่งในนั้นคือสื่อจาก วอลท์ ดิสนีย์ โดยบริษัทวอลท์ ดิสนีย์เป็นผู้นำด้านวัฒนธรรมที่สร้างอิทธิพลทางวัฒนธรรมและได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในบริษัทที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในโลก โดยเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้ทุกเพศ ทุกวัย อีกทั้งมีความโดดเด่นในเรื่องของเนื้อหาและตัวละคร ซึ่งส่งผลให้ผู้คนจดจำ ชื่นชอบและประทับใจ ทำให้ดิสนีย์เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของผู้คนได้ ภาพยนตร์ดิสนีย์สามารถส่งผลต่อวัฒนธรรมการบริโภคสินค้าให้กลายเป็นสินค้าที่ผลิตออกมาอย่างเฉพาะและจำกัดเพื่อให้ผู้ที่ชื่นชอบสะสม รวมถึงสินค้าทั่วไป ซึ่งเราจะพบเห็นสินค้าในชีวิตประจำวันที่มีการ์ตูนดิสนีย์ปรากฏอยู่ได้ในข้าวของเครื่องใช้หลายๆ อย่าง ตั้งแต่ดินสอ ยาสีฟัน เครื่องสำอาง เสื้อผ้า ชุดเครื่องนอน เครื่องเขียน ไปจนถึง Disney+ ระบบสตรีมมิ่งสำหรับดูซีรีส์และภาพยนตร์ให้เลือกชมหลากหลาย

ภาพที่ 6.1 สินค้าเจ้าหญิงดิสนีย์และไฟรเซ่น
ที่มา Eye, 2564

ภาพที่ 6.2 สินค้า Tokyo Disney Resort
ที่มา Tokyo Disney Resort, 2564

อิทธิพลของบริษัท วอลท์ ดิสนีย์ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนี้ ทำให้สหรัฐอเมริกาในฐานะมหาอำนาจโลกที่มีเป้าหมายด้านการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนรวมถึงการสนับสนุนส่งเสริมสิทธิสตรี ทั้งนี้ สหรัฐฯ ให้ความสำคัญกับสื่อภาพยนตร์ในการใช้เครื่องมือนี้ในการส่งเสริมภาพลักษณ์ร่วมกับหน่วยงานอื่นในการจัดทำโครงการที่เป็นส่วนหนึ่งในขับเคลื่อนสังคม

ยิ่งไปกว่านั้น การเลือกใช้ภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์เข้ามาเป็นเครื่องมือ นั้น จะเห็นได้ว่าตลอดช่วงปี 2013 - 2021 ภาพยนตร์ที่เลือกมาศึกษานั้น ดิสนีย์มีความพยายามที่จะครอบคลุมประเด็นให้หลากหลายมากขึ้นในแต่ละเรื่องรวมถึงการสร้างความร่วมมือกับกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ที่มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมสิทธิและการเสริมอำนาจของผู้หญิงและเด็กผู้หญิงผ่านนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ และสถานทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศต่างๆ นำโดยเอกอัครราชทูต ซึ่งเป็นผู้นำความพยายามของกระทรวงในการส่งเสริมสตรีและเด็กหญิงในทางการทูต ความร่วมมือ รวมถึงโครงการต่างๆ ที่เป็นการสร้างแรงขับเคลื่อนทางสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการนำภาพยนตร์การ์ตูนที่มีตัวละครหญิงมีบทบาทน่าจะทำให้ภาพยนตร์เรื่องนั้นๆ น่าสนใจมากขึ้นภายใต้บริบทการเรียกร้องสิทธิเท่าเทียมในปัจจุบัน รวมไปถึงการสร้างความรู้ที่เอื้อให้โครงการประสบความสำเร็จมากขึ้น ซึ่งหมายรวมถึงการขยาย Soft Power ของสหรัฐอเมริกาก็จะบรรลุผลด้วย

สำหรับการบริหารงานของรัฐบาลในช่วงปี 2013 - 2021 ได้มีการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องนี้ แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะมีการเปลี่ยนผ่านการบริหารของรัฐบาลทั้งหมด 3 คณะ ซึ่งมีส่วนทำให้แต่ละรัฐบาลให้ความสำคัญด้านการส่งเสริมสิทธิสตรีไม่เท่ากัน ทั้งยังเกิดความแตกต่างในเรื่องของความร่วมมือกับดิสนีย์ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าสหรัฐฯ ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ โดยการบริหารงานสมัยรัฐบาลของประธานาธิบดี บารัค โอบามา (สมัยที่ 2 ในปี 2013 - 2017) และประธานาธิบดีโจ ไบเดน (2021 - ปัจจุบัน) ที่มาจากพรรคเดโมแครต (Democratic Party) ยึดถือค่านิยมและจัดลำดับความสำคัญในการส่งเสริมสิทธิสตรีมากกว่าในสมัยของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ที่มาจากพรรคริพับลิกัน (Republican Party)

ทั้งนี้ พรรคเดโมแครตมุ่งมั่นและมียุทธศาสตร์ขยายโอกาสสำหรับผู้หญิง การต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมในการทำงาน รวมถึงการปกป้องสิทธิของผู้หญิงในร่างกายของตนเอง อย่างประเด็นสตรีมีสิทธิในการ ทำแท้งได้อย่าง

เสรี ซึ่งตรงข้ามกับพรรครีพับลิกัน ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงทัศนคติของโดนัลด์ ทรัมป์ ต่อการสนับสนุนสิทธิสตรี ตั้งแต่ช่วงหาเสียงเลือกตั้งสหรัฐฯ ปี 2016 และตลอดช่วงการเป็นประธานาธิบดี ผู้หญิงหลายคนต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่จะสูญเสียการเข้าถึงการคุมกำเนิดได้อย่างเสรี ขาดการสนับสนุนการจ้างงานอย่างเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม การมีบทบาทด้านสิทธิมนุษยชนและการส่งเสริมสนับสนุนสิทธิสตรีในเวทีระหว่างประเทศไม่ใช่เป้าหมายที่สำคัญของรัฐบาลสมัยนี้ เพราะประธานาธิบดีทรัมป์มุ่งเน้นการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของคนอเมริกันให้มากที่สุดตามนโยบาย American first อเมริกามาก่อน ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคงของชาติและการป้องกันประเทศ รวมถึงด้านพลังงาน ผ่านการบีบบังคับทั้งวิธีการทางทหารและทางเศรษฐกิจ หรือการใช้อำนาจแข็ง (Hard Power) ที่ถูกนำมาใช้มากกว่าอำนาจละมุน (Soft Power) ดังนั้น การใช้อิทธิพลจากสื่อประเภทภาพยนตร์และการสนับสนุนสิทธิสตรีผ่านความร่วมมือกับดิสเนย์ของรัฐบาลชุดนี้จึงเกิดขึ้นน้อยกว่ารัฐบาลชุดอื่นที่มาจากพรรคเดโมแครต (ดังที่กล่าวถึงไปแล้วในขอบเขตการศึกษา จะเห็นได้ว่า ในช่วงเวลา 4 ปีเท่ากัน สมัยรัฐบาลโอบามา มี 3 เรื่อง สมัยรัฐบาลทรัมป์ มี 1 เรื่อง) ทำให้เห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงคณะผู้บริหารในแต่ละสมัยมีความสำคัญต่อการวางเป้าหมาย การขยาย Soft Power รวมถึงการใช้สื่อประเภทภาพยนตร์การ์ตูนเป็นเครื่องมือในการส่งออกค่านิยม อุดมการณ์ ให้ผู้คนในสังคมรับรู้ในวงกว้าง แม้ว่าเนื้อหาของภาพยนตร์การ์ตูนจะมีความน่าสนใจ แต่ก็ยังต้องประกอบกับการกำหนดความร่วมมือกับวอลท์ ดิสนีย์ในแต่ละรัฐบาลด้วย

3. อภิปรายผลการศึกษาประเด็นที่ดิสเนย์ทำให้ตัวละครหญิงในยุคปัจจุบันโดดเด่น ออกจากขอบเดิมของภาพยนตร์ดิสเนย์ยุคก่อนหน้าตามแนวคิดบทบาทภาพยนตร์

ภาพยนตร์ถือเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อผู้ชมอย่างมาก เป็นสื่อที่ถูกออกแบบให้ผู้ชมสามารถเข้าถึง มีอารมณ์ร่วมและคล้อยตามผู้ส่งสารได้ง่าย ตามแนวคิดบทบาทของภาพยนตร์สามารถแบ่งบทบาทของภาพยนตร์ได้หลายด้านทั้งเพื่อความบันเทิง เพื่อสาระความรู้ ยกย่องสติปัญญา เพื่อบอกเล่าเรื่องราว สร้างคุณค่าหรือติดตั้งวิธีคิดในหลายๆ เรื่อง เป็นต้น ซึ่งสำหรับการวิเคราะห์เนื้อหาของภาพยนตร์การ์ตูนดิสเนย์ ผู้วิจัยมองว่าบริษัทวอลท์ ดิสนีย์ ใช้สื่อภาพยนตร์การ์ตูนเพื่อนำเสนอค่านิยม อุดมการณ์ หรือ อาจจะเป็นการสร้างบรรทัดฐานอะไรบางอย่างให้กับบุคคลและสังคม ด้วยศิลปะและเทคนิคต่างๆ ในการสร้างภาพยนตร์แต่ละเรื่องทำให้ภาพยนตร์มีคุณสมบัติพิเศษที่สามารถสร้างอารมณ์ ความรู้สึกร่วมให้กับผู้ชมได้อย่างมาก เช่น ตื่นเต้นสนุกสนาน ตีใจ เศร้า สะเทือนใจ อารมณ์หรือความรู้สึกที่เข้าถึงจิตใจในระดับลึก อันเกิดจากความประทับใจจากการชมภาพยนตร์ รวมถึงหลายเรื่องมีการใช้เทคนิควิธี เทคนิคการเล่าเรื่องที่แฝงการผลิตซ้ำคุณค่า ค่านิยม ความหมายของผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งบทบาทหน้าที่ บุคลิกลักษณะความเป็นหญิงที่ต้องปรับให้ทันกับบริบทความเป็นหญิงในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หรืออาจเป็นการส่งต่อข้อความจากเรื่องหนึ่งไปสัมพันธ์กับอีกเรื่องหนึ่งและสัมพันธ์เรื่องอื่นๆ ต่อไป กระบวนการเหล่านี้ย่อมจะทำให้เกิดความเชื่อที่ฝังใจกลายเป็นค่านิยมของบุคคลและสังคมขึ้นได้

สอดคล้องกับภาพยนตร์ส่วนใหญ่ในอดีตของดิสเนย์ที่ได้สร้างภาพจำของตัวละครผู้หญิงเป็นแม่ศรีเรือน ทำอาหารเก่ง เย็บปักถักร้อยได้ แต่ยังรอคอยความช่วยเหลือจากเจ้าชาย ตัวอย่างเช่น เรื่องสโนว์ไวท์กับคนแคระทั้งเจ็ด (Snow White and the Seven Dwarfs) และเจ้าหญิงนิทรา (Sleeping Beauty) โดยแก่นเรื่องทั้ง 2 เรื่องที่ยกตัวอย่างมานี้ ได้กล่าวถึงสถานการณ์ที่เจ้าหญิงถูกคำสาปและการถอนคำสาปต้องไขว่คว้าพิชิตจากรักแท้ที่หมายถึงตัวละครชาย (และต้องเป็นเจ้าชาย พระเอกในเรื่อง) เพียงวิธีเดียวเท่านั้น จนเกิดเสียวิจารณ์จากผู้ชมถึงการสร้างภาพผู้หญิงในลักษณะนี้ว่าเหมาะสมหรือไม่ จนนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในภาพยนตร์ยุคปัจจุบัน

ที่เพิ่มบทบาทให้ผู้หญิงมีพลัง มีอำนาจในการเลือกและการตัดสินใจ สามารถเลือกตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง ผู้หญิงมีพื้นที่และมีที่ยืนในสังคม และเสริมสร้างพลังในการต่อสู้ของผู้หญิง โดยเฉพาะสิทธิในบางเรื่องรวมถึงการทำหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างทัดเทียมกับผู้ชาย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการนำเสนอภาพยนตร์การ์ตูนของดิสนีย์ที่ออกแบบให้ตัวละครหญิงในยุคปัจจุบัน โดดเด่นและแตกต่างจากขนบเดิมของภาพยนตร์ดิสนีย์ยุคก่อนหน้า เป็นการสนับสนุนบทบาทของภาพยนตร์ในการนำเสนอภาพจำของผู้หญิงยุคใหม่ต่อสังคม และทำให้เห็นชัดเจนว่าภาพยนตร์มีบทบาทในการส่งต่อความคิด มีบทบาทในการสร้าง ผลิตซ้ำ ค่านิยม อุดมการณ์ หลายต่อหลายครั้งภาพยนตร์ถูกใช้เป็นเครื่องมือของรัฐในการ ชี้นำและสร้างภาพจำตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน และโดยเฉพาะภาพยนตร์การ์ตูนที่ดูเหมือนจะไม่มีพิษภัยและไร้เดียงสา แต่จริงๆ แล้วอาจไม่เป็นเช่นนั้น

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์เนื้อหาการสนับสนุนสิทธิสตรีที่ถูกถ่ายทอดผ่านภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ทั้ง 5 เรื่องที่กล่าวมา จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าดิสนีย์มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติมุมมองที่มีต่อผู้หญิงแบบเดิม โดยเพิ่มบทบาทความสามารถของผู้หญิงให้ชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งในปัจจุบันภาพยนตร์การ์ตูนของดิสนีย์หลายเรื่องได้ถูกนำมาถ่ายทอดในรูปแบบของคนแสดงมากขึ้น โดยจากงานวิจัยนี้ จะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของการ์ตูนดิสนีย์ในอดีตนั้นเกิดขึ้นเพราะเสียงตอบรับจากผู้ชม / คนดู เพื่อที่ดิสนีย์จะได้นำไปปรับปรุงในเรื่องถัดไป แต่ภาพยนตร์ในรูปแบบคนแสดงนั้น ดิสนีย์กลับเลือกวิธีที่ไม่ได้ปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องเพิ่มเติมแต่เลือกที่จะสร้างภาพจำของตัวละครขึ้นมาใหม่ แม้จะมีทั้งเสียงที่สอรับและสวนทางกับกระแสสังคมก็ตาม ดังตัวอย่างของ แอเรียล ในภาพยนตร์การ์ตูนเรื่องเงือกน้อยผจญภัย (The Little Mermaid) ที่มีภาพจำคือตัวละครผู้หญิงผิวขาวและมีผมสีแดง แต่ดิสนีย์ได้เปลี่ยนเวอร์ชันคนแสดงให้เป็นนักแสดงผิวสี เพื่อสร้างภาพจำใหม่ให้แอเรียลไม่ต้องผิวขาวก็ได้ ซึ่งการนำเสนอดังกล่าวมีกระแสตอบรับที่ทั้งชอบและไม่ชอบ โดยผู้ชมที่ไม่ชอบ ได้ให้ความเห็นว่าเป็นการทำลายภาพจำและยึดเยียดการสนับสนุนความหลากหลายทางเชื้อชาติและสีผิวมากเกินไป ซึ่งประเด็นนี้ดิสนีย์ให้เหตุผลว่าได้คัดเลือกนักแสดงโดยพิจารณาตามความสามารถมากกว่าจะเป็นเรื่องรูปร่าง หน้าตา สีผิว หรือเชื้อชาติ ขณะเดียวกันผู้ชมที่ยอมรับได้ไปจนถึงชื่นชอบ ก็เข้าใจและยอมรับเหตุผลของดิสนีย์เอง โดยเฉพาะเด็กน้อยผิวสีที่ดูจะตลกตึงใจที่ครั้งหนึ่งเธอสามารถสวมบทบาทในจินตนาการเป็นแอเรียลในแบบของเธอได้ ซึ่งครั้งนี้ดิสนีย์ก็ได้ยืนยันถึงการสร้างภาพยนตร์ให้ออกมาตามที่ต้องการ มากกว่าที่จะเปลี่ยนตามเสียงของผู้ชมบางกลุ่มซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าดิสนีย์ต้องการจะขยายตลาด สร้างการยอมรับ รวมถึงมีนัยไปถึงการขยายอิทธิพลวัฒนธรรมดิสนีย์ออกไปในแถบละตินอเมริกา แอฟริกา หรือแม้กระทั่งตะวันออกกลางในอนาคตหรือไม่ ซึ่งสำหรับการศึกษาครั้งต่อไปผู้ที่สนใจงานวิจัยในลักษณะนี้สามารถเพิ่มเติมแง่มุมนี้ในการศึกษา หรือเพิ่มเติมประเด็นความสวยงามที่หลากหลายรวมถึงประเด็นทางสังคมอื่นๆ ได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกพรรณ วิบูลย์ศรีน. 2547. การเปรียบเทียบภาพตัวแทนของผู้หญิงสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ในภาพยนตร์ไทยและภาพยนตร์อเมริกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ขจร ฝ้ายเทศ, และสรารักษ์ โรจนพฤกษ์. 2557. การวิเคราะห์ภาพตัวแทนความเป็นสตรีในสื่อภาพยนตร์การ์ตูนวอล ดิสนีย์. การค้นคว้าแบบอิสระภาควิชานิเทศศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ขวัญจิรา สุโสภา. 2564. เอลซ่า: เจ้าหญิงดิสนีย์ผู้แหวกขนบเดิม กับตัวแทนผู้หญิงโสดที่มีความสุขได้แม้ไร้คู่ครอง. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thepeople.co/elsa-frozen/>.
- ชนัตติ. 2563. สงครามเฟมินิสต์ จากคลื่นลูกที่ 1 ถึง ยุคดิจิทัล อำนาจและข้อโต้แย้งที่ไม่เคยเปลี่ยน. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://workpointtoday.com/lutte-feminism-chanettee2020/>.
- ชัชภา อ้อพงษ์. 2555. อิทธิพลของภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีในหมู่ผู้ใช้เว็บไซต์ป๊อปคอร์นฟอรั่มดอทคอม. การค้นคว้าอิสระภาควิชาภาษาตะวันตก สาขาวิชาภาษาและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชัยยะ ฤตินิยมวุฒิ. 2564. SOFT POWER คืออะไร? พลังซอฟต์แวร์ ที่ไม่ซอฟต์แวร์เสมอไป พลังที่กระตุกจิตกร ะ ช า ก ไ จ ค น ท้ ว โ ล ก . [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.brandthink.me/content/whatissoftpower>.
- ต่อศักดิ์ จินดาสุขศรี. 2558. สตรีนิยมกับมายาคติ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.tcijthai.com/news/2015/06/article/5606>.
- ธัญลักษณ์ สว่างเรืองไพศาล. 2557. การนำเสนอวัฒนธรรมอเมริกันทางการเมืองผ่านทางภาพยนตร์ ฮอลลีวูดที่ได้รางวัลออสการ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศาสตร์และสารสนเทศ ภาควิชาศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธัญชนก จันผาก. 2564. 10 ตัวละครพิสูจน์บทบาทของผู้หญิงว่า ‘เล็กพริกขี้หนู’ เป็นอย่างไร อย่าได้ถูกพลังของพวกเธอเด็ดขาด. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thestandard.co/10-characters-prove-women-power/>.
- ปฐมพงษ์ ท่าข้าม. 2556. ภาพตัวแทนรัฐอันธพาลในภาพยนตร์อเมริกันสมัยจอร์จ ดับเบิลยู บุช (ค.ศ. 2001-2008). วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สาขาวิชาสื่อสารมวลชน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรีชภัคดี ที่คาสุข. 2564. ทฤษฎีสังคมวิทยาว่าด้วย Zootopia และชีวิตที่ปราศจากการล้มรสน้ำใน เมืองแห่งเสรีภาพ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://prachatai.com/journal/2016/03/64777>.
- ภาวิณี ตีกดีเทพทอง. 2560. การนำเสนอภาพลักษณ์สตรีในการเล่าเรื่องผ่านตัวละครในภาพยนตร์การ์ตูนแอนิเมชัน เรื่อง โฟรเซน (Frozen). วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศาสตร์และนวัตกรรมการ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ภัทรพงศ์ คงวัฒนา. 2558. การต่อรองปีตาธิปไตยผ่านมุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศในอนิเมชันเรื่องโมอานา. การค้นคว้าแบบอิสระภาควิชาศิลปศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.
- ภัทรศศิริ ช้างเจิม. 2559. ภาพตัวแทนผู้หญิงในการ์ตูน Disney Princess. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสาร ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุสุมา สุขสวัสดิ์ . 2561 . **รัฐกับศักยภาพของภาพยนตร์** . วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม . ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (11) ม.ค. - มิ.ย. หน้า 117.
- Blue O'Clock, 2561. ประวัติ Walt Disney ผู้ต่อเติมโลกแห่งจินตนาการ ให้กลายเป็นเป็นโลกแห่งความจริง. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.blueoclock.com/walt-disney-story/>.
- Bugaboo. TV. 2564. **เจ้าหญิงดิสนีย์ กับ การแฝง แนวคิดสตรีนิยม** . เข้าถึงได้จาก : https://www.youtube.com/watch?v=ymf6ApGsBV0&ab_channel=Bugaboo.TV.
- Jimmyzaa. 2555. **บทบาทหน้าที่และอิทธิพลของภาพยนตร์**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://jimmyzaa.multiply.com>.
- Pimchanok Bunchaeng. 2563. **ถอดสมการเจ้าหญิงดิสนีย์ที่สะท้อนค่านิยมหญิงแต่ละยุคตลอดระยะเวลากว่า 8 ทศวรรษ**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.nylonthailand.com/disney-princess-in-80-years/>.
- Pipit Sitthisak. 2556. **4 คุณลักษณะ บทบาทหน้าที่และอิทธิพลของภาพยนตร์**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.slideshare.net/pipit2010/104-22581989>.
- Silpawattanatham. 2563. **9 มิถุนายน 1934 : “โด널ด์ ดั๊ก” เปิดตัวไม่โห่ปรากฏตัวเป็นครั้งแรก**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : https://www.silpa-mag.com/this-day-in-history/article_410.
- thaireform, 2560. **จากคำค้นแห่งปี Feminism สตรีนิยม ถึง Gender identity อัตลักษณ์ทางเพศ**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.isranews.org/content-page/item/62401-feminism.html>.
- The Movement/ Ton. 2562. **พลังหญิง ของนางเอกดิสนีย์ยุคใหม่** . เข้าถึงได้จาก : https://www.youtube.com/watch?v=Rds0yqnUENQ&ab_channel=TheMovement%2FTon.
- THE STANDARD CULTURE. 2561. **ชีวิตและความสำเร็จของ Walt Disney บุคคลที่ได้รับรางวัลออสการ์มากที่สุดในโลก**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thestandard.co/list-of-academy-awards-for-walt-disney/>.
- THE STANDARD CULTURE. 2561. **บทบาทผู้หญิงในแอนิเมชัน Disney Pixar จากเจ้าหญิงผู้อ่อนแอสู่บทคุณแม่และเมีย**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thestandard.co/disney-pixar-women-empowerment/>.
- The Visual ThaiPBS. 2564. **บทบาทผู้หญิงอยู่ตรงไหน? ... ในโลกเบื้องหลังหน้าจอ**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thevisual.thaipbs.or.th/gender-on-screen/women-in-films/>.

- The Walt Disney Company (เจ้าของลิขสิทธิ์). 2564. ภาพยนตร์การ์ตูนนครสัตว์มหาสงคราม (Zootopia). เข้าถึงได้จาก : <https://www.hotstar.com/th/movies/zootopia/1260017510>.
- The Walt Disney Company (เจ้าของลิขสิทธิ์). 2564. ภาพยนตร์การ์ตูนผจญภัยแดนคำสาปราชินีหิมะ (Frozen). เข้าถึงได้จาก : <https://www.hotstar.com/th/movies/frozen/1260018197>.
- The Walt Disney Company (เจ้าของลิขสิทธิ์). 2564. ภาพยนตร์การ์ตูนผจญภัยตำนานหมู่เกาะทะเลใต้ (Moana). เข้าถึงได้จาก : <https://www.hotstar.com/th/movies/moana/1260017500>.
- The Walt Disney Company (เจ้าของลิขสิทธิ์). 2564. ภาพยนตร์การ์ตูนรายากับมังกรตัวสุดท้าย (Raya and the Last Dragon). เข้าถึงได้จาก : <https://www.hotstar.com/th/movies/incredibles-2/1660010691>.
- The Walt Disney Company (เจ้าของลิขสิทธิ์). 2564. ภาพยนตร์การ์ตูนรวมเหล่ายอดคนพิทักษ์โลก 2 (Incredible 2). เข้าถึงได้จาก : <https://www.hotstar.com/th/movies/incredibles-2/1660010691>.
- The Walt Disney Company (เจ้าของลิขสิทธิ์). 2564. ภาพยนตร์การ์ตูน Gallopin' Gaucho (1928). เข้าถึงได้จาก : <https://www.imdb.com/title/tt0018925/>.
- Vanat Putnark. 2560. เจ้าหญิงดิสนีย์ยุคใหม่ เข้มแข็งไม่ต้องมีผัว. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thematter.co/social/happy-without-hubby/2357>.
- Vanat Putnark. 2564. Disney Studies สำนวนประเด็นสำคัญจาก 10 งานศึกษา ว่าด้วยการ์ตูนดิสนีย์. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thematter.co/social/disney-studies-10-research/147634>.

ภาษาอังกฤษ

- Lin, B. (2015). Feminist movement in the U.S. and changes of Disney characters. Retrieved from <https://disneyanimatedinstructor.wordpress.com/2015/05/14/feminist-movement-in-the-u-s-and-changes-of-disney-characters/>
- Burkard, K. (2012). The Walt Disney Company, Nintendo, and the Third Culture. Retrieved from <http://www.kburkard.com/disneynintendoessay>
- Cubillas, S. (2020). One Piece: Every movie villain, ranked. Retrieved from <https://www.cbr.com/one-piece-every-movie-villain-ranked/#black-fist-zephyr>
- Hellmann, N. (2020). The evolution of Mickey Mouse. Retrieved from <https://www.waltdisney.org/blog/evolution-mickey-mouse>
- Parks, M. (2014). How fourth-wave feminism is changing Disney's princesses. Retrieved from <https://www.highbrowmagazine.com/4388-how-fourth-wave-feminism-changing-disney-s-princesses>

- Quinn, S. (2017). **10 Disney propaganda cartoons from World War II**. Retrieved from <https://listverse.com/2017/02/05/10-disney-propaganda-cartoons-from-world-war-ii/>
- Randall, S. (2016). **Feminisney: When Disney meets feminism**. Retrieved from https://www.huffpost.com/entry/feminisney-when-disney-me_b_10634040
- The Democratic National Committee. (2021). **The Biden Agenda for Women**. Retrieved from <https://joebiden.com/womens-agenda/>
- The Obama White House. (2016). **President Obama's Record on Empowering Women and Girls**. Retrieved from <https://obamawhitehouse.archives.gov/issues/women>
- The Walt Disney Company. (2017). **#DreamBigPrincess exhibit opens at United Nations headquarters in New York**. Retrieved from <https://thewaltdisneycompany.com/dreambigprincess-exhibit-opens-united-nations-headquarters-new-york/>
- The Walt Disney Company. (2019). **Disney storytelling and innovation inspire participants in U.S. State Department's Hidden No More exchange program**. Retrieved from <https://thewaltdisneycompany.com/disney-storytelling-and-innovation-inspire-participants-in-u-s-state-departments-hidden-no-more-exchange-program/>
- UN Women. (2021). **The United States of America to work towards a world where every woman and girl can enjoy their rights and freedoms**. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/get-involved/step-it-up/commitments/usa>
- U.S. Department of State. (2021). **Office of Global Women's Issues**. Retrieved from <https://www.state.gov/bureaus-offices/secretary-of-state/office-of-global-womens-issues>

Translated Thai References

- Blue O'Clock, (2017). **Biography of Walt Disney, the creator of the fantasy world into the real world**. [Blog Post]. Retrieves from <https://www.blueoclock.com/walt-disney-story/>.
- Bugaboo.TV. (2021). **Disney princess with the impersonation of feminist ideas**. [Video]. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=ymf6ApGsBV0&ab_channel=Bugaboo.TV.

- Bunchaeng, P. (2020). **Deconstruction of the Disney princess's equation that reflects the values of women in each generation over eight decades.** Retrieved from <https://www.nylonthailand.com/disney-princess-in-80-years/>.
- Chanettie. (2020). **The feminist war: From the 1st wave to the digital age, power and arguments have never changed.** [Blog post]. Retrieved from <https://workpointtoday.com/lutte-feminism-chanettee2020/>.
- Changjerm, P. (2016). **The representation of female in Disney princess** [Master's thesis, Thammasat University]. Department of Mass Communication, Faculty of Journalism and Mass Communication.
- Chanpak, T. (2021). **10 characters prove the role of 'Bantam' women and don't underestimate their power.** Retrieved from <https://thestandard.co/10-characters-prove-women-power/>.
- Fyeted, K., & Rochanapruk, S. (2014). **Study of feminine representation as depicted in animated media by Walt Disney.** Independent study, Department of Communication and Information Sciences, Faculty of Humanities, Kasetsart University.
- Jimmyzaa. (2012). **Roles and influences of movies.** [Blog Post]. Retrieved from <https://jimmyzaa.multiply.com>.
- Kongwattana, P. (2016). **Negotiating patriarchy from the ecofeminist perspective.** Independent study, Department of Liberal Arts, Faculty of Liberal Arts and Science, Kasetsart University (Kamphaeng Saen Campus).
- Orpong, C. (2012). **Influence of Korean language and culture on users of www.Popcornfor2.com.** Independent study, Department of Western Languages, Faculty of Language and Intercultural Communication, Silpakorn University.
- Putnark, V. (2017). **Modern Disney princesses being strong don't need a husband.** [Blog post]. Retrieved from <https://thematter.co/social/happy-without-hubby/2357>.
- Putnark, V. (2021). **Disney studies: The exploration of themes from 10 studies on Disney animations.** [Blog post]. Retrieved from <https://thematter.co/social/disney-studies-10research/147634>.
- Ruedeenyomvuth, C. (2021). **What is SOFT POWER? Soft power is not always soft. The power that is mind-blowing and stirs people around the world.** [Blog post]. Retrieved from <https://www.brandthink.me/content/whatissoftpower>

- Silpawattanatham. (2020). **June 9, 1934: "Donald Duck" is the first appearance of the angry duck.** [Blog Post]. Retrieved from https://www.silpa-mag.com/this-day-in-history/article_410.
- Sitthisak, P. (2012). **4 Characteristics, roles, and influences of movies.** [Presentation]. Retrieved from <https://www.slideshare.net/pipit2010/104-22581989>.
- Susopha, K. (2021). **Elsa: The violator of traditions Disney princesses with representatives of single women who can be happy without a male partner** [Blog post]. Retrieved from <http://www.kburkard.com/disneynintendoessay>.
- Swangruangpisal, T. (2014). **The presentation of American political culture in Oscar award Hollywood film** [Master's thesis, Kasetsart University]. Department of Communication and Information Sciences, Communication Arts and Information.
- Takam, P. **Representation of 'Rogue State' presented in American Movies: During George W. Bush Administration (2001-2008).** [Master's thesis, Thammasat University]. Department of Mass Communication, Faculty of Journalism and Mass Communication.
- Tekasuk, P. (2021). **The sociological theory of 'Zootopia' and life in the city of liberty.** [Blog post]. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2016/03/64777>.
- Teptong, T. P. (2017). **The interpretation of femininity through storytelling: A study of protagonists on Frozen** [Master's thesis, National Institute of Development Administration]. Department of Communication Arts and Innovation.
- thaireform, (2017). **From the keywords of the year, Feminism to Gender identity.** [Blog Post]. Retrieved from <https://www.isranews.org/content-page/item/62401-feminism.html>.
- The Movement/Ton. (2019, November 17). **Women's power of the modern Disney princess** [Video file]. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=Rds0yqnUENQ&ab_channel=TheMovement%2FTon
- THE STANDARD CULTURE. (2017). **The life and achievements of Walt Disney, the most awarded Oscar winner in the world.** Retrieved from : <https://thestandard.co/list-of-academy-awards-for-walt-disney/>.
- THE STANDARD CULTURE. (2017). **The role of Female characters in Disney Pixar Animation: From a Weak Princess become to Mother and Wife.** Retrieved from : <https://thestandard.co/disney-pixar-women-empowerment/>.

- The Visual ThaiPBS. (2021). **Where is the role of women?... in the world of behind the scenes**. Retrieved from <https://thevisual.thaipbs.or.th/gender-on-screen/women-in-films/>
- The Walt Disney Company. (2021) . **Frozen** [Motion picture] . Retrieved from <https://www.hotstar.com/th/movies/frozen/1260018197>
- The Walt Disney Company. (2021) . **Incredibles 2** [Motion picture] . Retrieved from <https://www.hotstar.com/th/movies/incredibles-2/1660010691>
- The Walt Disney Company. (2021) . **Moana** [Motion picture] . Retrieved from <https://www.hotstar.com/th/movies/moana/1260017500>
- The Walt Disney Company. (2021). **Raya and the last dragon** [Motion picture]. Retrieved from <https://www.hotstar.com/th/movies/raya-and-the-last-dragon/1660010691>
- The Walt Disney Company. (2021) . **Zootopia** [Motion picture] . Retrieved from <https://www.hotstar.com/th/movies/zootopia/1260017510>
- Torsak Chindasuksri. (2015) . **Feminism and mythology**. Retrieved from <https://www.tcijthai.com/news/2015/06/article/5606>
- Usuma Sukhsvasti . 2018 . State and Potentials of Cinema . The Journal of Social Communication Innovation . Vol 6 No 1 (11) January – June 2018.
- Wiboolyasarin, K. (2004). **The Comparison of representations of modern and postmodern women in Thai and American movies**. [Master’ s thesis, Chulalongkorn University]. Department of Mass Communication.

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นกับการขยายตัวของ
พรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ : กรณีการดึง 3 ส.ส. พรรคเพื่อไทยมาสังกัด
พรรคภูมิใจไทย

The relationship between national and local political groups and the
expansion of Bhumjaithai Party in Sisaket : The case study of the
three members of parliament from Pheu Thai Party to
Bhumjaithai Party

[Received: December 31, 2022; Revised: March 29, 2023;

Accepted: March 31, 2023]

วันชัย ทิวสูงเนิน

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Wanchai Tiwsoongnoen

Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University

อนุสรณ์ โฉมยงค์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Anusron Chomyong

Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University

ประเทือง ม่วงอ่อน

อาจารย์คณะรัฐศาสตร์,มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Pratueng Moug-On

Ph.D., Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University

ศุภกร บุญสะอาด

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Supakorn Boonsa-ard

Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University

อดิเทพ สมบัติหลาย

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Adithep Sombatlai

Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University

CORRESPONDING AUTHOR

Pratueng Moug-On, Ph.D., Faculty of Political Science,

Ubon Ratchathani University

E-mail : na.sisaket20@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นกับการขยายตัวของพรรคภูมิใจไทย ในจังหวัดศรีสะเกษ : กรณีการตั้ง 3 ส.ส. พรรคเพื่อไทยมาสังกัดพรรคภูมิใจไทย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาพัฒนาการการก่อตัวและการเพิ่มฐานเสียงของกลุ่มพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ (2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองพรรคภูมิใจไทย กับนักการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีข้อค้นพบว่า 1) พัฒนาการการก่อตัวและการเพิ่มฐานเสียงของกลุ่มพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ แบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ (1) ช่วงที่ 1 ช่วงการก่อตั้งพรรคภูมิใจไทยปี 2551 พรรคภูมิใจไทยได้เริ่มส่งว่าที่ผู้สมัครลงพื้นที่เพื่อสร้างการรับรู้ทางการเมือง ลงไปพบปะประชาชนสัมพันธ์ตนเองและพรรค ทำกิจกรรมช่วยเหลือประชาชนในเขตเลือกตั้งที่เล็งไว้ ซึ่งในช่วงที่ 1 พรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษได้กำหนดเขตที่ต้องการลงสมัครรับเลือกตั้งไว้เพียง 3 เขตเลือกตั้ง ได้แก่ เขตเลือกตั้งที่ 3 เขตเลือกตั้งที่ 7 และเขตเลือกตั้งที่ 8 (2) ช่วงที่ 2 ช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดศรีสะเกษปี 2554 ในการเลือกตั้งวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 พรรคภูมิใจไทยได้เริ่มส่งผู้สมัครที่ได้เตรียมการไว้ล่วงหน้าหลายปี ลงสมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 3 เขตดังกล่าวข้างต้น สามารถชนะการเลือกตั้งจำนวน 1 เขต จากทั้งหมด 3 เขต โดยบางเขตที่แพ้เลือกตั้งมีคะแนนสูสีกับคู่แข่งจากพรรคเพื่อไทยอย่างมีนัยสำคัญทางการเมืองและ (3) ช่วงที่ 3 ช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดศรีสะเกษปี 2562 ในการเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ครั้งนี้พรรคภูมิใจไทยได้ส่งผู้สมัครลงทุกเขตการเลือกตั้ง ซึ่งมีทั้งหมด 8 เขตเลือกตั้ง ปรากฏว่าพรรคภูมิใจไทยสามารถขยายฐานที่มั่นทางการเมืองโดยสามารถชนะการเลือกตั้ง 2 เขตเลือกตั้ง คือเขต 1 นายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ และเขต 7 นายอาสพลธ์ สรรณไตรภพ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติพรรคภูมิใจไทย กับนักการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) ความสัมพันธ์รูปแบบเครือญาติ มีลักษณะความสัมพันธ์แบบพ่อ-ลูก แบบพี่-น้อง หรือ ป้า/ลุง-หลาน เป็นการสร้างทายาททางการเมือง โดยอาศัยฐานเสียงหรือคะแนนนิยมทางการเมืองระดับท้องถิ่นที่ผูกขาดอำนาจมาอย่างยาวนาน ทั้งระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) โดยนายวิจิต ไตรสรณกุล (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ) และระดับเทศบาลเมืองศรีสะเกษ โดยนายฉัตรมงคล อังคสกุลเกียรติ (นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ) เป็นฐานสนับสนุนทางการเมืองของพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ และ (2) ความสัมพันธ์แบบประสานผลประโยชน์ทางการเมือง อาทิ การแต่งตั้งเครือข่ายให้เข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง การแบ่งพื้นที่ทางการเมืองในระดับท้องถิ่นระดับเทศบาลเมือง กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอย่างชัดเจน พรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษอาศัยตัวแสดงหลัก คือ กลุ่มตระกูลไตรสรณกุล และกลุ่มอังคสกุลเกียรติ ที่สามารถผูกขาดการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัด มีการสร้างความร่วมมือและการสร้างพันธมิตรทางการเมืองมาอย่างยาวนาน รวมทั้ง ความสามารถในการระดมทรัพยากรทางการเมือง ภายใต้ความอ่อนแอของพรรคเพื่อไทยในเขตพื้นที่ ส่งผลให้พรรคภูมิใจไทยสามารถสร้างฐานที่มั่นในจังหวัดศรีสะเกษได้

คำสำคัญ: พรรคภูมิใจไทย; พรรคเพื่อไทย; ศรีสะเกษ

Abstract

This research is titled ‘The relationship between national and local political groups and the expansion of Bhumjaithai Party in Sisaket: The case study of the three members of parliament from Pheu Thai Party’. The three objectives of the research are (1) To study the development of the formulation and expansion of Bhumjaithai Party’s bastions in Sisaket (2) To study the relationship of the political groups of Bhumjaithai Party and local politicians in Sisaket. The findings of this qualitative research are; 1) The development of formulation and expansion of Bhumjaithai Party’s bastions in Sisaket has three phases. The first was the stage of the party formulation in 2008 when Bhumjaithai Party sent their candidates to build up political perception, to have conversation, to introduce themselves, to provide the information of the party, and to organise political activities that helped the targeted community. It then set up the strategy for three electorates which are 3, 7, and 8. The second phase was the National Election in Sisaket on 3 July 2011. Bhumjaithai Party had formed the team of candidates several years before the election actually took place. It won one electorate out of three. For the two electorates that they lost, the competition with Pheu Thai Party was significantly tight. In terms of politics, the gap between the winner and loser was significant. The third phase was the National Election on 24 March 2019 in Sisaket. Then, Bhumjaithai Party sent candidates to all eight electorates. Consequently, it could increase its seats of member of parliament by winning two electorates which are 1 and 7 by Siripong Angsakulkiat and Asaphon Santraiphop. 2) The relationship among politicians of Bhumjaithai Party is worth mentioning. The relationship with the national and local politicians in Sisaket can be categorised into two; (1) The kinship relations can be defined as the relations between father and son, brothers and sisters, or aunts and nieces and nephew. This type of relationship forms the political heir apparent by employing the political bastions and popularity of the local politicians who have long monopolised the political position at the provincial administrative organisation. Wichit Traisanakun (Chief Executive of Provincial Administrative Organisation of Sisaket) at the provincial administrative level and Chatmonkhon Anskakulkiat (Mayor of Sisaket) at the town municipality level were the bases of political power for Bhumjaithai Party in Sisaket. (2) The political relations of common benefit protection and management can be witnessed when networks of important political position are appointed. The political space of town municipality and provincial administration organisation are clearly delineated. Bhumjaithai Party, therefore, employed the Traisanakul and the Angsakulkiat who have long monopolised the local politics in the province to form its

political collaboration and alliances. The ability to mobilise political resources amidst the decline of Pheu Thai Party helps Bhumjaithai Party stabilise its political base in Sisaket.

Keywords: Bhumjaithai Party; PheuThai Party; Sisaket

บทนำ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป เมื่อวันอาทิตย์ที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 กำหนดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 500 คน โดยมีที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งทั่วประเทศทั้งสิ้นจำนวน 350 เขตเลือกตั้ง จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตเลือกตั้งละ 1 คน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อจำนวน 150 คน การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันอาทิตย์ที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ถือเป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 28 ของประเทศไทย และเป็นการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ครั้งแรก หลังจากรัฐบาลรักษาการ คือ รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ถูกพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ยึดอำนาจเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ก่อนร่างและประกาศใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไปในปี พ.ศ. 2562 ดังกล่าว โดยมีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งมากกว่า 74 พรรค ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคเพื่อไทยสามารถชนะการเลือกตั้ง มีจำนวน ส.ส. มากที่สุด จำนวน 136 ที่นั่ง รองลงมา พรรคพลังประชารัฐ จำนวน 115 ที่นั่ง พรรคอนาคตใหม่ จำนวน 80 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ จำนวน 52 ที่นั่ง พรรคภูมิใจไทย จำนวน 51 ที่นั่ง พรรคเสรีรวมไทย จำนวน 10 ที่นั่ง พรรคชาติไทยพัฒนา จำนวน 10 ที่นั่ง พรรคประชาชนชาติ จำนวน 7 ที่นั่ง พรรคเศรษฐกิจใหม่ จำนวน 6 ที่นั่ง และพรรคย่อยอื่น ๆ จำนวน 17 พรรค รวม 30 ที่นั่ง มีพรรคการเมืองที่มี ส.ส. รวมทั้งสิ้นจำนวน 26 พรรค (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2563)

เฉพาะผลการเลือกตั้งในภาคอีสาน พรรคที่ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด คือ พรรคเพื่อไทย จำนวน 84 ที่นั่ง สามารถชนะการเลือกตั้งแบบยกจังหวัดหลายแห่ง อาทิ จังหวัดอุดรธานี จำนวน 8 ที่นั่ง จังหวัดสกลนคร จำนวน 6 ที่นั่ง และยังพบว่าพรรคเพื่อไทยครองจำนวน ส.ส. ข้างมากในหลายจังหวัด อาทิ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 8 ที่นั่งจาก 10 ที่นั่ง จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 6 ที่นั่ง จาก 7 ที่นั่ง และจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 6 ที่นั่งจาก 8 ที่นั่ง เป็นต้น ส่วนพรรคที่มีจำนวน ส.ส. เป็นอันดับสองในภาคอีสาน คือ พรรคภูมิใจไทย จำนวน 16 ที่นั่ง ซึ่งพรรคภูมิใจไทยสามารถชนะแบบยกจังหวัดในจังหวัดบุรีรัมย์ทั้งหมด 8 ที่นั่ง ส่วนจังหวัดอื่น ๆ ในภาคอีสานมี ส.ส. ของพรรคภูมิใจไทยชนะเพียงบางเขตเท่านั้น อาทิ จังหวัดนครราชสีมาได้จำนวน ส.ส. 3 ที่นั่งจาก 14 ที่นั่ง จังหวัดเลยได้ 1 ที่นั่ง จาก 3 ที่นั่ง จังหวัดสุรินทร์ 1 ที่นั่งจาก 7 ที่นั่ง และจังหวัดศรีสะเกษ 2 ที่นั่งจาก 8 ที่นั่ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2563) ส่วนผู้สมัครจากพรรคการเมืองอื่น ๆ สามารถสอดแทรกได้เพียงบางเขตเท่านั้น ดังภาพเปรียบเทียบจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคอีสานของแต่ละพรรคการเมืองในหน้าถัดไป

ภาพที่ 1 จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี พ.ศ. 2562 ในภาคอีสาน

ที่มา : ผู้วิจัยและคณะ

ภาคอีสานถือเป็นภาคที่มีจำนวนเขตเลือกตั้งมากที่สุด ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ภาคอีสานมีเขตเลือกตั้ง จำนวน 116 เขต ซึ่งมากที่สุดเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2561) ฉะนั้น พรรคการเมืองที่คาดหวังจำนวน ส.ส. แบบ “แลนด์สไลด์”(Landslide) หรือ ชัยชนะอย่างถล่มทลาย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องชนะการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งในภาคอีสานด้วย

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตพื้นที่ภาคอีสานตอนใต้ มีจำนวนเขตเลือกตั้ง 8 เขต ผลการเลือกตั้ง ส.ส. ปี 2562 ที่ผ่านมามีพรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้งในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 6 คน ประกอบด้วย เขต 2 นายสุรชาติ ชาญประดิษฐ์ เขต 3 นายวิวัฒน์ชัย โทตระไวศยะ เขต 4 นายจาตุรงค์ เพ็งนรพัฒน์ เขต 5 นายธีระ ไตรสรณกุล และเขต 6 นายวีระพล จิตสัมฤทธิ์ และสูญเสียพื้นที่พ่ายแพ้การเลือกตั้งให้ผู้สมัครจากพรรคภูมิใจไทยจำนวน 2 คน คือ เขต 1 นายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ และ เขต 7 นายอาสพลธ์ สรรณไตรภพ ดังข้อมูลในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 : สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดศรีสะเกษ

เขตเลือกตั้ง	ชื่อ - สกุล	สังกัด
1	นายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ	พรรคภูมิใจไทย
2	นายสุรชาติ ขาญประดิษฐ์	พรรคเพื่อไทย
3	นายวิวัฒน์ชัย โหตระไวศยะ	พรรคเพื่อไทย
4	นายจาตุรงค์ เพ็งนรพัฒน์	พรรคเพื่อไทย
5	นายธีระ ไตรสรณกุล	พรรคเพื่อไทย
6	นายวิระพล จิตสัมฤทธิ์	พรรคเพื่อไทย
7	นายอาสพล์ สรรณไตรภพ	พรรคภูมิใจไทย
8	นางผ่องศรี แซ่จิ่ง	พรรคเพื่อไทย

ที่มา : ผู้วิจัยและคณะ

ทั้งนี้ เขตที่ผู้สมัครจากพรรคเพื่อไทยได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งมากที่สุดเมื่อเทียบกับเขตเลือกตั้งอื่น ๆ คือ เขตเลือกตั้งที่ 8 นางผ่องศรี แซ่จิ่ง ส่วนผู้สมัครจากพรรคภูมิใจไทยที่ได้คะแนนเลือกตั้งมากที่สุด (เทียบกับเขตเลือกตั้งอื่น ๆ ที่มีพรรคภูมิใจไทยลงสมัคร) คือ เขตเลือกตั้งที่ 7 นายอาสพล์ สรรณไตรภพ ได้คะแนนเหนือเขต 1 นายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ ส่วนอันดับสองของเขตเลือกตั้งที่พรรคภูมิใจไทยชนะ คือ ผู้สมัครจากพรรคเพื่อไทยทั้งคู่

เดิมที่จังหวัดศรีสะเกษเป็นพื้นที่ทางการเมืองของพรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน และพรรคเพื่อไทยในยุคปัจจุบัน โดยนับตั้งแต่ ปี พ.ศ.2544 เป็นต้นมา ประชาชนจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่มีความนิยมอดีตนายกรัฐมนตรี ดร.ทักษิณ ชินวัตร สูงมาก ส่งผลให้ผู้สมัคร ส.ส.ที่สังกัดพรรคไทยรักไทยและพรรคพลังประชาชนมีโอกาสได้รับการเลือกตั้งสูง ในขณะที่ผู้สมัครพรรคการเมืองอื่นต้องต่อสู้แข่งขันอย่างหนักหากต้องการได้รับชัยชนะ ย้อนหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบแบ่งเขต) เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 พบว่า จากจำนวน ส.ส.ทั้งหมด 9 เขต พรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้ง 8 เขต ประกอบด้วย นายธเนศ เครือรัตน์ (เขต 1) นายพิทยา บุญเฉลียว (เขต 2) นายวิวัฒน์ชัย โหตระไวศยะ (เขต 3) นายแพทย์จาตุรงค์ เพ็งนรพัฒน์ (เขต 4) นายอมรเทพ สมหมาย (เขต 5) นางมาลินี อินฉัตร (เขต 7) นายมานพ จรัสดำรงนิตย์ (เขต 8) และนายปวีณ แซ่จิ่ง (เขต 9) ส่วนอีก 1 เขตที่เหลือเป็นของผู้สมัครจากพรรคชาติไทย คือ นายวิระพล จิตสัมฤทธิ์ เขต 6 และการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2549 ก่อนที่จะถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้เป็นโมฆะ พบว่า ผู้สมัคร ส.ส.จากพรรคไทยรักไทย ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครบทั้งจังหวัด 9 คน จากทั้งหมด 9 เขต ประกอบด้วย นายธเนศ เครือรัตน์ (เขต 1) นายพิทยา บุญเฉลียว (เขต 2) นายพิทยา นักร้า (เขต 3) นายแพทย์จาตุรงค์ เพ็งนรพัฒน์ (เขต 4) นายอมรเทพ สมหมาย (เขต 5) พันตำรวจเอกทิน วงศ์ปลั่ง (เขต 6) นางมาลินี อินฉัตร (เขต 7) นายพรศักดิ์ เจริญประเสริฐ (เขต 8) และนายปวีณ แซ่จิ่ง (เขต 9)

จนกระทั่ง ภายหลังเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน เป็นหัวหน้า ส่งผลให้ อดีตนายกรัฐมนตรี ดร.ทักษิณ ชินวัตร ต้องเดินทางออกนอกประเทศ อีกทั้งพรรคไทยรักไทยถูกศาลรัฐธรรมนูญ สั่งยุบพรรคเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2550 และมีการเลือกตั้งใหม่ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ 2550 ที่กำหนดให้มีการแบ่งเขตเลือกตั้งใหม่ จากแบบเขตเดียวเบอร์เดียวเปลี่ยนมาเป็น 3 เขตเลือกตั้ง เขตหนึ่งมีจำนวน ส.ส.ได้ 3 คน

ซึ่งสมาชิกพรรคไทยรักไทยเดิมได้ย้ายไปสังกัดพรรคพลังประชาชน ซึ่ง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ให้การสนับสนุน โดย กกต.กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2550 ผลปรากฏว่า พรรคพลังประชาชนได้รับเลือกตั้งทั้งหมด 7 คน จากทั้งหมด 9 คน โดยผู้สมัคร ส.ส.จากพรรคพลังประชาชน 7 คนที่ชนะการเลือกตั้ง ประกอบด้วย เขต 1 นายธนศ เครือรัตน์ และนายปวิณ แซ่จิ่ง เขต 2 ชนะการเลือกตั้งทั้งเขต ได้แก่ นายวิระพล จิตสัมฤทธิ์ นายพรศักดิ์ เจริญประเสริฐและร้อยโทอุเทพ ไสกระจำง เขต 3 นายธีระ ไตรสรณกุล และนายวิวัฒน์ ชัย โหตระไวศยะ ส่วนผู้สมัครพรรคอื่นที่สามารถสอดแทรกเข้ามาได้ ประกอบด้วย นายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ พรรคชาติไทย และนางอุดมลักษณ์ เพ็ญรพัฒน์ พรรคภูมิใจไทย (ประเทือง ม่วงอ่อน, 2556 : 301-303)

ต่อมา หลังปี 2550 กลุ่มการเมืองท้องถิ่นกลายเป็นคู่แข่งของกลุ่มการเมืองระดับชาติมากขึ้น เนื่องจากความอ่อนแอของกลุ่มการเมืองระดับชาติที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์และโครงสร้างทางการเมืองที่ไม่เอื้อ รวมทั้งปัญหาการยุบพรรคไทยรักไทย พลังประชาชนและชาติไทย ขณะที่กลุ่มการเมืองท้องถิ่นเริ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้นเนื่องจากการผูกขาดชัยชนะและการรวมกลุ่มเป็นพันธมิตรกันระหว่างนายฉัตรมงคล อังคสกุล เกียรติ และนายวิจิต ไตรสรณกุล เพื่อต่อสู้กับกลุ่มการเมืองระดับชาติ ผลพวงจากเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ผลกระทบจากการยุบพรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย ส่งกระทบโดยตรง ต่อ ส.ส.จังหวัดศรีสะเกษซึ่งส่วนใหญ่เคยสังกัดพรรคการเมืองเหล่านี้ โดยเฉพาะ ส.ส.จังหวัดศรีสะเกษหลายคน ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเพราะกระแสพรรคที่ตนเองสังกัด โดยเฉพาะกระแสพรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน ดังนั้น หากเกิดปัญหาขึ้นกับพรรคการเมืองเหล่านี้ ย่อมส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงทางการเมืองของ ส.ส.คนนั้น (ประเทือง ม่วงอ่อน, 2556 : 317-320)

เริ่มตั้งแต่ปี 2554 พรรคเพื่อไทย ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งหมด 8 เขต ได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้งทั้งหมด 7 เขต เริ่มพ่ายแพ้ให้กับผู้สมัครจากพรรคมหาไทย จำนวน 1 เขต ซึ่งในการเลือกตั้ง ปี 2554 พรรคมหาไทยส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งลงแข่งขันเพียง 3 เขต ประกอบด้วยเขตเลือกตั้งที่ 3 เขตเลือกตั้งที่ 7 และเขตเลือกตั้งที่ 8

และผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่อาทิตย์ ที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 พรรคมหาไทย ชนะการเลือกตั้งเพิ่มเป็น 2 เขต ประกอบด้วยเขตเลือกตั้งที่ 1 คือ นายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ ได้รับคะแนน ทั้งหมด 46,797 คะแนน ทั้งห่างจาก นายธนศ เครือรัตน์ (ส.ส.เจ้าของพื้นที่หลายสมัย) ของพรรคเพื่อไทย จำนวน 11,214 คะแนน และเขตเลือกตั้งที่ 7 คือ นายอาสพลธ์ สรรณไตรภพ ได้รับคะแนนทั้งหมด 49,123 คะแนน ทั้งห่างจากนายมานพ จรัสดำรงนิตย์ ผู้สมัครจากพรรคเพื่อไทย อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายสมัย จำนวน 20,542 คะแนน ซึ่งสะท้อนว่าพรรคมหาไทยสามารถเจาะและเริ่มขยายฐานเสียงในเขตพื้นที่เดิมของ พรรคเพื่อไทย (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2563)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพรรคเพื่อไทยจะมี ส.ส. ที่ชนะการเลือกตั้งทั่วไปในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 จำนวน 136 ที่นั่ง ซึ่งมากเป็นอันดับ 1 แต่ด้วยปรากฏการณ์ที่แปลกประหลาดทางการเมือง และเงื่อนไขของ กฎหมายรัฐธรรมนูญ 2560 ที่เอื้อประโยชน์ต่อบางพรรคการเมือง ส่งผลให้พรรคเพื่อไทยไม่สามารถเป็นแกนนำ ในการจัดตั้งรัฐบาลได้ กลายเป็นผู้นำพรรคฝ่ายค้านโดยปริยาย ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทย บาง คนมีการคิดทบทวนการอยู่ร่วมกับพรรคร่วมฝ่ายค้าน โดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดศรีสะเกษ พรรคเพื่อไทย ที่เริ่มสะท้อนความต้องการที่จะย้ายพรรคหรือเปลี่ยนขั้วทางการเมืองไปร่วมกับพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคมหาไทย โดยมีเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่สนับสนุนทำที่ดังกล่าว อาทิ เหตุการณ์สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร พรรคเพื่อไทยจำนวน 7 คนลงคะแนนรับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบประมาณ 2566 ในวาระที่หนึ่ง เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2565 ซึ่งเป็นการลงคะแนนสวนกับมติของพรรค เพื่อไทย โดยในจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง 7 คนนั้น มีจำนวน 3 คนที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใน

พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย นางผ่องศรี แซ่จิ้ง นายจาตุรงค์ เพ็งนรพัฒน์ และนายธีระ ไตรสรณกุล (มติชนออนไลน์, 2565)

ภาพที่ 2 : 3 ส.ส.พรรคเพื่อไทย จังหวัดศรีสะเกษ ลงคะแนนสวนกับมติของพรรคเตรียมย้ายไปพรรคภูมิใจไทย
ที่มา : ข่าวสดออนไลน์ (2565)

นอกจากเหตุการณ์ข้างต้นแล้ว ยังพบอีกว่า ส.ส. ของพรรคเพื่อไทย ทั้ง 3 ท่านดังกล่าว ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในงานการประชุมพรรคภูมิใจไทยสัญจร ประจำปี 2565 เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2565 ณ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งในงานดังกล่าวมีนายวิจิต ไตรสรณกุล นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกขาดชัยชนะจากการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นมาอย่างยาวนานเข้าร่วมด้วย นอกเหนือจากข้าราชการในพื้นที่ประชาชน โดยมี ส.ส. ของพรรคเพื่อไทย ทั้ง 3 ท่านนี้สื่อมวลชนเรียกว่า “**ส.ส. งูเห่า**” แสดงตนในงาน และขึ้นแนะนำตัวเองกับประชาชนจังหวัดศรีสะเกษบนเวทีดังกล่าวด้วย (เดลินิวส์ออนไลน์, 2565)

เหตุการณ์ กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทยที่แสดงออกต่อสาธารณชนดังกล่าวสื่อมวลชนและกลุ่มที่สนับสนุนพรรคเพื่อไทยมองว่าเป็น “**งูเห่าทางการเมือง**” เตรียมตัวที่จะย้ายพรรคเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคภูมิใจไทย โดยเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้พรรคเพื่อไทยได้ตอบโต้โดยมีการจัดเวที “**ไล่หนู ดีงูเห่า**” ขึ้นในวันที่ 18 มิถุนายน 2565 ซึ่งมีนางสาวแพทองธาร ชินวัตร ประธานคณะที่ปรึกษาด้านการมีส่วนร่วมและนวัตกรรมพรรคเพื่อไทยและหัวหน้าครอบครัวเพื่อไทย ร่วมกับนายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ ผู้อำนวยการครอบครัวเพื่อไทย เข้าร่วมเวทีดังกล่าวด้วย ซึ่งมีกิจกรรมที่สำคัญคือการเปิดตัวว่าที่ผู้สมัคร ส.ส. ของพรรคเพื่อไทยในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยว่าที่ผู้สมัครเขต 1 นายธเนศ เครือรัตน์ เขต 2 นายสุรชาติ ชาญประดิษฐ์ เขต 3 นายวิวัฒน์ชัย โหตระไวศยะ เขต 4 นายภูมิรินทร์ สีธีระประเสริฐ ซึ่งเขต 4 นี้ลงสมัครแทน นายจาตุรงค์ เพ็งนรพัฒน์ ซึ่งมีท่าทีที่จะย้ายไปสังกัดพรรคภูมิใจไทย เช่นเดียวกับเขต 5 นายอมรเทพ สมหมาย ที่จะลงสมัครแทนนายธีระ ไตรสรณกุล ซึ่งเป็นอีกหนึ่งในจำนวน 3 ส.ส. จังหวัดศรีสะเกษที่มีท่าทีที่จะย้ายไปสังกัดพรรคภูมิใจไทย เขต 6 นายวีระพล จิตสัมฤทธิ์ (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเดิม) เขต 7 นายประวิทย์ จารุรัชกุล

(สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเดิม) เขต 8 นางนุชนาถ จารุงษ์เสถียร ที่จะลงสมัครแทน นางผ่องศรี แซ่จึ้ง ที่โหวตสวนมติพรรคและย้ายเข้าสังกัดพรรคภูมิใจไทยอีกหนึ่งคน และเขต 9 น.ส.วิลดา อินฉัตร ว่าที่ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตการเลือกตั้งใหม่ของศรีสะเกษ

ภาพที่ 3 : พรรคเพื่อไทย จัดเวที “ไล่หนู ตีงเห่า” ณ จังหวัดศรีสะเกษ

ที่มา : มติชนออนไลน์ (2565)

จากข้อมูลข้างต้น สะท้อนให้เห็นการแข่งขันต่อสู้ระหว่างสองพรรคการเมืองในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยพรรคภูมิใจไทยก็พยายามขยายฐานที่มั่นและช่วงชิงพื้นที่ทางการเมืองเดิมจากพรรคเพื่อไทยให้ได้ ขณะที่พรรคเพื่อไทยก็พยายามรักษาฐานที่มั่นพื้นที่ของตนในจังหวัดศรีสะเกษเอาไว้ให้นานที่สุด หรือสูญเสียให้น้อยที่สุด ดังนั้น จึงเป็นที่มาของการศึกษาครั้งนี้เพื่ออธิบายถึงพัฒนาการการก่อตัวและการเพิ่มฐานเสียงพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองพรรคภูมิใจไทย นักการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการการก่อตัวและการเพิ่มฐานเสียงพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ
- 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองพรรคภูมิใจไทย นักการเมืองท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

เกษ

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดที่สำคัญ ประกอบด้วย

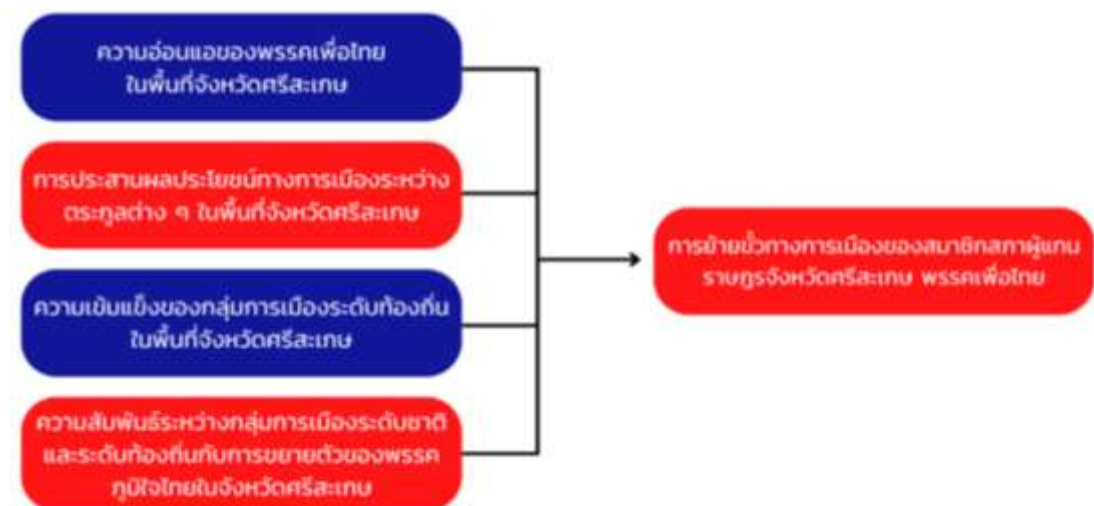
แนวคิดระบบอุปถัมภ์ (เจ้าพ่ออุปถัมภ์)

เวียงรัตน์ เนติโพธิ์ (2565 : 185) ได้สรุปความหมายของเจ้าพ่อไว้ครอบคลุม 2 ประเด็น ประเด็นแรก ผู้ที่มีอำนาจที่อยู่นอกภาครัฐ พวกนี้มีพรรคพวกหลากหลายกลุ่มและสามารถรวบรวมความจงรักภักดี ความเคารพนับถือ จากประชาชนคนทั่วไปได้ ประเด็นที่สอง มีลักษณะเหมือน godfather หัวหน้าแก๊งมาเฟีย หรือองค์กรอาชญากรรม ทำธุรกิจผิดกฎหมายมีลูกน้องภายใต้การบังคับบัญชามาก ใช้ความรุนแรงเพื่อแสดงอำนาจของตนซึ่งทำได้โดยใช้ช่องทางที่ระบบราชการอ่อนแอและไร้ประสิทธิภาพเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์

แนวคิดนักการเมือง

Arnold Wehmhorner (อ้างถึงใน ประเทือง ม่วงอ่อน, 2556 : 17) ให้คำจำกัดความ ซึ่งได้เน้นไปที่บทบาทของนักการเมืองว่า เป็นผู้กำหนดวัฒนธรรม หรือบุคคลซึ่งอยู่ในตำแหน่งระดับสูงของโครงสร้างทางสังคม นั้นๆ หรือนักการเมืองหมายถึงกลุ่มบุคคลซึ่งมีอำนาจสูงสุดในแต่ละสังคมใดสังคมหนึ่ง โดยมีตำแหน่งหน้าที่สำคัญและมีชื่อเสียง อาจรวมถึงบุคคล อาชีพด้วยกัน บุคคลที่มีตำแหน่งสูงมีอำนาจหน้าที่ราชการ ซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มน้อยในสังคม และเป็นผู้ควบคุมทรัพยากรสินส่วนใหญ่ หรือมีสถานภาพสังคมในระดับสูง หรือเป็นผู้ที่มีอิทธิพลไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในกระบวนการตัดสินใจ ที่มีผลต่อสมาชิกของสังคม

การวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นกับการขยายตัวของพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ : กรณีการตั้ง 3 ส.ส. พรรคเพื่อไทยมาสังกัดพรรคภูมิใจไทย ได้นำเสนอภายใต้กรอบแนวคิด ที่ได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า การย้ายชั่วคราวทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดศรีสะเกษ เกิดขึ้นจากสาเหตุ 4 ตัวแปรหลัก คือ (1) ความอ่อนแอของพรรคเพื่อไทยในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ (2) การประสานผลประโยชน์ทางการเมืองระหว่างตระกูลต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ (3) ความเข้มแข็งของกลุ่มการเมืองระดับท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ และ (4) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นกับการขยายตัวของพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 4 : กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อาศัยข้อมูลหลักจากสื่อออนไลน์ การสังเกตการณ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ รายงานผลคะแนนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562 ข่าวการเคลื่อนไหวของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทยจังหวัดศรีสะเกษ การย้ายชั่วคราวทางการเมืองเพื่อเข้าร่วมกับพรรคภูมิใจไทย การเคลื่อนไหวของพรรคภูมิใจไทยในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษบนสื่อออนไลน์ต่างๆ รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งประเด็นในการนำเสนอออกเป็น 2 ประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1) พัฒนาการการก่อตัวและการเพิ่มฐานเสียงพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ

พัฒนาการการก่อตัวและการเพิ่มฐานเสียงของกลุ่มพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ แบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ช่วงการก่อตั้งพรรคภูมิใจไทยปี 2551 พรรคภูมิใจไทยได้เริ่มส่งว่าที่ผู้สมัครลงพื้นที่เพื่อสร้างการรับรู้ทางการเมือง ลงไปพบปะ ประชาสัมพันธ์ตัวเองและพรรค ทำกิจกรรมช่วยเหลือประชาชนในเขตเลือกตั้งที่มุ่งหมายไว้ กำหนดยุทธศาสตร์ไว้เพียง 3 เขตเลือกตั้ง ได้แก่ เขตเลือกตั้งที่ 3 เขตเลือกตั้งที่ 7 และเขตเลือกตั้งที่ 8 ช่วงที่ 2 ช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดศรีสะเกษปี 2554 โดยในการเลือกตั้งวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 พรรคภูมิใจไทยได้เริ่มส่งผู้สมัครที่ได้เตรียมการไว้ล่วงหน้าหลายปี ลงสมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 3 เขต สามารถชนะการเลือกตั้ง 1 เขต จากทั้งหมด 3 เขต โดยบางเขตที่แพ้เลือกตั้งมีคะแนนสูสีกับคู่แข่งจากพรรคเพื่อไทยอย่างมีนัยสำคัญทางการเมือง

ช่วงที่ 3 ช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดศรีสะเกษปี 2562 ในการเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ครั้งนี้พรรคภูมิใจไทยได้ส่งผู้สมัครลงครบทุกเขตการเลือกตั้ง จากทั้งหมด 8 เขตเลือกตั้ง ปรากฏว่าพรรคภูมิใจไทยสามารถขยายฐานที่มั่นทางการเมืองโดยสามารถชนะการเลือกตั้ง 2 เขตเลือกตั้ง คือเขต 1 นายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ และเขต 7 นายอาสพลธ์ สรรณไตรภพ โดยพัฒนาการการก่อตัวและการเพิ่มฐานเสียงของกลุ่มพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ ทั้ง 3 ช่วง มีรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

ช่วงการก่อตั้งพรรคภูมิใจไทยปี 2551

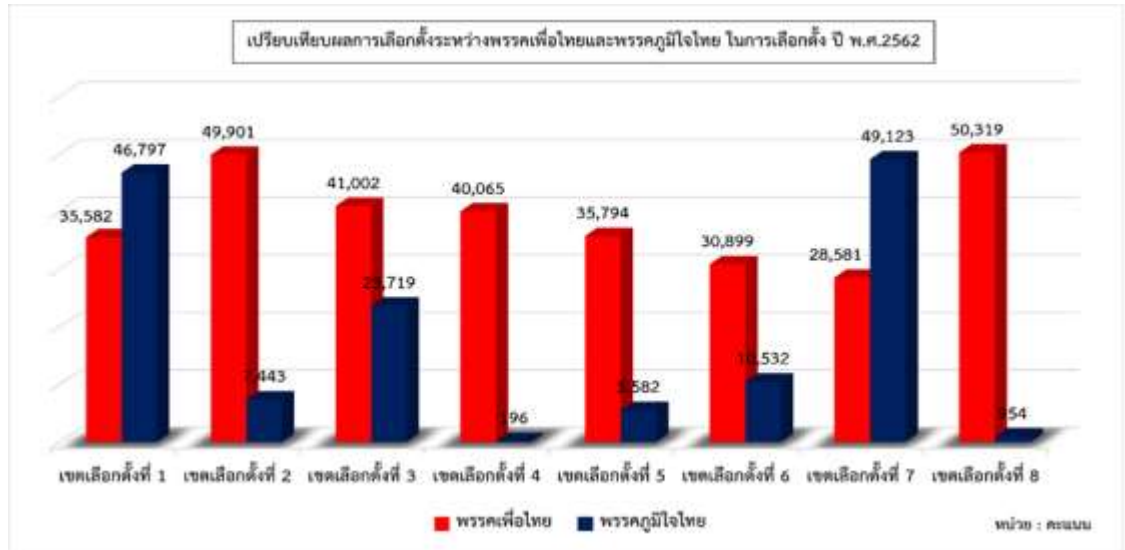
เริ่มมีการก่อตั้งพรรคการเมืองที่ชื่อว่าพรรคภูมิใจไทยขึ้น และเริ่มดำเนินการสร้างพื้นที่ทางการเมืองในจังหวัดศรีสะเกษ โดยการเริ่มส่งว่าที่ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงไปพบปะทำกิจกรรมกับประชาชนในพื้นที่เขตการเลือกตั้งใน 3 เขตเลือกตั้ง ประกอบไปด้วย เขตเลือกตั้งที่ 3 เขตเลือกตั้งที่ 7 และเขตเลือกตั้งที่ 8 ถือเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งของพรรคภูมิใจไทยในการเตรียมตัวสู่ศึกการเลือกตั้งในปี 2554 และทำให้พรรคภูมิใจไทยสามารถเจาะพื้นที่ของพรรคเพื่อไทยในจังหวัดศรีสะเกษได้ นอกเหนือจากการพยายามชูนโยบายต่างๆ การสร้างภาพลักษณ์ทางการเมืองผ่านกิจกรรมกีฬาในจังหวัดศรีสะเกษ กิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาเขตพื้นที่ ฯลฯ นโยบายด้านเกษตรกรรมที่พรรคภูมิใจไทยพยายามนำเสนอในช่วงแรก อาทิ โครงการปลูกยางพาราในภาคเหนือ และภาคอีสาน การสร้างทางน้ำเข้าไร่นาเกษตรกรเพื่อให้มีน้ำใช้อย่างพอเพียงและทั่วถึง นโยบายกองทุนประกันราคาผลผลิตเกษตรกร และนโยบายข้าวเปลือกตันละ 2 หมื่นบาท เป็นต้น

ช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดศรีสะเกษปี 2554

พบว่าเมื่อมีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2554 ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใต้รัฐธรรมนูญ (ฉบับแก้ไข) พ.ศ. 2550 โดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 นี้ได้กำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไปในวันอาทิตย์ที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 (ราชกิจจานุเบกษา, 2554) ในการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคภูมิใจไทยได้ส่งว่าที่ผู้สมัครที่ได้เตรียมการไว้ล่วงหน้าหลายปี ลงสมัครรับเลือกตั้งใน 3 เขตการเลือกตั้ง ประกอบไปด้วย เขตเลือกตั้งที่ 3 นางอุดมลักษณ์ เพ็ญทรัพย์ เขตเลือกตั้งที่ 7 นายวรศักดิ์ ตั้งพูนผลสวัสดิ์ และเขตเลือกตั้งที่ 8 นายวีระชัย จักรวรรณพร ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า ผู้สมัครจากพรรคภูมิใจไทยสามารถชนะการเลือกตั้ง 1 เขต คือ เขตการเลือกตั้งที่ 3 นางอุดมลักษณ์ เพ็ญทรัพย์ ที่ได้คะแนน 31,805 คะแนน โดยมีคะแนนห่างจากผู้สมัครของพรรคเพื่อไทย ที่ได้คะแนน 26,252 คะแนน ในส่วนอีกสองเขตการเลือกตั้งที่พรรคภูมิใจไทยแพ้ ได้แก่ เขตเลือกตั้งที่ 7 ได้คะแนน 38,203 คะแนน ขณะที่ผู้ชนะจากพรรคเพื่อไทยได้คะแนน 49,384 คะแนน และเขตเลือกตั้งที่ 8 ได้คะแนน 6,332 คะแนน ซึ่งแพ้ผู้สมัครจากพรรคเพื่อไทยที่ได้คะแนน 75,133 คะแนนอย่างขาดลอย (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2554)

อย่างไรก็ตาม จากผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดศรีสะเกษปี 2554 เริ่มที่จะเห็นแนวทางการก่อตัว และเริ่มขยายฐานที่มั่นของพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษได้ชัดเจนขึ้น เห็นได้จากการที่พรรคภูมิใจไทยสามารถชนะการเลือกตั้งเหนือคู่แข่งเจ้าของพื้นที่เดิม คือ พรรคเพื่อไทย โดยสามารถเบียดชนะพรรคเพื่อไทยได้ 1 เขต คือ ในเขตเลือกตั้งที่ 3 จากทั้งหมดที่ส่งลงสู่ศึกเลือกตั้งในปี 2554 จำนวน 3 เขตการเลือกตั้ง

ปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้สมัครจากพรรคภูมิใจไทยชนะการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ 3 ได้แก่ การลงพื้นที่พบปะประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษอย่างต่อเนื่อง ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งในปี 2554 โดยการลงพื้นที่ส่วนใหญ่ของผู้สมัครจากพรรคภูมิใจไทยจะเป็นลักษณะของการให้ความช่วยเหลือ เช่น มีการบริจาคสิ่งของ และช่วยเหลือชาวบ้านในรูปแบบอื่น ๆ เป็นต้น ประกอบกับการนำเสนอนโยบาย อาทิ โครงการปลูกยางพาราในภาคเหนือ และภาคอีสาน การสร้างทางน้ำเข้าไร่นาเกษตรกรเพื่อให้มีน้ำใช้อย่างพอเพียงและทั่วถึง นโยบายกองทุนประกันราคาผลผลิตเกษตรกร และนโยบายข้าวเปลือกตันละ 2 หมื่น เป็นต้น (นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์, นวรัตน์ นพคุณ และโชคสุข กรกิตติชัย, 2554) นโยบายเหล่านี้เป็นนโยบายที่พรรคภูมิใจไทยได้คิดขึ้นและได้หาเสียง ในจังหวัดศรีสะเกษก่อนการเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นในปี 2554 การดำเนินการในลักษณะนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยที่มีส่วนทำให้พรรคภูมิใจไทยชนะการเลือกตั้งในจังหวัดศรีสะเกษ และได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 ที่นั่ง จากทั้งหมด 3 ที่นั่ง

แผนภูมิที่ 1 : ช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดศรีสะเกษปี 2562

ที่มา : ผู้วิจัยและคณะ

ต่อมา การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไปใน ปี 2562 ในการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคภูมิใจไทยได้ส่งผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงทุกเขตการเลือกตั้ง ปรากฏว่าสามารถเบียดชนะพรรคเพื่อไทยได้ 2 เขตเลือกตั้ง คือ เขตเลือกตั้งที่ 1 นายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ และเขตเลือกตั้งที่ 7 นายอาสาพลร์ สรรณไตรภพ ส่วนในเขตเลือกตั้งอื่น ๆ ผู้สมัครจากพรรคภูมิใจไทยพ่ายแพ้ให้กับผู้สมัครจากพรรคเพื่อไทยอย่างขาดลอย

2) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติกับนักการเมืองท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติพรรคภูมิใจไทย กับนักการเมืองท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) ลักษณะความสัมพันธ์รูปแบบเครือญาติ มีลักษณะความสัมพันธ์แบบพ่อ-ลูกแบบพี่น้อง หรือ ป้า/ลุง-หลาน เป็นการสร้างทายาททางการเมือง โดยอาศัยฐานเสียงหรือคะแนนนิยมทางการเมืองระดับท้องถิ่นที่ผูกขาดอำนาจมาอย่างยาวนาน ทั้งระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยนายวิจิต ไตรสรณกุล (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ) และระดับเทศบาลเมืองศรีสะเกษ โดยนายฉัตรมงคล อังคสกุลเกียรติ (นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ) เป็นฐานสนับสนุนทางการเมืองของพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ และ (2) ลักษณะความสัมพันธ์แบบประสานผลประโยชน์ทางการเมือง อาทิ การแต่งตั้งเครือข่ายเข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง การแบ่งพื้นที่ทางการเมืองในระดับท้องถิ่นระดับเทศบาลเมือง และองค์การบริหารส่วนจังหวัดอย่างชัดเจน พรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษอาศัยตัวแสดงหลัก คือ กลุ่มตระกูลไตรสรณกุล และกลุ่มอังคสกุลเกียรติที่สามารถผูกขาดการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัด มีการสร้างความร่วมมือและการสร้างพันธมิตรทางการเมืองมาอย่างยาวนาน ความสามารถในการระดมทรัพยากรทางการเมือง ภายใต้ความอ่อนแอของพรรคเพื่อไทยในเขตพื้นที่ส่งผลให้พรรคภูมิใจไทยสามารถสร้างฐานที่มั่นในจังหวัดศรีสะเกษได้อย่างมั่นคง โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

ลักษณะความสัมพันธ์รูปแบบเครือข่าย

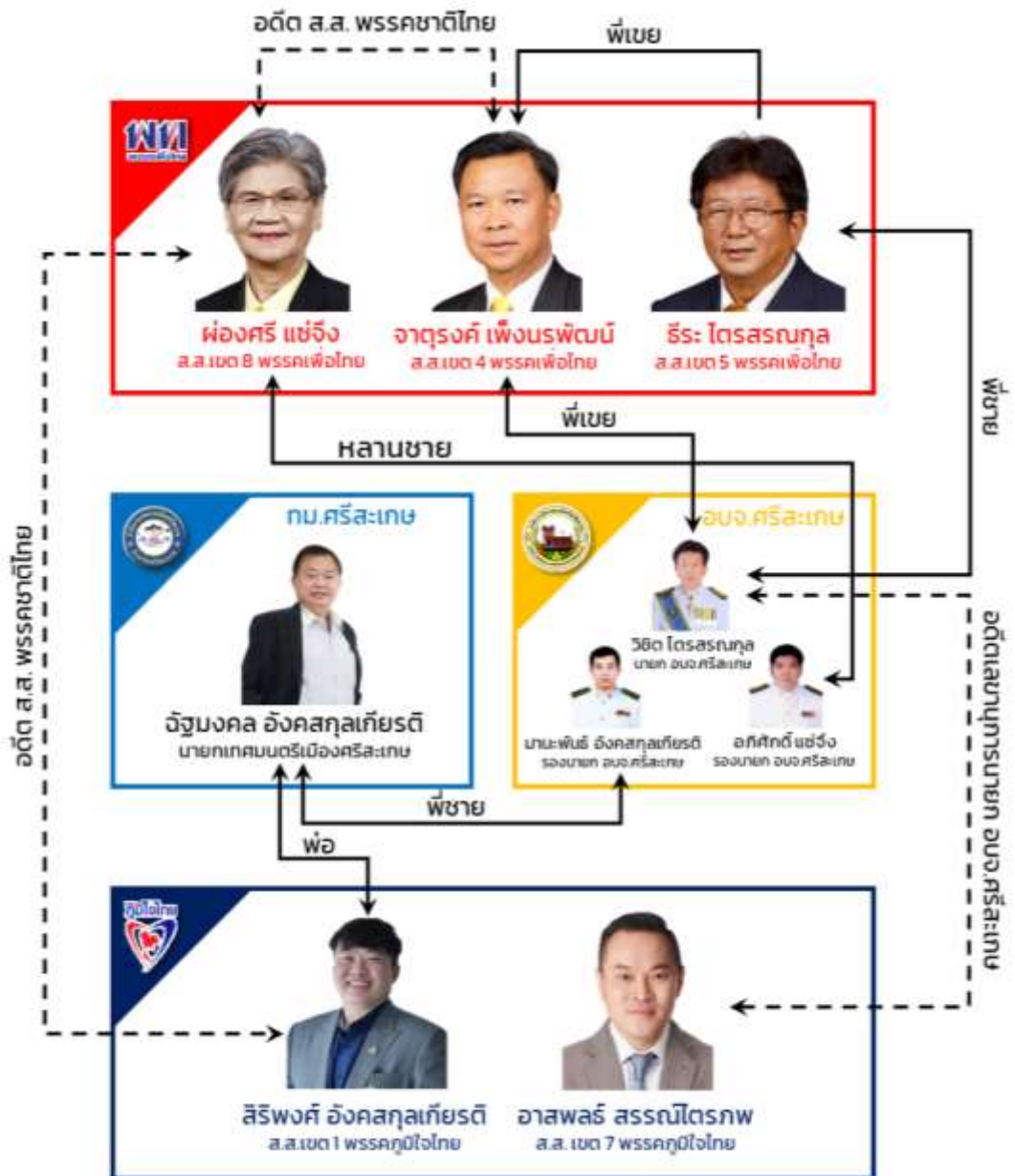
ความสัมพันธ์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งถือเป็นนักการเมืองระดับชาติ ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทย และพรรคภูมิใจไทยในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นทายาททางการเมือง โดยใช้ฐานเสียงและความนิยมของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นที่มีฐานเสียงและคะแนนนิยมในพื้นที่ และได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยาวนานหลายสมัยจนกลายเป็นการผูกขาดชัยชนะการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ซึ่งการผูกขาดชัยชนะจากการเลือกตั้งอย่างยาวนานลักษณะเช่นนี้ ส่งผลให้เกิดความมั่นคงเหนียวแน่นของฐานเสียงในท้องถิ่น มีอำนาจในการต่อรองทางการเมืองมากกว่ากลุ่มหรือตระกูลทางการเมืองอื่น ๆ ซึ่งสามารถใช้จุดแข็งของความมั่นคงเหนียวแน่นของฐานเสียงในท้องถิ่นส่งเครือข่ายของตนลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งในเวทีการเมืองระดับชาติ และเวทีการเมืองระดับท้องถิ่น ถือเป็นการอาศัยความมั่นคงเหนียวแน่นของฐานเสียงในระดับท้องถิ่นเป็นบันไดเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง เห็นได้จากกรณีการลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ ที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอใกล้เคียง ซึ่งในเขตพื้นที่การเลือกตั้งดังกล่าวเป็นเขตพื้นที่ทางการเมืองและเป็นเขตที่มีฐานเสียงคะแนนนิยมของนายฉัตรมงคล อังคสกุลเกียรติ นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ (บิดาของนายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ) ซึ่งเป็นผู้ที่ผูกขาดชัยชนะจากการเลือกตั้งมาอย่างยาวนาน ย่อมมีการหนุนเสริมและสนับสนุนช่วยเหลือการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ จนสามารถชนะการเลือกตั้งเหนือเจ้าของพื้นที่เดิม คือ นายธเนศ เครือรัตน์ จากพรรคเพื่อไทย ซึ่งความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือญาตินี้นอกจากจะมีลักษณะความสัมพันธ์แบบพ่อ-ลูก แล้วยังพบว่ามีความสัมพันธ์แบบพี่-น้อง หรือ ป้า/ลุง-หลาน ด้วย ถือเป็นการสืบทอดอำนาจทางการเมือง หรือการสร้างทายาททางการเมือง โดยอาศัยฐานเสียงหรือคะแนนนิยมของเครือญาติที่เคยมีตำแหน่งในพื้นที่มาก่อนมาช่วยสนับสนุน เป็นต้น

ลักษณะความสัมพันธ์แบบประสานผลประโยชน์ทางการเมือง

ลักษณะความสัมพันธ์ของนักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษที่กระจายอยู่ในตระกูลสำคัญต่าง ๆ ทางการเมืองซึ่งพบว่าความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นลักษณะนี้เกิดจากตระกูลทางการเมืองที่เป็นบ้านใหญ่ อย่างเช่น ตระกูลไตรสรณกุล ที่มีนายวิจิต ไตรสรณกุล นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษซึ่งผูกขาดชัยชนะจากการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษมาอย่างยาวนานหลายสมัย มีฐานเสียงและเครือข่ายทางการเมืองที่มีความเข้มแข็ง เป็นตระกูลสำคัญในการสร้างพันธมิตรและประสานผลประโยชน์ทางการเมืองกับตระกูลอื่น ๆ การสร้างพันธมิตรทางการเมืองด้วยการดึงเครือญาติในตระกูลอื่น ๆ เข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญในทีมบริหาร เช่น ในกรณีแต่งตั้งนายมานะพันธ์ อังคสกุลเกียรติ ซึ่งเป็นน้องชายของนายฉัตรมงคล อังคสกุลเกียรติ นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ มาเป็นรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษและเช่นเดียวกันกับกรณีการแต่งตั้งนายอภิศักดิ์ แซ่จิ่ง หลานชายของนางผ่องศรี แซ่จิ่ง ส.ส. ศรีสะเกษ เขต 8 พรรคเพื่อไทย (สืบทอดชนและกลุ่มพรรคเพื่อไทยมองว่าเป็นงูเห่าทางการเมือง) เข้ามาเป็นรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ ในทีมบริหารของนายวิจิต ไตรสรณกุล นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น

การประสานผลประโยชน์ทางการเมืองและการสร้างพันธมิตรทางการเมืองระหว่างกลุ่มตระกูลอื่น ๆ ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษนอกจากการแต่งตั้งคนจากตระกูลอื่น ๆ เข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในทีมบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษแล้ว การแบ่งพื้นที่ทางการเมืองในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ และพื้นที่การลงสมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ เพื่อไม่ให้ตัดคะแนนกันเอง ซึ่งจากประวัติการเลือกตั้งที่ผ่านมายังไม่พบเครือญาติของทั้งสองตระกูลลงสมัครเพื่อชิงตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเดียวกัน สามารถสะท้อนได้ว่าทั้งสองกลุ่มมีแนวโน้มร่วมมือเป็นพันธมิตรมากกว่าจะแข่งขันต่อสู้กันเอง โดยเฉพาะกรณีการสร้างสายสัมพันธ์โดยการแต่งตั้งเครือญาติจากอีกตระกูลเข้ามา

เป็นทีมบริหารของตน หรือในกรณีที่ไม่วางคนในตระกูลตนลงสมัครรับเลือกตั้งแข่งขันกันเอง ส่งผลให้เวทีการเมืองท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษมีความเข้มข้น และผูกขาดชัยชนะในระดับท้องถิ่นเพียงสองตระกูลนี้ ลักษณะของสายสัมพันธ์และการสร้างพันธมิตรทางการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น สามารถอธิบายได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 5 : ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคภูมิใจไทยและนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ

ที่มา : ผู้วิจัยและคณะ

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัย เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นกับการขยายตัวของพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ : กรณีการตั้ง 3 ส.ส. พรรคเพื่อไทยมาสังกัดพรรคภูมิใจไทย” สรุปผลการวิจัยดังนี้

1) พัฒนาการการก่อตัวและการเพิ่มฐานเสียงของกลุ่มพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ เดิมทีจังหวัดศรีสะเกษเป็นพื้นที่ทางการเมืองของพรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน และพรรคเพื่อไทยในยุคปัจจุบัน โดยนับตั้งแต่ ปี พ.ศ.2544 เป็นต้นมา ประชาชนจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่มีความนิยมอดีตนายกรัฐมนตรี ดร.ทักษิณ ชินวัตร สูงมาก ส่งผลให้ผู้สมัคร ส.ส.ที่สังกัดพรรคไทยรักไทยและพรรคพลังประชาชนมีโอกาสได้รับการเลือกตั้งสูง ต่อมา หลังปี 2550 กลุ่มการเมืองท้องถิ่นกลายเป็นคู่แข่งของกลุ่มการเมืองระดับชาติมากขึ้น เนื่องจาก ความอ่อนแอของกลุ่มการเมืองระดับชาติที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์และโครงสร้างทางการเมืองที่ไม่เอื้อ รวมทั้งปัญหาการยุบพรรคไทยรักไทย พลังประชาชนและชาติไทย ขณะที่กลุ่มการเมืองท้องถิ่นเริ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้นเนื่องจากการผูกขาดชัยชนะและการรวมกลุ่มเป็นพันธมิตรกัน จนเป็นที่มาของพัฒนาการการก่อตัวและการเพิ่มฐานเสียงของกลุ่มพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ

พัฒนาการการก่อตัวและการเพิ่มฐานเสียงของกลุ่มพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ แบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ (1) ช่วงที่ 1 ช่วงการก่อตั้งพรรคภูมิใจไทยปี 2551 พรรคภูมิใจไทยได้เริ่มส่งผู้สมัครลงพื้นที่เพื่อสร้างการรับรู้ทางการเมือง ลงไปพบปะประชาชนสัมพันธ์ตนเองและพรรค ทำกิจกรรมช่วยเหลือประชาชนในเขตเลือกตั้งที่เล็งไว้ ซึ่งในช่วงที่ 1 พรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษได้กำหนดเขตที่ต้องการลงสมัครรับเลือกตั้งไว้เพียง 3 เขตเลือกตั้ง ได้แก่ เขตเลือกตั้งที่ 3 เขตเลือกตั้งที่ 7 และเขตเลือกตั้งที่ 8 (2) ช่วงที่ 2 ช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดศรีสะเกษปี 2554 ในการเลือกตั้งวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 พรรคภูมิใจไทยได้เริ่มส่งผู้สมัครที่ได้เตรียมการไว้ล่วงหน้าหลายปี ลงสมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 3 เขตดังกล่าวข้างต้น สามารถชนะการเลือกตั้งจำนวน 1 เขต จากทั้งหมด 3 เขต โดยบางเขตที่แพ้เลือกตั้งมีคะแนนสูสีกับคู่แข่งจากพรรคเพื่อไทยอย่างมีนัยสำคัญทางการเมือง และ (3) ช่วงที่ 3 ช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดศรีสะเกษปี 2562 ในการเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ครั้งนี้พรรคภูมิใจไทยได้ส่งผู้สมัครลงทุกเขตการเลือกตั้ง ซึ่งมีทั้งหมด 8 เขตเลือกตั้ง ปรากฏว่าพรรคภูมิใจไทยสามารถขยายฐานที่มั่นทางการเมืองโดยสามารถชนะการเลือกตั้ง 2 เขตเลือกตั้ง คือเขต 1 นายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ และเขต 7 นายอาสพลธร สรรณโไตรภพ

2) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติพรรคภูมิใจไทย กับนักการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) ความสัมพันธ์รูปแบบเครือข่าย มีลักษณะความสัมพันธ์แบบพ่อ-ลูก แบบพี่น้อง หรือ ป้า/ลุง-หลาน เป็นการสร้างทายาททางการเมือง โดยอาศัยฐานเสียงหรือคะแนนนิยมทางการเมืองระดับท้องถิ่นที่ผูกขาดอย่างยาวนาน ทั้งระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) โดยนายวิจิต ไตรสรณกุล (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ) และระดับเทศบาลเมืองศรีสะเกษ โดยนายฉัตรมงคล อังคสกุลเกียรติ (นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ) เป็นฐานสนับสนุนทางการเมืองของพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ และ (2) ความสัมพันธ์แบบประสานผลประโยชน์ทางการเมือง อาทิ การแต่งตั้งเครือข่ายให้เข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง การแบ่งพื้นที่ทางการเมืองในระดับท้องถิ่นระดับเทศบาลเมือง กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอย่างชัดเจน พรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษอาศัยตัวแสดงหลัก คือ กลุ่มตระกูลไตรสรณกุล และกลุ่มอังคสกุลเกียรติ ที่สามารถผูกขาดการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัด มีการสร้างความร่วมมือและการสร้างพันธมิตรทางการเมืองมาอย่างยาวนาน รวมทั้ง ความสามารถในการระดมทรัพยากรทางการเมือง ภายใต้ความอ่อนแอของพรรคเพื่อไทยในเขตพื้นที่ ส่งผลให้พรรคภูมิใจไทยสามารถสร้างฐานที่มั่นในจังหวัดศรีสะเกษได้

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นกับการขยายตัวของพรรคภูมิใจไทยในจังหวัดศรีสะเกษ : กรณีการตั้ง 3 ส.ส. พรรคเพื่อไทยมาสังกัดพรรคภูมิใจไทย มีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยเพิ่มเติมที่สำคัญ คือ ควรทำการศึกษาประเด็นดังกล่าวในพรรคการเมืองที่มีขนาดใหญ่กว่าพรรคภูมิใจไทย โดยเลือกศึกษาจังหวัดอื่นๆ ในภูมิภาคที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นกับการขยายตัวของพรรคการเมืองขนาดกลางและพรรคการเมืองขนาดใหญ่ หรือศึกษาการขยายตัวของพรรคภูมิใจไทยในภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นกับการขยายตัวของพรรคการเมือง การแบ่งพื้นที่ทางการเมือง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ข่าวสดออนไลน์. (2565). 3 งูเห่าเพื่อไทย ศรีสะเกษ เตรียมย้ายชบภูมิใจไทย หลังจับมือโหวตสวนมติพรรค รับหลักการร่าง พ.ร.บ.งบประมาณรายจ่ายประจำปี 2566. [รูปภาพ]. สืบค้นจาก https://www.khaosod.co.th/politics/news_7092967
- เดลินิวส์. (2565). ‘ภูมิใจไทยสัญญา’ ประกาศแลนด์สไลด์ ‘ศรีสะเกษ’ ประเคน 1 แก้วอีรมต. เข้าถึงได้จาก <https://www.dailynews.co.th/news/1067606/>
- นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์, นวรัตน์ นพคุณ และโชคสุข กรกิตติชัย. (2554). เอกสาร เปรียบเทียบนโยบายหาเสียงของ 5 พรรคการเมืองก่อนการเลือกตั้ง ในวันอาทิตย์ที่ 3 กรกฎาคม 2554. เข้าถึงได้จาก <https://library.parliament.go.th/th/workrelated/exksar-epriiybethiyybnoybayhaesiinyngkxng-5-phrrkhkarem uuexngkxnkareluuexktang>
- ประเทือง ม่วงอ่อน. (2556). นักการเมืองถิ่นศรีสะเกษ. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้นจาก https://kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M8_102.pdf
- ประเทือง ม่วงอ่อน. (2566). พฤติกรรมการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี (ในการเลือกตั้งวันที่ 28 มีนาคม 2564) และผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562. วารสารการบริหารปกครอง, 12(1), 70–94. Retrieved from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/article/view/264375>
- มติชนออนไลน์. (2565). 09.00 INDEX อ่าน ‘รหัส’ จาก ไส่หนู ดึงเห่า เดือนตรง ประยุทธ์ จันทร์โอชา. [รูปภาพ]. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/politics/news_3408124
- มติชนออนไลน์. (2565). เพื่อไทย เปิด 7 ชื่อ ส.ส.โหวตสวนมติพรรค. สืบค้นวันที่ 7 สิงหาคม 2565, จาก https://www.matichon.co.th/politics/news_3380620
- เวียงรัฐ เนติโพธิ์. (2565). อุปถัมภ์ใคร: การเลือกตั้งไทยกับประชาธิปไตยก้าวหน้าถอยหลัง. กรุงเทพฯ: มติชน.

Translated Thai References

- Dailynews. (2022). ‘Bhumjaithai Party Rally’ announcement ‘Win in Sisaket Province’ receive Ministers Chair. Retrieved from <https://www.dailynews.co.th/news/1067606/>

- Khaosod Online. (2022). the three ‘cobra’ members of parliament from Pheu Thai Party (Sisaket Province) to the expansion of Bhumjaithai Party in Sisaket. [picture]. Retrieved from https://www.khaosod.co.th/politics/news_7092967
- Matichon Online. (2022). 09.00 INDEX Read ‘signal’ From ‘cath The Mouse’ ‘hit cobra’ to Prayut Chan-o-cha. [picture]. Retrieved from https://www.matichon.co.th/politics/news_3408124
- Matichon Online. (2022). Pheu Thai Party open 7 Member of Parliament reject Party resolution. Retrieved from https://www.matichon.co.th/politics/news_3380620
- Moung-On, P. (2013). **Politicians in Sisaket Province**. Bangkok : King Prajadhipok's Institute. Retrieved from https://kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M8_102.pdf
- Moung-On, P. (2023). The election behavior for the Mayor of Ubon Ratchathani (in the election on 28 March 2021) and the impacts of the Election of Members of Local Assemblies or Local Administrators Act B.E. 2562 (2019). *Governance Journal*, 12(1), 70–94. Retrieved from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/article/view/264375>
- Nethipo, V. (2022). **Patron-Client : Electoral in Thailand and Order Era Democracy**. Bangkok : Matichon Book.
- Sarachantapong, N., Noppakun, N. and Kornkittichai, C. (2011). **Document of Public Policy By 5 Party For Electoral in July 3, 2011**. Retrieved from <https://library.parliament.go.th/th/workrelated/exksar-epriybethiibnoybayhaesiinyngkxng-5-phrrkhkarem uuexngkxnkareluuexktang>

บทปริทัศน์หนังสือ:

**ปรัชญาการเมืองเพื่อเสรีนิยมประชาธิปไตย: ว่าด้วย จอห์น สจ๊วต มิลล์ กับการ
ต่อต้านทรราชเสียงข้างมาก**

Book Review:

**A Political Philosophy for Liberal Democracy: on John Stuart Mill and
the Protection Against Tyranny of the Majority**

[Received: January 3, 2023; Revised: February 14, 2023;

Accepted: March 8, 2023]

จิรพงศ์ มหาพจน์

เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป, ฝ่ายกิจการพิเศษ,
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Jirapong Mahaphot

General Administration, Officer Special affairs department,

Roi Et Rajabhat University

Email: aleklovelove@gmail.com

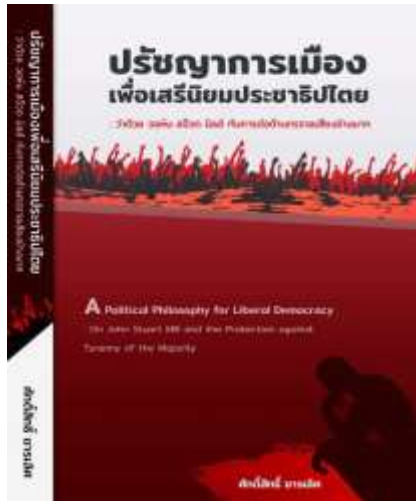
CORRESPONDING AUTHOR

Jirapong Mahaphot, General Administration Officer Special affairs department,

Roi Et Rajabhat University

Email: aleklovelove@gmail.com

บทนำ

ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ. (2564).
ปรัชญาการเมืองเพื่อเสรีนิยม
ประชาธิปไตย : ว่าด้วย จอห์น
สจิวต์ มิลล์ กับการต่อต้านทรราช
เสียงข้างมาก. ขอนแก่น: โรง
พิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำหรับข้าพเจ้าแล้ว ความน่าสนใจของหนังสือเล่มนี้มี 5 ประการ **ประการที่หนึ่ง** คือ การอธิบายแจกแจงนิยามของทรราชของเสียงข้างมากว่ามีอยู่กี่ประเภทได้ชัดเจนและลึกซึ้งที่สุดในโลกภาษาไทยขณะนี้ ซึ่งประเด็นนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า ในสังคมไทยยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องทรราชของเสียงข้างมากอยู่มาก เช่น มีความเข้าใจว่าเผด็จการเสียงข้างมากในรัฐสภาคือทั้งหมดของนิยามทรราชของเสียงข้างมาก เป็นอาทิ ซึ่งทำให้เสียโอกาสที่จะเข้าใจทรราชของเสียงข้างมากประเภทอื่นด้วย โดยเฉพาะทรราชของเสียงข้างมาก ประเภทที่ Mill กังวลสนใจที่สุดอย่างทรราชของเสียงข้างมากโดยสังคมหรือทรราชของเสียงข้างมากโดยมติความคิดเห็นและอารมณ์ความรู้สึกที่แพร่หลายของคนส่วนใหญ่ในสังคม **ประการที่สอง** จากนิยามความเป็นทรราชของเสียงข้างมากทุกประเภทของ Mill สะท้อนให้เห็นว่าแม้เวลาจะล่วงเลยผ่านไปเกือบ 2 ศตวรรษแล้ว ปัญหาเรื่องทรราชของเสียงข้างมาก ก็ยังคงมีอยู่ไม่น้อยในหมู่มวลมนุษยชาติ และมีแนวโน้มว่าจะมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างไม่น้อยในหนังสือเล่มนี้ **ประการที่สาม** แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยทรราชของเสียงข้างมาก และแนวคิดและทฤษฎีการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากจากหนังสือเล่มนี้ สามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดและทฤษฎีสำหรับการวิจัยถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาสังคมและการเมืองไทยได้ **ประการที่สี่** หนังสือเล่มนี้ไม่ใช่หนังสือที่ต่อต้านระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย และไม่ใช่นิพนธ์ที่ต่อต้านเสียงข้างมากแต่อย่างใด แต่สิ่งที่หนังสือเล่มนี้ต่อต้าน คือ อำนาจที่ไร้ขอบเขตและการทำลายล้างที่มาพร้อมกับความหลงใหลในค่านิยมแบบใดแบบหนึ่งอย่างสิ้นเชิง จนทำลายความเป็นมนุษย์ของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันลง โดยเฉพาะถ้าความหลงใหลในค่านิยมแบบใดแบบหนึ่งนั้น มาจากคนส่วนใหญ่ในสังคม เพราะมันคือปัญหาที่ยากจะหลีกเลี่ยงและแก้ไข

ประการที่ห้า วิธีวิทยา (Methodology) ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อแสวงหาคำตอบมานำเสนอต่อผู้อ่าน ผู้เขียนใช้แนวทางการศึกษาแบบปรัชญาการเมือง (Political Philosophy) ผ่านการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีอย่างละเอียด (Close Textual Analysis) ซึ่งถือว่าหายากที่จะมีผู้ศึกษาค้นคว้าในแนวทางนี้ เพื่อนำองค์ความรู้สู่สาธารณะชน กล่าวคือตัวบท (The Text) ที่ผู้เขียนนำมาใช้เป็นหน่วยของการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ผู้เขียนเน้นใช้เอกสารชั้นต้น (Primary Text) ซึ่งเป็นเอกสารที่ Mill เป็นผู้เขียนขึ้นมาเอง ซึ่งได้แก่งานเขียนเรื่อง On Liberty (1859), Considerations on Representative Government (1861), และ Utilitarianism (1863) โดยผู้เขียนใช้ตัวบทจากฉบับที่ John Gray นักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ เป็นบรรณาธิการรวบรวม ภายใต้งานเขียนที่ชื่อ On Liberty and Other Essays ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1991 จัดพิมพ์โดย Oxford University Press นอกจากนี้ ผู้เขียนยังนำเอกสารชั้นรอง (Secondary Text) ทั้งจากงานเขียนของนักวิชาการ ในยุโรปและอเมริกามาวิเคราะห์เสริมเพิ่มเติม ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ง่ายและกระจ่างชัดขึ้น

เกี่ยวกับบรรณาธิการเล่ม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด สำเร็จการศึกษารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ร.ด.) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีงานเขียนประเภทหนังสือชิ้นสำคัญ คือ ทฤษฎีการเมืองว่าด้วยเรื่องเสรีภาพ บทวิเคราะห์อิสยาห์ เบอร์ลิน (2566) ปรัชญาการเมืองเพื่อเสรีนิยมประชาธิปไตย ว่าด้วย จอห์น สจ๊วต มิลล์ กับการต่อต้านทรราชเสียงข้างมาก (2564), พลเมืองเสรีประชาธิปไตย (2561) เป็นอาทิ นอกจากนี้ยังมีงานเขียนประเภทบทความที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการ เช่น วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2565), วารสารการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (2565), วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา (2565), วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ (2564), วารสารสถาบันพระปกเกล้า (2563), วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2561), วารสารรัฐศาสตร์นิเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2560), วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2558) เป็นอาทิ สามารถติดต่อผู้เขียนได้ที่ E-mail: saksitkarlers@gmail.com

สาระสำคัญของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้พยายามนำเสนอความเข้าใจของผู้เขียน ซึ่งเป็นผลมาจากการพยายามแสวงหาคำตอบจากคำถามสำคัญ ดังนี้ (1) ทรราชเสียงข้างมากคืออะไร ในทัศนะของ Mill ? (2) ทำไม Mill ถึงกังวลสนใจปัญหาเรื่องทรราชเสียงข้างมากในเสรีนิยมประชาธิปไตย? และ (3) Mill มีแนวทางในการป้องกันทรราชเสียงข้างมากอย่างไร ? ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. ทรราชเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill คือ สภาวะที่คนฝ่ายเสียงข้างมากในสังคมกดขี่เสรีภาพของคนฝ่ายเสียงข้างน้อยในสังคม ซึ่งการกดขี่เสรีภาพมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภท คือ (1) ทรราชเสียงข้างมากโดยกฎหมาย ซึ่งมักจะกระทำผ่านสถาบันการเมืองต่าง ๆ ของรัฐ (2) ทรราชเสียงข้างมากโดยสังคม ซึ่งมักจะกระทำผ่านมติความคิดเห็นและอารมณ์ความรู้สึกที่แพร่หลายของคนส่วนใหญ่ในสังคม

2. ในทัศนะของ Mill เขามีความกังวลสนใจต่อปัญหาทรราชเสียงข้างมากในเสรีนิยมประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก เพราะเขาเห็นว่า ทรราชเสียงข้างมากทั้ง 2 ประเภท ซึ่งได้แก่ (1) ทรราชเสียงข้างมากโดยกฎหมาย และ (2) ทรราชเสียงข้างมากโดยสังคม เป็นทรราชประเภทที่มนุษยชาติหลีกเลี่ยงได้ยากกว่าทรราชประเภทอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรราชเสียงข้างมากโดยสังคมที่กระทำผ่านมติความคิดเห็นและอารมณ์ความรู้สึกที่แพร่หลายของคนส่วนใหญ่ในสังคม ที่มนุษยชาติหลีกเลี่ยงได้ยากที่สุด

3. ในตัวบทงานเขียนของ Mill มีแนวทางการป้องกันทรราชเสียงข้างมาก ซึ่งทั้งปัจเจกบุคคล สังคม และรัฐ ต้องมีหลักการสำคัญอันเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติร่วมกัน ดังนี้

หลักการที่หนึ่ง หลักแห่งอรรถประโยชน์ (Utility) คือ หลักการที่ยึดถือว่า เป้าหมายสูงสุดในชีวิตมนุษย์ คือ ความสุข (Happiness) การกระทำที่ดีที่สุด คือ การกระทำที่จะส่งผลให้เกิดความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด (The Greatest Happiness of the Greatest Number) โดยให้ประเมินค่า จากผลของการกระทำที่จะมีต่อคนจำนวนมากที่สุด ซึ่งต้องประเมินค่าทั้งในเชิงปริมาณ (Quantity) และเชิงคุณภาพ (Quality) โดยในเชิงคุณภาพนั้น มีทั้งความสุขชั้นต่ำ (Lower Pleasures) และความสุขชั้นสูง (Higher Pleasures) การจำแนกแยกแยะนั้นต้องอาศัยประสบการณ์ (Experience) และการเปรียบเทียบ (Comparison) ทั้งนี้ การกระทำอันเป็นความสุขชั้นสูงนั้น มีค่ามากกว่าการกระทำอันเป็นความสุขชั้นต่ำเสมอ ไม่ว่าการกระทำอันเป็นความสุขชั้นต่ำนั้น จะมีปริมาณมากกว่าเพียงใดก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะความสุขชั้นต่ำ คือ ความสุขที่เกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกายเท่านั้น อันเป็นสิ่งที่มนุษย์มีไม่ต่างจากสัตว์อื่น ๆ แต่ความสุขชั้นสูง คือ ความสุขที่เกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ การใช้เหตุผล ความรู้ ความเข้าใจเพื่อยกระดับสติปัญญาและศีลธรรมจรรยาของมนุษย์ อันเป็นสิ่งที่สัตว์อื่น ๆ ไม่สามารถมีได้เหมือนมนุษย์ และผลของการกระทำอันเป็นความสุขชั้นสูง สามารถสร้างความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดได้มากกว่าความสุขชั้นต่ำเสมอ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับเหตุผลและความรู้มากกว่าเรื่องของจำนวน ดังนั้นจึงเป็นแนวคิดที่จะช่วยป้องกันทรราชเสียงข้างมากได้

หลักการที่สอง หลักแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (Individual Liberty) คือ หลักการที่ยึดถือว่าปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ควร/ต้องมีเสรีภาพในการคิดและการกระทำตามที่ตนเองปรารถนา เพราะเสรีภาพคือสิ่งที่ทำให้ปัจเจกบุคคลมีโอกาสได้ใช้เหตุผล ความรู้ ความเข้าใจเพื่อยกระดับสติปัญญาและศีลธรรมจรรยาตนเอง สามารถเข้าถึงความสุขชั้นสูงและอรรถประโยชน์สูงสุดได้ อันจะทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถตระหนักถึงภัยอันตรายจากทรราชเสียงข้างมากได้ ดังนั้นจึงเป็นแนวคิดที่จะช่วยป้องกันทรราชเสียงข้างมากได้

หลักการที่สาม หลักแห่งขันติธรรม (Toleration) คือ หลักการที่ยึดถือว่า ปังเจกบุคคล สังคม และรัฐ ควร/ต้องมีความอดทนอดกลั้นต่อความคิดและการกระทำที่แตกต่าง เพราะการใช้เสรีภาพของแต่ละคนหรือแต่ละฝ่ายนั้น อาจกระทบหรือขัดแย้งกันจนนำไปสู่การสร้างภัยอันตรายต่อกันได้ โดยเฉพาะภัยอันตรายจากการใช้เสรีภาพของฝ่ายเสียงข้างมากที่มีต่อฝ่ายเสียงข้างน้อย ดังนั้นจึงเป็นแนวคิดที่จะช่วยป้องกันทรราชเสียงข้างมากได้

หลักการที่สี่ หลักแห่งความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น (Harm Principle) คือ หลักการที่ยึดถือว่า ปังเจกบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ควร/ต้องมีเสรีภาพในการคิดและการกระทำตามที่ตนเองปรารถนา トラบเท่าที่การกระทำนั้นไม่เป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น และเหตุผลเดียวที่ขอขบรมพอที่จะแทรกแซงเสรีภาพของปังเจกบุคคลได้ คือ การป้องกันไม่ให้เกิดภัยอันตรายแก่ผู้อื่น ซึ่งพิจารณาตัดสินจากผลลัพธ์ ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ ขณะที่ความหวังดีไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอที่จะแทรกแซงเสรีภาพของปังเจกบุคคลได้ ดังนั้นจึงเป็นแนวคิดที่จะช่วยป้องกันทรราชเสียงข้างมากได้

หลักการที่ห้า หลักแห่งการมีส่วนร่วม (Participation) คือ หลักการที่ยึดถือว่า ถ้าหากสังคมและรัฐได้ก็ตามเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ปังเจกบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องของประโยชน์ส่วนรวมหรือเรื่องของประโยชน์สาธารณะ ปังเจกบุคคลจะมีโอกาสฝึกฝนตนเองเพื่อเรียนรู้ เข้าใจและตระหนักถึงเรื่องอรรถประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ปังเจกบุคคลแต่ละคน ซึ่งประกอบกันขึ้นมาเป็นสังคมและรัฐ สามารถตระหนักถึงปัญหาและการป้องกันทรราชเสียงข้างมากได้

หลักการที่หก หลักแห่งการปกครองแบบมีตัวแทน (Representative Government) คือ หลักการที่ยึดถือว่า อำนาจอสูงสุดในการปกครองเป็นของปังเจกบุคคลแต่ละคนในฐานะประชาชน และประชาชนมีสิทธิที่จะใช้อำนาจผ่านตัวแทนของตน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนเอง โดยมีหน้าที่รักษามลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้น ภายใต้การปกครองแบบมีตัวแทน ปังเจกบุคคล แต่ละคนผู้เป็นประชาชน ไม่ว่าพวกเขาจะเป็นคนฝ่ายเสียงข้างมากหรือคนฝ่ายเสียงข้างน้อย พวกเขาจะมีตัวแทนเป็นของตนเอง เพื่อกอัยทำหน้าที่รักษามลประโยชน์ของพวกเขา ดังนั้นจึงเป็นแนวคิดที่จะช่วยป้องกันทรราชเสียงข้างมากได้

หลักการที่เจ็ด หลักแห่งการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น (Decentralization and Local Government) คือ หลักการที่ยึดถือว่าการกระจายอำนาจให้กับประชาชนในระดับท้องถิ่นได้ปกครองตนเอง จะช่วยให้ประชาชนในระดับท้องถิ่น มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษามลประโยชน์ของตนเอง ทั้งโดยตรงและผ่านตัวแทนของตนเอง เพราะองค์กรปกครองท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับประชาชน และประชาชนเข้าถึงได้ง่ายกว่าองค์กรปกครองระดับรัฐชาติ ทำให้ประชาชนมีความใกล้ชิดกับมลประโยชน์ของตนเองมากขึ้น เข้าถึงมลประโยชน์ของตนเองได้ง่ายขึ้น รักษามลประโยชน์ของตนเองได้ดีขึ้น และมลประโยชน์ของทุกคนทุกฝ่ายทุกท้องถิ่นจะได้รับความสำคัญ ดังนั้นจึงเป็นแนวคิดที่จะช่วยป้องกันทรราชเสียงข้างมากได้

บทส่งท้าย

ปัญหาเรื่องพระราชของเสียงข้างมากในระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย ถือเป็นประเด็นถกเถียงทางการเมืองที่มีมาอย่างยาวนาน มีตัวอย่างของปัญหาเกิดขึ้นมากมาย ปัจจุบันไม่ว่าเราจะเชื่อหรือไม่เชื่อในระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยก็ตาม สังคมเราซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยไปได้ ดังนั้น การแสวงหาแนวทางการป้องกันพระราชของเสียงข้างมากในระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย จึงเป็นภารกิจที่สำคัญและจำเป็นของปัญญาชน ดังที่ Mill ได้เสนอให้มนุษยชาติร่วมกันตระหนักว่า “เป้าหมายเดียวที่มนุษยชาติจะมีเหตุอันควรในฐานะปัจเจกบุคคลหรือรวมหมู่ก็ตาม ในการที่จะแทรกแซงเสรีภาพในการกระทำของเพื่อนมนุษย์ คือ การปกป้องตนเอง และเป้าประสงค์เดียวที่จะใช้อำนาจเข้าฝ่าฝืนเจตจำนงของสมาชิกร่วมชุมชนอารยะได้ คือ เพื่อป้องกันภัยอันตรายแก่ผู้อื่น” (That the Sole and for Which Mankind are Warranted, Individually or Collectively, in Interfering With the Liberty of Action of any of Their Number, is Self-protection. That the Only Purpose for which Power Can be Rightfully Exercised Over any Member of a Civilized Community, against his Will, is to Prevent Harm to Others.) (Mill, 1977 : 223)

เอกสารอ้างอิง

Karlers, Saksit. (2021). **A Political Philosophy for Liberal Democracy: On John Stuart Mill and the Protection Against Tyranny of the Majority**. Khon Kaen: Khon Kaen University Printing House.

Mill, John Stuart. (1977). **On Liberty (1859)**. In John M. Robson (Ed.), *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XVIII - Essays on Politics and Society Part I* (pp. 213-310). Toronto: University of Toronto Press.

คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ

Guidelines for Preparing Manuscripts

How to prepare manuscripts:

1. General guideline

1.1 Manuscripts submitted should be academic ones either research article or review article. The manuscripts must be original and have not been published elsewhere nor is it currently under consideration for publication elsewhere.

1.2 All submitted manuscripts are screened by the editor for general scientific quality and information. Articles which meet general standards are sent to expert referees for peer review with double-blind. Special article is an exemption. Referee 's comments are reviewed by editor and after authors revise the manuscripts in response to referee 's comments, the scientific editor will either accept or reject the manuscripts.

2. Manuscript Preparation

All submitted manuscripts are screened by editorial board with the following requirement.

2.1 Font of manuscripts: The manuscript must be an original copy typed in Thai or in English. The use of either language must meet written publication standards. The manuscript should not be margined with the length not more than 15 pages B5 issuing page number on the right top of the page.

- TH SarabanPSK size 14 is used in both Thai and English manuscript. (See further in detail at item 4 Form typing)

2.2 Title : Name of article should be concise and relevant to content.

2.3 Author's name(s): It should put full name of author(s).

2.4 Author affiliation: it should be specified by work place, province and postcode for convenient contact.

2.5 Abstract: It should be made both Thai and English by summarize important content and not more than 200 words with 3-5 keywords.

2.6 Content: It should be presented in relevant to research process including the following items;

- Introduction: Explain research problem and importance objective(s) and scope of study and hypothesis (if any) or research question including review literature in the section of research problem and importance.

- Research Methodology: Specify method of data collection and method for analysis including period for data collection (year of research conducted)

- Research Result: Illustrate research results and data, which may be contained in form of tables or graphs, and should discuss the research result with conceptual framework gained from literature review.

- Conclusion, Comments and Suggestions : Conclude research result, discuss it with concept reviewed from literature review and provide suggestion based on the research result.

2.7 Image and table : Image and table should be available only in case, be chronologically and represent the content clearly when printed in black and white. Picture caption and table should be provided concisely.

2.8 References and bibliography : References and bibliography should be attached in every item and precisely, by referring only the ones relevant to the content. They should be done in the form determined. Details must be provided in order to follow the references and bibliography referred. (References and bibliography should be done in consistency using author-date system)

2.8.1 References and bibliography must be in chronology and alphabetical order without numbering. Thai references are firstly sought followed by foreign languages using the word “Reference”.

2.8.2 Thai references and bibliography, Author’s full name-last name must be translated in item of “Translated Thai References” by writing in the same style with items 2.8.3 and 2.8.4 (See example in item 5 translation from Thai to English)

2.8.3 For references in foreign languages, author’s last name must be firstly referenced by fully written followed by other names which summarized in the first capital letter. In the case of last name beginning with “Van de, der, von” they must be filled before last name.

2.8.4 Foreign language references must be provided in APA style (American Psychological Association) which author can choose APA Sixth Edition from Reference in Microsoft Word 2007 or higher.

2.9 Suggestion for language use

2.9.1 Correct, precise and understandable

2.9.2 Vocabulary chosen in according with the Royal Institute’s dictionary and it’s declaration

2.9.3 Academic terminology used in parallel with English vocabulary

2.9.4 Original language of specific name or translated foreign word, if necessary, should be typed in bracket when firstly mentioned for example กูย (Kuy), ขะแมร์ (Khamare)

2.9.5 Not use foreign vocabulary in case of Thai is widely used

2.9.6 Remain consistency in using vocabulary abbreviation throughout article

2.9.10 Changing in manuscript: Editorial review is all rights preserved. In case, the manuscript will be sent back to authors to make final decision for publication

2.9.11 Reviewing process: It is normally completed within 3 months (depending the author duration to revise in response to the referee's comments)

คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ

1.หลักเกณฑ์ทั่วไป

1.1 บทความวิชาการที่จะเสนอเพื่อตีพิมพ์ในวารสารการบริหารปกครอง ต้องเป็นบทความวิชาการ หรือบทความวิจัย หรือผลงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับสาขารัฐประศาสนศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ หรือมนุษยศาสตร์ที่ไม่เคยตีพิมพ์ หรือเผยแพร่มาก่อน

1.2 บทความวิชาการที่จะได้รับการตีพิมพ์ เมื่อการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ (ยกเว้นบทความพิเศษ)

2. การเตรียมต้นฉบับ

กองบรรณาธิการจะรับพิจารณากลับกรองเฉพาะต้นฉบับที่เป็นไปตามข้อกำหนดดังต่อไปนี้

2.1 ต้นฉบับ เป็นต้นฉบับพิมพ์ใช้ภาษาไทยอย่างเดียว หรือภาษาอังกฤษอย่างเดียว ภาษาที่ใช้ควรถูกต้องหลักภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 15 หน้า B5 ระบุเลขหน้าให้ชัดเจนบริเวณด้านบนขวาของหน้ากระดาษ

-บทความภาษาไทยใช้อักษร TH SarabunPSK ขนาด 14

-บทความภาษาอังกฤษใช้อักษร TH SarabunPSK ขนาด 14

2.2 ชื่อเรื่อง ควรกระชับและตรงกับเนื้อหา

2.2 ชื่อผู้เขียน ใช้ชื่อเต็ม

2.3 สถานที่ทำงานของผู้เขียน ระบุสถานที่ทำงานของผู้เขียนที่สามารถติดต่อได้สะดวก

2.5 บทคัดย่อให้ทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยสรุปสาระสำคัญของบทความอย่างครบถ้วนและมีความยาวไม่เกิน 200 คำ ระบุคำสำคัญ จำนวนอย่างน้อย 3 คำ ไม่เกิน 5 คำ

2.6 เนื้อหา การนำเสนอเนื้อหาทางวิจัย ควรสอดคล้องกับกระบวนการวิจัยและครอบคลุมดังนี้
 บทนำ อธิบายความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการวิจัย สมมติฐาน (ถ้ามี)
 การตรวจเอกสาร เป็นการสังเคราะห์สาระจากวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงแนวความคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องที่วิจัย และสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
 วิธีดำเนินการวิจัย ระบุประชากรและกลุ่มตัวอย่าง หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้วิจัย และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล รวมไปถึงระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ปี พ.ศ. ที่ทำการวิจัย
 ผลของการวิจัย แสดงผลของการวิจัยและข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้นๆ อาจมีภาพตารางและแผนภูมิประกอบ ทั้งนี้อาจพิจารณาผลการวิจัยด้วยแนวคิดที่ได้จากการตรวจเอกสารได้
 บทสรุป และข้อเสนอแนะ เป็นการสรุปที่ได้รับจากการวิจัยรวมถึงการอภิปรายผลด้วยแนวคิดที่ได้จากการตรวจเอกสาร และให้ข้อเสนอแนะบนพื้นฐานของผลงานวิจัย

2.7 ภาพประกอบและตาราง ควรมีเฉพาะที่จำเป็น และมีหมายเลขกำกับภาพตามลำดับ ภาพจะต้องชัดเจนแสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่อง ควรเป็นภาพที่สื่อความหมายได้ เมื่อพิมพ์เป็นขาว – ดำ คำอธิบายภาพประกอบและตารางให้ใช้ข้อความกะทัดรัด ชัดเจน

2.8 การอ้างอิง การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ วิธีการเขียนอ้างอิงจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในการเขียนอ้างอิงตามที่กำหนด จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญเกี่ยวกับเอกสารไว้ครบถ้วนเพื่อความสะดวกในการติดตามเอกสารที่ผู้เขียนได้อ้างอิงไว้ โดยการอ้างอิงในเนื้อหาให้ใช้ระบบนาม ปี และเลขหน้า

2.8.1 การเรียงลำดับเอกสาร เรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้เขียนโดยไม่ต้องมีเลขกำกับ เริ่มด้วยรายการชื่อเอกสารภาษาไทย และต่อด้วยรายชื่อภาษาต่างประเทศ ใช้หัวข้อคำว่า เอกสารอ้างอิง

2.8.2 เอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย ชื่อผู้เขียนใช้ชื่อเต็มและนามสกุล และให้แปลรายการอ้างอิงนั้นจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษเพิ่มเติมต่อท้ายในหัวข้อ Translated Thai References โดยเขียนแบบเดียวกับหัวข้อ 2.8.3 และ 2.8.4 ดูตัวอย่างในข้อที่การแปลเอกสารอ้างอิงจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

2.8.3 เอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาต่างประเทศ ชื่อผู้เขียนให้อ้างนามสกุลก่อน โดยเขียนเป็นคำเต็มและตามด้วยชื่ออื่นๆ ชื่อย่อเฉพาะตัวอักษรตัวแรกในกรณีชื่อที่มีคำขึ้นต้น ด้วยคำว่า Van de, der, von ให้เขียนเต็มหน้าหน้าชื่อสกุล

2.8.4 การเขียนเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาต่างประเทศ ใช้รูปแบบ APA style (American Psychological Association) ซึ่งผู้เขียนสามารถเลือกใช้ APA Sixth Edition ได้จาก Reference ใน Microsoft Word 2007 หรือ สูงกว่า

2.9 ข้อเสนอแนะในการใช้ภาษา

2.9.1 ใช้ภาษาที่ถูกต้อง เข้าใจง่ายและกะทัดรัด

2.9.2 ใช้คำศัพท์ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานและประกาศของราชบัณฑิตยสถาน

2.9.3 การใช้ศัพท์บัญญัติทางวิชาการ ควรใช้ควบคู่กับศัพท์ทางภาษาอังกฤษ

2.9.4 การเขียนชื่อเฉพาะหรือคำแปลจากภาษาต่างประเทศที่ปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หากจำเป็นก็ควรพิมพ์ภาษาเดิมของชื่อนั้นๆ กำกับไว้ในวงเล็บ เช่น ชาว (Java) เขมร (Khmer) เป็นต้น

2.9.5 ไม่ควรใช้ภาษาต่างประเทศในกรณีที่มีคำไทยใช้แพร่หลายอยู่แล้ว

2.9.6 รักษาความสม่ำเสมอในการใช้คำศัพท์ หรือการใช้ตัวย่อโดยตลอดทั้งบทความ

2.10 การตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับ กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจแก้ไขต้นฉบับที่ส่งมาพิมพ์ทุกเรื่องตามแต่จะเป็นสมควร ในกรณีที่จำเป็นจะส่งต้นฉบับเดิมหรือฉบับแก้ไขแล้วกลับคืนมายังผู้เขียนเพื่อขอความเห็นชอบ

2.11 ระยะเวลาในการดำเนินการ กองบรรณาธิการจะดำเนินการตั้งแต่รับเรื่องจนถึงพร้อมตีพิมพ์ ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ผู้เขียนใช้ในการแก้ไขตามข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิด้วย)

3. เงื่อนไขการตีพิมพ์

3.1 ผลงาน หรือบทความวิชาการที่จะนำเสนอเพื่อตีพิมพ์ต้องเป็นผลงานที่ไม่เคยลงตีพิมพ์ หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน (ยกเว้นเป็นการรวบรวมผลงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceeding) ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เฉพาะบทความเท่านั้น ในการประชุมระดับชาติหรือระดับนานาชาติมาแล้ว)

3.2 เงินลงทะเบียนการส่งผลงานเพื่อตีพิมพ์บทความละ 3,500 บาท (สามพันห้าร้อยบาทถ้วน) สำหรับบุคคลทั่วไป และบทความละ 2,500 บาท (สองพันห้าร้อยบาท) สำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ซึ่งชำระได้ทันทีเพื่อเป็นการประกันว่าผู้เสนอผลงานจะไม่ส่งผลงานที่ผ่านการตีพิมพ์ในแหล่งอื่นใดมาก่อน และจะ

ไม่ส่งผลงานที่เสนอเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นในระหว่างการพิจารณา ซึ่งเมื่อชำระเสร็จแล้วให้ถือเป็นเงินรายได้ของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ผู้ส่งบทความจะขอคืนไม่ได้

3.3 ผู้เสนอบทความต้องดำเนินการแก้ไข หรือปรับปรุงผลงานตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและส่งคืนกองบรรณาธิการวารสารฯ ภายในเวลาที่กำหนด

4. รูปแบบการจัดพิมพ์ มีการกำหนดรูปแบบการพิมพ์

4.1 บทความภาษาไทย ให้ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK

4.2 บทความภาษาอังกฤษ ให้ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	18
ชื่อผู้แต่ง	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	16
บทคัดย่อ	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	14
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	16
หัวข้อย่อย	เน้น	ชิดซ้าย	14
เนื้อหาข้อความ	ปกติ	-	14
การเน้นข้อความในบทความ	เน้น		14
การแสดงข้อความที่เป็นคำสัมภาษณ์หรือข้อความสำคัญจากแหล่งอื่น	เอียง		14
ข้อความในตาราง	ปกติ		12
การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา	ปกติ		14
เอกสารอ้างอิง	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	16

4.3 การจัดพิมพ์ กำหนดระยะขอบกระดาษ ดังนี้

ด้านบน 1.5 นิ้ว

ด้านล่าง 1.5 นิ้ว

ด้านซ้าย 2.0 นิ้ว

ด้านขวา 1.0 นิ้ว

5. การส่งบทความเพื่อตีพิมพ์

5.1 ส่งต้นฉบับด้วยตนเองทางเว็บไซต์ (website) ในระบบ ThaiJo2.0 (Official launch of ThaiJo2.0) โดยการลงทะเบียนในระบบออนไลน์ผ่านช่องทางการส่งบทความเข้าสู่ระบบวารสาร (Submission) ที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/about/submissions>

5.2 บทความของท่านจะสำเร็จในระบบเมื่อได้รับการตอบกลับอัตโนมัติจากอีเมลของกองบรรณาธิการไปยังอีเมลส่วนตัวของท่านที่แจ้งทะเบียนยืนยันว่าการส่งต้นฉบับบทความของท่านเข้าสู่ระบบวารสารเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นผู้ประสานงานกองบรรณาธิการจะส่งอีเมลล์กลับไปชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการจัดพิมพ์ต้นฉบับของท่านอีกครั้งหนึ่ง ในระหว่างนี้ยังไม่ถือว่าบทความของท่านได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ในวารสารแล้ว นอกจากได้หนังสือตอบรับทางการจากกองบรรณาธิการบริหารเท่านั้น

6. การติดต่อสื่อสาร

6.1 กองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ (พื้นที่นาคมน) เลขที่ 13 หมู่ 14 ตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ 46230

6.2 ติดต่อขอส่งเอกสารผ่านระบบโทรสาร ได้ที่หมายเลข 043-602056

6.3 ขอส่งหลักฐานผ่านระบบของวารสารการบริหารปกครอง

การเขียนรายการอ้างอิง

Reference Writing

1. การอ้างอิงในเนื้อความ การอ้างอิงในเนื้อความเป็นการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อความ ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author date in text citation) โดยระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และหน้าที่อ้างอิงเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้างอิง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น ดังนี้

1.1 การอ้างอิงชื่อบุคคล คนไทยให้ลงชื่อตัวและนามสกุล ส่วนชาวต่างประเทศให้ลงเฉพาะชื่อสกุล
ตัวอย่างการอ้างอิง

ผู้แต่ง 1 คน (นพพล อัครา, 2556: 10)

ผู้แต่ง 2 คน (กตัญญู แก้วหานาม และนพพล อัครา, 2556: 66)

ผู้แต่ง 3-5 คน ให้ใส่ชื่อทุกคน (สุจริต เพียรชอบ, สายใจ อินทร์ทรัพย์ และ สายใจ สุวรรณธาดา, 2548: 5)

ผู้แต่งมากกว่า 6 คน (สุกิจ ศรีปัดถา และคณะ, 2550: 145)

1.2 ชื่อนิติบุคคล หน่วยงาน องค์กร ที่ทำเอกสารให้ระบุชื่อหน่วยงานตามที่ปรากฏ

ตัวอย่างการอ้างอิง (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2549)

2. เอกสารอ้างอิง (References) เป็นการอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม โดยรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้นิพนธ์ได้ใช้อ้างอิงในเนื้อความ พร้อมจัดเรียงรายการเอกสารตามลำดับอักษรของผู้แต่ง และให้ใช้การอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association Citation Style) ดังนี้

หนังสือ (Book)

รูปแบบ ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อหนังสือ**. ครั้งที่พิมพ์ (ถ้าพิมพ์ตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป) สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

วัลลภ รัฐนิตรานนท์ และนพพล อัครชาติ. (2559). **นักการเมืองถิ่นจังหวัดหนองบัวลำภู**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

Denhardt B. R. & Janet V. D. (2011), **The New Public Service : Serving Rather than Steering**. (3rd). Armonk, NY : M.E.Sharpe.

บทความจากหนังสือที่มีผู้วิจัยเฉพาะบท (Book Article or Chapter)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ/บท/ตอน. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ). **ชื่อหนังสือ**. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, หน้า.

ตัวอย่าง

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2549). สิทธิมนุษยชนในบริบทของสังคมการเมืองไทยสมัยใหม่. ใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา (บรรณาธิการ). **จักรวาลวิทยา**. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม, -325 - 389.

Wamsley, G. L. and et al. (1990). Public Administration and the Governance Process : Shifting the Political Dialogue. in Wamsley, G. L. (Editor). **Refunding Public Administration**. California : Sage Publication, pp. 31 – 51.

บทความจากวารสารหรือนิตยสาร (Journal or Magazine Article)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. (ปีที่ตีพิมพ์). ชื่อบทความ. **ชื่อวารสาร**, ปีที่ (ฉบับที่): หน้า.

ตัวอย่าง

นพพล อัครชาติ. (2560). วิถีประชาธิปไตยในบริบทวัฒนธรรมชุมชนอีสาน. **วารสารการบริหารปกครอง**, 6 (ฉบับพิเศษ เดือนกันยายน): 84 - 104.

Akahat, N. (2017). Democratic Way in the Community Cultural Context of Thai Northeastern. **Governance Journal**, 6 (Special Issue, September): 84 - 104.

บทความจากหนังสือพิมพ์ (Newspaper Article)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. ปีที่พิมพ์. “ชื่อบทความ.” **ชื่อหนังสือพิมพ์**, หน้าซึ่งปรากฏบทความ.

ตัวอย่าง

ผาสุก อินทรารุช. 2544. “สังคมชนชั้นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ใน ประเทศจีน.” **กรุงเทพธุรกิจ**, หน้า 6-7.

บทความจากฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต (Article from an Internet Database)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. ปีที่เผยแพร่. “ชื่อบทความ.” **ชื่อวารสาร** ปีที่ (ฉบับที่). สืบค้นจากแหล่งข้อมูล/สารนิเทศ. วันที่ทำการ

ตัวอย่าง

Mershon, D. 1998. “Startrek on the Brain: Alien Minds, Human Minds.” **American Scientist** 86 (585). Retrieved from Expanded Academic ASAP database, July 29, 2017.

ธร ปีติดล. (มปป.). แนวคิดเรื่องชุมชนนิยมกับการสร้างเสริมเสรีภาพ. (Online) สืบค้นจาก <http://v-reform.org/wp-content/uploads/2014>, เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2558.

บทความจากสารานุกรม (Encyclopedia Article)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. ปีที่พิมพ์. “ชื่อบทความ.” ใน ชื่อสารานุกรม. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, หน้า.

ตัวอย่าง

เจริญ อินทรเกษม. (2515). “ฐานันดร.” ใน สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, หน้า 6912-6930.

ปรัชญา (Philosophy)

“ความรู้สร้างคุณค่า ภูมิปัญญาสร้างสังคม”

วิสัยทัศน์ (Vision)

“เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น อันดับ 1 ของประเทศภายในปี 2570”

พันธกิจ (Mission)

- 1) ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการและทักษะในวิชาชีพ รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความใฝ่เรียนรู้
- 2) จัดการศึกษาทางด้านวิชาชีพทั้งระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญาเพื่อตอบสนองความต้องการตลาดแรงงานและประเทศ
- 3) ส่งเสริมการวิจัย การบริการวิชาการและวิชาชีพ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพการผลิตและบริการชุมชน สังคมและประเทศ
- 4) ทะนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนการกีฬาและนันทนาการ

เรียบเรียงและจัดเนื้อหาโดย : รศ.ดร.กตัญญู แก้วหานาม
ออกแบบปกโดย : รศ.ดร.กตัญญู แก้วหานาม